

GRAMATEC'A LIMBEI ROMANE.

CU TIPARIULU SEMINARIULUI A. DIECESANU
DEIN BLASIU.

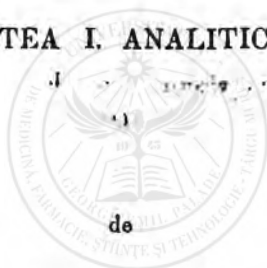
GRAMATEC'A

LIMBEI

ROMANE.

PARTEA I. ANALITICA.

8 - OCT 1919

Tim. Cipariu

Canonicu Metropolitanu etc.

BUCURESCI MDCCCLXIX.

CU SPESELE SOCIETATEI ACADEMICE ROMANE.

Si consuetudo vicerit, vetus lex sermonis abolebitur.
Quintilian. Instit. I, 5: 29.

BM.

UNIVERSITATEA DE ȘTIINȚE ȘI ARTĂ

GEORGE EMIL PALADI

ȘTIINȚA ȘI TEHNOLOGIA

MEMORIEI

REPAUSATULUI EVANGELIU ZAPPA

DEIN ALU CARUIA FONDU
DESTINATU PENTRU CULTUR'A
LIMBEI ROMANE

S'A PREMIATU SI TIPARITU

ACESTA OPERA

SOCIETATEA ACADEMICA ROMANA

D. D.

P r e f a t i u n e .

La elaborarea operatului presente, autorul nu are de a premita de câtu —

1-a. Că a oserbatu strictu program'a Societatei academice romane pentru concursu, atâtu in partea fonetica, câtu si etimologica a' limbei.

2-o. Că s'a nevolitu a culege si esamina intregu usulu vorbirei alu limbei romane, atâtu vechiu câtu si nou, dupa potentia.

3-o. Că a luat u in consideratiune chiaru si usulu dialectului macedo-romanu, dupre fontanele cele mai recunoscute pentru asta limba.

4-o. Că in respectulu usului mai vechiu s'a sierbitu de materiale-le adunatu in opulu cunoscutu sub titlu: Principia de limba si scriptura, edit. II. Blasiu 1866, 8-o, la care adesu s'a facutu provocare.

Autoriulu in urma spereza la indulgenti'a benevolitoriloru lectori, intru una materia atâtu de complicata si spinosa, —

Reserbandusi dereptulu, de a supune de nou intregu operatulu presente unei rigoroze suprarevisiuni, candu se va dá la lumina.

KAL. IVL. MDCCCLXVIII.

Autoriulu.

D o c u m e n t e.

A.

Program'a Societății Academice române, pentru Gramatic'a română:

Partea analitică.

Partea analitică, se va împărți în două Secțiuni, dein cari —

Secțiunea I. va fi: a) :

a) Numerul sunetelor articulate dein limb'a română, atât originaria cât și derivate; relațiunea între aceste două specii de sunete, cauzele trecerii dein originarie în derivate, mai în colò dein derivate în alte derivate; avendu în vedere totu una dată la fiecare sunet nu numai relațiunea lor naturală, dar și cea ce se află în alte limbi latine, analogă cu cea dein limb'a românească.

b) Numerul literelor dein alfabetulu latinu, cari au se reprezintă sunetele articulate ale limbii românești, atât cele originaria, cât și cele derivate, arătându regulile generale, și speciale, ale scrierii lor, și în cazurile de excepțiune, enumerându toate câte intra în cadrulu acestor cazuri.

De acea Sectiunea L va custá dein doua capete principali: unulu tractandu despre fonetica, sî altulu de ortografia.

Er' Sectiunea II, etimologica, cuprendiendu flesiunea sî derivatiunea vorbeloru, va esaminá tote partile cuventarei, un'a dupa alt'a, intru tote formele loru, eâte se afla astadi in usu in tota romanimea, dein ambele dialecte principali, sî câte s'au aflu in usulu limbei romanesci, comparandule cu ale celoru alalte limbe latine; — va alege sî va fipsá formele cele mai corecte, pre basea principiului etimologicu intre terminii limbei romanesci, sî numai unde va lipsí acestu criteriu, recurrendu sî la analogi'a sî chiaru la etimologi'a celoru alalte limbe latine; — va constatá neregularitatile, ce au intratu in formele limbei pretotendenea, sî va esplicá caus'a acestoru neregularitati; sî deca se va poté, inca va sî proiectá, in ce modu ar' fi cu potentia a se regulá, celu pucinu in câtu-va, forà de a loví in usulu generale alu limbei romanesci.

Cele alalte se lasa in vederea fia-carui concurrente.

C o n d i t i u n i l e C o n c u r s u l u i .

a) Marimea opului, are se fia dela 15 cole in susu, tiparite in 8-o mare cu litere numite garmond; — care proin urmare se lasa a se calculá de insusi autoriulu; de acea, mai bone se fia mai mare, de câtu mai micu. —

b) Terminulu, paná candu manuscrisa-le concursului au se vonia in cancelari'a Delegatiunci Societatoi, este 15/27 Jul. 1868. —

c) Se cere, cá mssa-le se fia scrisa curatu, cu litere legibili, si cu mâna straina er' nu a' autoriului, in formatu 4-0 seau folio, si paginate.

d) In fruntea fia-carui mssu, e a se pune una devisa (motto), in ori ce limba, si totu cu mâna straina; — er' numele autoriului se nu fia scrisu nec' aliurea in msu.

e) Ci pre lenga mssu, va fi a se alaturá si una scrisoria inchisa in plica, si sigilata, inse forá numele seau initiali-le autoriului, in sigilu seau pre plicu. Ea va fi adresata catrá Societatea academica, si va avé pre adresa dein afora devis'a de pre fruntea mssului, scrisa totu de mâna straina. Er' in la-intrulu scrisoriei acesteia se va numí pre sene.

f) Mssa-le se voru censurá si judecá in sectiunca filologica, carea va propune apoi Societatei academice, in siedentia plenaria, premiarea acelu operatu, dein mssa-le incursa, care se va judecá destulu de corespundictoriu conditiuniloru Programei, pentru a meritá premiulu destinatu pentru atare elaboratu.

g) Premiulu pentru atare operatu, este 300 ₰ imper.

h) Dupa aprobarea propunerei dein partea sectiunei filologice in siedenti'a plenaria a' Societatei, se va deschide in faci'a adunarei scrisori'a, ce porta devis'a operatului premiandu, si se va publicá numele autoriului insemnatu intru insa. Etc.

Dein siedenti'a plenaria a' Societatei academico.

Bucuresci, 11/23 Scept. 1867.

Propunere Ortografica.

§ 1. Alfabetulu romanu cuprende tote litere-le alfabetului latinu, câte suntu usitate in limbele Europei de astadi, adeca aceste 25: a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v x y z.

§ 2. Pentru limb'a romanescă de acumu, alfabetulu acest'a cuprende, pre de una parte mai multe litere, de câtu ne suntu de lipsă, și anume K, Q, și Y; pre de alta parte inșe mai pucine, pre cumu:

a) Deintre vocali, pentru *æ* și *œ*, încă și pentru *ɶ* și *wa*, candu se pronuncia că vocali simple.

b) Deintre consunanti, pentru *ç*, *ψ*, *ϥ*, *ϣ*, și *ш*.

§ 3. Sunetele vocali și consunanti, pentru cari ne lipsescu litere in alfabetulu latinu, tote suntu derivate, prein fonetismulu limbei, dein aclea, pentru cari se afla litere in alfabetulu latinu.

§ 4. Deci regul'a ortografica generale:

a) Tote sunetele primitive, etimologice, suntu a se scrie cu litere-le corespundictorie dein alfabetulu latinu. J face *æ*.

b) Tote sunetele derivate, suntu a se scrie cu litere-le suneteloru primitive, dein cari se deriva.

§ 5. Regule-le ortografice speciale sî in detaliu se voru determiná cu precisiune in partea analítica a' gramatecei romanesci la locul, unde se va pertractá fonetic'a limbei romanesci.

Semnati: T. Cipariu. A. Tr. Laurianu. G. Baritiu. I. Stragescu. T. Maiorescu. I. C. Massimu. Ios. Hodosiu. Alex. Romanu. N. Ionescu. I. Caragiani.

Bucuresci 11 Sept. v. 1867.

" " Delegatiunea Societatei academice romane. Bucuresci (dec. 1868).

Rme. Sectiunea filologica a' Societatei academice in sientia delá 11/23 Sept. a luatú urmatori'a conclusiune.

In judecarea sî censurarea operatelu de gramateca se adopta opiniunea Comisiunei de trei, sî se decide a propune adunarei generali premiarea manuscrisului cu devis'a: *Si consuetudo vicerit, vetus lex sermonis abolebitur.*

Societatea academica in sientia generale do 16/28 Sept. adopta propunerea sectiunei filologice, sî voteza in unanimitate premiulu pentru operatulu cu devis'a: *Si consuetudo vicerit, vetus lex sermonis abolebitur.*

XIV

Delegatiunea Societatei deschidindu pliculu alepitu de manuscrisulu cu devis'a susu aratata, a aflatu cu placere, cã autorulu operatului premiatu de Societate este R-ti'a ta.

Delegatiunea comunicandu-ve conclusulu de mai susu alu Societatei academice, esprime inca dorenti'a Societatei si a' publicului romanu, cã important'a D-niei Vostre lucrare, revediuta definitivu, — se vedea lumin'a, cãtu se va poté mai curundu.

Delegatiunea mai roga pre R-ti'a ta, se o insci-entieze, deca voliesce, cã spesele editurei opului se se suporte de catrà Societate. In totu casulu impresiunea se va face sub prevagliarea R-tie Tale.

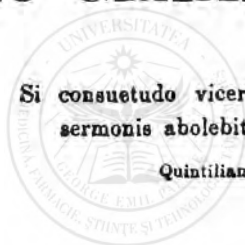
Presiedente I. Heliade R.

Secret. A. Treb. Laurianu.

TESTULU GRAMATECEL.

Si consuetudo vicerit, vetus lex
sermonis abolebitur.

Quintilian. Instit. I, 5: 29.

si examinarea sunetelor, cari impreunate in vorbe formeza complexulu unei limbe, precumu si cu figurarea lor in scrisu.

De aci trece la insasi analiza vorbeloru, in câtu se tiene de forme-le lor.

Si in urma examina si determina regulele, dupa cari se compunu intro sene vorbele, spre a dá spresiune cugetelor si ideelor omenezci, seau sintasea cuventelor in vorbire si cuventare.

2. Sunetele elementaria dar', dein cari se compunu vorbele unei limbe, in câtu se figureza in scrisoria, se chiama litero, — er' impreuna cu formele primario ale cuventelor se numesca si elemente.

Elementele limbei deci suntu: atâtu sunetele limbei si semnele lor literale, câtu si formele primarie ale limbei.

Si de acea si Gramatec'a se imparte in doue parti: un'a Analitica si alt'a Sintetica, in câtu se ocupa seau cu analiza vorbeloru in elementele lor, seau cu compositiunea lor in propusctiuni bene regulate, si apte pentru spresiunea cugetelor si comunicarea lor cu altii.

3. Gramatec'a la celi vechi se dicea arte, dupa greci *τέχνη γραμματική*. Noi inse o numimu scientia, — si inca scientia, prein carea invetiâmu a ne cunosce limb'a si legile ei, si prein urmare a vorbi bene si regulatu, precumu si a scrie corect si forâ smentele.

De sene se intielege, că aici vorbimu mai in specie de limb'a romanesca si gramatec'a ei.

§. 2. Litere-le.

Literele, cu cari scriemu astadi romanesce, suntu cele latine, si anume ceste doue dieci si trei:

A a, B b, C c, D d, E e, F f, G g, H h, I i, K k, L l, M m, N n, O o, P p, Q q, R r, S s, T t, V v, X x, Y y, Z z.

La acestea se mai adauscra în limbele noue latine, alte doue: J j, și U u, — formate dein I i, și V v. Cu tote-le dar' suntu doue dieci și cinci.

Note.

1. Literele latine, de una parte no suntu prea multe, de alt'a prea pucine.

Prea multe no suntu: C, K, Q, trei litere pentru un u sunetu. Inca și X și Y; pentru că X reprezenteza doue sunete, cari suntu reprezentate unulu câte unulu cu litere destinte în alfabetu: cu C și S; er' Y nu ocurre în limb'a romanesca dupa sunetulu primitivu, ce l'a avutu la greci. În câtu-va chiaru și H și Z.

Prea pucine no suntu, în câtu cele alalte nu ne suntu de ajunsu pentru descinnarea totoru sunetelor articulate, ce se audu astadi în limb'a romanesca.

Dein care cauza, chiaru și dupa admiterea celoru doue litere mai tardiu formate și adoptate în limbele noue latine (J și U), ne-vreudu și nece potendu se mai immultîmu alfabetulu latinu cu noua semne seau forme de litere, nu ne remane, de câtu a aplică unele litere la câte doua seau mai multe sunete, dupa regule, ce are se le propuna ortografi'a.

2. Inca chiaru și latini au semtitu acelu defectu alu alfabetului lor, în câtu, nu numai pentru unele sunete loru propria nu aveau de locu litere destinte corespundietoric, precumu se cunosce dein gramatecii și scrietorii clasici latini *), asia

*) Intre alții de una-camu data Quintilianu instit. I, cap. IV, 7-10: De-intro aliquae nobis literae? non, quum graeca scribimus, tum enim ab ii-dein duas mutnamus, sed proprie in latinis, ut in his: SERVVS et VVLGVS, aeolicum digamma desideratur, et medius est quidam V et I literae novus, non enim sic optimum dicimus ut optimum, et in HERE neque E plane neque I auditur. An rursus aliae redundant? praeter illam aspirationis notam, quae si necessaria est, etiam contrariam sibi possit. ut k,

pentru un sunet mediu între I și U, că în optime, și al-
tulu între E și I, că în heri silab'a deîn urma, ci deîn cun-
tra pentru altele aveau și eli prea multe, precumu K, Q, X etc.
De unde și eli se aflau nevoliti a nsuá unele litere pentru mai
multe sunete, precumu arata esemplele citate, er' mai anume
pre I și V atátu in locu de vocali, câtu și de cosunanti, paná
a nu se formá figure destinte pentru fia-care deîn acestea, pre-
cumu se vede deîn Quintilianu la loculu citatu sub linia.

3. Asemene greutate semtira si cele alalto limbe noue latino
adoptandu alfabetulu latinu; si deîn aceeași causa lapedara pre
unele litere deîntru insu, cá supervacanie, precumu Italii pre K,
X, Y, seau le retienura numai cá nescari semne convetionali,
forá de a le pronunciá, precumu aoliasí fecera cu liter'a H.

Er' pre cele, ce le lipsescu in alfabetulu latinu, le au su-
plenitu, seau prein forme noue de litere, precumu s'a dísu de
J și U; seau prein alte semne arbitraria, precumu cedil'a fran-
cesca sub C cá se sune S, la francesi; seau prein accente, pre-
cumu in é, è, ê la aceliasí; seau prein statorirea unoru regule
conventionali, precumu: C și G, in a-ante de E și I, se sune
mai mole, la italiani, francesi și ispani; seau prein combinatiuni
destinte, precumu GL și GN la itali in locu de L și N mo-
liate; etc.

quae et ipsa quorundam nominum nota est. et Q, cujus similis effectus spe-
cieque, nisi quod paulum a nobis obliquatur, Koppa apud graecos tan-
tum in numero manet. et nostrarum ultima X, qua tamen carere potuimus,
si non quasissemus. Atque etiam in ipsis vocalibus, grammatici est videre,
ad aliquas pro consonantibus usus acceperit, quae IAM sicut TAM scribi-
tur, et VOB ut COS.

PARTEA I.

A N A L I T I C A.

§ 3. Partile analiticei.

Partea analitica a' Gramatecei, se ocupa cu analiza seau resolutiunea cuventelor in elementele lor, cari sunt atâtu sunetele articulate, dein cari sunt compusa cuventele, câtu si formele, in cari sunt impreunate atâtu sunetele câtu si cuventele.

Tractarea despre analiza sunetelor elementaria ale limbei, se chiama fonologia, er' in câtu ele sunt expresa cu litere, ortografia; de acea se si subimparte in fonetica si grafica.

Er' tractarea despre formele elementaria ale cuventelor, se chiama etimologia, carea si ea se subimparte in partile ei.

Note.

Fonologi'a preste totu are a se ocupa nu numai cu articularea, ci si cu scrierea sunetelor elementaria; er' in specie cá fonetica, are a infirá si clasificá sunetele limbei, a arată asomenatiunea seau diferenti'a lor, precumu si relatiunea lor intre seno si influenti'a unor'a asupr'a altor'a, si de aci scainbarile seau stramutarile lor, ce se ordiescu dein acelea.

In fine, cá grafica seau ortografia, are a arată modulu celu mai ratiunale si mai acomodat de a se scrie, atâtu sunetele elementaria, câtu si insasi cuventele, — dupa natur'a si geniulu limbei.

Forâ cunoșcentia dar' esacta a foneticei, nu este cu potentia nce ortografi'a.

Deci partea analitica se va tractá in doue sectiuni, un'a fonologica, alt'a etimologica.

Er' sectiunea I. va tractá in doua capete, despre fonetic'a, si despre ortografi'a limbei.

SECTIUNEA I.

FONOLOGIA.

CAPUL FONETICĂ.

§ 4. Sunetele elementaria.

Sunetele elementaria seau articulate, dein cari se formeza cuventele, in limb'a romanesca, cá si in alte limbe, suntu de doue specie: **Vocali** seau sunatoria, si **cosunanti** seau impreuna sunatoria. **Vocali** se numescu, cari si numai de sene se potu pronunčia, precumu **A**. **Cosunanti** inse, cari numai de sene, forà vre una vocale, nu se potu pronunčia, precumu **B**, fiindu cà nu se pote pronunčia forà **A** seau forà alta vocale in a-ante seau dupa sene.

Vocali, in limb'a romanesca cu totulu suntu noue, cari in alfabetulu greco romanu se semna cu **α, ε, ι, ο, υ; ζ, κ; τ, ω**.

Dein acestea cele de antaniu siepte: **α, ε, ι, ο, υ; ζ, κ**, suntu curate; er' cele dein urma doue **τ** si **ω**, suntu mestecate, si adeca **τ** dein **ε** si **α**, er' **ω** dein **ο** si **α**.

Cosunanti éراسi, in limb'a romanesca cu totulu suntu doue dieci, cari in acel'asi alfabetu suntu semnate cu: **β, γ, δ, τ, ρ, σ, ξ, κ, ψ, φ, χ; λ, μ, ν, ρ**; Dein acestea, cele de antaniu siesa: **β, γ, δ, τ, ρ, σ**, se numescu mute; cele urmatorie siepte: **ξ, κ, ψ, φ, χ**, si ueratorie (sibilantes); cele mai in colo patru: **λ, μ, ν, ρ**, moliose (liquidæ); er' cele dein urma trei: **β, φ, χ**, suflatorie (aspiratae).

Note.

1. Deintre vocali, *i* si *ŷ*, se pronuncia in doue modure: intregi, seau numai de diumetate. Pronunciato de diumetate, tienu loculu cosunantiloru, pentru că numai de sene nu se potu pronunціá, cá si cosunantile.

Cele alalte vocali, se pronunціá numai intregi, si factu de sene fia-care una silaba; er' *i* si *ŷ* diumetatiti, numai de sene nu facu silaba, decátu numai impreunate cu alta vocale intrega, precumu: *ai*, *aŷ*. Dar' nece doue vocali diumetatite nu facu una silaba, precumu moriu, unde *i* si *ŷ* dein fiue se pronunціá diumetatite, si cuventulu moriu intregu nu face decátu una silaba in pronunціá.

Una vocale intrega, impreunata cu alt'a diumetatita, se chiama diftongu (*δίφθογγος*), precumu *ai*, *au*; er' impreunata cu doue diumetatite, se dice triftongu (*τριφθογγος*), precumu *iau*, *iai*.

2. Cosunantile, la gramatici se impartu in mai multe modure si specie, asia dupa natura se impartu —

a) in mute: *κ*, *π*, *γ*, *κ*, *τ*, si *μ*; pentru că forá vocali nu se potu nece-si de cātu pronunціá; er' cele alalte se numescu semivocali, pentru că si forá vocali se potu in cātu-va pronunціá, de si nu asiá de chiaru cá cu vocali.

b) in moliose: *λ*, *ν*, *ρ*, pentru că, urmandu unu *i* diumetatitu, prea adesu se molia cu totulu in *i*, asia cātu pro alocurea desparu cu totulu dein pronunціá, precumu: *maliu*, *cuniu*, *sariu*, pronunціate cá *maiu*, *cuiu*, *saiu*; er' cele alalte se potu numi dure, de si in limb'a rom. si acestea patu scambari urmandu unu *i* diumetatitu, precumu se va vedé la loculu seu.

c) in siueratorie (de la siueru, lat. sibilus): *Ϸ*, *ξ*, *ψ*, *φ*; dein cari in limb'a romanesca un'a e simpla *Ϸ*; er' cele alalte derivate dein compusetiunca altoru cosunanti cu *i* diumetatitu, precumu erasi se va vedé la loculu seu.

d) in suflatorie: $\beta \phi \chi$, dein cari un'a simpla: χ cumu-lu pronunçiamu noi, seau h; er' cele alalte erasi derivate dein compusetiunea altoru cosunanti cu h, precumu β dein bh, si ϕ dein ph.

Er' dupa organulu specificu, cu care se pronuncia, se impartu in labiali: $\beta \pi \mu$; dentali: $\delta \tau$, $\xi \zeta$, $\gamma \psi$; limbali: $\lambda \eta \rho$; palatinali: $\gamma \kappa$ etc., cu cari nu avemu multu a ne ocupá.

Alta impartire, a vocaliloru si cosunantiloru, in molisi aspre, va urmá mai in diosu.

§. 5. Scainbarea sunetelor.

Sunctulu de radecina, seau de inceputu, alu cuventului, in limb'a rom. nu remane totu de un'a acelas nescaimbatu, nu numai in fine, ci si la inceputu si la midiu-locu, si adesu se muta intru altu sunetu, dein mai multe cause, precumu:

a) dein influenti'a unui sunetu a supr'a altui'a dein a-ante seau dein apoi, dupa cumu suntu de aceeasi natura seau de alt'a.

b) dein influenti'a tonului, cu care se pronuncia sunetulu, care se dice si accentu.

c) dein pusetiunea lui, dupa cumu se afla la inceputulu, midiu-loculu, au la capetulu cuventului.

Sunetele de radecina, seau de inceputu, ale cuventelor, se chiama *originaria*, seau *primitive*; er' cele esite dein scainbarea si mutarea unui sunctu intru altulu, se numescu *derivate* seau *secundaria*.

Note.

1. Dupa natura, vocalile intre sone, seau vocalile cu cosunantile, de natura diversa, nu se suferu bucurosu, ci seau vocal-a

produce schimbare în alte vocale sau conșunante; sau conșunantea schimbă pre vocale într-o altă mai omogenă și ei.

După această natură simpatice și antipatice, sunetele în limbă română se mai împart în două clase notabile: în moli și aspre.

Vocalile moli, sunt ϵ și i , înseși și mai mult de catu ϵ . Cele altele sunt toate aspre.

Conșunantele moli, sunt ν și ψ . — Aspre erasi sunt: κ π μ ρ ϕ ; cele altele sunt mai puțin aspre, sau mai puțin moli.

Dein această cauză, vocalile și conșunantele moli nu suferă pre α și χ , ci le schimbă în altele de aceeași natură cu sene: ϵ și i , precum $\epsilon\iota\epsilon$, în locu de $\epsilon\iota\alpha$ dela $\epsilon\iota\delta$, vinea, venia; $\kappa\iota\mu\delta$ în locu de $\kappa\iota\alpha\mu\delta$, dela $\kappa\iota\alpha\mu\alpha$, ital. chiamo, chiamai; $\tau\alpha\iota\epsilon$, $\tau\alpha\iota\eta\delta$, în locu de $\tau\alpha\iota\alpha$, $\tau\alpha\iota\eta\delta$, ital. taglia, tagliando, franc. taille, taillant; $\rho\iota\iota\epsilon$, în locu de $\rho\iota\iota\alpha$ și această în locu de $\rho\iota\epsilon\rho\alpha$ ($\rho\iota\epsilon\rho\alpha$), lat. pereat. Dein contră $\mu\omega\alpha$, $\nu\omega\alpha$, în locu de $\mu\omega\iota$, $\nu\omega\iota$, dela $\mu\omega\beta$, $\nu\omega\beta$, novae, novem, și vobis.

Asemenea și conșunantele aspre u suferă pre vocalile moli ϵ și i , ci le stramută în α și χ de aceeași natură cu sene, precum $\epsilon\tau\rho\kappa\eta\delta$, lat. betranus în locu de celu clasicu veteranus; $\mu\alpha$ în locu de $\mu\epsilon$, lat. me; $\mu\epsilon\rho\delta$, plur. $\mu\epsilon\rho\iota$, lat. pilus, pyrus; $\nu\epsilon\rho\delta$, plur. $\nu\epsilon\rho\iota$, lat. verus; $\phi\epsilon\tau\delta$ plur. $\phi\epsilon\tau\iota$, $\phi\epsilon\tau\epsilon$, lat. foetus.

Asia și $\rho\alpha\delta$, $\rho\alpha\kappa\eta\theta\eta\delta$, lat. reus, responsus; $\rho\alpha\delta$, $\rho\alpha\kappa\eta\delta$, lat. rivus, risus. Cei vechi înseși și $\epsilon\iota\delta$ cu i .

Pre unele locuri și $\epsilon\alpha$, $\epsilon\alpha\eta\theta\epsilon\rho\delta$, în locu de $\epsilon\iota$, $\epsilon\iota\eta\theta\epsilon\rho\delta$, lat. se, singulus; $\mu\chi$, în locu de $\mu\iota$; $\chi\mu$ plur. $\chi\mu\alpha\iota$, și $\chi\mu$, $\chi\mu\alpha\iota$, $\chi\mu\delta$, $\delta\delta\mu\eta\chi\mu\delta$, în locu de $\delta\delta\iota$, dile, dice, dieu; $\mu\mu\eta\epsilon$ în locu de $\mu\eta\epsilon$, etc.

2. Tonulu sau accentulu, în limbă românească o număi

duplu; înaltu seau ascuțitu (lat. *acutus*), și demisuu seau greu (lat. *gravis*); precumu în vorb'a car-te, silab'a prim'a car, se pronuncia cu tonu înaltu seau ascuțitu, er' cea dein urma te cu tonu demisuu seau greu.

Inse la latini și greci, se mai audiă și alu treilea, numitu *cercuflesu* (lat. *circumflexus*), ce stă în midiu-locu între acutu și greu.

3. Atătu despre influenț'a suneteloruu cătu și a tonului a-supr'a suneteloruu, în specie mai în diosu la loculu seu.

A. DE VOCALI.

§ 6. Vocalile originarie.

Vocali-le, că sunete articulate, înca sunt: at originarie seau primitive, au derivate seau dein scainbare. Primitive, că în *auru*, *argentu*, *moriu*, unde. Derivate, că în *μαζ*, *καζ*, etc., în cari *α* e scainbatu dein *τ*, și acest'a dein *ε*, că în plur. *μαται* seau *μαται*, lat. *mesa* în locu de *mensa* alu clasiciloruu; și că în *βιζι*, *βιδαυι* etc. lat. *video*, ital. *veggo*, *veggio*.

Vocali-le, *α*, *ι*, *ο*, *υ*, în limb'a romana sunt ceă mai mare parte și mai totu de un'a originarie seau primitive; er' *α* și *ω*, *τ* și *ω* sunt numai derivate.

Note.

1. Vocalile primitive, se cunoscuu dein radeciun'a cuventeloruu, și dein flexiunile loruu, candu au casure seau persone; în cătu nu influescuu seau alte sunete seau accentulu.

În nume, radeciun'a se aăa mai curata în nominativu, înse nu totu de un'a; în verbe, în infinitivu, seau și în a treia persona singularu dein prezentele indicativu, precumu *λαρκαζ*, *α* *πρι* seau *πρι*, dein cari se vede, că *α* în *λαρκατυ* e derivatu dein *α* primitivuu; și în *πιδαυ* seau *πιδαυ*, *α* seau *τ*, sunt derivate dein *ε*.

Une ori alte casure si alte persoane, neespuse influentieru, pastreza mai curatu vocalea primitiva, decâtu nominativulu singularu si infinitivulu seau a 3. pers. sing. dein pres. indicativu, precumu pl. $\mu\epsilon\pi\iota$ dela sing. $\mu\epsilon\pi\iota\varsigma$; $\mu\omicron\pi\iota\varsigma$, $\mu\omicron\pi\iota$, 1. si a 2. pers. sing. a' pres. indic.; fiindu cã in a 3. persona sing. are $\mu\omega\pi\iota$ cu vocale derivata, pentru influenti'a indoita: a' accentului in silab'a $\mu\omega$, si a' vocalei ϵ in silab'a urmatoria; er' in infiu. a $\mu\varsigma\pi\iota$, cu ς derivatu dein \omicron cadutu de sub accentu.

Er' candu vocalea primitiva nu se pote cunosce dupa midi-locce aratate, nu ne remane, de cãtu a recurre la analogi'a limbii latine vulgarie, seau a' limbiloru noue latine, seau in lips'a acestor'a la limb'a latina clasica; precumu in $\rho\alpha\tau\iota\varsigma$, $\mu\alpha\kappa\eta\iota$, $\rho\epsilon\kappa\alpha\tau\iota\varsigma$, lat. guttur, manus, peccatum. Vedi si exemplele mai de in susu.

Dein alaturare cu limb'a latina, vulgare, antica seau clasica, cunoscemu, cã in multe cuvente romanesci s'au facutu scaimbari mari in vocali si cosunanti, cari almentrea nu ne aru fi cu potentia ale cunosce, pr. in cuventele cotu, plop, socu; lat. cubitus seau cobitus, contrasu in cobtus; populus, contrasu si stramutatu in poplus si plop; sambucus, anticu sabucus, stramutatu si contrasu in savucus, saucus si in urma socus.

Inse scaimbarea nu e totu de un'a dein partea nostra, ci une oria dein partea latinitatei clasice. Asia noi amu scaimbatu: $\mu\epsilon\tau\omega\delta\eta\iota\varsigma$, $\beta\epsilon\sigma\mu\alpha\kappa\eta\iota\varsigma$, $\mu\iota\mu\lambda\omicron\kappa\iota\varsigma$, dein pastiune, vestimentu, midilocu, stramutandu pre sti in ω si pre di in μ .

Inse in multe alte nu noi, ci clasicii au scaimbatu vocalele, pr. in populus, judeco, coda, scriendu populus, judeco, cAuda etc.

2. Vocali originarie, in limb'a romanesca, suntu:

a) a, seau A latinu, numai in doua casure: la inceputulu cuventelor, precumu in auru, argentu, aru, apa etc.; si

sub accentu, precumu in carte, carne, lapte, dare, stare etc.

b) *ɛ* curatu, seau E latinu, numai la midi-loculu seau capetulu cuventeloru, pr. in cercu, cernu; vedi, vedemu, vedeti; carne, curte, nume; face, dorme, forte.

c) *i*, seau I latinu, curatu si intregu, mai numai la midi-locu, pr. in firu, filiu, fiu, sciu etc.; er' in capetu numai sub accentu, pr. veni, a veni; in unele cuvente monosilabe, pr. ei lat. quin, fi etc., si dupa mutele *κ, η, φ, κ*, urmate de moliosele *λ* seau *ρ*, pr. aspri, sufli etc., pronunciate in câte doue silabe: as-pri, su-fli.

d) *o* curatu, seau O latinu, orasi numai la mililocu, pr. in domnu, mortu etc.; er' in capetu numai cu accentu, in proa pucine, pr. coló, acoló, incoló etc.

e) *ɤ*, seau U latinu, intregu numai la inceputulu si midi-loculu cuventeloru, pr. frunte, munte, unde etc.; er' in capetu numai sub accentu, pr. vendú, tienú, avú etc.; in unele cuvente monosilabe, pr. dú, cu, fú, nu, tu; si dupa cosunantile atense sub *i*, pr. aspru, suflu, cá as-pru, su-flu.

§ 7. Vocali-le derivate.

Vocali-le originarie, patiendu scaimbare, dein causele amentite, trecu in alte vocali, si se muta in derivate.

Cea mai desa si mai mare scaimbare pate A, care de câte ori nu e nece la inceputulu cuventului, nece sub accentu, si - pierde sunetulu celu chiaru si deschisu, si trece intru altulu mai intunecatu si mai inchisu, pr. dein patiu, cu A chiaru, se face patimú, patíti, cu A oscuru (intunecatu).

Vocalile E si O, patu scaimbare mai alesu fiendu sub accentu, deca in silab'a urmatoria vene altu E seau A, pr. dein temu, mortu, cu E si O curatu se face teme, morta, cu *ɛ* si *ω*.

Vocalile A și E, mai rar și altele, pot să se schimbe și să se schimbe în vocalele obscure nasale, α , urmându-le N în silaba închisă sau deschisă, pr. dela laudá, avé: laudându, avendu; mâna, ventu; uneori urmându numai α în silaba închisă, pr. ambliu, implu.

De multe ori și O, scapându de sub accentu, se schimbă în U, pr. dela dormu, pl. Ἀδρμιμῶ etc.

Alte schimbări se vor vedea la fiecare literă mai în diosul la locul lor.

Note.

Încă și vocalile obscure derivate, se schimbă mai încolo într-una altele, pr. α după i în ϵ , er' α în i; de exemplu, dela ταῖς cá laudă, a 3. pers. ταῖς cá laudă, se pronunță ταῖς; și în locul de τῆς cá laudându, se dă τῆς.

Asemenea E schimbându în α , urmându altu E sau I, se schimbă în i, pr. dela cuventu, pl. cuvinte; dela vendu, în alte persoane: vindă, vindă, vindemă, vindeti.

2. Deci derivate sânt, nu numai vocalile obscure α și α , și cele măcitate ϵ și ω , ci prea adese ori, și cele alalte vocali, ce trecu de originarie:

a) α , cându se pronunță în locul de ϵ deîn ea, alesu după unele cosunanti aspre: κ , ϕ , λ , pr. $\kappa\alpha\zeta$ în locul de $\epsilon\kappa\zeta$ pronunțatu cá $\kappa\epsilon\alpha\zeta$, $\phi\alpha\tau$ în locul de $\phi\epsilon\tau$ deîn $\phi\epsilon\alpha\tau$, $\mu\alpha\tau$ în locul de $\mu\epsilon\tau$ deîn $\mu\epsilon\alpha\tau$, lăpădându E deîn diftongulu ea și remănendu numai A.

b) ϵ , în locul de α după vocalea i, pr. $\phi\epsilon\epsilon$ în locul de $\phi\epsilon\alpha$ dela filia și fiat; $\nu\epsilon\epsilon$ în locul de $\nu\epsilon\alpha$ cá mai susu.

c) i, în locul de α , deîn an sau în urmându altu i sau ϵ , pr. $\iota\eta\mu\alpha$ în locul de $\alpha\eta\mu\alpha$ lat. anima, $\alpha\eta\mu\alpha\iota\tau\epsilon$ în locul de $\alpha\eta\alpha\alpha\tau\epsilon$, dela $\alpha\eta\tau\epsilon$ lat. ante, cá $\alpha\eta\alpha$ noi dola poi, ital. poi, lat. post.

d) o, in locu de a seau aϣ, pr. o φορϣ, in locu de: a fostu seau a u fostu.

e) ϣ, in locu de o forà accentu, pr. aϣρμιμϣ, ηϣτιμι, in locu de dormiti, poteti, dela dormu, potiu.

3) Spre intielegerea relatiunei vocaliloru limbei rom. între sene, si a trecerei loru dein un'a intru alt'a, pote sierbí schem'a urmatoria:

In lini'a mai de asupr'a, stau vocalile chiare si deschise, între cari A stà in midilocu cá primitiva; er' de laturi in drept'a sî stang'a κ sî ω, cá derivate dein ε sî ο, sî inaltiate dein lini'a a dou'a spre A in lini'a de asupra.

In lini'a de desuptu, stau vocalile originarie I sî U de laturi, cá opuse între sene: un'a mole sî alt'a aspra; sî in linie diagonali cu A.

Intre aceste doue linie estreme, pre cea de midilocu, in diagonali-le între AI, sî AU, stau derivatele: E dein AI, sî O dein AU; — între cari pre lini'a de midilocu, in perpendicularu cu A, stà ϣ, avendu tenorea lui ε sî asprimea lui ο.

In aceasi linia perpendiculara de midilocu, sub A sî ϣ, stà κ pre lini'a de desuptu între I sî U, avendu cá sî κ tenorea unui-a (lui I) sî asprimea altui-a (lui U).

Asia câtu ϣ se pote considerá, cá unu ε aspru, seau ο mole; er' κ de asemenea, cá unu I aspru, seau U mole.

Dein acesta schema se cunoște multipl'a loru corelatiune:

a) primitiva, in linie-le diagonali, între A, I, sî U.

b) secundaria, in acelesi linie, între AI-E sî AU-O; — in triânghiurarie-le, între κ-ε, sî ο-ω; — in perpendiculari'a de midilocu, între ϣ, κ, etc.

De aci se precepu și trecorile și scaimbarile lorū între aene, înalțiandu deîn liniile mai deîn diosu în susu, seau descendîendu deîn cele mai deîn susu în diosu, pr. a' lui A în E, O, și ɤ; a' lui E în ɛ în susu și în I în diosu; a' lui O în ω și U; A în ɤ ɶ, A E O în ɷ, și vice versa; I U în ɶ, și ɶ în I U, etc.

§ 8. A, a, primitivū.

A primitivū seau chiaru, că A latinu, în limb'a rom. se afla numai în doua casure:

a) la începutulu cuvintului, cu accentu seau foră accentu, pr. în acu, anu, aru, aurū, etc. înse nu totu de un'a.

Particeu'a A, în câtu e articlu, seau prepusetiune, seau afisu în a-ante seau dupa cuvinte, remane totu de un'a ne-scaimbata, pr. în mente-a, a-casa, abia, asia, atuncia, etc., — înse că particula relativa femenina sing., s'a scaimbatu în o, pr: o vediu.

b) sub accentu, dupa începutu, la midilocu, au la capetulu cuvintelorū, pr: auráriu, argentáriu, láuda, laudá, etc., înse nece aicia totu de un'a.

În casulu antaniū, sunetulu primitivū e fipsatu, și nu se mai scaimba, pr. aurū, aurariū, auritū, etc.

Er' în casulu alu doilea e scaimbatoriu, asia câtu scapatandu de sub accentu, în cuvintele antice romanesce sunetulu chiaru alu lui A se muta totu de un'a în ɤ, care e sunetulu alternativū alu lui A, de nu stau contra alte impregiurari; și venîndu erasi sub accentu, de nou se întorce deîn ɷ în a, pr. ɶɶɶɶ, ɶɶɶɶɶ, ɶɶɶɶɶɶ, ɶɶɶɶɶɶɶ etc.

Note.

1. Inse, candu dupa A urmeza N, seau M substitutu in locul lui N, pr. amblu in locu de anblu, A totu de un'a, chiaru si la inceputulu cuventelor, se muta in vocalea nasale oscura μ , pr. angeru lat. angelus; angustu lat. angustus; ambi-e lat. ambo; amblu lat. amblo, la clasici ambulo; betranu lat. betranus, la clasici veteranus; blandu-a lat. blandus; cane lat. canis-e; mane lat. mane; pane lat. panis-e; frangu lat. frango; plangu lat. plaugo; dandu lat. dando; standu lat. staudo; laudandu lat. laudando; candu lat. quando; paganu lat. paganus; romanu lat. romanus; lana lat. lana; mana lat. manus, etc.

Inca si candu N a peritu dein pronuncia, pr. in grau sing., grano pl., lat. granum-a; inca si in catu si atat'u si derivatele loru, in catu respundu la quantus si tantus latinescu. In tantu seau tandu, N a remasu nelapedatu.

Asemenea si candu N, urmandu i, s'a moliatu intru atat'a, in catu pre alocurea nu se mai pronuncia, de catu i, pr. antaniu lat. antaneus-a, calcaniu lat. calcaneus, maniu si compusele lui lat. maneo, cari mare parte se pronuncia numai ca antaiu, calcaiu, maiu. — $\text{M}\alpha\text{i}\text{S}$, dela verbulu de Conjug. I. menu a mená etc. lat. mino-are, in locu de $\text{M}\alpha\text{H}\text{S}$ cá laudu, e pronuncia corupta, ce nu se pote admite.

Singuru numele a nu, lat. annus, a remanu cu A chiaru nescaimbatu. In vorbele cu terminatiunea a nu in pronuncia, A nu e primitivu, ci scaimbatu dein E, pr. Armeanu in locu de Armenu, lat. armenus-a; cetatianu in locu de cetatienu etc.; de acea, urmandu E, seau I, remane E, pr. Armeni, cetatieni, etc. La latini, aflamu usitate amendoue formele, si anus si enus, pr. Octavianus dela Octavius, si Gallienus dela Gallina seau Gallus; Avianus si Avienus.

Numele propria, seau cuvente straine, cari nu muta pro

AN seau AM, pr. Anna, Antoniu, Amfilochiu, etc., nu se potu luá in consideratiune.

De verbulu AM seau AMU, lat. habeo, sî de terminatiunea verbale erasi in a m sî a m u, cari inca se pronuncia cu A chiaru, vedi § 33 in M, nota I.

2. A sub accentu se muta in α , numai in pucine casure, sî mai numai pentru destintiune de catrà alta forma cu A chiaru, pr. la ud á m u sî la ud á m u; seau deintru una datena rea, ce pre incetu s'a stracoratu in limba sî inca dein temporele mai dein coce, pr. in p à r t i, c à r t i, etc. in locu de παρτί, καρτί; intru altele usulu varieza panà astadî, pr. in λαισ sî λαισ, και sî και etc.

Casurele, in cari A se pronuncia cá α , de sî sub accentu, suntu urmatoria-le :

a) In casulu alu doilea alu numeloru femenine terminate in E, urmandu i, pr. κερτί, περτί, ρηστί, κελί, βελί, σερτί, στερτί, etc. dela καρτε, παρτε, ρηστате, καλε, βαλε, σαρε, σταρε; cari inse la celi vechi se pronunciau cu A chiaru: καρτί, παρτί etc. Vedi esemplele dein scrietorii vechi, in Principia pag. 122—125 sî pag. 363 seq.

Dupa una datena rea a inceputu a se pronuncia totu asemena sî unele nume femenine terminate in A, urmandu i, pr. κδικτί dela judecata, in locu de judecate cá cumnate pl. dela cumnata; er' bucata se dice in pl sî bucate, candu insemneza cele de mancare, sî bucàti, intru intielesulu de una parte anumita.

b) in a 2. persona sing. a presentelui indicativu, totu pentru i dein silab'a urmatoria, pr. αδι, αμπερτί etc., inse in prea pucine verbe, sî numai de cojug. I. sî a IV, cari inca sî in pers. 1 se pronuncia mai totu de un'a cu α , pr. αδι, αμπερτί, ci sî αμπαρτί, αμπαρτί.

Colea de a II, sî III. cojugatiune nu urmeza acésta datena, ci relienu totu de un'a pre A chiaru, pr. τачί, φачί, καί etc.

In verbulu $\kappa\epsilon\mu\acute{\iota}$, $\kappa\epsilon\mu\acute{\iota}$, pers. 1 și 2, E e stranutatu asemenea dein α in locu de A, dupa aceeași datena, inse aici forte vechia, fiendu că exemple cu A chiaru nu se afla nece in cele mai vechia monumente.

c) in pers. I. plurale a presentelui și perfectului indic. de Coj. I. pr. $\lambda\alpha\upsilon\delta\acute{\alpha}\mu\upsilon\varsigma$, spre destintuione de catră aceeași pers. dein imperfectulu indicativu, pr. $\lambda\alpha\upsilon\delta\acute{\alpha}\mu\upsilon\varsigma$, unde A a romasu chiaru, fiendu contrasu dein doi a: lauda-ámu, in locu de laudaumu, lat. laudabamus.

d) in a 3. pers. a perf. indic. de aceeași cojug. in sing., pr. $\lambda\alpha\upsilon\delta\acute{\alpha}\acute{\iota}$, spre destintuione de catră aceeași pers. dein imperf. indic., pr. $\lambda\alpha\upsilon\delta\acute{\alpha}\acute{\iota}$ in locu de laudáa seu de laudáua, lat. laudábat.

Pre alocurea, și in unele carti vechie, inca și in pers. I. sing. dein aceluși tempu se pronuncia cu α in locu de A chiaru, pr. $\lambda\alpha\upsilon\delta\acute{\alpha}\acute{\iota}$ in locu de $\lambda\alpha\upsilon\delta\acute{\alpha}\acute{\iota}$; care pronuncia iuse nu e generale, și nu este de a se acceptá.

e) In alte pucine cuvente, mai alesu vorbe cu acentulu in antepenultima, pr. $\sigma\tau\acute{\rho}\alpha\kappa\kappa\acute{\epsilon}\rho\alpha\text{-}i\text{-}\delta$, $\pi\eta\phi\acute{\iota}\tau\acute{\epsilon}\rho\alpha\text{-}i\text{-}\delta$, $\pi\eta\phi\omega\delta\acute{\epsilon}\rho\alpha\text{-}i\text{-}\delta$, lat. transcolo, im-patulo, in-fasciolo; ci $\sigma\tau\acute{\rho}\alpha\kappa\kappa\acute{\epsilon}\rho\acute{\epsilon}$ se pronuncia și $\sigma\tau\acute{\rho}\acute{\epsilon}\kappa\kappa\acute{\epsilon}\rho\acute{\epsilon}$ cu E in locu de α cá și in alte composite, inse in contr'a etimologiei.

In $\mu\acute{\alpha}\lambda\acute{\upsilon}\delta$ pote fi dubiu, deca α e dein A, lat. malus, malum; seu dein E, grec. $\mu\acute{\eta}\lambda\omicron\nu$, plur. $\mu\acute{\epsilon}\lambda\epsilon\iota$, fiendu că chiaru și la greci, pre lenga $\mu\acute{\eta}\lambda\omicron\nu$ in dialectulu ionicu, se pronuncia și $\mu\acute{\alpha}\lambda\omicron\nu$ in dialectulu doricu cá la latini.

3. A chiaru, accentuatu, se scaimda adese ori in $\acute{\epsilon}$, anume:

a) totu de un'a candu precede unu i pronunciatu, pr. $\tau\acute{\alpha}\zeta\acute{\iota}\acute{\epsilon}$, $\mu\eta\eta\tau\acute{\alpha}\zeta\acute{\iota}\acute{\epsilon}$, $\pi\eta\eta\eta\tau\acute{\alpha}\zeta\acute{\iota}\acute{\epsilon}$, $\tau\acute{\alpha}\zeta\acute{\iota}\acute{\epsilon}\tau\acute{\upsilon}\delta$, $\mu\eta\eta\tau\acute{\alpha}\zeta\acute{\iota}\acute{\epsilon}\tau\acute{\upsilon}\delta$, $\pi\eta\eta\eta\tau\acute{\alpha}\zeta\acute{\iota}\acute{\epsilon}\tau\acute{\upsilon}\delta$; $\kappa\epsilon\tau\acute{\iota}\acute{\epsilon}\rho\acute{\iota}\delta$, $\eta\acute{\iota}\acute{\epsilon}\rho\acute{\iota}\delta$, $\kappa\acute{\upsilon}\delta\acute{\iota}\kappa\acute{\epsilon}\rho\acute{\iota}\delta$, in locu de taliá, manganiá, preveglia, taliatu, manganiatu; vestiariu, vi-

a dereptulu dein la pede, lat. lapis-de; seau dein celu grecescu λᾶ; lat. lapis, compusu cu πῆδον pamentu.

In βίαϣ si βιάσι, inca e cu indoiela, care e vocalea originaria: A seau E; deca e derivata dela vin, vietia cá dulce dulcetia; seau dela vivaх-ce, vivacia, seau dela vivatus-a, viatia. La celi vechi se afla si βίασι, cu a in genet., pr. in Tetravangelu Brasiovu (1570-5), Luc. nr. 35: † Δύλαϣα βίασι†.

4. Alte scaimbari dein A, accentuatu seau neaccentuatu, mai suntu, inse pucine, urmatoriele:

a) in E, in locu de ϣ accentuatu seau neaccentuatu, precedendu unu i pronunsiatu, pr. τῆι, πριγιῆ, τῆιστοριῆ, φῆ, etc. in locu de τῆιζ, πριγιζ, τῆιστοριζ, φῆζ; vedi § 11 la inceputu.

Dein asemene causa A se muta in I, in locu de ϣ, venindu intre i si N, in gerundia le de Cojug. I. pr. τῆινδ, ἠδῆινδ, πριγιγινδ etc. in locu de taliandu, moliandu, prevegliandu.

Asemene in unele pucine cuventu, in cari dupa AN seau ϣN urmeza E seau I, pr. dein ante, anema seau anima, anelu, gliande, grandene, lat. ante, anima, anellus, glans-de, grando,-dine, s'au formatu mai antaniu:

†ANTE, precumu se mai afla in monumentele vechia; vedi Principia p. 395 sub 1), unde in lini'a penultima e erore AN ANTE βορητορι. A remasu ϣ si in derivatulu: antaniu; er' in psaltirea Coresiana Brasiovu 1577, scrie mai totu de un'a: †ANTE in locu de ANTE; vedi in Principia la pag. 396 sub 1).

†ANIMZ, pre cunu asemene se afla la celi vechi, inse numai cu prepusctiunea †ANTRZ, impreunata intru unu cuventu, pr. †ANTRZANIMZ; vedi totu acolo pag. 388. v. v. ânema.

ἄνελος, ital. anello, lat. anellus mai raru de câtu anulus.

γίανδα, ital. ghianda, cá sî la romani pre alocurea γίαντα, inse mai reu de câtu γίαντα la celi mai multi.

γρῆνδῆνι, sî de aci γρῆνδῆνι.

Dein cari apoi se fecera: ἰντι (ἄ ἰντι, μαῖντι, ἄν ἰντι), ἰνιμζ sî ἰνιμζ, ἰνελος, γίαντα, sî γίαντα. γρῆνδῆνι, γρῆνδῆνι.

Mai raru se aude: σῖνυε, φρῖνυε etc., in locu de sange, frange.

Dela παντήχι, lat. pantex la Plautu, se formeza σπῖντικος, cu i dein asemene cauza.

In cuventulu slavenisatu: σφῆντιος, in locu de σῆντιος, cá in San-Pietru, Santa-Maria, casurele terminate in E sî I se audu cu I: σφῖντι, σφῖντι, in locu de σῆντι, σῆντι.

Dein δῆμῆντιος, care la celi vechi, in tote monumentele dein seclulu XVI numai asia se afla scrisu, er' in cele dein seclulu XVII forte adesu, s'a scaimbatu mai antaniu in δῆμῆντιος cá in μαῖνι, πῆνι, κῆνι la munteni, sî de aci cu incetu in δῆμῖντιος sî δῆμῖντιος; vedi esemple in Principia pag. 389 s. v.

In cuventulu σκῖμεος, ital. scambio, mai antaniu s'a mutatu form'a σκῆμεος in σκῖμεος, trecundu pre i in a-ante de με, pre cumu s'a facutu sî in κῆμεος, ροῖμεος, σγαῖμεος etc. in locu de cubiu, robiu ital. robbio, sgabia lat. scabies, αῖμεος lat. habeat ital. abbia, sî in urma vulgulu a lapadatu pre χ dein a-antea lui I, cá in δῆμῖντιος, de unde adi se pronuncia σκῖμεος; vedi Principia pag. 139, sub c).

b) in ο sî ω, mai raru, pr. φῶμι lat. fames, sî φῶμιτι; ὤρμ, lat. ala, in compusulu derivatu ὤρμωρμ, dein ὤρ-

petitu, si $\omega\rho\alpha$ cá subala; $\omega\rho\iota$ in compusa-le: $\omega\rho\iota\text{-}\kappa\alpha\eta\delta\alpha$ etc., lat. ali-quando, ci si latini dîcu olim; si $\lambda\delta\omicron$ in locu de $\lambda\delta\alpha$ la celi vechi.

De relativula o mutatu in a, s'a dîsu mai susu. De altele vedi in α .

Form'a $\omicron\lambda\tau\alpha\rho\iota\delta$ si $\omicron\mu\epsilon\tau\delta$, lat. altare, si aetum, e dupa slovenia; inse form'a cu A chiaru: altariu, inca e usitata la poporu si in cartile mai vechie. Vedi Princ. pag. 388 a. v.

Form'a $\omicron\kappa\iota\delta$, lat. axis, inca pote fi dupa slovenia.

c) in u, in locu de α , intre u si N, mai multu la celi vechi, pr. $\lambda\delta\delta\eta\delta\alpha$, in locu de luandu.

In cuventele ambliu si angliu, adi mai usitatu $\delta\alpha\kappa\lambda\delta$, $\delta\eta\eta\iota\delta$, in locu de $\alpha\mu\epsilon\lambda\delta$, $\alpha\eta\eta\iota\delta$, lat. amblo, anglus, la classici ambulo, angulus; inse celi vechi au $\alpha\mu\epsilon\lambda\delta$, vedi Principia pag. 392. s. v. Verbula $\alpha\mu\epsilon\lambda\alpha\tau\iota\kappa\iota\delta$ inca se pare derivatu dein $\alpha\mu\epsilon\lambda\epsilon\tau\delta$ dela $\alpha\mu\epsilon\lambda\delta$.

In adiectivulu si verbulu $\delta\iota\kappa\delta\lambda\alpha\upsilon\delta$, lat. discalceo, de si dicemu $\alpha\eta\kappa\alpha\lambda\upsilon\delta$ cu A chiaru; inse si latini au dela calco compusa-le cu U: conculco, proculco, etc.

In $\mu\delta\mu\alpha$, in locu de $\mu\alpha\mu\alpha$, cari amendous suntu in usu.

In $\delta\eta\kappa\iota\delta$ si $\delta\rho\epsilon\kappa\iota$, lat. avunculus si auricla, diftongulu $\alpha\upsilon$ mai antaniu se pare a fi fostu stramutatu in o: onclus franc. oncle, si oricla in latinitatea media, it. orecchia, franc. oreille; si de aci apoi in u la noi.

In $\alpha\lambda\delta\eta\delta$, lat. avelanus, u se pare a fi pentru V seau U dein silab'a dein a-ante in forma contrasa: aulanus.

De totu a peritu in: destulu, in locu de: de-satulu, si in uecle participia in toriu-a, candu precede unu I, pr. $\mu\alpha\eta\eta\gamma\iota\tau\omicron\rho\iota\delta$, in locu de $\mu\alpha\eta\eta\gamma\iota\tau\omicron\rho\iota\delta$, derivatu dein $\mu\alpha\eta\eta\gamma\iota\tau\omicron\rho\iota\delta$ dela $\mu\alpha\eta\eta\gamma\iota\alpha\tau\delta$, asia si $\mu\epsilon\mu\epsilon\gamma\iota\tau\omicron\rho\iota\delta$.

§ 9. A, derivatu.

A derivatu, sau spuriu, e pucinu in limb'a romana; si mai vertosu se nasce dein urmatoria-le:

a) dein κ pronunsiatu cá A chiaru, seau cá dif-tongu ea seau ia, dupa cosunantile aspre: ϵ , η , μ , σ , ϕ , deca urmeza α , pr. $\epsilon\kappa\tau\alpha$, $\mu\epsilon\tau\alpha$, $\sigma\phi\epsilon\tau\alpha$, $\phi\epsilon\tau\alpha$, pronunsiate cá $\zeta\epsilon\alpha\tau\alpha$, $\mu\epsilon\alpha\tau\alpha$, $\sigma\phi\epsilon\alpha\tau\alpha$, $\phi\epsilon\alpha\tau\alpha$ etc., cari pretotendenea asia se pronunsiastadi, de si cartile baserecesci, chiaru si cele dein se-clulu XVIII, mai totu de un'a scriu κ .

Asemenea dupa cele molii: ν si ψ , pr. $\nu\alpha\tau\alpha$, $\psi\alpha\mu\alpha$, in locu de $\nu\epsilon\tau\alpha$, $\psi\epsilon\mu\alpha$ etc.; inse la celi vechi se afla esemple, cari atesteza, cá pronunsiiau cu κ , nu cu ia; vedi $\nu\epsilon\tau\alpha$, substantivu si verbu, $\nu\epsilon\tau\alpha$, $\lambda\delta\upsilon\alpha\phi\epsilon\tau\alpha$, in Principia pag. 372-3 s. v.

b) Dein ω , inse in prea pucine cuvente, pr. in $\alpha\phi\alpha\tau\alpha$, in locu de in $\alpha\phi\omega\tau\alpha$, lat. ad foras, cá la macedo-romani, cari si acumu pronunsiia cu ω : $\alpha\phi\omega\tau\alpha$. — La noi inca se pare a se fi pronunsiatu asia in vechime, celu pucinu aflamu urma in Parimiariulu dein 1683 (in Principia semnatu cu X), cá chiaru prepu-setiunea $\phi\alpha\tau\alpha$ s'a pronunsiatu cu ω : $\phi\omega\tau\alpha$, pr. fol. 27 verso linia 18: $\epsilon\alpha\delta\ \eta\zeta\lambda\upsilon\alpha\sigma\tau\epsilon\upsilon\alpha\ \chi\eta\rho\eta\kappa\tau\epsilon\upsilon\alpha\ \phi\omega\tau\alpha\ \chi\epsilon\lambda\alpha\ \chi\epsilon\lambda\ \tau\rho\alpha\upsilon\epsilon$. In $\kappa\omega\rho\alpha\tau\alpha$ seau $\kappa\omega\rho\alpha\tau\epsilon\tau\alpha$, lat. colostrum si colostrum.

Note.

1. Inca si dupa siuicatorie C, ω , etc. pretotendenea κ se pronunsiia A, seau celu pucinu ia, urmandu α pr. $\epsilon\kappa\mu\alpha\eta\alpha$,

сѣрѣ, cá САМѢНѢ, САРѢ, seau celu pucinu cá СИАМѢИИѢ, СІАРѢ, etc.

Mai rarú inse, deca urmeza E, pr. $\omega\alpha\delta\alpha\iota$, $\omega\alpha\pi\tau\epsilon$, $\omega\alpha\rho\mu\epsilon$, in locu de $\omega\tau\delta\alpha\iota$ ital. siede, $\omega\tau\pi\tau\epsilon$ lat. septem, $\omega\tau\epsilon\rho\mu\epsilon$ lat. serpes la clasici serpens.

2. Inca sî in terminatiunile $\tau\epsilon\mu\delta$, $\tau\epsilon\mu\zeta$, se pronuucia cu distongu, mai rarú numai cu A. pr. $\sigma\epsilon\rho\mu\tau\epsilon\mu\delta$ - $\mu\zeta$ cá $\alpha\rho\mu\mu\alpha\mu\delta$ - $\mu\zeta$; seau $\alpha\rho\mu\alpha\mu\delta$ - $\mu\zeta$, lat. Armenus; ci urmandu E seau I, se pronuucia cu τ : $\alpha\rho\mu\tau\epsilon\mu\iota$, $\alpha\rho\mu\tau\epsilon\mu\iota$.

3. Pre alocurea, sî in unele carti, mai rarú, se pronuucia sî se scrie A seau ia, in locu de τ , dupa I sî in a-ante de E in silab'a urmatoria, pr. in locu de $\mu\delta\mu\tau\epsilon\psi\iota$: $\mu\delta\mu\iota\alpha\psi\iota$, seau chiaru $\mu\delta\mu\alpha\psi\iota$; $\delta\rho\alpha\psi\iota$ in locu de $\delta\rho\tau\psi\iota$ etc.

4. Cuventulu detoriu, care pre multe locure se pronuucia cu E curatu, pre alocurea sî in cartile baserecesci se pronuucia sî se scrie mai multu ou A chiaru seau sî cu τ : $\delta\alpha\tau\sigma\rho\iota\delta$ sî $\delta\alpha\tau\sigma\rho\iota\delta$. Inse la celi vechi aflâmu celu pucinu cu τ : $\delta\alpha\tau\sigma\rho\iota\delta$, care e sî mai aproape de form'a primitiva: de etoriu lat. de bitor. Vedi esemplele in Principia pag. 227 sî 392 s. v.

Er' a detoriu, ce pre multe locure se aude in locu de detoriu, cá adiectivu, se pronuucia numai cu E curatu.

5. La macedo-romani se mai aude A spuriu sî in alte vorbe, pr. $\delta\mu\mu\mu\iota\alpha\upsilon$, in locu de $\delta\mu\mu\mu\epsilon$ -dieu; $\epsilon\tau\omega\alpha\rho\iota\kappa\tau$ in locu de basereca, etc.

§ 10. E, ε, primitivu.

E, este de aceeaşi natura cu I, amendoua moli. De acea E curatu, se pronuucia numai afora de inceputulu cuventeloru, pr. $\mu\iota\delta\iota\mu\delta$, $\tau\alpha\rho\iota$, $\phi\alpha\chi\epsilon$, $\alpha\beta\delta\iota$, $\alpha\beta\mu\iota$, $\mu\delta\mu\iota$, etc.

Er' la inceputulu cuventelorū, se pronuncia a-mestecatu cu unu I diumetatitū in a-ante, pr. eri, lat. heri; eramu, lat. eramus etc.; cá ieri; ieramu, precumu sī italianii sī francesū dīcu: ital. ieri, franco. hier; inse acestia pronuncia asia in prea pucine vorbe, pre candu la noi e regula generale.

Asemenea se face sī candu E se preface in **κ**, pr. in este lat. est, grec. *ἐστὶ*; epe lat. equae, grec. *ἵππος*, epa in sing.; erba lat. herba etc., pronunciate cá: ieste, iepe, *ἰκῆν*, *ἰκῆν*. In *ἰκῆν* inse, lat. hiberna, I e radicale.

E primitivu se scaimba in mai multe forme:

a) in **κ**, sub accentu, urmandu **α**, seau **ε**, pr. dela ceru-i se face *κῆρ*, *κῆρ*; asia sī *υκῆν*-**ε** lat. gena; *πῆν*-**ε** lat. penna, etc.

b) in **α**, dupa cosunanti-le aspre **ε**, **π**, **μ**, **ν**, **φ**, deca in silab'a urmatoria nu este vocale mole, E seau I, pr. *εατρῆν*, lat. veteranus; *πκατῆ* lat. peccatum, *πῆρ* lat. pilus sī *πῆρ*, *μῆρῆν* seau *μῆρῆν* lat. minutus, *κῆρ* sī *κῆρ* lat. video sī verus; *φῆρ* lat. foetus; almentrea remane E curatu seau mestecatu, pr. *πῆρ*, *πῆρ*, dela *πῆρ*; *πῆρ*, *πῆρ* dela *πῆρ*; *πῆρ*, *πῆρ*, dela *πῆρ*; *φῆρ*, *φῆρ* dela *φῆρ*, nume sī verbu.

Asemenea sī in finea unoru pucine vorbe, candu precede **ω**, cu unu **ρ** diumetatitū, cá distongu **ωρ**, pr. *νωρ* lat. novem, *νωρ* lat. novae, *νωρ* lat. nobis, scaimbatu in nove; *κωρ*, lat. vobis, cá nobis; *δωρ*, sī *δωρ* plur. fem. lat. duae ital. am-

menduae si ambeduae, lat. ambas duae; павѣх, lat. pluit, in locu de: se ploie, care inca se dice.

c) in i, urmandu N si E seau I (ne, ni), pr. єиє, дїиє, мїиє, пзрїиє, фїєрєиє; дїици, мїици, пзрїици, фїєрєици, etc. lat. bene, dens-te, mens-mente, si mentitur, parens-parente, fervens-fervente. Inse la celi vechi forà scaimbare: єиє, дїиє, мїиє, etc.; inca si кѣвєиє, мормєиє, жѣрєиє, єиє lat. venit si venae etc.; de cari vedi unu registru langu de 77 esemple cu mai multe citate in Principia pag. 373—381.

Totu asemenea se scaimba si in alte pucine, de si nu urmeza E seau I dupa EN, pr. аринѣ lat. arena, чинѣ lat. coena si чинѣ-i etc. lat. coeno-are; плинѣ-х, -ї-є. lat. plenus-a; сєринѣ, seau єининѣ-є lat. serenus; єининѣ, lat. venenum. etc.; inca si єинѣ 3. pers. plur. dela veni-re.

d) in х, urmandu N cu vre-una vocale aspra, pr. вєнѣх, lat. vena, inca si вєнѣтѣ lat. venetus, вєнѣ-тѣ lat. veno-are, вєнѣдѣ lat. vendo; авєнѣдѣ, lat. habendo, ital. avendo; вєнѣтѣ, lat. ventus; мєнѣ-ї lat. mino-are, ital. menar, franc. mener; фєнѣ lat. foenum; сєнѣ lat. sinus, ital. seno, franc. sein; кѣвєнѣтѣ, мормєнѣтѣ etc.; — almentrea remane E, seau trece in I, pr. єиє seau єиє; єиѣї, єиѣє, seau єиѣї, єиѣє; єиєтє, in vocat., cuvente, мормєиє etc.

Asia si фрєнѣ lat. froenum, inca si in plur. фрєиє cu х, de si urmeza E, pentru OE originale de-in limb'a latina, care nu erá de totu mole cá in coena etc.

Mai pucine suntu, cari muta pre E in α urmandu R, pr. $\alpha\alpha\rho\tau\acute{\upsilon}\tau\epsilon$, lat. virtus-virtute, ci ital. virtù sî virtù, franc. vertu, sî $\alpha\rho\rho\tau\acute{o}\varsigma$, α . cu derivatele: $\alpha\rho\rho\tau\epsilon\kappa\acute{\iota}\varsigma$ sî $\alpha\eta\alpha\rho\tau\epsilon\kappa\acute{\iota}\varsigma$, lat. vertigium sî inverteo, etc. Cele mai multe inse in asemenea casu muta pre ϵ in α , pr. $\eta\alpha\rho\varsigma$, $\alpha\rho\varsigma$ etc. cá mai susu.

De pronunçia lui I in vir, virtus, vedi Gramatecii latini; era verto sî derivatele lui la vechii latini, inca se pronunçiau cu una vocale, ce nu erá nece E nece O, de unde scrieau: vorto sî verto, vorsus sî versus, etc.

Note.

1. E primitivu este, sî in caventele, unde latinii clasici au i scurtu, pr. dela jude, pl. judeci, lat. judex, judicis sî iudices; de aci judecu, judeciu, etc. lat. judico, iudicium; maiestru lat. magister la clasici, inse magister la celi vechi. Quintilianu instit. I, capu II, 17: Quid non E quoque I loco fuit? ut Menerva et magester, et Dijove et Vejove pro Dijovi, et Vejovi. Esemplele pentru E in locu de I la vechii latini suntu nenumerate. Vedi incriptionea epitafica a Scipioniloru in Principia pag. 37, unde occuru: ploirume, fuet, dedet, tempestatebus, in locu de: plurimi, fuit, dedit, tempestatibus.

De aceea sî terminatiunea adiectivale in $\epsilon\kappa\acute{\iota}\varsigma$ - $\epsilon\kappa\kappa\alpha$, e mai originaria, de cátu cea in $\epsilon\kappa\acute{\iota}\varsigma$ α , pr. $\sigma\upsilon\lambda\upsilon\alpha\tau\epsilon\kappa\acute{\iota}\varsigma$ - α lat. silvaticus, ci ital. selvateco; $\epsilon\kappa\alpha\kappa\rho\epsilon\kappa\alpha$ cu E la celi vechi, nu $\epsilon\kappa\epsilon\rho\epsilon\kappa\alpha$ cá acumu; vedi esemplele in Principia pag. 388 s. v. etc.

De aci sî negru lat. niger, ci ital. negro sî nero; er' lieru (neusitatu) lat. libera, de unde s'a formatu liertu lat. liberto, a retienutu pre I fiendu lungu dupa origine.

Totu dein aceea cauza se dice romanesce se, in locu de si alu latiniloru; frecu, plecu, etc. lat. frico-are, plico-are; netedu, umedu, etc. lat. nitidus, humidus; vitregu lat. vitricus; vedu, vedua etc. lat. video, vidua, etc.

2. Cu scaimbare in ʔ se pronuncia, nu numai:

a) cele terminate in enu-a, adiective, gentilicia si patronimice, pr. Armenu, muntenu, etc. ci si —

b) unele verbe monosilabe, pr. ʔʔʔ, ʔʔi, ʔʔ; ʔʔʔʔ, ʔʔʔi, ʔʔʔi; lieu, liei, liea; se de, sté; cá si numele sincopeate, cu tonu in ultim'a pre E, pr. ʔʔʔ, porcé, seau porcea, ʔʔ contraşa dein neve lat. nix-nive, ital. neve.

La latini patronimicele si gentilicia-le inca se pronunciau parte cu enus, parte cu ianus, pr. Armenus, Avienus, Gallienus, etc. si Avianus, Aemilianus, Claudianus, etc.; unele inca si in ianus si inus, pr. Iustinus si Iustinianus, Maximinus, si Maximianus, Graecinus la noi Grecianu; christianus la noi chrestinu. Vedi si mai susu, pag. 18 sub 1.

3. Cá ʔ se mai pronuncia inca:

a) dupa R in silab'a prima: RE, pr. ʔʔʔ, ʔʔi, lat. reus-a, inse cu E, in re-a, rele, er' in derivate cu ʔ: ʔʔʔʔʔʔʔ, ʔʔʔʔʔʔ, etc.; in prepusetiunea re seu res: remaniu, respundiu, etc.; si in plur. ʔʔʔi dela ʔʔʔi lat. recess, la clasici recons, precumu si in derivatele: ʔʔʔʔʔʔʔ, ʔʔʔʔʔʔʔ, ʔʔʔʔʔʔʔ etc.; in tremuru si cutremuru, lat. tremor se dice adi si cu ʔ si cu E, la celi vechi mai numai cu E; ʔʔʔʔʔʔʔʔ lat. stimulus etc.

b) dupa siueratoriale: C, ʔ, ʔ, ʔ, pre multe locure, pr. ʔʔʔʔʔ, ʔʔʔʔʔ, ʔʔʔʔ, ʔʔʔʔ, lat. signum ital. segno; lat. se-deo, deus, texo; inse intru una mare parte a Romaniei si

a cartiloru vechie numai cu E curatu: CIMNŪ, шизѸ, зѸ, чѸ

c) dupa unele cosunanti neapre, dein cause necunoscutе, inse de unu usu generale, seau forte latitu, pr. ТѸѸНИ, lat. titio-ne, ital. tizzone, in locu de ТѸНИ; asia si ТѸНИРѸ seau ТИНѸРѸ-Ѹ, in locu de ТИНИРѸ-Ѹ lat. tener-a, inse urmandu E seau I cu E, pr. ТИНИРѸ, ТИНИРѸ; prepusetiunea de in mare parte a romauimeii se pronuncia ca АѸ, inse in mai mare ca АѸ, lat. de; in АН de МѸНѸ, se pronuncia si cu E si cu Ѹ; er' in compusa-le: de-una-di, in-de-retu, se pronuncia numai cu Ѹ: АѸѸНѸѸѸѸ, АНѸѸѸѸѸѸѸ lat. in-de-retro, etc.

4. In I, se scaimba, mai incolo:

a) in pronumele: me, te, se, ce, de cate ori se adauge silab'a ne, pr. me-ne, te-ne, se-ne, ce-ne, si compusulu acestui-a, cene-va, ca mine, tine, sine, cine; inse celi vechi pronunciau si scrieau cu E nescaimbatu; vedi Principia pag. 373—4 s. v.

b) in pronumele: ni, vi, li, adaugundu-se in fine altu pronume de a 3. pers. le seau se, pr. ni-li, vi-li, li-se.

Cele vechi inse nu scaimbau. Er' Moldovenii de acumu, si dupa eli altii mai de curundu, pronuncia si scriu: ni, vi, li, inca si fora acelu adausu, pr. ni dore, li place etc. imitandu pote pre italiani, ca si in alte vorbe.

c) in verbulu i, dein иѸѸѸ, candu se adauge la cuventulu precedente, inse numai indiumetatitu, pr. ni иѸѸѸѸѸѸѸ, bunu-i Ddieu, in locu de nu e bunu, bunu e Ddieu, etc.

Nee se pronuncia si cu E si cu I, pr. nece lat. neque, si asia la celi veci mai adesu; vedi Principia pag. 398. s. v.; inse si neci, nice, nici.

Celi ce pronuncia si in alte cuvente I in locu de E scurtu,

că *maeceda-romani*, dicunda: *μαρινη, παρινη, ωμινη*, veteama une ori chiaru și regulă stramutarei lui *o* în *ω*.

5. Spre a împiedecă scambarea lui *E* în *Ξ* după cosunanti-le *κ π μ ε φ*, romanii de multe ori au intrudusu unu *I* djumetatitu între cosunantea aspra și vocalea mole *E*, pr. pieptu în locu de peptu lat. *pectus*; mieu în locu de meu lat. *meus*; viersu în locu de versu lat. *versus*; fieru în locu de feru lat. *ferrum*, etc., cari foră *I* s'aru pronunciă: *πεπτϛ, μεϛ, νεϛ, φεϛ, κά πεκατϛ, με, νεϛ, φεϛ*.

De unde nu se pote aprobă lapedarea acestui *I* în casure-le amentite, pentru că e în contr'a naturei și usului rationale ale limbei romanesci.

Dein acésta cauza în verbulu pieriu — *peri*, pentru că *E* nece una data se nu se stramute în *Ξ*, în persoanele accentuate, unde e periclu mai mare, se adauge *I*, er' aliurea nu, pr. *pieri, pierē, pieru, piēra*, inse *perimu, peritu, percam* etc.; *perii* etc.; *perisem* etc.; *perire, perindu, peritu, peritoriu*, etc. Formele contrarie suntu eronie.

6. Cele ce la latini se termina în *ena*, la noi se pronunciă în trei forme:

a) că *κηνξ*, pr. *υκηνξ, σπρηνηκηνξ, πκηνξ*, lat. *gena, penna*.

b) că *ίνξ*, pr. *κίνξ, πλίνξ, αφίνξ*, lat. *coena*, etc.

c) că *κηνξ*, pr. *ακηνξ*, lat. *vena*; *μκηνξ*, lat. *minat*; după cumu s'a veditu mai susu, pentru care varietate nu se pote arată ratiune indestulita.

§. 11. E derivatu

E, derivatu sean spurii, e înca și mai pucinu în limb'a romana, și se nasce mai numai dein *κ*:

a) candu precede unu *i* immediatu, pr. în *φis, bis, ρεμακis, ταις, νεϊε τχιτοριϛ, κισμϛ-ι, κισμα, κισματϛ, φη-*

ρίου*ϑ*-i, ἄγγιματ*ϑ* etc., in locu de: fia sî filia, venia sî vinia sî via, remania; talia, talià, taliatoriu; chiamu-i, chiamá, chiamatu; ingliaciu-i, ingliaciatu; vedi mai susu § 5 not. l.

b) in a 2. persona sing a' presentelui indicativu, sî in a 2. sî a 3. a conjuntivului verbeloru cu accentulu in ante penultim'a, avendu *z* in penultim'a, pr. ἀνρί, ἀνριε, dela ἀνρ*ϑ*-á; κ*ϑ*μπρί, κ*ϑ*μπερι, dela κ*ϑ*μπρ*ϑ*-á, lat. comparo-are; c*ϑ*περί, c*ϑ*περι, dela c*ϑ*πρ*ϑ*-á; ἄμεάρι*ϑ*ι, ἄμεάρι*ϑ*ιτε, dela ἄμεάρι*ϑ*ιτ*ϑ*-a, etc.

Inse in unele verbe de acestea, chiaru sî latinii nu suntu statori, ci le scriu parte cu A, parte cu E, pr. apparo-are, comparo-are, impero-are.

Note.

Inca sî unele cuvente de origine grecesca, de sî latinisate, se pronuncia cu E derivatu dein *z*, inse nu la toti romanii, pr. ἐκ*κ*ρικ*z*, in locu de εκ*κ*ρικ*z*, lat. basilica, gr. βασιλική, inse macedo-romanii cu *z*: εκ*z*ωρική*z*; — φαρμ*κ* sî a φερμ*κ*á etc., lat. pharmacum, gr. φάρμακον, inse celi vechi ai nostri cu *z*, vedi Principia p. 390 s. v.

Dein contra in altele de asemenea origine se pronuncia *z* in locu de E, pr. ελα*z*τ*z*μ*ϑ*-á, chiaru sî urmandu E seau I: ελα*z*τ*z*μ*ι*, ελα*z*τ*z*μ*ε* etc. lat. blasphemo-are gr. βλασφημειν, rheto-roman. blastemar, ital. biastemia, bestemmia, bestemmiare, ci sî biasimare sî biasmare, franc. blâmer, antic. blasmer; inse ai nostri celi vechi sî aici mai regulatu: ελα*z*τ*ι*μ*ϑ*, a ελα*z*τ*ε*μ*á* ελα*z*τ*ε*ματ*ϑ*; vedi Principia pag. 389 s. v.

§ 12. I, i, primitivu.

I primitivu, in limb'a romanescă, a fora de ter-

minatiunile neaccentuate, pr. noi, faci, e mai totu de un'a intregu, sî de multe ori tîne locul celui lungu alu latiniloru, pr. $\chi\iota\kappa\lambda$ lat. dico, $\beta\iota\upsilon\lambda$ lat. vinum, a $\beta\iota\upsilon\iota$ lat. venire, etc. tote cu i lungu; — er' diu-metatîtu, afora de terminatiunile preatense, e forte raru, pr. $\mu\iota\omega\kappa\lambda$ -a, dein misicu, lat. missico-are; $\mu\delta\omega\kappa\lambda$ dein $\mu\delta\rho\iota\kappa\lambda$, lat. morsico-are; $\omega\iota\zeta\lambda$ in locu de siediu, lat. sedeo sî sîdo, ital. siede in a 3. persona sî sie-da in locu de sedia; $\tau\iota\mu\iota\lambda$, in locu de tieniu, lat. teneo, in compusa tîneo, ital. in a 3. pers. tîene; $\mu\iota\beta\lambda\omega\kappa\lambda$, in locu de midilocu, contrasu dein mie-diu-locu, lat. mediuslocus; $\delta\iota\tau\lambda$, la celi vechi sî $\delta\alpha\tau\lambda$, in locu de ulitu-are, lat. oblitio-are, ital. ublianza sî oblianza, obliare, isp. olvidar, etc.

Lungu la romani, sî asia intregu. e;

a) dein natura, pr. in vinu, vecinu, farina, galîna, dîcu, etc. unde unulu lungu face cîte doi scurti, seau celu pucinu cîtu unulu intregu sî altulu de diumetate;

b) dein pusetiune, sî ast'a seau numai pentru accentu, pr. venî, unde î nu are valorea de doi i, ci numai de unulu; — seau pentru cî silab'a e inchisa cu cosunante, pr. in limpede, unde dupa i urmeza doue cosunanti, un'a inchidiendu silab'a antania, er' alt'a incependu pre a doua.

Er' scurtu sî intregu, de sî dupa alaturarea cu limb'a latina s'ar' paré, cî se afla multu i, in adeveru inse se afla prea pucinu, cea mai mare parte la latini fiendu derivata dein E prein una specie de iotacismu cî sî la greci. Vedi mai susu la E.

Note.

-I primitiv, nu se scimba intru alta vocale, de câtu in silab'a antania a cuventelor, cari se incepu cu ρi , pr. $\rho\alpha\delta$ lat. rivus, ital. rio, inse la celi vechi ai nostri cu i nescambatu: $\rho\mu\delta$; vedi Principia pag. 391 s. v.; asia si in ridiu, rima, ripa etc.

Dupa acestu usu, unii pronuncia $\rho\alpha$ si in cuventele, ce nu se incepu curatu cu r, ci cu unu adausu de cosunanti dein a ante, pr. stricu, strigu, stringu etc.; inse acesta pronuncia e numai partiale, si neadmissa in cartile baserecesci, cari mai totu deun'a scriu ρi .

In prepusetiunea in, si derivatele: intra, intre, intru, i s'a mutatu in α ; de câtu ca in compusa-le: implu, influ, si derivatele lor, la celi mai noi se pronunciu cu u: umplu, unflu etc.; ci vechii si aici cu α , vedi Principia pag. 393 s. v.; — er' compusa-le: in-intru, si in la-intru, s'au pronunciatu si se pronuncia de toti cu u, ca in untru, in la-untru. Celi dei Romani'a de susu pronuncia verbulu: intru-are cu i, nu cu α .

In câtu pentru etimologi'a lui in, e cunoscutu, ca nu numai grecii l'au pronunciatu cu: $\epsilon\nu$, ci si vechii latini totu asemenea: en, dupa cari astadi si ispanii pronuncia si scriu en si dupa eli si francesii, er' italienii in ca si latinii clasici.

De I diumetatitu, mai in urma, dupa cele alalte vocali.

§. 13. I, derivatu.

I derivatu, seau spuriu, dupa cele disa, se afla numai in urmatoria-le:

a) dein A, stramutatu in α , pr. $\tau\epsilon\iota\mu\alpha\delta$, inimz, etc. in locu de αnimz , $\tau\epsilon\iota\mu\alpha\delta$ etc. anima, taliandu; vedi mai susu § 8. not. 4.

b) dein A cá z seau e, in participia-le $\mu\eta\gamma\alpha\lambda\iota\tau\omicron\rho\iota\varsigma$, in locu de $\mu\eta\gamma\alpha\lambda\iota\sigma\tau\omicron\rho\iota\varsigma$ seau $\mu\eta\gamma\alpha\lambda\iota\tau\omicron\rho\iota\varsigma$, si asemenea in alte participia, nu numai de Cojug. I., ci si dein cele alalte, pr. $\nu\theta\iota\tau\omicron\rho\iota\varsigma$, $\sigma\kappa\rho\iota\iota\tau\omicron\rho\iota\varsigma$, $\phi\iota\iota\tau\omicron\rho\iota\varsigma$; mai susu § 8. not. 5.

c) dein E, urmandu N cu E seau I, seau si fora a-cestea, pr. $\kappa\iota\mu\epsilon$, $\psi\eta\mu\epsilon$, $\mu\iota\mu\epsilon$, $\nu\iota\sigma\iota$ $\nu\theta\iota$, etc.; mai susu § 10, c) si not. 4.

d) dein γ , in pucine cuvente, pr. *Limbricu* lat. *Limbricus*; $\kappa\delta\mu\iota\mu\epsilon\kappa\varsigma$ seau mai bene $\kappa\delta\mu\epsilon\mu\epsilon\kappa\varsigma$, vedi *Principia* pag. 379 s. v. lat. *communico*, ci la *Osci*: *comenei* in locu de *comuni* (tab. *Bantiana* I, 21), dela *co-menus*, la *ecli* *vechi* *moenus*, ci la *clasic* *munus*; er' *rhetoromanii* *dicu* *cumin* in locu de *comunis*, si de aci *cuminar* in locu de *comunicare* etc.

Asia si $\alpha\pi\kappa\iota\delta\varsigma$ si $\delta\iota\kappa\kappa\iota\delta\varsigma$, in locu de: *inchiudu*, *deschiudu*, ital. *inchiudo*, *deschiudo*; si $\alpha\mu\eta\gamma\iota\sigma\tau\omicron\rho\iota\varsigma$ in locu de *ingluti*, lat. *in-de-glutio*, ital. *inghiottire*, etc.; unde u se asemenea cu i, ce precede.

§ 14. O, o primitivu.

O fiendu de aceeaşi natura cu u, cá E cu I, si in asemenea relatiune, curatu se pronuncia si elu numai a fora de inceperca cuvonteloru; cr' la inceputu, cu unu γ diumetatitu dein a-ante, cá unu diftongu uo, pr. $\omicron\mu\varsigma$ cá uo mu, ital. uomo; $\omicron\upsilon$ cá uou ital. uovo.

Asemenea se face si cu w la inceputulu cuvente-

loru, pronunsianduse cá $\delta\omega$, pr. $\omega\eta\sigma$, $\omega\tau\iota$ etc., cá uospe, uoste.

Elu se scainiba mai γ ertosu:

a) in ω sub accentu, urmandu γ seau ϵ in silab'a mai aprobe urmatoria, pr. dela $\rho\omicron\mu\upsilon\sigma$ lat. $\rho\omicron\mu\upsilon\sigma$: $\rho\omega\mu\omega$, si $\rho\omega\mu\epsilon$; dela $\delta\omicron\mu\eta\delta$ lat. $\delta\omicron\mu\eta\upsilon\sigma$ la clasici $\delta\omicron\mu\iota\eta\upsilon\sigma$: $\delta\omega\mu\eta\omega$, $\delta\omega\mu\eta\epsilon$ etc.

b) in δ forte adesu, inse nu totu de un'a, nece in tote vorbele, scapandu de sub accentu, si mai alesu urmandu vre un'a dein cosunantile λ , μ , ρ , pr. dela $\omega\lambda\gamma$, $\delta\omicron\mu\eta\delta$, $\delta\omicron\rho\mu\delta$: $\delta\lambda\gamma\epsilon$; $\delta\delta\mu\eta\eta\epsilon\kappa\gamma$, $\delta\delta\mu\eta\eta\epsilon\gamma\epsilon\delta$, $\delta\delta\mu\eta\eta\epsilon\kappa\tau\alpha$, $\delta\delta\rho\mu\iota\mu\delta$, $\delta\delta\rho\mu\iota\upsilon$ etc. a $\delta\delta\rho\mu\iota\tau\alpha$; etc.

Inse si in altele, alesu in verbe, pr. dela $\rho\omicron\upsilon\delta$, $\rho\omicron\gamma\delta$, $\rho\omicron\kappa\delta$, cá si $\rho\omicron\rho\tau\delta$, $\mu\omicron\rho\iota\delta$, $\delta\omicron\rho\mu\delta$, $\delta\omega\rho\epsilon$, totu dea un'a: $\eta\delta\tau\epsilon\mu\delta$, $\rho\delta\gamma\gamma\mu\delta$, $\rho\delta\kappa\kappa\mu\delta$, $\eta\delta\rho\gamma\gamma\mu\delta$, $\mu\delta\rho\iota\mu\delta$, $\delta\delta\rho\mu\iota\mu\delta$, $\eta\delta\tau\epsilon\iota$, $\rho\delta\gamma\gamma\iota$, $\rho\delta\kappa\kappa\iota$, etc., $\eta\delta\tau\delta\gamma\delta$, $\rho\delta\gamma\gamma\tau\delta$, $\delta\delta\rho\delta\tau\delta$ etc., inca si in $\rho\delta\gamma\gamma$, scurtatu dein $\rho\delta\gamma\gamma\epsilon$, etc.

Note.

1. O dupa regul'a aratata, a remasu nescainbatu in ω numai in pucine vorbe si casure, pr. $\kappa\omicron\eta\epsilon\rho\iota\delta$, $\kappa\omicron\rho\kappa\omega$ $\nu\omicron\iota\epsilon$, $\kappa\omicron\tau\epsilon$, pl. dela $\kappa\omicron\tau\delta$, $\eta\omicron\rho\omega$, $\epsilon\omicron\rho\omega$ etc., inse si dein acestea unele la celi vechi, si astadi pre alucurea, se audu cu o stranutatu in ω , pr. $\kappa\omega\eta\epsilon\rho\iota$, $\kappa\omega\epsilon$ $\kappa\omega\tau\epsilon$ etc.; vedi Principia pag. 147 seq. not. 4, si pag. 382 sub r).

2. Unele verbe, ce muta pre o afora de accentu in u , nu lu muta totu de un'a, pr. dela $\kappa\omicron\upsilon\delta$ lat. $\kappa\omicron\upsilon\sigma\eta\upsilon\sigma$, numai in participiulu trecutulu si derivatele lui, pr. $\kappa\delta\epsilon\delta\tau\delta$, $\kappa\delta\epsilon\delta\tau\delta\rho\omega$, etc.

Altele si astadi se audu atatu cu o catu si cu u , pr. $\delta\omicron\rho\mu\iota\mu\delta$, si $\delta\delta\rho\mu\iota\mu\delta$ etc., $\delta\delta\omicron\rho\mu\iota\epsilon$ si $\delta\delta\delta\rho\mu\iota\epsilon$ etc.

La celi vechi inca forte adese se scrie e in locu de u in cuventele citate si altele asemenea, pr. amorcītŭ, kopctoriŭ, domniŭŭŭ, doropi pl. dela doropi si doropi lat. dolor, dormi, dormia, dormiŭŭ, dormindŭ, amprombŭŭ, nigocctoriŭ, nepotincŭ, nepotincocŭ, potŭ, rogŭŭŭ, rogaci, romankkŭ, soropi; vedi Principia pag. 382—3.

Totu dein o e derivatu si in: husŭ lat. ostium, ital. uascio, franc. huis; ŭciŭŭ lat. occido ital. uccidere; ŭitŭ, seau ŭatŭ cu l mole, lat. oblitio, etc.

3. Form'a rŭmŭŭŭ cu ŭ in locu de o are analogia cu alu latiniloru humanus dela homo; si e probabile, ca romanii in vechime au pronunsiatu Rum'a nu Rom'a. Celu pucinu in seclulu IV, candu s'a facutu versiunea Gothica, se pronunsiá rumânu, cu ŭ si ŭ, fiendu ca in inscriptiunea epistolei catrà Romani, se scrie: Rumun. La latini inca se diceau ruma, ruminalia etc., cari se aducu in legatura cu originea numelui: Roma.

Cu tote acestea, form'a romanu, cu o, inca a fostu usitata la noi, precumu amu citatu. Er' stranutarea in u se intielege, deiu usulu romanescu, si alu limbei rustice, de a scamb'a pre o in u in a-ante de N si de M; de care mai in diosu.

4. Dein asemenea cauza, si cuventulu forma, la celi vechi ai nostri, se afla scrisu in trei forme: formŭŭ ca la latini forma cu o curatu; formŭŭ, cu w ca diftongulu oa, si formŭŭ cu ŭ; de unde s'a si formatu adiectivulu formosu seau furmosu, si prein transpuzetiune: fromosu seau frumosu. Inse form'a dein urma e mai usitata, pentru aplecare, ce o are limb'a nostra spre u. Ispanii dein formosus au facutu si mai reu: hermoso, mutandu pre O in E.

5. Dupa modulu scambareii lui O in U, afora de accentu, se afla unu esemplu notabile de analogia in limb'a francesca

in verbulu mourir, care, că și la noi, de câte ori are accentulu pre silab'a radicală dela începutu, se pronuncia cu eu in locu de o, er' afora de accentu cu ou, ce suna că u alu nostru, de exemplu: je meurs, tu meurs, il meurt, ils meurent etc., deiu cuntra nous mourons, vous mourez, je mourais, mourus, mourrai, mourrais, mourir, mourant, etc.

6. De o in a-ante de N scaimbatu in U, vedi § 16. Er' de o dein au, in u, vedi in § 15.

7. O se mai afla scaimbatu și in Ț, inse in prea pucine, pr. in ρτϛϛⱱⱿ lat. rotundus, dela rota, inse și italianii au rondo, care presupune form'a retundus, pote-că usitata și in limb'a vulgare; λκϛϛⱱⱿ lat. locusta.

Asia și in propusetiunca φτϛϛⱱⱿ dein φορϛ, de care vedi mai susu in §. 9 sub b); la italiani fuor, la franc. hors etc. totu deintru una origiue.

8. In ⱿⱱⱿⱱⱿ, ital. dopo, dein ⱿⱱⱿ in locu de ⱿⱱⱿ, și πο, in locu de post, avemu csempulu de una formatiune curatu italia-nesca, numai cătu aplecata la natur'a limbei rom. mutandu pre o dein do in u, fiendu că propusetiunile nu au accentu, er' pre celu dein urma in Ț, pentru că mutanduse in u s'ar' fi pronunțiatu numai diumetatitu; er' o foră accentu in finea cuvintelorū nu se sufere și e foră esemplu. Deci form'a adevrata romanescă e numai: ⱿⱱⱿⱱⱿ.

S'ar' poté inse derivă și dein form'a ⱿⱱⱿⱱⱿ, care inca și pană astadi e usitata in mare parte a României proprie, in acel'asi și altu întielesu; fiendu că și propusetiunea ⱱⱿⱱⱿ, dein care e compusa, totu pre acolo și pre aliurea, se pronuncia și foră R, și atunci că ⱱⱿ.

9. In ⱱⱿⱱⱿ seau ⱱⱿⱱⱿ inca e indoiela, deca Ț e derivatu dein o, dupa celu latinu pone, au dein a e dela lat.

paene, au dein i dela celu italicu fino, cu care are aceeași semnificațiune.

10. In κᾰτᾰ ᾰ ᾰτᾰτᾰ, se pare, că a concursu ᾰ ᾰ, fiindu că la noi se usiteza ᾰ in locu de quantum ᾰ tantum, precumu ᾰ in locu de quot ᾰ tot ale latiniloru, mai alesu că ᾰ N s'a lapedatu.

11. De prepusețiunea κᾰτρᾰ seu κᾰτρᾰ, pre alocurea κᾰτᾰ ᾰ κᾰτᾰ foră R, inca se pare, că la formarea ei au concursu atătu contra celu latinescu, cătu ᾰ κατά celu grecescu, cu cari ᾰ intru intelesu multu aduce, alesu că ᾰ aici lipsesce N alu latiniloru; vedi ᾰ Principia pag. 396 s. v.

12. Totu-a, inca varieza in pronunțierea lui o, nu numai in cătu pre alocurea se pronunția cu z: τᾰτᾰ τᾰτᾰ etc. pr. τᾰτᾰ ομᾰλᾰς cz ᾰδᾰξᾰ, ᾰ τᾰτᾰ ᾰδᾰμᾰ, care inse a remasu numai pronunția vulgare parțiale, — ci ᾰ pentru că in plur. atătu masc. cătu ᾰ femin. pană astadi se aude pronunțanduse cu U: τᾰc in locu de τᾰci, ᾰ τᾰτε, pr. τᾰτρᾰi, ᾰ τᾰτετρᾰi, cari ᾰ in cartile vechie occurru; ᾰ italianii inca dīcu: tutto etc.

13. O in capetulu cuventelorū, nu se afla, de cătu:

a) in pronumale: io, ital. io, isp. yo, franc. je; inca ᾰ la greci in dialectulu boeoticu ᾰ, er' la celi alalti greci ᾰ, dupa cari latinii ego.

Inse pre lenga acesta forma remasa vulgare, ci forte antica, s'a formatu alt'a, resollbunduse io in eu, carea singura a fostu recepta in usulu baserecescu, pre candu form'a iu la celi vechi se usitā, că ᾰ adi la macedo-romani, in sensulu: ubi alu latiniloru, er' acumu dīcemu unde.

Asta forma mai estensa se apropia multu de form'a latina ego, pro candu io se pote considerā ᾰ că contrasa dein ego.

b) in particule-le eo ᾰ lo; inse eo numai in form'a scurțata, in cū in locu de in eo; er' lo, colò, acolò, in eo-

lò, si compusa-le; dein colo, de dein colo, pre dein coló, etc., cari tote pre alocurea se pronuncia cu accentulu in ultim'a, si mai bene.

c) in unele pucine vorbe unisilabe, contraso dein silab'a ε' seau α', pr. μίο, το, κο, si ζο dein mieu, τ'α', c'α', ζ'ι', pr. φράτε-μιο, κ'α'ρ' το, δομι' το, care si in cartile bebrane ocurru; vedi Principia pag. 137 not. 2. 3. — Asia si ΑΗΚΖΤΡό, seau ΑΗΚΟΤΡό, in locu de ΑΗΚΖΤΡ'α'; cari mai tote se tienu de o derivatu.

§. 15. O, derivatu.

O derivatu, inca se afla pucinu in limb'a romana, si adeca:

a) dein Α, pr. in φωμι, φαμιτε in locu de fame, lat. fames; inse form'a in ω de totu vechia si universale; vedi mai susu §. 8 not. 4 sub b).

b) dein αυ, pr. in coda, κωκω, κοκ', lat. cauda si coda, caudex si codex, sambucus si sabucus; verbulu κα'ρ'α' inca se pronuncia in doua moduri: cautu si cotu; vedi mai susu §. 6 not. 1.

c) dein υ, pr. ηωμι, pl. ηωι, lat. pluvia, ital. piova si pioggia; κο'υ' lat. cubitus, isp. codo, franc. co'ude; νο'ρ' si νο'ρ'α, lat. nurns, ital. nuora; τωμυ' lat. autumnus, isp. otonno, franc. automne; ηω-τρι'υ', lat. nutricium; μωρε, lat. muria, etc.

Note.

1. Particeu'a o, in multele sale semnari, a fora de eschiamatiue, e totu de uu'a derivata, si scambata, dein alta forma, precumu:

a) ca relativu feu. dein a; mai susu §. 8 a)

b) cá cojunctiune vulgare, in locu de a u, lat. aut, ital. o si in ovvero dein lat. aut vero.

c) cá auxiliare verbale pret., in locu de a seau a u, dela habet seau habent, pr. o facutu in locu de a seau a u facutu, sing. si plur. vulgare.

d) cá auxiliare verbale futuru, in locu de va, pr. o faco, in locu de va face; inse se pote, cá e si primitivu dein volt anticu, cá voliu, voru, vulg. oiu, oru.

e) numerale, in locu de una; vedi la loculu seu.

2. Verbulu $\pi\sigma\phi\sigma$, lat. juro, inca forte pre multe locure se pronuncia cu o, cá $\pi\sigma\phi\sigma$, si se cojuga cá potiu, portu etc. mutandu pre o in u, numai a fora de accentu: juramu, jurati etc. Inse si cu u: $\pi\sigma\phi\sigma$, inca e forte usitatu pre multe locure, er' cartile baserecesci si tote cele vechie scriu numai cu U.

3. Inca si latini multe diceau, seau celu pucinu scrieau cu o, unde clasicii disera si scrisera u, pr. quoi in locu de cui; quom, servom, volgus, volt, etc. in locu de cum seau quum, servum, vulgus, vult. Asia aflamu scrise in inscriptiunile mai vechie, si la gramatici dein autorii antici, unele cá la noi, pr. notrix, populus, perplovere, etc.

4. Vostru si vostra, etc. nu suntu forme secundarie, de si latini clasici mai toti scriu cu E in locu de O: vester, ci primitivo dela vos, cá noster dela nos, si mai vechie de câtu ale clasiciloru; de unde si in Plautu, Terentiu, Lucretiu, etc. ocurre numai form'a cu O: voster, vostra, etc.

5. Participulu fostu inca s'ar' paré a fi in locu de fustu, cá la francesii vechi fust; italianii inca dicu dela fui. fosti si foste, inse la celi vechi fusti, fuste. Latini inca au form'a fore cu o; asia câtu remane dubiu, care e aici vocalea primitiva.

§. 16. U, Ū, primitivu.

U e un'a dein cele mai adese vocali in limb'a rom., atâtu primitivu, câtu si derivatu.

Inca sî la vechii Romani, vocalea U erá caracteristica a limbei vulgari, numite rustice, facia cu limb'a urbana, carea pronunciá O in locu de U, dupa norm'a limbei grecesci. Priscianu instit. I, cap. VI, 35: Multa praeterea vetustissimi etiam in principalibus mutabant syllabis, gungrum pro gongrum, cunchin pro conchin, huminem pro hominem proferentes, fontes pro fontes, frundes pro frondes Lucretius. . . Quae tamen a junioribus repudiata sunt, quasi rustico more dicta. Vedi sî Principia pag. 25 seqq.

Dein acesta cauza apoi, u sî mai tare s'a impucnatu in unele limbe noue latine: italiana, ispana sî provinciale; cu tote cá sî in acestea au remasu unele cuvente cu u, chiaru sî in locu de o alu clasiciloru latini, pr. ital. lung o lat. longus, u b b l i a r e lat. oblivisci, u b b i d i r e lat. obedire, u c c i d e r e lat. occido, u f i c i o lat. officium; u l i v a lat. oliva etc., dein cari sî noi pronunciãmu unele cu u, pr. l u n g u, u l i t u, u o i d u.

Deci u primitivu, e a se presupune preste totu, ori unde nu se pote aratá, cá s'a derivatu mai tardîu in limb'a nostra dein alta vocale, sî mai vertosu dein o, alesu candu u remane nescambatu in o sî sub accentu, pr. a fora de esemplele citate, in κστῆ lat. coste, ὄστρε lat. ostium etc.

Mai adesu inse la noi se afla u in locu de o alu clasiciloru latini, in cuventele, cu N seau R dupa o la eli, pr. munte, punte, frunte, bunu, sunetu, tunetu, ἀκρύβης lat. abscondo, ῥακρύβης lat. res-

pondeo, τδουζ lat. tondeo, φρδουζ lat. frondes etc., de cari scrie Priscianu la loc. citatu, ce amu fostu omisu: unde Lucretius in I libro (v. 721): Angustoque fretu rapidum mare dissecat undis; pro fretu. Idem in III (v. 991): Atque ea nimirum quaecunque Acherunte profundo; pro Acheronte. In eodem (v. 997): Nec Tityon volucres ineunt Acherunte jacentem. Quae tamen etc. Adauge totu deiu Lucretiu, I. v. 119: Detulit ex Helicone perenni frunde coronam; si v. 231: Unde mare, ingenui fontes, aeternaque longe Flumina, etc. Si Charisiu pag. 105. edit. Putsch: Frus hujus frundis, quod sic ab Ennio est declinatum, annal. lib. VII: Russescunt frundes; non frondes.

Asemenea in a-ante de R, pr. κδρτε lat. cors in locu de cohors-te, ital. corte; φδρμε la celi vechi, lat. forma, de unde φρδμορδ lat. formosus; φδρνικα, lat. formica; μδρδ si μδρτα, lat. morus; δρζικα lat. ordior; δρζα, a δρζ, lat. oro-are etc. Inca si in terminatiunea plur. neutrale: δρ seau δρι, pr. dela ταμνδ pl. ταμνδρμ-ι, lat. tempus-ora; νιπνδ pl. νιπνδρμ-ι, lat. pectus-ora etc.

U primitivu se scaimba, inse forte raru:

a) in α, in capetulu unoru vorbe, pentru mai mare soliditate, ca se nu disparia in pronunciare, pr. in μανα lat. manus, care inse in plur. se afla si cu δ la celi vechi, vedi Principia pag. 129 sub 7) si pag. 385 sub x); in κα in locu de κα lat. quod seau quod; ταδ, αδ in locu de τδδ, αδδ, lat. tuus, suus.

b) in κ , mai alesu urmandu M seau N, pr $\phi\kappa\eta\tau\kappa\eta\zeta$ dein asemenatiunca silabei urmatorie, in locu de fun-tana, lat. fons-te, la clasici fons-te, ital. fonta-na, franc. fontaine; $\pi\lambda\upsilon\mu\kappa\eta\zeta$ in locu de $\pi\lambda\upsilon\mu\upsilon\eta\zeta$, lat. pulmo-ne, gr. $\piνεύμων$; $\chi\eta\sigma\omicron\rho\varsigma$ in locu de $\theta\eta\sigma\omicron\rho\varsigma$, lat. uxor sî uxorarî; $\sigma\kappa\mu$ sî $\sigma\kappa\eta\tau\varsigma$, lat. sum sî sunt, sî persoanele derivate sunt emu, sunt eti, etc.

c) in i, dupa altu i, pr. $\chi\eta\kappa\iota\delta\varsigma$, $\delta\iota\kappa\iota\delta\varsigma$, $\chi\eta\tau\iota\upsilon\varsigma$ etc. vedi mai susu §. 13 sub d).

Note.

1. Despre τ in $\tau\zeta$ sî $\sigma\zeta$, se pote disputá, deca e dein u: tuu, auu, dela tu, su, cá la latini tuus, suus;— seau dein $\tau\epsilon$ pronunsiatu aspru cá $\tau\zeta$, sî $\sigma\zeta$ asemenea, dupa nor-m'a $\mu\zeta$; mai adeverata inse ne se pare opiniunea de antaniu, in câtu chiaru sî in persou'a antania, de carea nu pote fi in-doiela, cá s'a derivatu dein me, vocalea aspra s'a moliatu, in-serendu unu i între M sî E seau κ : $\mu\iota\epsilon\varsigma$, procumu sî la latini pare a se fi facutu; vedi Principia pag. 137 not. 3, sî esemplulu mieis moribus in epitafiulu Scipioniloru.

2. Mutatu in κ se aude sî in $\gamma\kappa\tau\varsigma$, lat. guttur, ci in derivatulu $\gamma\varsigma\tau\varsigma\rho\rho\iota\varsigma$ cu u nescaimbatu; inca sî cuventulu $\kappa\varsigma\lambda\tau\varsigma\rho\varsigma$ se aude pronunsiatu pre alocurea cu κ in silab'a prima, cá $\beta\kappa\lambda\tau\varsigma\rho\varsigma$; sî dupa acesta norma sî $\beta\kappa\lambda\tau\omega\rho\iota$ in locu de vultoria, de sî se deriva dela volbu -e verbu an-ticatu inse remasu in $\chi\eta\kappa\omega\lambda\epsilon\varsigma$ la celi vechi in cojug. III, vedi Principia pag. 392 a. v. vultoria; in usulu de astadi inse se dice dupa cojug. I, cu scaimbarea lui v in h: in holbu-á, deshobu-á.

3. Mai cu indoiela este deca κ in $\alpha\delta\chi\eta\kappa\epsilon\varsigma$ e dein u: lat.

aduncus; sî in ΛΧΗΓΑ dein lunga, ital. lungo, in semnificațiunea aproape: de a lungulu; inse se pote sî dein la sî ΧΗΓΑ gr. ἔγγυς aproape: lenga.

§. 17. U, derivatu.

U derivatu se afla multu in limb'a rom., sî adeca:

a) dein A, pr. in ΔΙΚΑΛΙΔΙΣ in loou de descalcii; mai susu §. 8 not. 4 sub c).

b) dein e, pr. in ΑΝΤΘΗΡΙΚΟΣ dela in sî tenebricum, de un le se dice sî tenebricosus; in ΔΥΝΗ sî ΔΥΗΡΗ in loou de depre; vedi mai susu §. 14 not. 8; asia sî in ΔΥΜΙΚΟΣ, lat. dimico-are dein di seu de sî mica; ΧΕΜΙΣΤΑΤΗ in loou de χέμισαται, dein χέμα lat. demi sî semi impreunate; in ΡΗΝΔΥΝΗ lat. hiruso-dine.

c) dein * derivatu dein A sî I, pr. ΥΜΕΛΟΣ, ΥΝΓΙΣ, lat. amblo angulus, vedi mai susu §. 8 not. 7, c);— ΥΜΠΛΟΣ, ΥΝΦΛΟΣ, ΛΥΘΗΤΡΟΣ, in loou de ΑΜΠΛΟΣ, ΑΝΦΛΟΣ, lat. impleo, inflo, intro; mai susu §. 12 not.

d) din i, pr. in ΛΥΗΤΡΗ, pre alocurea ΛΙΣΗΤΡΗ, lat. linter; ΚΥΚΥΤΑ, lat. cicuta. Ci in ΑΣΤΥΝΟΣ lat. astipo sî obstipo, * se pare primitivu la noi, fiendu că ale latiniloru inca suntu dein stupa, la noi remasu numai in stupusiu. Inse celu mai multu e:

e) dein o, scapatatu de sub accentu, pr. in verbele ΠΟΥΣ, ΡΟΥΣ etc.; vedi mai susu §. 14 sub b).

Note.

1. Primitivu, nu derivatu, se pare in cuventulu ΣΚΑΘΗΝΟΣ, de sî latiniu dica scamnum, inse cu M scambatu dein B;

precumu se cunosce dein deminutivulu scabellum, cá si in Samnium in locu de Sabnium dein Sabinium, dupa T. Varro de limb'a latina VII, 29: Ab Sabinis orti Samnites. Si ast'a pentru afinitatea între M și B, avendoue fiendu labiali. Inse grecii, in locu de Samnites, scriu Σαπνίται, cu AV in locu de AM. Deunde si la latini dein scamnum se pare a fi derivatu scabnum, seau vice versa, si dein scabnu la noi scaunu, prefacunduse B in V si de aci in u, cá in alte multe, pr. dein stablum, in locu de stabulum alu clasiciloru, la noi staulu etc.

2. U de multe ori s'a si lapedatu, atatu derivatu, catu si primitivu, la noi cá si la latini, mai alesu in deminutivele latine terminate in ulus-a-um, seau si in alte nume de asemene terminatiune, pr. saeculum, periculum, in locu de saeculum, periculum. Er' latinitatea media nu numai dein cele usitate la vechii latini a lapedatu totu de un'a pre u dein terminatiunea amentita, ci si dein altele formate mai tardiu dupa aceeași norma, de unde si in limb'a rom. totu asemenea s'a urmatu, numai catu la noi, cá si in limb'a italiana, dupa l s'a adausu unu i diumetatitu, seau l moliatu, pr. окуш, lat. oculus si oclus, itat. occhio; урѣккѣ, lat. auricula si oricla, ital. orecchia; парѣккѣ, lat. par si paricula si paricla seau parecla, ital. parecchio-a, franc. pareil-le lapedandu si pre c; вѣкѣш lat. vetus si vetulus, de aci vetlus si veclus, ital. vecchio, franc. viel-le si vieux; asia si трѣнкѣш lat. trunculus dela truncus, мышкѣш lat. mus si musculus, ункѣш lat. avunculus, ангиш seau унгиш lat. angulus, унгиш, lat. ungula; жѣнгиш, lat. jugulum, si jugulo-are cu N dein jungo; рѣрѣнкѣш seau рѣнѣкѣш lat. ren si renunculus; мѣнѣнкѣш, lat. manipulus si maniplus, inse la celi vechi manuplus

sî manus, de la manus; γενήκιον, la celi vechi γενήκιον forã N, lat. genu, genuclum etc.

Λσomenca lapedatu e in urmatoria-le: κέκρον in locu de κέκρον, lat. consocer; μερλα, lat. merula, ital. merla; ὄρυξ lat. ululo; sî dein silab'a de antaniu, in ὄρυξ lat. muraena; σπρσ sî σπρσ, lat. supra sî super; pr. σπρσγενή, lat. supra-genam; ὄρυξ etc.

Inca sî in κέκρον, dela colloco lat., mutandu pre o dein lo in u sî apoi elidendulu, ital. coricare, sî colcare, franc. coucher, totu de acea origine.

§. 18. Cele alalte derivate: z.

Vocalea z e un'a dein cele mai caracteristice ale limbei rom., cá sî u; pentru cá de se sî afla ea sî in alte limbe, romane sî neromane, inse nu se afla nece intru atãta mesura in cele de viti'a romana, nece asiã sistematica in altele, cá in limb'a nostra.

Ea e alternativ'a vocalei A, pentru care se sî pote considerã cá unu A degradatu dein lini'a prima intru a dou'a, intru o linia cu E cu care inca alterneza, inse sî mai pucinu sî dupa alte regule. Dar' sî in pronunzia e mai aproape sî mai asemenea cu E de câtu cu A, asia câtu z se pote considerã cá unu A deformatu in E, inse retienendusi asprimea, seau cá unu E care sia pierdutu molimea, de acea se sî intorce in z in a-ante de cosunanti aspre sub conditiunile, infrate atãtu sub A, câtu sî sub E. Vedi mai susu §. 8 sî 10; vedi sî schen'a seau scar'a vocaliloru romanesci §. 7 not. 3.

Deci **z** în limb'a rom. e numai vocale secundaria și derivata, și se nasce:

a) dein **A**, că alternativ'a acesteia, inse mai scurta și în scara mai diosu, asia cătu **A** avendu accentu înaltu remane totu **A**, er' unde silu pierde în cătu-va seau de totu, trece în **z**, pr. dein **ΛΙΣΑΖ**, **ΛΖΣΑΙ**, **ΛΖΣΑΖ**, a fora de casure-le specificate mai susu §. 8, adeca: la începutulu cuventeloru, unde **A** chiaru remane nemutatu în **z** și afora de accentu, neurmandu **N** seau **M**.

b) dein **E**, dupa cosunanti aspre, pr. **ΒΖΣ**, deca nu urmeza alta vocale mole, alternandu cu **E** dupa anumite regule, pr. **ΒΖΣ**, **ΒΖΣΙ**, **ΒΖΣΑΙ**, **ΒΙΔΙΜΣ** etc.; vedi §. 10.

c) dein alte pucine, pr. **ΡΖΤΘΝΑΣ**, **ΛΖΚΘΤΖ**, etc.; vedi mai susu §. 14 not. 7.

Note.

1. Dupa cele mai susu dișa, **z** inca se scaimba în alte vocali, asia:

a) în **E**, dupa **i**, sub accentu seau forã accentu, pr. **ΤΑΙΣ** în locu de **ΤΑΙΖ**, dela **ΤΑΙΣ**, ital. tagliar, franc. tailler; și **ΤΖΙÈ** în locu de **ΤΖΙΖ** în a 3. pera. sing. dein perf. indicativu, sub accentulu greu, și **ΤΖΙΣΜΣ** în locu de **ΤΖΙΖΜΣ**; **ΚΙΣΜΙ**, **ΚΙΣΜΖΜΣ** etc., ital. chiamar, în locu de **ΚΙΖΜΣ**, **ΚΙΖΜΙ**, **ΚΙΖΜΖΜΣ**; etc.; vedi mai susu §. 11 sub a).

b) în **i**, în unele participia, pr. **ΜΧΗΓΖΙΤΟΡΙΣ** în locu de **ΜΧΗΓΖΙΖΤΟΡΙΣ** dela **ΜΧΗΓΖΙΑΤΣ**; mai susu §. 13 sub b).

c) în **ò**, dupa altu **o** seau **g**, în cartile baserecesci, pr. **ΛΘÓ** în locu de **ΛΘΖ**; **ΠΛΟÓ** în locu de **ΠΛΟΖ**; precumu și * asemenea se muta în **u**, dupa altu **o** seau **u**, pr. **ΛΣΘΝΑΣ**, **ΠΛΟΘΝΑΣ** etc.; mai susu §. 8 not. 4 sub c).

Inca sî dupa ω, inse cu o neaccentuatu, pr. ηωο, κωο, Δωο, ωο, ρωο etc., totu dupa cartile baserecesci; mai susu §. 10 sub b).

2. Adese ori se lapeda in vorbire, urmandu altu cuventu, care se incepe cu alta vocale aspra, pr. ΔΥΠ' ἀμιτξξξξι, ΛΞΗΓ' ὄνξ πομξ; inse nu sî in a-ante de vocale mole, pr. ΔΥΠΞ τωιρξ ΛΞΙ Ἰεραία ΔΙ ΑΗ ὄρινετξ, nu: ΔΥΠ' τωιρξ. Dar' sî intru altele elisiunea e forte restrinsa.

Inse in a-ante de articlulu femin. α, se lapeda totu de un'a, pr. ΔΩΜΗΑ, in locu de ΔΩΜΗΞ-Α etc.

Asia sî in cuventulu σκίμεξ, verbu sî nume, in locu de σκξίμεξ; vedi mai susu §. 8 not. 4 sub a).

3. In unele cuvente, pr. φαυξ, φρξνηξξ, lauda, lumina, spaïma etc., pote fi indoïela, deca ξ dein fine e derivatu dein Α, au dein Γ, dupa ce sî la latini se afla atari variatiuni, pr. materia sî materies etc., asia câtu pre lenga form'a in E se potea usitá sî form'a in Α, cu tote cá la clasici aflámu numai cu E: facies, vitis-e, frons-de seau frusnde, laus-de, lumen-ne, ex-pavimen; dar' sî la eli aflámu urme de form'a in Α, asemenea sî in dialecte, pr. φαυξ ital. faccia, πιυξ ital. vizzato, φρξνηξξ ital. fronde sî fronda, λαξδξξ lat. lauda-re, λξμίνξξ lat. lumino-are etc.

Αραμξ, lat. a e r a m e n, la celi vechi se scrie numai cu E: αραμξ; vedi Principia pag. 388 s. v.

4. Vocalea ξ se afla multa sî in limb'a albanese, carea are sî alte multe dein limb'a latina; inse la eli ξ e statiunariu, nu alternativu, pre cumu sî in alte limbe.

In dialectele italice vulgari, inca se afla ξ, inse erasi numai statiunariu.

Singura limb'a sanscrita are ξ alternativu cu Α chiaru,

că în limb'a romanesca, asia câtu numai A lungu se pronuncia chiaru că A latinu, er' A scurtu se pronuncia că ɹ alu nostru. Vedi Bopp Gramatec'a sanscrita.

§. 19. — ɹ.

Alta vocale, mai atatu de caracteristica limbei rom., că sî ɹ, este vocalea ɹ, care în adeveru se afla în in alte limbe forte multe, alesu orientali, pr. în cea sanscrita, araba, turcesca etc., sî în limbe-le slavice, dar' în limbe-le noue latine, afora de a nostra, lipsesce n.ai în tote sî mai de totu.

Ea stà în lini'a cea mai dein diosu în scar'a vocaliloru, intru una linia cu I sî U, cu cari inca forte multu aduce în pronuncia, asia câtu ea se pote considerá că unu I aspru, care sia luatú asprimea lui U. Ea se pote considerá inca sî cá unu ɹ scapatu mai în diosu de lini'a sa, de acea ɹ e inca sî mai oscuru sî intunerecatu, de câtu însusi ɹ.

De unde sî ɹ seau A, sî E pierdiendusi molimea, dupa influenti'a unoru cosunanti, ce urmeza, pr. N sî M, scapata în ɹ, pr. în λɹɹɹ, βɹɹɹ, cɹɹɹ, în locu de λɹɹɹ, βɹɹɹ, cɹɹɹ, seau lana, vena, senu.

Er' ɹ, i, ɹ, se scaimba între sene, sî pentru apropiarea genetica în pronuncia, sî pentru pusetiunca loru pre acelasu fustelu de intonare, pre care ele tote trele se afla; asia ɹ se muta în i sî u, pr. τɹινΔɹ, ɹμελɹ, în locu de τɹιɹηΔɹ, ɹμελɹ; — i în ɹ sî ɹ, pr. ρɹɹ, λɹητɹι, în locu de ριɹ, λιητɹι, — sî ɹ în ɹ sî i, pr. φɹητɹηɹ, ɹηκίΔɹ, în locu de φύητɹηɹ, ɹηκίΔɹ. Vedi §§ mai dein susu.

Note.

1. Vocalea **ж**, se deriva, —

a) dein **A**, urmandu **N** seau **M**, pr. **манъ**, **амелъ**, lat. manus, amblo; mai susu §. 8.

b) dein **E**, urmandu acelesi cosunanti seau altele, pr. **венъ**, **вендъ**, **снъ** etc., lat. vena, vendo, sinus, ci ital. seno, franc. sein; mai susu § 10.

c) dein **u**, mai rar, pr. **фонтанъ** in silab'a prima, ital. fontana, fr. fontaine, etc. mai susu §. 16.

2. In usulu vulgariu, si mai in tote cartile baserecesci noue si vechie, **ж** se pune ca razimu in a-antea unoru particele unisilabe terminate in **i** seau **u** diumetatitu, candu ele neco cu cuventulu de in a-ante nu se potu impreuna seau nu se impreuna, neco cu celu ce urmeza, in catu se faca un u singuru cuventu, er' de sene inca nu se potu pronuncia, forà de a se pronuncia intregi, pr. **ми вине**, **ци даъ**, **и хикъ**, **и сине**.

Acele particele sunt: dativii pronomeloru personali scurti, pr. **mi**, **ti**, **si**, **i**; relativulu masc. sing. si plur. **lu** si **li** seau **i**; si personele verbali, **su** si **i**, in locu de **сжм**, **сжнтъ** si e seau este. Numai in usulu vulgariu se afla si **и**, in locu de **ve** i dein futurulu auxiliariu, pr. **и виде тъ**.

Inso unele carti vechie, nu scriu de locu acelu **ж**, ci totu de un'a, seau impreuna particelele numite cu cuventele de in a-ante, deca sunt; seau, deca nu sunt, le scriu forà razimulu **ж**. Anumitu Omiliariulu de Govor'a dein 1642 le scrie totu de un'a forà acelu razimu; vedi esemplele citate in Principia pag. 135.

3. In unele pucine cuvente cu **жн** dein **AN**, pre alocurea si mai in tote cartile baserecesci, **ж** se pronuncia cu unu **i** adausu diumetatitu ca diftongu **и**, pr. **кжине**, **мжине**, **пжине**, **ржжжине**, in locu de **кжне**, **мжне**, **пжне**, dein **кане**, **ма-**

ne, pâne, forã de a ise afã cauza ratiunale; de cãtu cã sî in limb'a grecesca vechia, cane seau canis alu latiniloru se dicea $\chi\acute{\upsilon}\omega\tau\text{-}\chi\upsilon\nu\acute{o}\varsigma$ cu Y, a caruia pronuncia erã camu apropo de ui seau u francescu; er' in tablele Eugubine mai de multe ori ocurre $\pi\beta\eta\epsilon$ in locu de pane alu latiniloru, pr. heri pune, heri vino, adeca: vel pane vel vino, romanesc: $\beta\epsilon\rho\iota\ \pi\alpha\text{-}\eta\iota\ \beta\epsilon\rho\iota\ \beta\iota\eta\delta'$, asia sî: fertu pune, vinu fertu, lat. *fer-to panem, vinum fertu*; vedi Grotfend tabl. Eugub. 27. lin. 9 sî 14, sî in alte mai multe locure, cari adeverescu, cã celu pucinu in limb'a vechia Umbrica in Itali'a cuvente, cã pane, cane etc. nu se pronunciau cu A, cumu scriu latinii, ci cu una vocale mai apropo de U de cãtu de A.

Dein atare pronuncia se precepe, cumu silab'a $\pi\eta$ in limb'a rom. une oria a trecut cu totulu in I, pr. $\Delta\iota\mu\eta\eta\tau\epsilon\upsilon\zeta$ de astadi de in $\Delta\iota\mu\eta\eta\tau\epsilon\upsilon\zeta$ alu celoru vechi, seau dupa pronuncia cu π dein $\Delta\iota\mu\eta\eta\tau\epsilon\upsilon\zeta$ cã $\mu\eta\eta\eta\epsilon$ in locu de $\mu\eta\eta\eta\epsilon$; sî asia sî in altele, pr. $\iota\eta\eta\mu\zeta$, $\iota\eta\eta\delta'$, etc. dein $\mu\eta\eta\mu\zeta$, $\mu\eta\eta\delta'$, seau dupa pronuncia cu π , dein $\mu\eta\eta\mu\zeta$, $\mu\eta\eta\delta'$.

4. Pentru usulu anticu, alu acestoru doue vocali obscure η sî π in limb'a rom., se pare a fi destula proba nu numai, cã ele se aflau sî se afla sî in dialectele vechie sî noue ale Italiei; ci sî ades'a scaimbare a lui A in E sî I la latinii; er' pentru π mai cu destintiune, adeveresce nu numai varietatea in terminatiunea superlativulu latinu: *imus* seau *umus*, pr. *optimus* sî *optumus*, care paunã la C. Iuliu Cezaru s'a scrisu cu U, er' de aci in coco cu I, sî precumu atesteza gramaticii latini, arata cumu cã aci nu crã nece I nece U curatu, ci unu sunetu între amendoua acestea, precumu este la noi π ,—ci adeveresce sî varietatea in terminatiunea participia-loru future pasive sî a gerundia-loru latine de cojug. II—IV, cari la latinii vechi se scrieau cu U, ceea ce in monumentele oficiose sî dupa acea a remasu, pr. in formulele juridice: *juri dicundo*,

de heroiscunda haereditate etc., er' la celi mai noi și cu E, pr. faciundum și faciendum, dicundo și dicendo, etc., carea asemena arata, că și in asta terminatiune erá unu sunetu vocale, care nece erá E nece U, ci ore-ce intremiediu, precumu și la noi in gerundia-le totoru patru conjugatiuni, asia cătu nu mai pote incapé indoiela, că și latinii au pronunțiatu gerundia-le și participia-le amentite totu cá și noi, cu vocalea **æ**.

5. In cartile mai vechie romanesce, semnele vocaliloru **æ** și **æ** nu se sfa usuate asia, cá in cele mai tardfe, ci liter'a **æ** se usuá mai multu pentru **æ** finale, er' liter'a **æ** seau se usuá in loculu lui **æ**, cá in limb'a și scriptur'a slovenesca, seau chiaru in loculu vocalei **æ**, precumu ori și ce-ne se pote convinge, prein consultarea editiuniloru și manuscrisaloru mai vechia de a. 1700.

§. 20. — **ț**.

Vocalea **ț**, nascuta dein pronunțierea diftongului ea seau ia cá una simpla vocale, inca e numai derivata, și mai numai dein vocalea E cu carea alterneza, asia cătu se pote dice, cá **ț** e numai unu E mai inaltu și inaltiatu dein lini'a de midilocu la lini'a de asupr'a, in carea proprie numai A are locu.

Deci **ț** genuinu, se nasce numai dein E, și sub doue conditiuni impreunate: un'a, cá E se fia sub accentu, — alt'a, cá in silab'a mai aproape urmatoria se se afle unu A degradatu in **æ**, seau altu E; dein cari conditiuni lipsindu un'a, nu se face **ț**, seau de s'a facufu, erasi se reintorce in E de origine, pr. dein **αιτθ**, **αιτι**, a 3. pers. a pres. indicativu se face **αιτρæ**, conjunctiv **αιτιε**, er' in cele alalte persone erasi cu **ι**: **αιτϑαι**, **αιται** etc.; asia și numele **αιτι**, in plur. se face erasi **αιτι**.

Note.

1. Altu **κ**, afora dein aceste conditiuni, nu e genuinu, ci spurii, precumu :

a) candu nu urmeza **z** seau **E**, pr. in **ἄρμηκιδ-**, in locu de **ἀρμηκιδ-ι**, cá **греκιδ-ι**, **ηδ** **ρρκιδ-ι**.

b) candu se contrage dein diftongulu **ea** seau **ia**, pr. in **κκ**, **ρκ**, **ρρκ**, in locu de: **μια**, **ρια**, **ρρια**.

c) in unele vorbe unisilabice, pr. **κκιδ**, **κκιδ**; **κρκιδ**, **κρκιδ**, inuse genuinu in: **κκ** contrasu dein **κκιδ**, lat. nix-ve, ital. neve; **κκ** in locu de **κκιδ**, seau **κκιδ**, lat. bibit si bibat, ital. bevo; **κκ** in locu de **κκιδ**, seau **κκιδ**, lat. velit; **κκ** si **κκιδ**, lat. levat si levat.

Dupa form'a **κκ** si **κκιδ**, s'au formatu si de la da u si st au, a' 3. pers. conjunctiva: **κκιδ** si **κκιδ**, pro alocurea, cari inse nu suntu forme corecte.

2. Asta vocale, care la inceputu s'a pronunsiatu numai intru unu modu, cá **Η** in limb'a vechia ellena, nu dupa pronunsi'a mai tardia dein cea a plá, in usulu vulgariu a patitu mai multe seaimbari, dupa cumu e urmata de **z** seau **κ**, si precesa de cosunanti aspre seau neaspre, asia:

a) urmandu **z**, astadi in prea pucine locure se mai aude curatu, ci mai totu de un'a cá diftongulu **ea** seau **ia**, si asta dupa influinti'a, ce o are asupra **A** desi degradatu in **z**, dicunduse: **λεαρκ**, **κριαρκ**, **δεριαρκ** etc. in locu de **λ'κρκ**, **κρ'κρκ**, **δερ'κρκ**. Inse celu pucinu in cartile baserecesi s'a pastratu scrierea regulata in asta parte.

Deci urma, cá **κ** pronunsiandu-se cá **ea**, dupa cosunanti aspre, cari nu suferu e, se lapeda **κ** dein diftongu, pentru cá nu se potea tiené urmandu **A**, si asia remase **A** singuru, pr. **μαρκ**, **καρκ**, **φαρκ**, cá **μ'αρκ**, **κ'αρκ**, **φ'αρκ**, dein **μιαρκ**,

πιαρζ, φιατζ, in locu de πκιζ, πκρζ, φκτζ etc.; vedi mai usu §. 9 sub a); §. 10 sub a); sî §. 18 not. 2.

b) urmandu altu e, s'a coserbatu mai bine, a fora de provincie Romaniei, undo astadi in acestu casu se pronuncia numai cá E curatu, pr. λιψε, κρεπε, φιτε, in locu de λκιψε, κρκπε, φκτε etc., de câtu cá in unele cuvente, alesu dupa ω, pronuncia pre κ erasi cá Α, pr. ωαδι, ωαπτε, ωαρπε, inca sî βοίδιψε, κραπε inca sî κραπζ, in locu de ωκδι, ωκπτε, ωκρπε, κρκπε, κρκπζ.

Amendoue aceste modure de pronunciare, suntu eronie; sî alesu nescaimbarea lui E, de sî la aparentia e mai etimologica, e forte moderna, sî are a se atribui influentiei limbei moderne grecesci, dupa invasiunea fanariotica, care limba nu are κ, cá sî limbele slavone.

3. Inse limb'a grecesca vechia, a avutu pre κ cá sî pre ω, precumu se cunosce, nu numai dein acea, cá s'a aflatu necesitatea de a mai formá sî alte litere in alfabetu pentru E sî O lungu, pre longa literele acelor'asi vocali fiendu scurte, — ci sî dein mai multe cuvente, cari in form'a mai vechia se pronunciau cu εα, er' dupa acea contrasa in Η, pr. εάν, εαρ, κίαρ, sî toti pluralii neutri, cari se termina in εα, pr. dela μέρος μέρεα, έθρος έθρεα etc., contrasa in ην, ηρ, κηρ, μέρη, έθνη etc.

Er' apoi invasiunile barbariloru Slavi, cari au cutrieratu Greci'a sî imperiulu bizantinu, le au coruptu sî limb'a sî pronunci'a, sî neavendu eli pre κ sî ω, au nevolitu sî pre greci a scaimbá pro Η in ι sî pre ω in ο simplu.

§. 21. — ω.

In urma, ω inca e numai vocale derivata dein ο, cá κ dein ε; de acea sî alterneza cu ο, cá κ cu ε; asia câtu sî ω se pote considerá, cá unu ο inaltiatu

dein lini'a secundaria a scarei vocaliloru la lini'a superioare, unde se afla A, dela care a sî impromutatu, cá sî e, ore-care apropiare in pronuncia, remanendu o, cá sî e, vocale de una pusetiune mai inferioare.

Ea inca se nasce sub acelesi conditiuni dein o, cá sî κ dein ϵ , adeca:

a) deca o se afla sub accentu, — sî

b) deca in silab'a mai aproape urmatoria, se afla unu κ seau ϵ ; — cari conditiuni deca lipsescu, seau numai un'a deintru inse, ω erasi se intorce seau remane o, pr. dela $\nu\omicron\pi\tau\upsilon$, $\nu\omicron\pi\mu\iota$, a 3 pers. a pres. indicativu sî conjunctivu se face $\nu\omega\pi\tau\kappa$, $\nu\omega\pi\tau\iota$, inse in cele alalte persone erasi remane o simplu portàmu, portati etc. dar' mutatu dein alta cauza in S; asia sî numele $\nu\omega\pi\tau\kappa$, plur. vulgariu $\nu\omicron\pi\mu\iota$ etc.

Notă.

1. Stramutarea lui o în ω , afora de conditiunile de mai susu, nu se face; sî in unele pucine cuvente, inca sî sub conditiunile aratate, totu numai o remane nescambatu; vedi mai susu §. 14 not. 1.

2. Pre alocurea ω , cá sî κ , se pronuncia prea deschisu, cá o a seau u a, pr. $\mu\omicron\alpha\pi\tau\iota$, $\phi\upsilon\alpha\pi\tau\iota$ etc. in locu de $\mu\omega\pi\tau\iota$, $\phi\omega\pi\tau\iota$. — Inca sî in cartile baserecesci se afla urme de atare pronuncia, asemenea eronia, cá sî e a seau i a in locu de κ .

3. Asta pronuncia dein urma are mare asemenare cu pronuncia ispanica ue in locu de o seau u, pr. buenos, fueros etc., sî cu cea vechia franceza in diftongulu oi, care mai de multu se pronuncia cá ue, er' acumu cá oa, pr. foire, etc.

4. De ω , cumu s'a pronunciatu la vechii Elleni, vedi mai susu § 20, not. 3.

De acca sî noi iamu datu aici valorca primitiva, ce o avuse la celi vechi iu limb'a grecesca.

§. 22. I, diumetatîtu.

I diumetatîtu, dupa natur'a sa sî in pronuncia, e totu un'a cu I intregu, de care s'a disu in §. 12 sî 13, numai câtu elu se pronuncia atâtu de pucinu sî dupa consunanti, cá sî in diftongi, câtu de sene nu face silaba, sî prein ast'a se apropia de natur'a cosunanti-loru, sî e asemene cu I latinu in diftongii ai, ei etc.

Inse I diumetatîtu alu nostru e diferente sî de alu latiniloru sî de alu altoru limbe intru atât'a, in câtu la noi, in capetulu cuventeloru sî aliurea, nu numai dupa vocali se pote pronunçiá, ci sî dupa cosunanti, un'a seau doue, sî nu numai singura, ci sî inso-cita de cea alalta vocale diumetatita U, forà de a face silaba de sene, pr. bunî, domni, domnitoriu etc.; dein cari cele doua cuvente de antaniu facu numai câte una silaba, cá sî candu s'aru pronunçiá numai bun', domn'; er' celu dein urma numai trei silabe, cá sî cumu ar' ff numai dom-ni-tor'.

De acea pronunçiarea acestei litere e atâtu de anevolia pentru straini, inca sî pentru una parte a Romaniei, unde in tempore-le mai dein coce, romanii dedati cu limbele straine s'au desvetiatu alu pronunçiá, alesu candu e impreunatu cu u, cá in esemplulu domnitoriu, care-lu pronuncia numai cá domnitoru, la-pedanlu pre I deintre R sî U.

Loculu principale alu acestei vocali e capetulu

cuventelor, că sî alu lui U diumetatitu, cu carele ambla paralelu, ori primitivu se fia I, ori derivatu, sî ori preceda vocale ori cosunante un'a seau doue, pr. doi, domni, mari; asia cătu de regula tote cuventele romanesci terminate in i, se pronuncia cu i diumetatitu, că in esemplulu propusu, — afora de oasurele urmatoria:

a) candu in a-ante de i finale stau doue cosunanti impreunate, dein care cea mai departe e una muta seau ϕ , er' cea mai de aproape un'a dein cele moliatiose (liquidae), pr. in aspri, socri, negri, intri; âmblii, impli, infli etc., in cari i se pronuncia intregu, sî cuventele in doue silabe; candu dein cuntra, precedendu moliatios'a, i se pronuncia numai diumetatitu, pr. domni, blaudi, surdi etc.

b) candu la cuventele, terminate in i diumetatitu, se adauge un'a seau mai multe particule lipsite de accentu, sî in pronunciare formandu numai unu cuventu cu precedente-le, pr. domni urmandu articlulu i seau loru: domni-i, domni-loru; **AAUĭ-Mĭ-Aĭ** dein **AAUĭ**, **Mĭ** sî **Aĭ**, etc.

Atari particule suntu: articlii, dativii sî acusativii scurtati ai prunumeloru personali, relativele sî reflexive-le, sî persoanele verbali ĩ sî cŃ, in locu de e sî suntu.

c) sub accentu, pr. mori, veni, audi, di, etc., unde terminatiunea in i provene seau dein lapedarea altei silabe urmatorie, pr. in a veni dela venire,

seau dein contractiunea a doue silabe seau a loi i, pr. dî in locu de dii, a udî dein audii, etc.

d) in unele cuvente unisilabe, pr. ci, fi, etc., afora de particule-le lipsite de accentu, cari-su: articlii αἱ σὶ ἱ; proumele: αἱ, υἱ, ἱ, σὶ υἱ; σὶ ἱ in locu de e seau este, σὶ de σι.

Er' loculu secundariu alu lui I diumetatîtu, e la inceputulu sî midiloculu cuventeloru, — intru ambe casurele seau radicale fia seau eufonicu, seau singuru seau cá adausu.

Radicale sî singuru la inceputu, pr. in ἱκρῆνᾶ lat. hiberna, — la midilocu, pr. in muliere lat. mulier-e la macedo-romani, seau κῆρῆ la noi.

Eufonicu, singuru se afla numai in a-ante de e, la inceputulu cuventului, pr. ἱεῖς, ἱεῖ etc. in locu de ἱεῖ, σὶ ἱεῖ, cumu sî latinii scrieau ἱεῖ in locu de ei seau ii; — er' in midilocu, candu in a-ante de e stà alta vocale, pr. οἰεῖ, in locu de οἱε, lat. ovis-ve.

Adausu dupa unele cosunanti, pr. in liepure lat. lepus-re, la macedo-romani; cliama seau chiama, lat. clamat, ci italii chiama, etc.

Atare i diumetatîtu eufonicu sî adausu, in limb'a romanescă se afla mai dupa tote cosunatorie-le, pre cari inca mai totu deun'a le altereza in pronuncia; asia:

a) dupa moliatiöse-le: λ, μ, ρ, in a-ante de orice vocale, pr. in liepure, cliama; ἄντζηῖς, κζακζ-μῖς, etc.

b) dupa asprele: κ π μ β φ, in a-ante de e, spre

ale moliá sî prein ast'a a împiedecá scambarea lui e în α , pr. în $\mu\iota\sigma\tau\epsilon\varsigma$, $\mu\iota\sigma\varsigma$, $\mu\iota\sigma\tau\epsilon\varsigma$, $\phi\iota\sigma\rho\varsigma$, etc.; mai susu §. 10, not. 5.

c) dupa mutele Δ sî τ , în a-ante de ori ce vocale, prein care li-se adauge unu sineru în pronuncia, cá s, pr. în dieu, tiesu, pronunciate cá dseu, tsesu, etc.

d) dupa siueratori'a s, în a-ante de ori ce vocale, prein care sunetulu ise ingrosia, sî se pronuncia cá ω , pr. în siele cá $\omega\kappa\Delta\epsilon$ etc.

Note.

1. I diumetatítu, impreunatu cu alta vocale întreaga, face cu ea una silaba, seau la inceputu, pr. în ierna, iei, în locu de ei, — seau la midilocu, pr. în spaima, uitu, — seau în capetulu cuventeloru, pr. noi, voi; er' impreunatu cu cea alta vocale diumetatíta: u dupa sene, nu face silaba cu ea, ci numai se adaugu la silab'a precedente, cá tristongu, pr. moriu, pieriu.

2. Ori ce I, fia radicale ori eufonicu, în midiloculu cuventului, deca nu e sub accentu sî urmeza alta vocale, se diumetatiesce, pr. în muliere, cliama, cá mu-lie-re, cli-ma; pucine cuvente luandu afora, pr. $\alpha\rho\iota\alpha$, $\rho\omicron\sigma\iota\alpha$ etc., cari se pronuncia în câte trei silabe, cá a-ri-a, ro-si-a; ci rosíu se pronuncia, sî în doue silabe $\rho\omicron-\omega\varsigma$, sî în trei cá $\rho\omicron-\omega\iota-\varsigma$.

3. Ori ce I diumetatítu, dupa cosunante sî în a-ante de alta vocale, au se pronuncia cá distongu cu vocalea urmatoria, dupa cosunanti aspre, pr. $\mu\iota\sigma\tau\epsilon\varsigma$, $\mu\iota\tau\tau\rho\alpha$, cá $\mu\iota\epsilon$, $\mu\iota\tau\epsilon$; — au se sorbe în cosunantea stramutata, dupa d, t, s, pr. în dieu, tiesu, sie diu, pronuncianduse cá dseu, tsesu, $\omega\iota\chi\varsigma$ etc.; — au insusi sorbe pre cosunantea dein a-antesi, dupa l, n, r, pr. în muliere, liepure, cliama, la noi pronunciate cá mu-

iere, iepure, chiama; antaniu, calcaniu etc. cá ΑΗΤΑΙΣ , ΚΑΛΚΑΙΣ ; pieriu, pieri etc. cá pieiu, piei; inse nu la toti romanii.

4. I diumetatitu, neurmatu do alta vocale, in midiloculu cuventeloru se afla numai in pucine cuvente, pr. in midilocu, compusu dein midi seau miediu si locu; — misicu, derivatu dein missus, pronunCIATU cá ΜΙΣΚΣ ; — vestimentu pronunCIATU cá ΜΙΣΜΑΝΤΣ , unde lapedanduse τ , i s'a sorbitu in σ de dein a-ante; — musicu, contrasu dein mursicu alu celoru vechi; vedi Principia pag. 393 s. v., lat. morsico-are, lapedandu pre R, er' i sorbinduse in σ ; — ulitu, pronunCIATU numai cá ΟΪΤΣ ; inse la celi vechi cu Λ ; vedi Principia pag. 386 s. v., derivatu dein oblitus latinescu, mutandu pre ob in u, ital. ubliare, isp. olvidar.

5. Intre R si E, i astadi nu se pronuncia, seau se pronuncia intregu, pr. intregu in aria, rosia, cá mai susu, — nece de cumu in ariete, pariete, lat. aries-te, paries-te etc.; inca si candu E este derivatu numai dein τ , pr. in scri-soria, vorbitoria, ajutoria pl. dela ajutoriu lat. adjutorium.

In unele parti ale romanimei, inca si candu dupa ri urmeza u, in terminatiunea riu, lapeda pre i, dicundu ajutoru in locu de ajutoriu, si asia domnitoru, benevolitoru, etc.

In altele inse, i intre R si U se pronuncia si uude nu se cade, pr. in ΥΡΠΙΣ in locu de ΥΡΠΣ lat. coelum si quaero.

Asemenea si limb'a italiana, in terminatiunea rio, au lapeda pre R au pre i, pr. in notario, dicundu seau notajo seau notaro.

6. I diumetatitu eufonicu alu nostru, se afla si in alte limbe noue latine, nu numai la inceputulu cuventeloru in a-auto de E, vedi mai susu § 10, ci si dupa unele cosunanti mute,

moliose sî sîneratorie, pr. la italiani in pietra, siede, tie-
ne; lat. petra, sedet, tonet; sî la franci pierre, tiens,
tiers, etc.; numai câtu cosunantile, dupa cari se adauge I, la
eli nu patu atâta scaimbare cá la noi, pre cumu la inceputu
neco in limb'a nostra nu voru fi patîtu, de câtu numai dupa
usulu indelungatu alu secliloru. Singure literele L sî R in
limb'a italiana, urmandu unu'i eufonicu, alesu in silabe cá eli
sî gli, s'au moliatu intru atât'a, câtu au peritu de totu cá sî
la noi in Daci'a vechia, pr. chiama, ghiaccio etc. sî no-
tajo etc. in locu de cliama, ghiaccio, notario, lat. cla-
mo, glacies, notarius; — mai departe inse de câtu la noi sî
dupa literele B, P, F, pr. in biasimare, lat. blasphem-
mare, franc. blasmer; pianta lat. planta, fiamma lat.
flamma, etc. In limb'a ispana inse numai dupa C, pre care
in urma l'au lapedatu de totu, remanendu numai L moliatu,
pre care-lu scriu cu LL, pr. llamar, cá liamar, in locu
de cliamar, lat. clamare etc.

Er' celu radicale, nu numai in limbe-le noue latine,
ci chiaru sî la latini au produsu modificatiuni in cosunantile
precedenti, pr. in t, pronunsianduse ts, cá la italiani sî la noi,
in scientia lat. sî rom., scienza la italiani etc.; — inca
sî in d, pronunsianduse ds, cá la noi, pr. medius, la latini
cá mezus, grec. μέσος, ital. mezzo, prov. mejo; vedi mai
diosu la D, §. 40, not. 2.

7. I diumetatîtu produce scaimbari sî in alte cosunanti la
romani, sî a nume, dupa unu usu forte latîtu nu numai la ma-
cedo-romani, ci sî la unii dein provinciele nordice, in cosunan-
tile mute moliose sî sufflatorie, pr. pieptu, mieu, fieru etc.
pronunsiate cá κίεπτς, νίεψ seau niu (cu N cá celu italo-
francescu gn), hieru. De cari modificatiuni, in specie se va
tractá la fia care cosunante mai in diosu.

8. Cu I diumetatîtu, se pronuncia pre alocurea, alesu in
partile nordice ale Transilvaniei sî Ungariei, sî silabele de,

te, ne, cá rîe, tîe, hîe, seau sî mai mole, pr. in locu de: **Δ** tîne, cá sî candu ai scrie rîe tîinîe seau rîe kîinîe, seau dupa ortografi'a unguresca, cá gyé tyinyé; pre alte locure inca sî cu mai mari scaimbari, cari se voru memorá la locul lor, sî suntu cele mai rele, imitate dupa pronunçia limbiloru straine.

9. I diumetatîtu, la inceputulu cuventelorü seau silabelorü, in a-ante de vocali aspre, la noi s'a prefacutu in cosunantea **κ**, cá ai in alte limbe romane in asemenea sunetu seau aprope, — caruia in limb'a latina respunde I cosunante (seau j), pr. in Iove, judex, jugum etc. la noi **κ**oi, **κ**Δi, **κ**γγ; ital. Giove, giudice, giogo; franc. jeudi, juge, joug etc.; de care mai in diosu.

§. 23. U diumetatîtu.

U diumetatîtu, inca e totu un'a cu u intregu, numai câtu de sene nu face silaba, cá sî I diumetatîtu, ci numai cu alta vocale intrega, seau numai de câtu impreunatu cu acést'a in diftongu, pr. in da u, sta u, — seau dupa un'a seau doue cosunanti, pr. in bunu, domnu, etc.

Inse in casulu dein urma u diumetatîtu se pronunçia atâtu de pucînu, in câtu multor'a se pare a lipsi cu totulu. De unde nu numai strainii nu-lu potu pronunçia nece-lu pronunçia, ci sî deintre romani suntu, cari se paru alu negá cu totulu, sî unii gramatici cari-lu ignoreza, ci forà ratiune, nu numai pentru cà e mai cu nepotentia a terminá una silaba in cosunante forà nece macaru una umbra de vocale, ci sî pentru cà etimologi'a limbei nostre l' arata sîlu cere, sî correlatiu-

nea între I și U diumetatite e atât de mare, cât unu forà altulu nece nu pote sustá, precumu se va cunosce dein tractarea formeloru gramaticali la loculu seu.

În diftongu cu alta vocale, U diumetatitu se pronuncia, seau la începutulu cuventeloru în a-ante de o, pr. în u omu, mai susu §. 14; — seau în capetu dupa ori ce vocale întrega, pr. dau, eu, viu, ou, veduu; înca și dupa unu I diumetatitu, pr. moriu. Er' în midiloculu cuventeloru, numai între doue vocali amendoue aspre seau inasprite, pr. wŷz, doŷa, noŷa etc. înca și neŷa, dŷa. Almentrea diftongulu e numai la aparentia, și se pronuncia cá doue silabe, pr. audiŷu, audi etc., auru, tauru etc., cá a-udiŷu, a-uru, ta-uru. Macedo-romaniî inse -lu pronuncia cá grecii moderni av, ev etc., pr. avdu etc.

Loculu principale alu acestei vocali înca este, cá și alu lui i diumetatitu, capetulu cuventeloru, precedendu seau vocale întrega, seau i diumetatitu, seau vre una cosunatoria seau și doue, afora de casure-le specificande numai de câtu, pr. nou, ajutoriu, bunu, domnu, etc., asia câtu tote cuventele terminate în u, afora de casure-le urmatoria, se pronuncia cu u diumetatitu.

Er' casure-le acelea sunt:

a) deca dein doue cosunanti, ce precedu, cea mai departata e una muta seau ϕ , er' cea mai aproape de elu e un'a dein moliose, pr. aspru, socru, negru, intru; amblu, implu, influ, pronunciate în câte doue silabe, cá as-pru, so-cru etc.

b) deca la capetulu cuventului terminatu în u diu-

metatîtu se adauge un'a dein particule-le lipsite de accentu, infirate mai susu §. 22 sub b, pr. domnu-lu, domnu-lui, sî domnu-le; datu-mi-s'a dein datũ, mi, sî sea. La acele particule se anucra aici sî pronumele possessive, alesu, scurtate, pr. fiŝ-miŝ seau filiu-mio, teu seau to, sen seau so seau su etc.; de acestu dein urma vedi Principia pag. 137 not. 2; de cele alalte tote, notele la nr. XXIII p. 135 seqq.

c) sub accentu, pr. vediù, tienù. etc.

d) in unele cuvente unisilabe, pr. tu, cu, dũ, fũ, nu; afora de particule-le semi-silabice lipsite de accentu, pr. lũ articlu sî relativu, sũ l. sî a 3. pers. a verbului ausiliariu, in locu de sum sî suntu.

Er' loculu secundariu, alu lui, este inceputulu sî midiloculu cuventelor, inse numai simplu; — eufonicu, la inceputu, pr. in uomu; la midilocu, in нѣ-о рѣ, ital. nu volo, inca sî in stéua, dîua; — er' radicale numai la midilocu, pr. in нѣѣz lat. novem, nova, etc.

Iu nuoru, se pote considerá sî cá radicale; ci astadi mai nu se pronuncia decátu forá u dein midilocu, cá noru; celi vechi inse mai totu de un'a -lu scriu cu uo; vedi Principia pag. 391 s. v.

Note.

1. Cumu cá silabele ultime terminate in cosunante, mai nu se potu pronuncia forá ore-care vocale câtu de subtîrica sî oscura, e dein natur'a vorbirei omenesci; inse in unele limbe pronunsierea acelei vocali se semte mai tare, de câtu in altele, pr. in limb'a franceze, in care acea vocale finale, numita E mutu,

aduce forte multu cu * pre câtu se pote de scurtu. Er' italianii nu potu pronunziá nece macaru cuventele latine terminate in cosunante, forà de a adauge in urma unu u forte scurtu, pr. Dominus-ũ vobis-ũ cum-ũ.

Chiaru sî latinii vechii asia se paru a fi pronunziatu, alesu cuventele terminate in doue cosunanti, deca au fostu muta sî liquida, pr. in nigru, aspru masculinu, lapedandu pre s, numai câtu eli in urma lapedara sî pre u intregu, in câtu remanea numai nigr', aspr' etc., cari apoi incepura a se scrie cu unu E intrusũ între muta sî liquida spre desemnarea vocalei surogate, pr. niger, asper, etc.

2. U diuimetatitu între doue vocali aspre, ocurre mai numai între w sî ų, cestu dein urma ori de ce origine se fla, dein a, seau dein e, etc. Ortografi'a cirilica-baserecesca nulu scrie, seau-lu scrie reu, scriendu mai totu de un'a cu oaw, pr. нoaw etc.; de sî se afla la celi vechi urme de una scriere mai corecta, inse prea pucine.

3. In esemplele produsa cu u diuimetatitu la midilocu, pr. in steu'a, diu'a etc., este a se intielege dupa pronunzia, nu dupa etimologia; dupa care, fiendu ele compusa dein nume sî articlu, u diuimetatitu e numai in midiloculu a doua cuvente impreunate intru unulu, cá ste-u-a, di-u-a. Ortografi'a baserecesca sî aici e eronia, scriendu w in locu de ų, pr. стѣwa, зиwa etc.

4. De u diuimetatitu la inceputulu cuventeloru, care s'a scambatu in conunantea V, se va dice mai diosu la cosunantea respectiva.

B. DE COSUNANTI.

§. 24. Cosunantile originarie.

Cosunanti-le, cá sî vocali-le, dupa origine erasi suntu: au originarie seau primitive, au derivate seau se-

cunlarie. Primitive, cá in domnu, stau, portu. Derivate, seau dein scaimbare, cá in $\xi\tau\theta$, $\mu\omega\iota$, $\omega\iota\chi\iota$, in cari ξ , ψ , ω , suntu scaimbate dein silabele: di, ti, si.

Primitive suntu: mutele κ , η , κ , τ , δ , π , — moliose-le: λ , μ , ν , ρ , — suflatorie-le: β , ϕ , χ , si siueratori'a σ . Er' derivate suntu cele alalte siueratorie: γ , ψ , ξ , ψ , ω , π .

Inse si cele ce trecu de primitive, potu se fia numai derivate, pr. τ , κ , η , in dialectulu macedo-romanu, in care silabele bi, pi, mi totu de un'a se scaimba in ri, ki, ni, pr. $\tau\iota\mu\epsilon$ in locu de $\epsilon\iota\mu\epsilon$, $\kappa\iota\epsilon\tau\theta$ in locu de $\nu\iota\epsilon\tau\theta$, $\mu\iota\gamma\alpha$ in locu de $\mu\iota\gamma\alpha$ dela mediu si midi alu nostru, etc.

Caus'a scaimbarei primitiveloru in alte cosunanti, este de doue specie:

a) seau influenti'a vre-unei vocali asupr'a unoru cosunanti, pr. a lui E si I asupr'a cosunantiloru κ si τ , mutandule in sunete cu totulu diverse de cele ale primitiveloru: γ si ψ .

b) seau numai ore-care afinitate intre unele cosunanti de aceeasi natura, pr. intre β , ϕ si χ , fiendu tote trele suflatorie, de unde se pronuncia si $\chi\theta\lambda\alpha\mu\epsilon$ in locu de vulpe, $\chi\iota\psi\theta$ si $\chi\iota\beta\alpha$ in locu de fieru, fieru etc.

Note.

1. Unele dein cosunanti se potu luá si de primitive si de derivate, dupa cumu originea le e diversa, pr. ξ si π , dupa cumu ξ respunde, seau lui ζ grecescu, cá in $\epsilon\omega\tau\epsilon\xi\theta$ lat. baptizo dela grec. $\beta\alpha\pi\tau\iota\zeta\omega$, — seau semisilabei di rom. si latinesci, cá in dieu lat. deus, mediu lat. medius; er'

κ, după cumu respunde, seau cosunantei I (j), că in κοκϝ, κϝρϝ, lat. jocoꝛ, juro; — seau semisilabei di rom. și de latinesci, că in κοϝ in locu de diosu lat. deorsum, mai tardiu și jusum ital. giuso.

2. Cosunanti-le primitive se cunoscu dein radecin'a cuventeloru, carea in nume se afla mai curatu in nominativulu sing., er' in verbe in a 3. pers. a present. indicativu seau in infinitivu. Asia in ϙϝρϝ, μϝϣ, αϝϥ, cumu că ϝ și ϣ suntu scaimbate dein D, T, se cunosce dein nominativulu sing. surdu, mutu, și dein a 3 pers. sing. a pres. indic. aude.

Er' la indoéla, ne ajuta etimologi'a limbei, dein care se trage cuventulu, pr. in ϣi, ϣine, ϣine, limb'a latina, carea le are, inse cu D, T, in locu de ϝ. ϣ: die, dicit, tenet.

§. 25. Derivate.

Dein scaimbarea cosunantiloru primitive, pentru cauzele aratate mai susu in §. 24, se nascu cele derivate, cari s'au enumeratu totu acolo, și cari in parte se voru tractá mai in diosu la loculoru.

Inse ele se nascu, nu numai dein scaimbarea primitiveloru, ci de multe ori se scaimba mai in colo un'a intru alt'a, seau se modifica, forà de a le-se poté asemná totu de un'a cauza rationale seau lege statoria, dccátu usulu vulgariu comune seau partiale, precumu se templa și cu vocalile. Asia ϣ trece in ϣ, ϝ in κ etc., pr. dela intieptu, pl. intiepti cu ϣ in fine, er' de aici intieptiune cu ϣ că ϣηϣελινϝϣη; dela poté in a' 3. pers. sing. a' pres. indicat. se face cu ϣ in a' 2. pers. ϣϣ, er' in l. pers. cu ϣ: ϣϣϝ etc. Asia la

macedo-romani dein ni in $\nu\iota\sigma\rho\beta$, dupa usulu generale la eli, ar' fi se se dîca $\kappa\iota\sigma\rho\beta$, ci $\kappa\iota$ s'a straformatu in $\nu\iota$, sî dîcu $\nu\iota\sigma\rho\beta$, etc.

Note.

1. Inse nu numai cosunantile se scimba, dein caus'a vocaliloru, alesu pentru i diumetatîtu, ci sî ele suntu caus'a scimbarei vocaliloru, dupa cumu s'a vediutu panâ aci in cele mai dein a-ante, sî se va mai vedé in detaliu la literele respective mai in diosu.

2. Aici adaugemu sî schem'a cosunantiloru, cumu se au un'a catrà alt'a, spre mai deplena intielegere a' corelatiunei loru intre sene sî a primitiveloru catrà derivate, lasandu inse afora pre cele moliose (liquidac) patru: Λ , M , N , ρ , cari nu au referentia genetica cu cele alalte, ci numai intre sene. Schem'a e urmatoria:

κ	.	β	.	ν	.	ϕ
.
μ	.	γ	.	ω	.	χ (χ campenescu)
.
ξ	.	δ	.	τ	.	ζ
			σ			

Dein cari, cele cu litere mari suntu mute-le, impartite in doue linie dupa tenorea loru: κ γ δ deschise, de una parte, — sî ν χ τ inchise, de cea alalta; er' dupa organulu pronunziarei in trei linie transversali, in cea mai de a supr'a κ ν labiali, in cea de midilocu τ χ limbali, er' in cea mai de desuptu δ τ dentali; — prein midiloculu celoru de antanie doue linie perpendiculari dein susu in diosu trecundu in luna

derepta: suflatori'a originaria χ și siueratoriele c și ω , a caror'a afinitate e recunoscuta in tote limbele.

Deci, dein impreunarea labialiloru κ π cu suflatori'a χ dein midilocu, se nascu suflatoric-le laturarie π și ϕ in stang'a și in derept'a; — dein a' dentaliloru Δ τ cu siueratoria c , se nascu siueratoric-le laturarie ξ și ψ ; — er' deintu a' limbaliloru cu cea alalta siueratoria mai grossa ω , se nascu cole alalte siueratorie dein midilocu μ și ν .

In laturea de a' stang'a, stau un'a sub alt'a π ψ ξ , cari in usulu vulgariu forte adese ori se permuta între sene, că și cele dein derept'a ϕ ν ψ .

De acea, aflămu și pre π și pre ϕ scambato cu celu de midilocu dein accasi linia, χ , pr. in locu de vulpe, $\chi\delta\lambda\mu\pi$, și in locu de fieru $\chi\iota\rho\delta$, — dar' și cu cele mai de aproape dein lini'a de midilocu orizontale, pr. π cu ψ și κ , in locu de vinu dicunduse pre alocurea $\mu\iota\nu\delta$ seau $\kappa\iota\nu\delta$, și in locu de fierbu $\nu\iota\rho\rho\delta$ mai grossu seau mai subțire. De acea și ψ cu ξ , și ν cu ψ se permuta, pr. $\nu\omicron\rho\delta$ seau $\kappa\omicron\rho\delta$ dicunduse in locu de $\xi\omicron\rho\delta$. și $\phi\epsilon\chi\omicron\rho\delta$ in locu de $\phi\iota\chi\omicron\rho\delta$, lat. de și deorsum, foetus $\phi\chi\tau\delta$, etc.

In cost'a laturarielor de stang'a, stă κ , care nu e alta de câtu unu ψ mai grossu, și caruia in derept'ai respunde unu sunetu mai grossu că ν , care l'amu numitu ν campanescu, pentu că in Campâni'a Transilvaniei se aude mai multu de câtu aliurea, dar' și in Itali'a e forte usitatu, er' cu ν l'amu semnatu, pentu că nece in alfabetulu greco-romanu nu se afla litera pentu acestu sunetu. Inse pre κ l'amu pusu după usulu oserbatu, in cost'a totoru trele laturarie-loru dein stang'a, er' pre ν campanescu in cost'a totoru trele laturarie-loru dein

derapt'a, fiindu-că usulu vulgariu le amesteca, pre alocuroa unele, pre aliurea altele.

De aci provene, că de esemplu ψ și π , pre alocuroa intru atat'a se permuta între sene, câtu pre unele locure numai ψ se aude, er' π nu, și tote cuvintele, ce aliurea se pronunția cu π etimologicu, acolo se pronunția numai cu ψ , pr. ψ oi, ψ șș, etc., in locu de π oi, π șș, că și in limb'a italiana, care nu are π ci numai ψ , de unde dîcu giovedì, giuramento;—er' aliurea numai π și in locu de ψ , dicundu π imș, π inșpe, seau chiaru π șinșpe, etc. in locu de ψ imș lat. gemo, ψ inșpe lat. genere-re; că și in limb'a franceze, care numai π are, nu și ψ . Inse cea mai mare parte a romaniloru, că și cartile baserecesci, distingu curatu pre ψ de catră π , afora de cele de Moldov'a, unde predomnesce ψ , de și câte una cruce se afla și in usulu altoru parti și altoru carti, cari de almentrea urmeza destintiuinea regulatu.

In urma, luandu amente literele laturarie giuru in pregiuru dela χ pană erasi la χ , va aflá nescene unu cercu neintre-ruptu între ele, vecina cu vecina scaimbanduse in usulu vulgariu la noi, inca și in alte limbe.

3. Inse spre combinarea deplena a acestei afinitati, e destulu a oserbá, că in schem'a propusa C tiene loculu lui i diu-metatítu, pre cumu χ alu lui u asemenea. Sí, că ϵ n fiendu sune'e aspre, că și χ respundietoriu lui u diu-metatítu, de acea și derivatele π și ϕ suntu asemenea aspre, — inca și m , pentru că e labiale, că și ϵ n . Er' C fiendu in loculu lui i , care e mole, urmeza, că și derivatele ω , ξ ψ ψ se fia moli; dein care cauza și cele aspre dein lini'a de asupr'a, candu lieau unu i diu-metatítu, de sene se molia, și in usulu vulgariu scapatandu in lini'a a' dou'a, se stramuta in cosu-

nantile acestei linii, pr. $\epsilon\acute{\iota}$ în $\epsilon\acute{\iota}$, și $\eta\acute{\iota}$ în $\eta\acute{\iota}$; asemenea și $\eta\acute{\iota}$ în ψ seau în π și $\phi\acute{\iota}$ în $\chi\acute{\iota}$ subțire seau mai grosu, precumu arata esemplele produse.

Dupa cari remane, se tractămu în detaliu de fă-care în specia lor, și un'a cate un'a.

§. 26. Aspre: ϵ η , κ ϕ , χ .

Dein acestea, mutele de antaniu ϵ η , și sufflorie-le respundictorie lor: κ ϕ χ , suntu aspre; mai susu §. 4. not. 2 sub a) și d). De acea —

a) urmandu dupa ele vocalea mole ϵ , o stramuta în corespundictori'a aspra κ dein aceasi linia cu ϵ , pr. în $\kappa\tau\rho\kappa\eta\varsigma$ lat. veteranus, $\kappa\tau\rho\epsilon$, $\kappa\tau\rho\epsilon$, $\phi\tau\tau\epsilon$.

Inse numai, deca nu urmeza altu E, seau I iutregu seau diumetatitu, pentru că doue vocali moli urmandu un'a dupa alt'a se sustienu un'a pre alt'a în contr'a influintiei cosunantei aspre ce precede, precumu se cunosce dein acelesi esemple scaimbanduse u în i: $\eta\epsilon\rho\acute{\iota}$, $\kappa\epsilon\rho\acute{\iota}$, $\phi\epsilon\psi\acute{\iota}$ dela $\eta\kappa\rho\epsilon$, $\kappa\kappa\rho\epsilon$, $\phi\chi\tau\epsilon$.

b) urmandu dupa ele numai de câtu i diumetatitu, nu numai -si pierdu cevasi dein asprimea lor, ci în usulu vulgariu descendu în lini'a a' dou'a a cosunantiloru, prefacundu-se în cele corespundictorie, pr. dein $\lambda\kappa\epsilon\acute{\iota}$, $\eta\epsilon\eta\tau\epsilon$, $\kappa\epsilon\psi\epsilon\epsilon$, $\phi\epsilon\psi\epsilon$ etc. prefacunduse și pronuncianduse: $\lambda\lambda\epsilon\acute{\iota}$, $\kappa\epsilon\eta\tau\epsilon$, $\psi\epsilon\psi\epsilon$, $\chi\epsilon\psi\epsilon$.

Note.

Dupa acesta regula enfonica, ori de câte ori după ϵ η , κ ϕ numai de câtu urmeza unu i diumetatitu seau in-

tregu, radicale seau numai eufonicu, in vulgu forte pre multe locure se pronuncia cá Γ , K , Ψ , Ψ .

Deunde, in locu de CINE , inca sî la macedo-romani se pronuncia GINE , de sî i nu e radicale ci numai eufonicu; asia sî $\text{KICOP}\Psi$ la daco-romani pre multe locure, in locu de $\text{NICOP}\Psi$, er' la macedo-romani stramutarea merse pana la $\text{CICOP}\Psi$. Asemenea in locu de $\text{VIN}\Psi$, ici colea se aude pronunsianduse $\text{VIN}\Psi$, inca sî $\text{GIN}\Psi$, $\text{JIN}\Psi$, $\text{XIN}\Psi$, $\text{IN}\Psi$.

Totu asia, silab'a ni se pronuncia nu numai cá ki la macedo-romani sî dein coce pre multe locure, ci pre alocurea chiaru sî uki , impreunandu cosunantea originale cu cea derivata, pr. ANi cá AKi seau ANki ; er' in Campia sî mai incolo se pronuncia cá pi , cu Ψ campnescu, pr. NITAI cá NITAI . Er' fi , mai multu se pronuncia cá xi , la macedo-romani sî la noi, inca sî in cartile baserecesci, pr. $\text{xi}\Psi$, $\text{xi}\Psi$, $\text{xi}\Psi$, $\text{xi}\Psi$ etc. in locu de $\text{fi}\Psi$ lat. filius sî fiu; $\text{fi}\Psi$ infn. dela fiu, seau pl. dela firu; fieru, fieru etc.

Inse in cartile baserecesci nu s'au adoptatu aceste transformatiuni, de câtu cele dein fi , inse sî acestea mai raru; er' pre multe locure nu se aude nece in gur'a poporului.

§. 27. K.

K, la latini B, in limb'a rom. se pote considerá cá numai primitivu, de sî in unele cuvente, alaturandule, cu cele dein limb'a latina, s'ar' paré derivatu dein altele, mai multu dein V cá cosunante, asia:

a) dein v, la inceputu vorbeloru, pr. in besîca, KOC , $\text{KOC}\Psi$, la latinii clasici: vesica, vox-voce, ex-volo; — sî in midilocu, dupa cosunantile L sî R,

pr. în ΔΛΣΙΖ, ΗΑΛΕΖ, ΠΔΛΚΕΡΕ, lat. clas. alveus, malva, pulvis-ere etc.; ΦΙΕΡΕΖ, ΧΕΡΕΖ, ΚΟΡΕΖ, ΚΕΡΚΕΥΗ, ΨΕΡΕΖ, lat. ferveo, cervus, corvus, vervex, servus etc.

Inse cu variațiuni sî la latini, alesu la celi vechi sî in usulu vulgare, la cari se afla scrisa sî cu B: berbex, besica etc.; unele sî in dialectele mai noua romane, pr. la ispani forte adesu, la francesi in cor-beau.

b) dein ρ, in prea pucine, pr. in ΑΝΤΡΕΙΖ lat. inter-rogo; limba lat. lingua dela lingo, inse sî lambo.

c) dein η, etc., pr. ΑΕΖΡΕ sî ΑΕΖΡΖ, lat. vapor-re.

Inse in afora de exemple: intrebū sî abure, in altele se pote dispută forte, deca B e derivatu sî nu primitivu.

Note.

1. Despre variațiunea intro B sî V cosunante la latini, vedi înscricțiunile latine sî Gramatecii vechi. Asia se afla scrisu: curbati in locu de curvati, la Orelli nr. 1162: Quam bene CURBATI directa est semita pontis etc. Adamantiu la Casiodoru, ed. Putsch pag. 2309: Ferveo, etsi in praeterito perfecto fervi facit per v, cui etiam ego maxime adsentior, FERBVI tamen per B mutam scribetur; etc.

2) In cuventele vechia de origiue grecesca, in limb'a rom. s'a tîenutu antic'a pronunțiare alui β cã b latinu, pr. in ΕΟΤΙΖ lat. baptizo, grec. βαπτίζω; ΕΛΑΖΤΕΜΕΖ lat. blasphemo, grec. βλασφημῆν; ΕΟΙΚΩΝΕΖ grec. βάσκανον, etc.

3. Inse in mai multe cuvente de origine latina, B se afla la noi mutatu preiu v, in u, pr. in ΦΑΖΡΕΖ lat. fabri in

locu de φανρξ; ηωλξ, ηωδξ, lat. nobis, vobis, in locu de ηωηξ, ηωαηξ, etc.

Er' in altele de aceeași specie, κ nu numai s'a mutat, ci a și cadutu cu totulu, alesu urmandu e seau i, pr. in κτξ, κριδ', δετοριδ', υιε, υιε, ιερτδ', ι'ερηξ etc, in locu de κεδδ', lat. bibo, ital. bevo; κριδδ', lat. scribo, ital. scrivo; δεδετοριδ', lat. debitor, ital. dovere si dovere in locu de debere; υιιε si υιιε, lat. tibi, si sibi, ci la celi vechi tibe si sibe *); λιβερτδ' lat. liberto; ιν'ερηξ, lat. hyberna, ital. inverno si verno, franc. hiver.

Inca si καλδ', in locu de καβαλδ', lat. caballus, ital. cavallo, franc. cheval; — unde italianii si alții, precumu se vede, tienura pre v mutat de in b.

4. B in limb'a rom. se afla scaimbatu si cu alte cosunanti, si adeca:

a) cu V, in verbulu ακ'ρη, lat. habere, ital. avere, franc. avoir, in tote temporele, afora de pres. indic. si conjunctiv: αιδδ', αικι, αικξ, imperat. αικι, si gerundiulu anticu αικκηδδ' la celi vechi; vedi Principia pag. 139 sub c) si seqq; inse in tote cele alalte tempore si persone cu V, ca in tote limbele noue romane.

b) cu M, in acel'asi verbu, in pers. 1. a' presentelui indic. si conjunct. αμδ' in locu de αεδ' seau αιδδ'; fiendu ca verbele de a II-IV conjugatiune in acea persona nu suferu i dupa b, pr. φιερεδδ', κορεδδ', lat. ferveo, sorbeo etc.

c) cu η, urmandu τ, ca si la latini, pr. ερητδ', ερητιρι, κρηιτδδρη, in locu de ερητδ', ερητιρι, κρηιτδδρη,

*) Quintilianu instit. I. cap. VII, 24: Sibe et quasse scriptum in multorum libris est.

lat. sub, subtus, seau supus, subtile seau supile, scriptura dela scribo, etc.

d) κ se afla scambatu si in ρ in unele cuvinte, ce inse numai dein limb'a latina se pote cunosce, ca si altele de mai susu, de care sub liter'a ρ mai in diosu.

§. 28. Π.

Π in alfabetulu latinu P, la noi inca e mai multu primitivu de catu derivatu, nu numai in vorbele, cari si in latin'a si in dialectele mai noua au p, ci si in altele, cari in latin'a suntu scrise cu alta cosunante: qu seau c, pr. in κ̄να lat. equa, grecesce ἵππος; πατήρ lat. quatuor, ci grecii aeoli πίσυρες, Oscii petora; κ̄ρ̄ε̄μι, ital. quaresima, dein lat. quadragesima; κο̄λ̄υμ̄β̄ος, lat. columbus-a, ci si palumbes; ἀνα, lat. aqua, de unde si la eli amnis in locu de apnis, er' pronuci'a romana remase si in acesta vorba mai originaria de catu la latini, precumu a remasu in limb'a sanscrita: apa, si in cea persesca a b.

Note.

1. Latini scambara nu numai in cuvinte grecesce π in qu, pr. dein πέμπτε facundu quinque, dein ἵππος equus-a etc.; ci si in altele de origine italica; de unde vechii latini diceau Tarpinius in locu de Tarquinius, si Oscii diceau pis, si pit pit etc. in locu de quis si quid quid, ale latiniloru; Festu: Pitpit, osce quid quid.

2) Derivatu se afla:

a) dein κ, inainte de τ, pr. φατήρ, in locu de φακτ̄ρ, dela facu, lat. facio, factum; κοπήρ in locu de κοκτ̄ρ, dela κοκ̄ρ, lat. coquo, coctum etc.; si asia si in alte cu-

vente, ce se cunoscú deîn latin'a, pr. ΛΑΠΤΕ, ΝΩΠΤΕ, ΛΥΠΤΑ, etc. lat. lac-lacte, nox-nocte, lucta.

b) deîn Γ totu asemenea, pr. ΔΙΡΙΠΤΥ, in locu de ΔΙΡΙΓΤΥ, dela ΔΙΡΙΓΥ, lat. dirigo; ΑΝΨΙΛΕΠΤΥ, in locu de ΑΝΨΙΛΕΓΤΥ dela ΑΝΨΙΛΕΓΥ, lat. intellego, intellectu.

c) deîn Κ seau Γ in a-ante de C, unde latinii scriu X, pr. in κωνεε, φρινεε, εδνεε etc., dela κοκΥ, lat. coquo, coxit; φριγΥ, lat. frigo, frixit; εδγΥ, lat. sugo, auxit; κωνεε lat. κοχα; τυνεκεε-ά lat. in-toxico-are.

Inse cele mai multe de acesta origine, se dîcu fora p, pr. dîse, duse etc. lat. dixit, duxit; vedi mai diosu sub S.

3. Scaimbatu in alta litera, se pare in κοτεχΥ, lat. baptizo, in locu de bautezu, scaimbandu pre p in u sî apoi contraguandu pre au in o, cá sî in καυΥ sî κουΥ, in locu de καπΥ, lat. capto. Asia se pare sî in οφΥ, in locu de οπΥ, lat. opto.

4. Cadiutu seau lapedatu, se pote considerá in ραυΥ, in locu de ραυΥ, lat. rictus; βυτυμαυε in locu de βυτυμαυε, lat. victima, victimo-are etc. Care elisiune la italiani e forte in usu in a-ante de t, pr. sette lat. septem; vittima lat. victima; vittoria lat. victoria etc.

Inse in ΑΝΔΥρυυΥ, care pre alocurea se pronuncia sî cu η in a-ante de τ: ΑΝΔΥρυυυΥ, nu e lapedatu η ci ρ, cuventulu fiendu derivatu deîn in-de-retro alu latiniloru.

§. 29. X, H.

Intre ε sî η, in scar'a cosunantiloru, s'a pusu in midilocu χ pentru influenti'a, ce o are asupra acelor'a.

precumu s'a dîsu mai susu, er' nu pentru că dor' ar' fi de una natura cu ele; sî inca mai multu dupa valorea, ce o avea la latini sî la greci, de câtu la noi; fiendu că la noi se pronuncia că χ grecescu dupa pronunçia mai tardîa, de carea e forte cu indoiela, deca sî la vechii Elleni sî latini s'a pronunçiatu asia.

Sunetulu aspiratu, care avea influentia asupr'a lui *B* sî *H* la greci, cumu s'a dîsu că o are sî la noi, la vechii Elleni sî latini s'a semnatu cu liter'a *H*; inse Elleni mai tardîu lapedara acestu sunetu dein alfabetu, sî litera *H* dederă alta valorea, de *E* lungu, seau dupa noi de *t*. Er' Latiniu retienura sî liter'a, sî valorea ei antica, ci gramatecii acestor'a incepura a se indof despre ea, că ar' fi litera; pr. Quintilianu inst. I, cap. V, 19: Si *H* litera est, non nota. Priscianu instit. I, cap. IV, 16, pag. 543 edit. Putsch: Auctoritas quoque tam Varronis, quam Macri, teste Censorino, nec *K*, nec *Q*, neque *H* in numero adhibet literarum.

De aci, nece grecii, nece limbele noue latine, nece limb'a romanesca, nu mai au pre acelu sunetu anticu, care se pare a fi pierdutu de totu; fiendu că cuventele, ce se scriu cu *H* la latini, in limbele noue se pronuncia fora spiritu aspru, cumu se numea la greci acelu sunetu; de unde sî noi pronunçiamu om̄s, t̄pr̄z, că sî italianii uomo, erba etc., de sî latiniu scriu homo, herba; — seau cari-lu scriu, totu nu-lu pronuncia, pr. francesii scriendu homme, sî italianii ho sî hanno, pronuncia inse numai om, o, anno.

Genuinu, se pare a se află in limb'a rom., numai:

a) in pronunția vulgară: hiliu, hiru etc. in locu de filiu grec. *υῖός*, sî in locu de firu lat. filum, inse sî hilum.

b) in pronunția erasi vulgară a' verbului *χρησιάζω*, lat. rapio, grec. *ἀρπάζω*, dupa datina grecescă de a pronunția pre *ϕ* la inceputulu cuventulu cu acelu spiritu aspru, pr. *ῥήτωρ* lat. rhetor etc.

c) se pote, sî in *χίμιος*, lat. humulus, cu tote că formatiunea vorbei romanesce dein acea latina nu e cea ordinară; sî in *χῆμα*, lat. humus, care inse e derivatu dein grecesculu *χαμαί*, lat. humi.

Note.

1. Altu *Χ*. că alu greciloru moderni, in limb'a rom. se afla numai in cuvente, ce nu-su de origine latina, sî prein urmare nu facu parte dein limb'a romanescă că limba latina; mai alesu in cuvente de origine grecescă, intrate mai tardiu in limba sî in usulu baserecescu, pr. *χαρῶς*, *χριστός*, etc. grec. *χάρις*, *χριστός*.

2. Latini vechi inca nu-lu pronunțiau, de cătu forte raru, inca nece in cuventele grecesce, precumu apriatu ne spune Quintilianu la loc. cit. cap. V, 20—1: Parcissime ea veteres usi etiam in vocalibus, quum oedos ircosque dicebant. diu deinde servatum, ne consonantibus aspiraretur, ut in Graccis et triumphis. erupit brevi tempore nimius usus, ut choronae, chenturiones, praechones adhuc quibusdam inscriptionibus maneat, qua de re Catulli nobile epigramma est *). inde durat ad nos usque vehementer, et

*) Catulu epigram. LXXXIV:

Chomoda dicebat, ai quando commoda vellet
dicere, et hini diias Arrius insidias.

cómprehendere, et mihi; et me he quoque pro me apud antiquos tragoediarum precipue scriptores in veteribus libris invenimus. Inse in urma se adoptã, dein imitatione grecesca, panã la abusu, cumu se vede dein loculu citatu la Quintilianu. De acea sî marca varietate, ce o aflãmu la latini in unele vorbe, scrise cu H seau forã h, pr. arena sî harena, hordeum sî ordeum etc., sî cele citate mai susu: oedus sî hoedus, hircus sî ircus etc.

3. De acea sî in limb'a romanescã, cuventele vechia de origine grecesca, lapeãa pte h, dein cosunantile aspirate ch, ph, th, pr. in κωρᾶ, πρῶσιπτα, σπατα, τῆκα, in locu de: chorda, πρόσφατος, spatha, theca; inca sî in cuventulu κριστινῶ, lat. christianus, dein κριστῶ, in locu de χριστοῦ-ulu modernu, care e întregu celu grecescu χριστός, lat. Christus, ci in usulu vulgariu pre tempulu latinitatei clasice: Chrestus sî Chrestianus, precumu adeverescu Suetoniu in Claudiu XXV: impulsore Chresto. Lactantiu instit. IV, 7: immutata litera Chrestum solent dicere. Tertulianu in apologeticu III: Chrestianus.

§. 30. B.

B, la latini V cosunante, e formatu, parte dein u scurtu, de unde la latini se scaimba între sene v sî u, pr. in solvo sî soluo, cu doue sî trei silabe;— parte dein b sî h, deunde se sî scaimba cu B, la noi sî la latini, sî cu h la noi, vedi mai susu § 27 sub a), § 25 not. 2, pr. berbece lat. ver v ex sî berbex, franc. brebis; vulpe, lat. vulpes, la noi sî hulpe.

Et tunc mirifica sperabat, se esse locutum,
cum quantum poterat, dixerat hiusidias.

Credo, sic mater, sic liber avunculus eius,
sic maternus avus dixerit, atque avia; etc.

La latini inca se scaimba cu H, seau spiritulu aspru grecescu, pr. vespera grec. ἑσπέρα (hespera), vesta grec. ἑστία (hestia), etc.

Note.

1. V nu se afla in limb'a rom. in doua casure:

a) la inceputulu cuventeloru, cu L seau R dupa sene, de câtu in doua cuvente: $\epsilon\rho\epsilon$ in locu de $\epsilon\rho\rho$ lat. vel, dupa norm'a $\mu\rho\epsilon$ dein per, si in $\epsilon\rho\epsilon\delta$, $\epsilon\rho\epsilon\iota$ etc. formatu dein a 3. persona singular. $\epsilon\rho\epsilon$ in locu de $\epsilon\kappa\rho\epsilon$, lat. velit; cele alalte, tote suntu straine.

b) in midiloculu cuventeloru, intre doue vocali, afora de verbulu a vere in unele tempure si persone. Aliurea, se sorbe seau in u, seau i, pr. in nou, noi lat. novus, novi; au se pronuncia numai cá u seau i diumetatitu, pr. noua lat. nova etc.; $\mu\omega\iota\epsilon$ lat. pluvia, ital. pioggia, etc.

2. Dein asta cauza, verbulu $\lambda\delta\alpha\rho\epsilon$, lat. levo levare, inse si grec. λαβείν, cosunantea V seau se sorbe in i dein ante, facutu dein E, pr. liau, liai, liá, cá dau, dai, dá,—seau lapedanduse E de totu, V se intorce in U intregu, pr. luámu, luati, luá, etc.

3. V piere mai incolo, intre doue vocali identice, fia elu originariu, seau fia derivatu dein b; si atunci acele douo vocali se contragu in un'a lunga, pr. in $\kappa\alpha\lambda\delta$ in locu de cavalu lat. caballus, ital. cavallo; $\lambda\alpha\delta\delta\alpha\mu$, in locu de laudavam, lat. laudabam, ital. lodava; $\mu\epsilon$ in locu de neve, lat. nix-nive, ital. neve; $\epsilon\kappa$ in locu de beve, lat. bibit, ital. beve; $\delta\alpha\tau\omega\rho\iota\delta$ seau $\delta\epsilon\tau\omega\rho\iota\delta$, in locu de debetoru, lat. debitor, dela deve anticatu, lat. debet, ital. deve; $\mu\iota\tau\alpha\tau\epsilon$, in locu de civetate, lat. civitas-ate, ital. città, franc. cité, dela ceve anticatu, lat. civis, la

celi vechi *cives*, *ceves* și *ceus*, după regulă această și după cea următoare.

4. Încă și silabă întreagă *ve*, se lăpăda la noi în mijlocul cuvântului, pr. în *ϰϷνι*, *ϰϷνικϷ*, *αλϷνϷ*, lat. *juvenis-e*, *juvencus*, *avelanus*; *πϷμακνιτϷ*, în loc de pavementu, lat. *pavimentum*; că și la latini în: *momentum*, *fomentum*, în loc de *movementum*, și *fovementum* seau *fovimentum*, dela *movere*, și *fovere*; și în *contio*, în loc de *coventio* seau *conventio*, etc.

Încă și în *κρϷνιτϷ*, lat. *cruentus*, că și cum ar' fi *cruventus*. Numai în *спраима*, lat. *ex-pavimen*, a mai rămas și că la latini, pentru că nu s'a mutat în *E*; înseși a răsuși *спρμακνιτϷ* foră *i*, în loc de *спραιμενту*, cum arată derivatul verbal, care se dăce *спραιμακνιτϷ* și *спρμακνιτϷ-αρε*, dein cari formă dein urma e mai usitată la celi vechi ai noștri de câtă cea cu *i*.

5. Er' între două vocale diverse, *v* se asemăna cu *i* seau *u*, pr. nou, viu; noi, vii; lat. *novus*, *vivus*; — numai câtă:

a) deca urmeza *z* originariu seau derivatu, se pronunția, că unu *u* diu metatîtu, pr. noua, lat. *nova*, și *novem*; er' —

b) deca urmeza *e*, se stramută în *i*, pr. *vivē*, lat. *viva*, în loc de *vivē*; *κλαίει* lat. *clavis-e*, ital. *chiave*, în loc de *κλαβε*; *ωίει* lat. *ovis-e*, în loc de *ωβε*.

§. 31. Φ.

Φ, la latini *F*, e formatu dein *p* și *h*, împreunate intru unu sunetu, că și *V* dein *bh* totu asemenea. De unde în usulu vulgariu la noi adese ori se scamba cu *χ*, pr. *ϰορνϷ*, lat. *furnus* și *fornax*, în loc de *fornu*; *ϰρτμιτϷ* la celi vechi, lat. *fremitus*, în loc de *fremetu*; vedi *Principia* pag. 214. s. v.

Mai adesu inca, deca dupa ϕ urmeza unu i , pr. $\chi\iota\rho\theta$, $\chi\iota\rho\alpha$, $\chi\iota\rho\iota$, etc. in locu de fieru, fiera, fire, panã si in cartile baserecesci.

La macedo-rõmani, inca si in vorb'a hiba in locu de fia, formata dupa norm'a $\alpha\iota\alpha$, lat. habeat; si in hebra, pronunsiatu cá $\chi\iota\alpha\rho\alpha$, in locu de fevre, lat. febris-re, la celi mai vechi hebris. Serviu la Virgiliu Aen. VII. v. 695: Febris dicitur, quae antea hebris dicebatur.

Nota.

1. Scaimbaroa lui f in h , e antica, si nu numai in limb'a ispana de astadi e forte usitata, dicundu *hijo*, in locu de *fijo*, lat. *filius*; *hablar*, in locu de *fablar*, lat. *fabulari*, ital. *favellare*, etc.; — ci chiaru si la latinii vechi, cari cuventele sabine: *fircus*, *fedus*, etc. le stramutara in *hircus*, *hedus* seau *haedus*, dupa cumu spune T. Varro de limb'a lat. VII, 97: *Ircus*, quod Sabini *fircus*; quod illi *fedus*, in latio rure *edus*, qui in urbe, ut in multis, A addito, *aedus*. Vedi si Quintilianu la loc. cit. mai susu § 29 not. 2, si Serviu la loc. cit. in § 31 mai susu.

2. In cuventele vechia de origine grecesca, ph se afla scaimbatu une ori cu alte cosunanti neaspirate, pr. afora de $\eta\rho\omega\kappa\eta\tau\theta$, seau $\eta\rho\omega\kappa\eta\tau\theta$, gr. $\eta\rho\delta\sigma\phi\alpha\tau\delta\varsigma$, inca si in $\epsilon\lambda\alpha\sigma\tau\iota\mu\theta$ lat. *blasphemare* gr. $\beta\lambda\alpha\sigma\phi\eta\mu\epsilon\iota\nu$, cu T , cá la italiani *bestemmiare*, prov. *blestemar*, reto-rom. *blastemar* si *blastmer*. Mai cu indoiera este, deca ϕ in $\theta\phi\tau\theta$ e in locu de p , lat. *opto*.

3. In cuventulu $\sigma\alpha\eta\tau\theta$ - α etc., lat. *sanctus-a*, ital. *santo-a*, dupa usulu baserecescu se aude si unu ϕ : $\sigma\phi\sigma\eta\tau\theta$ - α , urmandu formei slovenesci $\sigma\beta\epsilon\tau\iota$; dein care usu s'a trasu si

pronunci'a vulgare, remanendu form'a corecta, forã φ, mai numai in numele unorũ sãnti și serbatorie, pr. Santa-Maria, San-Georgiu etc. Er' form'a slovenesca și cuventulu in-susi, e dein limb'a vulgare latina, dein carea l'au luat slovenii, inse nepotendu eli pronunciã C*H, s'au nevolitu alu conformã dupa geniulu limboi loru, pronunciandu: cǣkti.

§. 32. Moliose: M, H, A, P.

Cosunanti moliose in adeveru, la noi suntu numai L, N și R; er' M, propriè se tiene de cele aspre, cu cari și dupa organulu pronunciarei e de aceeași natura, fiendu labiale cá și c, n.

Moliose (liquidæ) s'au numitu, pentru cá la noi impreunanduse cu i diumetatitu, se molia mai multu de câtu altele, intru atãt'a, câtu dupa usulu de acumu, la noi cesti de dein coce mai totu de un'a, și mai pretotendenea, se pronuncia numai cá unu i ingrosiatu, pr. in locu de καλι, αηι, ηερι, cá kai, ai, ηει.

Inse acesta moliatu, nece la noi nu e introdusa in tote literele acestea intru asemenca, nece in tote cuvintele de aceeași litera, precumu in parte se va vedé la fia-care deintru inse.

Nota.

In cele alalte limbe romane, inca se afla asemeni molieture, cá cele dein limb'a nostra, precumu se va aratã cu esemple.

§. 33. M.

Cosunantea M, in limb'a romana, cea mai mare parte e originaria, de câtu in pucine casure, ce le vomu specificã mai in diosu.

Ea, după natur'a sî organulu ei, fiindu cosunante aspra, nu numai produce scaimbare in vocalile moli, ci sî ea insasi pate unele scaimbari, cá sî cele alalte cosunanti aspre, sî dein aceeași causa.

Asia ea stramuta pre *ι* in *ζ* sub acelesi conditiuni, cá sî *κ η β φ*, pr. me, mesura, menuutu, lat. me, mensura seau mesura, minutus-a, in *μζ*, *μζερζ*, *μζηδντζ*; vedi mai susu § 26 sub a).

Er' cu *ι* diumetatitu după sene, nu numai -si pierde dein asprime, ci pre alocurea se sî stramuta intru unu *N* mole, ce la italiani sî francesi se semneza cu *gn*, pr. mieu, cá *νις*, seau după scriptur'a italo-francesa *gneu*; la macedo-romani *miu*, cá *νιυ*, seau *gnu*. — Inse usulu acestei stramutari, nu e generale, de cátu numai la macedo-romani, er' la noi cesti de dein coce numai in una mare parte, er' in alta parte erasi mare, sî in tote cartile baserecesi, *M* remane nescainbatu.

Er' casurele, in cari *E* după *M*, nu se scaimba, mai speciali suntu:

a) terminatiunea numinativelor sî verbeloru, sing. sî plur., pr. *νδμε* lat. nomen, *μδλιμει*, etc.; *ενδμε* pl. dela *ενδμζ*, lat. spuma; *αρμει* dela *αρμζ* lat. arma, *δρμει* dela *δρμζ*, ital. orma etc.; *τδμει*, lat. timet, ital. teme etc.

b) in pucine alte cuvente, inse nu pretotendenea, pr. *μιερδ*, lat. migro sî pergo, ci pre aliurea *μζερδ*, cá sî derivatele loru.

Asia sî la macedo-romanii: *μι*, in locu de *μζ* la noi.

Note.

1. Derivatu este in vorbulu auxiliariu AM si a mu, in locu de B, dela habeo; mai susu §. 29 not. 4 sub b).

2. Derivatu, s'ar' pare si in unele cuvente, terminate in mnu, la latini in gnudein r, pr. in λιμνη, σιμνη, οδμνη etc. lat. lignum, signum, pugnus; — considerandu inse, ca si latini au mutatu une ori pre MN grecescu in GN, pr. dein ἀμνός facundu agnus, precumu si italianii dein omnis latinu, fecera ogni, si vorbindu latinesce pronuncia totu ca ignis, remane, ca form'a MN ar' fi mai originaria de catu GN.

Er' urme de strafomatiune dein gn in mn, ca la noi, in dialectele noua latine nu se afla; de catu ca si acestea strafomatare pronuncia aspra a' lui MN, in alt'a mai molo, lapedandu pre M si moliandu pre N, in form'a gn.

3. M une oria inca e numai eufonicu, seau ortograficu, scainbatu dein N in a-antea altui M seau a' muteloru de aceleasi organu ε si η, pr. ἄμπαρμ in locu de ἄνπαρμ lat. impartior si impertior; σμμ in locu de σμη lat. sentio, ci la celi vechi senptio, ca tento si tempto; inca si σμμητ dupa aceeaasi norma, intrepenendu unu η intre μ si τ, in locu de σμητ, lat. sum si sunt; ci la noi si σμμ si σμητ, dein cari impreunate si amestecate se fece σμητ.

De acea, A si E se muta in α, si in a-autca unui atare M sustitutu, pr. in αμελα, ἄμνη etc., in locu de anblu, in plu; vedi mai susu §. 8 not. 1. §. 10 sub d); precandu in a-antea celui primitivu nu se scainba, pr. in ἀραμν lat. a eramen, ὑσμν lat. gemat.

4. In σπαίμν lat. ex-pavimen, dupa form'a φαιμν, E finale precedendu M, s'a mutatu in ν, precumu si latini fecera une orea, dicundu tramen si trama, si dein ὄνομα si κρίμα grec. facundu nomen si crimen latinesce.

Er' in $\alpha\rho\alpha\mu\epsilon$, lat. *aeramen*, scaimbarea în α după M , e mai deîn coce, celi mai vechi scriendu totu cu E : $\alpha\rho\alpha\mu\epsilon$; vedi esemplele în Principia pag. 388 s. v.

5. M nu se molia în a -ante de i , deca acestu i nu e originariu, ci scaimbatu deîn alta vocale, pr. în $\mu\iota\eta\iota$ în locu de $\mu\eta\eta\epsilon$.

6. M . latinu, la noi se afla mutatu sî în N , inse în pucine cuvente, pr. în $\mu\alpha\lambda\kappa\alpha$ lat. *malva*, $\phi\upsilon\rho\eta\iota\kappa\alpha$ lat. *formica*.

7. M finale alu latiniloru, mai totu deun'a s'a lapedatu în limb'a romana, cá sî S finale alu loru, pr. în *jugum, somnus*; cumu sî cele alalte limbe romane le au lapedatu, de sî nu tote cu totulu.

Inca sî vechii latini, parte le lapedau, parte pucinu le pronunciau, nu numai în poesia, ci sî în prosa. Cicero în orator. 161: *Quin etiam, quod iam subrusticum videtur, olim autem politius, eorum verborum, quorum eadem sunt postremae duae literae, quae sunt in optimum, postremam literam detrahebant, nisi vocalis insequeretur: ita enim loquebamur: qui est omnibu' princeps, non: omnibus princeps; et: vita ille dignu' loque, non dignus.* Vedi cele alalte testimonia ale gramateciloru latini, despre M finalo sî motacismu, în Principia pag. 35 sî 36 sub linia, sî totu nr. XI de acolo, care a nume tracteaza despre M finale.

Deîn acea cauza, sî la eli, alesu la clasici, S sî M finale în unele vorbe au cadintu cu totulu, une ori impreuna sî cu vocalea deîn a -antea acelor'a, pr. în *vel, sed, donec*, în locu de *velis, sedum, donicum*, ale celoru mai vechi; asiá sî în *vultur, niger, vas, os*, în locu de *vulturus, nigrus, vasum, ossum, sî ossu* etc.; — sî de aci acea mare variatiune în genulu unoru nume la vechii latini, de care scriu gramatecii loru; vedi Principia pag. 47 sî 49, unde suntu citate esemplele.

La noi M finale a mai ramasu numai in terminatiunea imperfecteloru și unoru perfecte și prea perfecte in person'a 1. sing. pr. *eram, laudabam, laudaveram, etc.*, inse celi mai vechi ai nostri scriu și in asta persona foră M; vedi Principia, pag. 149 in nr. XXXVI, cu multe esemple pre pag. urmatoria.

§. 34. H, N.

H, la latini N, este un'a dein cosunantile, ce se molia mai tare, urmandu i diumetatitu, și adeca:

a) in capetulu cuventeloru, seau in silab'a ultima, urmandu seau neurmandu alta vocale dupa i, pr. *nhni, mni, çini, vini, etc.* dela *nhni, mni, çini, vini, etc.*, lat. *pono-is, maneo-s, tenco-s, venio-s*; asia și in *mniç, çiniç, viniç etc.*

b) la midiloculu cuventului, in silab'a derivata dein cea ultima radicale, pr. *mniçh, çiniçh, — rçmniçh, çiniçh etc.*

In cari casure, că in esemplele adusa, la noi cesti de in coce mai totu deun'a piere N, că și candu s'ar' scrie: *nh, ni, çh, vç; mni, çni, vni; mniçh, çiniçh; rçmniçh, çiniçh*. Și asia și cu alte vocali, pr. *mniç, çiniç, viniç; nhniç, çiniçh etc.* că *mniç, çniç, vniç, nhniç, çiniçh*.

Inse macedo-romanii nu lapeda pre N, precumu nece pre L, in asemeui casure, ci pronuncia corectu cu N și L, pr. *mâniu, antaniu etc.*

Inca și la noi cesti de deiu coce, pre alocurea se mai aude N moliatu, și a nume in Banatu, er' cartile

betrane romanesci, inca sî cele dein seclulu alu XVII, mai au exemple cu N ne-lapedatu; vedi Principia pag. 143—147 sî 386—7 sub voc.

In cuventulu ani, pl. dela anŃ, pronunci'a e sî la noi, atâtu cu N câtu sî forà n, pr. ani sî ai, sî asia chiaru sî in cartile baserecesci.

De almentrea N intregu se pronuncia, numai in a-ante de vocali, pr. in domnu, bunu, etc.; er' in a-ante de alta cosunante, numai de diumetate, pr. in ANHINŃ lat. incipio, ANTXHIŃ etc; mai cá in limb'a francese, inse forà de a se audî câtu de pucinu G dupa N.

Note.

1. Moliatur'a cu lapedare a lui N, in alte dialecte romane nu ocurre, inse forà lapedare forte desu; italianii sî francesii semmanduo cu gn, pr v IGNA , v IGNE , lat. vinea rom. VINIŃ la celi vechi, acumu ŃIŃ ; la ispani cu unu semnu in form'a unei zale, seau cercuflesu grecescu de a supr'a lui n, cá n , pr. niŃo , cá sî candu ai scrie italiennesce nigno.

2. In cuventulu romanescu: iŃ , de doue silabe cá iŃ , intru insemnarea: camesia mulieresca, dela lat. linea adeca vestis linea, de iŃŃ lat. linam, suntu doue litere moliata elise, li sî ni. Er' intru insemnarea: MŃRŃHTAIŃ , lat. ilia, e numai una moliatura cu elisiune in silab'a li. In asta semnare dein urma inca ocurre numai una data, in psaltirea de A. Juli'a dein 1651, (semnata in Principia cu lit. G), psalmu XXXVII, 8: $\text{KŃŃNLAŃ MŃLE ANPLŃRŃŃ DE FIERŃHNTŃLŃ}$; in margine: VINTRŃLE MIŃŃ .

3. Derivatuu se afla, scaimbatu dein R primitivu seau derivatu

dein L, pr. in **СѢННѢ** lat. serenus, ci se aude si cu R **СѢРНѢ**; **МНѢНЕ** dela **МѢ МІРѢ** lat. miror; **ФѢННѢ** in cartile vechie moldovenesci, lat. farina, ci si **ФѢРНѢ** in usu si in carti, in usu inse si forà R: **ФѢННѢ**; **АГѢМЕНЕ** in locu de **АГѢМІРѢ** lat. adsimilo etc.

4. Scaimbatu dein M. se afa in **НАЛѢѢ**, **ФѢРНІКѢ**; vedi mai susu § 33 not. 6.

5. Se inseresce numai dein eufonia, in unele cuvante, inse nece in acestea pretotendenea, nece in tote cartile baserecesci, pr. in **ФѢННІЦІНЕ** lat. fuligo-gine, **ПІЦІЦІНЕ** lat. impetigo-gine, **КАРНѢТѢ** lat. canus, canutus; **МАНѢНѢТѢ** si **МАРНѢТѢ**; si in mai multe vorbe terminate in **КІѢ**, pr. **МАНѢНКІѢ**, inse la celi vechi forà N, **МАНѢКІѢ**, lat. manipulus, la celi vechi manuplus si manuclus; **ГЕНѢНКІѢ**, panà mai tardiu forà N, lat. geniculum, la celi vechi genuclum; **РЕНѢНКІѢ** lat. renunclus dela ren-is, unde si latinii au adausu unu asemene N, ci romanesce si **РНІКІѢ**: vedi Principia pag. 128 seq. si p. 390 s. v.

6. Se muta in alte cosunanti, si adeca:

a) in M, urmandu un'a dein labiali **К** **П**. dupa norm'a latina, pr. **АМНѢРАТѢ** lat. imperator etc., inse in pronuncia nu se distinge de N diumetatitu, de aceea iamu si disu eufonicu, mai susu § 33 not. 3.

b) totu in M, inse mai adevratu, in a-ante de **Т** seau de derivatulu acestui-a **Ц**, pr. **СѢМЦѢ** lat. sentio, **СѢМТѢ** in locu de **СѢНТѢ** lat. sunt si sanctus; **СѢМЧѢ** lat. sentis etc. Si dupa acesta normu in **ФРѢМТѢ**, inca si **ФРѢМѢ**, in locu de **ФРѢНТѢ**, **ФРѢМѢ**, lat. frango; si in **СТРІМТѢ**, lat. stringo. Unde intre M, si **Т** seau **Ц** seau **С**,

se aude insertu unu sunotu cá *π*, cá sí candu s'ar' dice: *ΣΑΜΠΥ*, *ΣΑΜΠΤ* etc.; ceea ce sí la latini s'a oserbatu; vedi mái susu § 33 la loc. citatu.

c) in *φ*, inse in puoine vorbe, pr. in *ΜΑΡΘΗΚΙΣ* lat. *manipulus* dela manus, *ΜΑΡΘΗΤ* lat. *minutus*, cari amen-doua se pronuncia sí cu *N*: *ΜΑΝΘΗΚΙΣ* seau *ΜΑΝΘΚΙΣ*, sí *ΜΑΝΘΗΤ*; er' *ΚΑΡΘΗΤ* lat. *caputus*, sí *ΦΕΡΤΕΡΑ* lat. *fenestra* se pronuncia numai cu *R*.

La noi pre alocurea, sí la romanii Istriani, se dice sí *ΠΑΡΕ* in locu de *ΠΑΝΕ*; er' la macedo-romani *ΒΕΡΙΝ* in locu de *ΠΙΝΙΝ*, lat. *pane*, *venenum*. Alesu Istrianii forte a-desu scaimba pre *N* in *κ* sí in alte cuvente.

7. *N* inca se sí lapeda, do sí nu in multe cuvente, asia:

a) in a-ante de *S*, pr. in *ΜΕΣΑ*, *ΜΕΣΟΡΑ*, *ΜΕΣΑ*, lat. *mesa* inse sí mesa la celi vechi; T. Varro de limb'a lat. V, 118 *Mensa*, — quod quae a nobis media, a graecis *μέσα*, mesa dicta potuit; — mensura ital. *misura*; — densus etc. Asia sí macedo-romanii d'icu *mesu*, lat. *mensis*, ci sí *mesis* in inscriptiuni, ital. *messe*. Unde e a se oserbá, cá la latini inca forte desu se lapeda *N* in a-ante de *S*, cumu arata multele esemple dein inscriptiuni, sí testimonia-le vechiloru gramateci latini; Charisiu instit. I, pag. 43 ed. Putsch: *Mensam sine N litera dictam Varro ait*. De unda celi vechi scrieau *COSOL* sí abreviatu *cos*, in locu de *consul*, etc.

b) in *κ* *α* *τ*, sí *τ* *α* *τ*, cu compusa-le sí derivatele loru, lat. *quantus*, *tantus*, ci sí *quot et tot*; mai susu § 8. not. I.

c) in numerulu sing. alu numeloru *ΓΡΑΝ* lat. *granum* pl. *ΓΡΑΝΕ*; *ΦΡΑΝ* lat. *fronum*, pl. *ΦΡΑΝΕ*, inca sí *ΦΡΑΝΑ* la celi vechi, er' pre alocurea sí in pl. *ΓΡΑΙ*, *ΦΡΑΙ*. Se lapeda sí in derivatulu *ΓΡΑΘΗΝΥΣ*, pronunCIATU cu *α* in locu de

⌘, care latinesce ar' fi granuncium; ci se pare, că N aci nu e lapedatu, ci numai stramutatu in altu locu: grauntiu in locu de granutiu.

8. Influenti'a inse a literei N in limb'a romana a supr'a vocaliloru, e destulu de cunoscuta dein cele disa mai susu, alesu in §§ 8, 10, 12 si 19; dupa cari N scaimba forte adese ori vocalile primitive si derivate A, E, I si U, in vocalea escura ⌘, sub conditiunile acolo infrate, si adeca mai pre scurtu:

a) urmandu dupa vocalile A si I, N le scaimba in ⌘, deca vocalea, ce urmeza dupa N, e aspra, pr. κᾰντᾰ lat. canto, βᾰντᾰ lat. ventus, etc.; inse —

b) deca voalea urmatoria e mole, A mai totu deun'a se face ⌘, er' E mai totu I, pr. κᾰνᾰ; ci ἰνεᾰ lat. anulus; εἰνε, lat. bene, la celi vechi ai nostri εενε, ci μορᾰντε si μορᾰιντε, etc.; de cari vedi esemplele in Principia pag. 373—381 etc.

9. Totu dein influenti'a acestei cosunanti asupr'a vocaliloru O si U s'a facutu, că silab'a ON a' Romaniloru dein cetate, in limb'a rustica se pronuncia, că si in limb'a nostra, UN, pr. frunde, punte etc., dela frons seau frus, si dela pons seau puns; de care s'a tractatu mai susu § 16, unde s'au citatu si unii vechi autori latini.

Dein care cauza form'a UN in limb'a romana ne-se pare mai originale, celu pucinu pentru noi, de catn form'a ON; dela care usu nu s'ar' eade, se ne abatemu; vedi si Principia pag. 27 seq.

§. 35. d.

d, la latini L, in limb'a rom., cea mai mare parte e originariu, fiendu că in prea pucine oasure s'a derivatu dein alte vocali.

Inse si celu primitivu, e forte pucinu, pentru că

celu mai multu s'a stramutatu seau s'a lapedatu dein cu-
ventele romanesci inca dein tempore forte vechia.

Cea mai notabile scaimbare a acestei cosunanti,
a fostu in R, asia câtu L simplu alu latiniloru mai
totu de un'a s'a mutatu in acea cosunante, pr. *capē*,
cupē etc, lat. *sal-e*, *sol-e*; — sî numai L duplicatu
a remasu in pronunsierea sa primitiva nescaimbatu,
pr. *salē*, *mollē* etc., lat. *vallis-e*, *mollis-e*.

Er' lapedarea s'a templat, dein terminatiunea fe-
menina la seau *ela*, pr. in articlulu femeninu *a* in
locu de *la*; ital. franc. etc. *la*, er' *la* noi numai *a*;—
in deminutivele feminine cu *ela*, dein masc. *elu*, pr.
κταλά, *κταεα*, lat. *catulus-a* sî *catellus*; *πρκαλά*,
πρκαεα, lat. *porcellus-a*, sî asia sî in alte deminu-
tive, cari in limb'a latina se dîcu mai raru in form'a
ellus-a, sî mai desu seau numai in form'a *ulus-a*,
pr. *βιρκαεα* dela *βίργα*, lat. *virga*, demin. *virgula*;
πρωταεα lat. *pustula*, *νοβισα* lat. *novellus-a* etc; —
sî in urma in unele sustantive, cari au form'a demi-
nutiva in *ella*, chiaru sî deca nu suntu deminutive,
pr. *σηα* lat. *sella*, *στια* lat. *stella* etc. Inca sî in
unele terminate la latini in *illa*, deminutive seau nu,
pr. *μακταεα* lat. *maxilla* deminutivu dela *mala*; *σκιν-
τια*, lat. *scintilla*.

In urma, cá cosunante moliosa, L inca a patîtu
mai multa scaimbare, de câtu cele alalte de aceeași na-
tura, asia câtu urmandu i diumetatitu, la noi nu nu-
mai celu simplu, ce a remasu, ci sî celu duplu alu latini-
loru, s'au moliatu, sî mai totu de a un'a a desparutu

in vorbire, pr., in φίλος lat. filius; μοί pl., lat. molles, dela μωμῆ lat. mollis-e.

De unde, dupa asta moliatura, care sî in limbele cele alalte noue latine ocurre, de sî nu intru tote asemenea, e probabile, cã in limb'a vechia rustica romana L a fostu de trei specie: mole cá unu li, aspru cá celu semnatu la latini cu doi L, sî alu treilea intre amendoi cu unu sunetu intre L si R.

Note.

1. L originariu, in limb'a romana numai in doua casure remane nescambatu:

a) la inceputulu cuventeloru totu de un'a, fia simple fia compusa, pr. in locus lat. locus, ligo lat. ligo, etc.; μέσ-locus lat. medius locus, κολίγω lat. colligo etc.

b) in midilocu, in a-ante, seau dupa alta cosunante, pr. κάλδus, lat. caldus dein calidus; σφύλλus lat. sufflo;— sî dupa asta norma, ori unde latini scriu doi L, pr. in ωλλus lat. olla; στῆλλus pl., lat. stella-ae,

2. De aci sî in contractiune L remane nescambatu, inca sî candu alta cosunante s'a scambatu, pr. in κάλδus lat. calidus, ci contrasu caldus; σταβύλλus lat. stabulum, ci contrasu stablum; σβύλλus lat. subula, ci contrasu subla unde b in ambe esemplele dein urma la noi s'a scambatu in v, sî de aci in u, cá sî in φάβρus dein φάβρus lat. faber-fabro.

In ύρύλλus lat. ululo, unu L s'a scambatu, er' celu alaltu a remasu, sî apoi s'a contrasu, cá sî in limb'a franceze hurler, forã de a se sci, cá eli de ce au mai adausu sî pre h, de nu-lu pronuncia.

3. De acea, și în contractiunile silabelor cu l și g la latini, lapedându-se u de între două conșonanți, L rămâne nescămbiatu, numai cătu la noi după L se adaugă unu i diuometatitu, care-lu molia, că și de alta data în asemenea combinațiune, de și nu e de în contractiune, pr. de în oculus, contrasă oclus, rom. ocliu la macedo-romani, ochiu la noi, și occhio la italieni; și de în angulus, contrasă angulus, rom. ἈΝΓΑΙῶ, ἈΝΓΙῶ seau ὨΝΓΙῶ, etc.

Er' candu atare contractiune nu se face, L se scămbă în R, pr. în μακκῶρῶ lat. masculus, la noi numai de porci, ci la albanesi în aceeași formă, că la noi, cu semnificațiunea latină; er' la italieni contragunduse: maschio.

În μοδῶρῶ, lat. modulus, se pare că u s'a lapedatu după scămbărea lui L în R, de nu cumuva e în locu de form'a anticată moder în locu de modus, că veter în locu de vetus la latini, de unde s'a derivatu verbulu moder-ari.

4. Stramutarea lui L în R, e caracteristică limbii noastre, în cătu în alte dialecte romane prea pucine eșemple se afla de una asemenea scămbăre, pr. urlar la italieni, și hurler la francesi.

Înșe e adevăritu, că atare stramutare eră usităta în dialectele vechii italice, pr. la Umbri, la cari nu numai se afla eșemple de R în locul lui L, ci preste totu L eră prea pucinu; de unde și în tablele Eugubine se afla (V, 6): famerias Pumperias, în locu de familias Pompilias; puprizes și puprices, în locu de publicae, etc.

5. Chiaru și la vechii latini, aflăm unele cuvente pronunțiate atātu cu L cătu și cu R, pr. Palilia și Parilia, equilia și equiria etc. Er' terminațiunea alis în limb'a latină se întrescămbă cu aris, și de aci cu arius forte desu, cari forme în fundamentu suntu tota un'a, numai cătu la eli terminațiunea alis seau aris se apleca, după cumu în

radecin'a cuventului nu mai este altu L seau R, de aci se dice: litera-lia cu L pentru R dein litera, er' familia-ris cu R pentru L dein familia. De aci si gramateci vechi latini se disputa despre unele cuvente, cumu e mai bene a se scrie: cu L, au cu R: aqualium au aquarium? Charisiiu I. c. XXI, 11: Aqualium, an potius aquarium dici debeat, quaerit Plinius Secundus, et putat: ut laterale laterarium, scutale scutarium, et manuale saxum, manuarium vas, proin aqualis aquarium dici; — si XVI, 138: laterale au laterare?

6. De aci si la noi unele, ci prea pucine, se dicu cu L in locu de R, pr. αλμαριϛ si αρμαριϛ, lat. armarium; τῆμπλαε plur. in sensulu de ochi orbi, lat. tempora, de si asta parte a capului se pote considerá, cá s'a numitu dela vedere lat. contemplari cu L; τὸλακῶρε, ci si τὸρεῶρε, lat. turbidus etc. Italianii inca dicu albero, in locu de arbore, lat. arbor-e, rom. αρῶρε.

7. In cátu pentru moliatu'a lui L, ea se face nu numai, candu dupa L urmeza unu i diumetatítu singuru, in finea cuventeloru, pr. dela καλλϛ lat. caballus pl. καλλι seau και, si asia κηλι, βηλι, seau κηι, βηι, dela καλη, βαλη, lat. callis, vallis; μολι seau μοι dela μωλη, lat. mollis-e; — seau in midiloculu cuventeloru, pr. in ὀλιτϛ lat. oblitio; φιλικῆ dein φιλια lat. filia, la noi ὀιτϛ, φικῆ etc.; — ci si candu urmeza unu i lungu seau duplecatu, pr. dein linum, limus, licium, rom. linu, lîmu, lîciu, pronunciate la noi cesti de dein coce cá: ιηϛ, ιαϛ, ιυϛ — seau alta vocale dupa LI, pr. dein alium, maleus, salio, filius, filia, folium, rom. aliu, maliu, saliu, filiu, filia, foliu, pronunciate totu la noi cá αιϛ, μαιϛ, caiϛ, φιιϛ, φιια, φοιϛ etc.; inca si la inceputulu cuventeloru cu i eu-

fonicu, pr. dein lepus-ore, rom. liepure, pronunțiatu cá *liepore*.

8. Inse moliatu'r'a se face numai, candu L nu e legatu cu alta cosunante dein a-ante intru una silaba, ci singuru incepe cuventulu, seau urmeza dupa vocale, pr. in liepure, linu, filiu, foliu, voliu etc.; — afora de cosunantile C și G, pr. in cliaru, gliacia, pronunțiate la noi cá *cliaru*, *gliauz* etc.

Italianii inca molia pre L nu numai, ci-lu și sorbu de totu dupa c și g, pr. chiaro, ghiaccio; numai câtu eli -lu molia și lu sorbu, și dupa alte cosunanti, cumu suntu b, p, f, pr. biasmare, piacere, fiamma, fiore, lat. blasphemare, placere, flamma, flos-re. Ceea ce in limb'a romana nu se face, ci L aci se pronunția intregu și nemoliatu, pr. blastomare, placere, floro etc.

9. Inse κ, dein cli seau chi, la noi și la italieni, nu totu de un'a e primitivu, ci in unele cuvente e stramutatu dein alta cosunante, alesu dein τ și η, pr. in *κhi*, ital. vecchio, dein lat. vetulus, stramutatu in vetlus și de aci in veclus; in *μhκhi*, lat. manipulus, stramutatu in manipulus, inse la celi vechi manuclus, cá și *μhκhi* lat. anticu genuclum.

10. Asta moliatu'r'a, la noi cesti de dein coce, e cu totulu conforma usului italianu, pre cumu dein cele dîsa se cunosce deplenu; dein care cauza, ortografistii nostri de mai in a-ante introdusera in urma și modulu scrierei italiene in ceea, ce se țiene de cli și gli, pentru că L nece la noi nu se pronunția in combinatiunile acestea, cá și la eli; er' formul'a gli, nu o acceptara, pentru că la noi cesti dein coce L moliatu nece una data nu se aude, cumu se aude la italieni.

Inse, dupa ce in limb'a romana, cumu se pronunția la macedo-romani, L moliatu se aude totu de un'a, și in formu-

lele cli și gli, și afora de acele formule, vene întrebarea, că ore bene au facutu ortografistii nostri, imitandu pre italieni, și nu pre macedo-romani, cari ne suntu mai aproape cu limb'a de cătu italianii; la care vomu respunde mai in diosu, atât'a avendu numai de a oserbá aici, că prein asta imitatiune italiana s'a pusu mare piedeca unificarei ortografiei romanesci.

11. In cătu pentru i diumetatitu, dein care se face asta mare moliatura, elu și aici e mare parte eufonicu, și alesu:

a) după cosunantile κ și γ, la inceputu, pr. in κιαρδ, κια-
μz, κιατ, γιαμz, γιανδαι, lat. clarus, clamat, clave,
glacie, glande, ital. chiaro, chiama, chiave, ghiac-
cio, ghianda; — seau la midilocu, pr. in okiδ, γρτκιz,
γνριz, lat. oculus, auricla, ungula, ital. occhio, o-
recchio, unghia.

b) la inceputulu cuventului, pr. in liepure lat. le-
pore, etc.

Inse etimologicu e, in liertu, lat. libertus, și in liau
lat. levo-are, de și I aici e derivatu dein E.

12. Etimologicu, e in cele alalte, chiar' și candu i e deri-
vatu dein alta vocale, asia:

a) la inceputulu cuventeloru, afora de cele citate cu i scurtu:
liertu, și liau, — inca și cele cu i lungu la latini, pr. in
līnu, līmu, līciu; de acea și in iε intru insemnarea de
camesia mulieresca lat. vestis lineea, rom. līnia, in care
dupa pronunçia dela noi și LI și NI s'au moliatu cu totulu;

b) la midiloculu cuventeloru, afora de cele mai susu citate:
aliu, maliu, saliu, filiu, filia, foliu, ulitu, — inca și
γκιμz lat. gallina cu i lungu, rom. galina, și iε intru
insemnarea: menuntalia, lat. ilia, rom. ilia, singurulu
cuventu, care in limb'a romana se incepe cu i intregu etimo-
logicu nestramutatu, inse astadi uitatu, și remasu numai la
loculu citatu mai susu § 34 not. 2.

§. 36. P.

P, la latini R, e un'a dein cele mai copiose cosu-
nanti in limb'a rom., nu numai cá originaria, ci si
stramutata dein L; vedi § precedente.

In cele derivate dein L, ea se molia cá si acel'a,
urmandu i diumetatitu, si inca mai nu se pote deci-
de, cá in acestu casu trecutu-a L mai antaniu in R
si apoi s'a moliatu, ori cá s'a moliatu cá L in a-ante
de a se scaimbá in R, pr. in caiŝ, lat. salio, in locu
de saliu seu sariu; soiŝ, si, lat. volo, velis, in
locu de voliu seu voriu, si veli seu veri, fi-
endu cá in alte persone se pronuncia cu R, pr. sa-
rimu, sariti, saru etc., voru, vrè etc. Inse siŝi,
in locu de si si vel alu latiniloru, se afla si la scrieto-
rii nostri celi vechi; vedi Principia pag. 139 sub b);
de almentrea si vel latinu nu e de cátu una pre-
scurtare dein velis, cá si la noi siŝi atátu verbu cátu
si cojunctiune.

Er' celu originale, nu se afla moliatu de cátu in
verbele niŝiŝi si veŝiŝ, lat. perio si quaero, cari se
pronuncia cá niŝiŝ, veŝiŝ, inse numai in pucine tempore
si persone, pr. in pres. indic. 1. si a 2 pers. sing. niŝiŝ,
veŝiŝ, si nisi, vei; in a 3. pers. sing. pres. cojunctivu:
niŝiŝi, veŝiŝi; si in gerundiu, ci mai raru: niŝiŝiŝi si ve-
iŝiŝiŝ, in locu de: pieriu, pieri, peria, periendu,
inse nu pretotendenea, ci si cu R nelapedatu; de cátu
cá pre lenga form'a niŝiŝiŝiŝ dein pieria, se mai usiteza si
alt'a cu i ultimu elisu: niŝiŝiŝiŝ, si in gerundiu: perindu

cu R intregu; er' formele cu i in $\nu\rho\zeta$, nece nu-su corecte, nece usitate pretotendenea; vedi sî Principia pag. 145, sî 147 not. 3.

Aliurea R remane nescainbatu, primitivu ori derivatu, pr. in $\nu\rho\rho$, $\nu\rho\rho$, $\nu\rho\rho$ etc., plurali dela $\nu\rho\rho\zeta$, $\nu\rho\rho\zeta$, $\nu\rho\rho\zeta$, lat. verus, pilus sî pyrus, palus-i. F a r i n a inca mai multu se pronuncia cu R, de câtu cu H: $\phi\rho\rho\rho\rho$, seau forà N, R: $\phi\rho\rho\rho$.

Cá cosunante aspra, sî ea muta pre E sî I, in α sî κ , in silabele de antaniu ale cuventeloru, de cari s'a dîsu sî mai susu in §. 10, not. 3 sub a) sî § 12 not. 1; sî adeca:

a) pre ϵ in α , pr. in prepusetiunea RE sî RES: remaniu, respundiu, lat. remaneo, respondeo, cá $\rho\rho\mu\mu\mu\zeta$, $\rho\rho\mu\mu\mu\zeta$; reu, rei, cá $\rho\rho\zeta$, $\rho\rho$, ci $\rho\rho\alpha$, $\rho\rho\kappa\epsilon$, la unii $\rho\rho$, $\rho\rho\alpha$; sî $\rho\rho\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu$ compusu dein: in, de, sî retru, lat. retro, inse cu R lapedatu. In $\rho\rho\kappa\epsilon$, lat. recens, inse tote cele alalte forme se pronuncia cu α , pr. $\rho\rho\kappa\epsilon$, $\rho\rho\kappa\epsilon\kappa\zeta$, etc.

b) pre i in κ , pr. in $\rho\rho\zeta$ lat. rivus, la celi vechi ai nostri sî $\rho\rho\zeta$ cu i nemutatu; $\rho\rho\zeta$ lat. rideo etc.

Dupa usulu vulgariu, inca sî candu in a-ante de re sî ri se afla alta cosunante, cumu este S sî T, se muta in $\rho\rho$ sî $\rho\rho$, pr. iu tremuru sî cutremuru, lat. tremor; stremuru lat. stimulus, stringu lat. stringo etc., cá $\tau\rho\rho\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu$, $\epsilon\rho\rho\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu$, $\epsilon\rho\rho\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu\mu$, inse sî cu E, I, nemutate, in usu, sî in cea mai mare parte a cartiloru baserecesci. Dein contra, in prepusetiunea

stra se pronuncia sî cu E in locu de α , pr. $\sigma\tau\rho\epsilon\kappa\delta\rho\delta$ in locu de $\sigma\tau\rho\alpha\kappa\delta\rho\delta$, lat. transcolo.

Note.

1. Dein natur'a aspra a lui R, purcede sî, cã între R sî E nu pote se se suferia i diumetatîtu, pr. in. pariete, ariete, laudatôria sî laudatôrie, lat. ariete, pariete etc. cã $\alpha\rho\epsilon\tau\epsilon$, $\nu\alpha\rho\kappa\tau\epsilon$, $\lambda\alpha\delta\delta\alpha\tau\omega\rho\epsilon$; asia sî in a 3. pers. pres. conjunctivu, dela verbele $\alpha\rho\rho\tau\epsilon$, $\nu\alpha\rho\rho\tau\epsilon$, $\nu\epsilon\rho\iota$, unde ar' fi se se dica: $\alpha\omega\rho\iota\alpha$, $\nu\alpha\rho\iota\alpha$, $\nu\iota\kappa\rho\iota\alpha$, se pronuncia seau numai $\alpha\omega\rho\alpha$, $\nu\alpha\rho\alpha$, $\nu\iota\kappa\rho\alpha$ lapedandu pre i; seau $\alpha\omega\rho\epsilon$, $\nu\alpha\rho\epsilon$, $\nu\iota\kappa\rho\epsilon$, cã in indicativu, lapedandu pre i, inse mutandu pre α in ϵ , de care vedi esemple in Principia pag. 145; seau lapedandu pre R: $\alpha\omega\iota\epsilon$, $\nu\alpha\iota\epsilon$, $\nu\iota\kappa\iota\epsilon$. Latiniî inca-lu lapedara in parens in locu de pariena.

Inse unde I se pronuncia intregu, nu se lapeda, pr. in $\alpha\rho\iota\alpha$ lat. arena; vedi de acestea tote mai susu § 22 not. 5.

2. Inca sî in capetulu cuventeloru, ϵ dupa ρ une oria se pronuncia cã α , inse mai raru, pr. in plur. femeninu dela amar-u-a, lat. amarus-a, in locu de $\alpha\mu\alpha\rho\epsilon$, se pronuncia $\alpha\mu\alpha\rho\alpha$. Mai cu indoiela este, deca sî in pluralii sustantiveloru in oru, cari se pronuncia cu $\rho\alpha$, mutatu s'a ϵ in α , ori cã α e originariu, cã in alte neutre terminate in $\rho\delta$; de unde, dela pop-oru, lat. populus, ital. popolo, se dice pl. $\nu\omicron\nu\omega\rho\alpha$; cã dela caru lat. carrum pl. $\kappa\alpha\rho\alpha$; dela fieru lat. ferrum, pl. $\phi\iota\kappa\rho\alpha$; — inse in altele terminate in $\omicron\rho\delta$ deminutivu, pl. se face cu ϵ curatu, pr. dela $\delta\rho\gamma\omicron\rho\delta$ lat. urceolus, pl. $\delta\rho\gamma\omega\rho\epsilon$, $\nu\iota\gamma\omicron\rho\delta$ lat. petiolus pl. $\nu\iota\gamma\omega\rho\epsilon$, etc.

3. Cu indoiela e sî, deca α de in a 3. pers. plur. a perfecteloru,

care se pronuncia cu ρ̣, pr. in λ̣ϣ̣δ̣αρ̣, originariu e, cá dela laudaverant, ori derivatu dein ε, cá dela laudavere, dupa ce la scrietorii vechi ai nostri se afla urma, cá eli díceau acolo sî ρ̣, sî ρ̣ε, sî ρ̣ϣ̣, pr. dela φ̣δ̣i, lat. fui, pl. a 3. pers. φ̣ϣ̣ρ̣ε sî φ̣ϣ̣ρ̣δ̣; vedi Principia pag. 178.

4. R de multe ori inca se afla lapedatu, seau de totu, seau numai dupa unu usu mai restrinsu; mai alesu inse se lapeda:

a) dupa τ, seau c cu τ: cτ, pr. in φ̣ρατ̣ε lat. fraterre, ital. frate, in locu de fratre, de nu cumu va e formatu dela nominativu, lapedandu pre R numai cá terminatiune; inse in αλτ̣δ̣-α, lat. alter-a, in locu de altru-a; ρ̣οστ̣δ̣, lat. rostrum, etc., in locu de rostru, R e lapedatu dein causa aratata, sî nu se mai aude pronunsiatu necaliurea.

b) in alte pucine cuvente dein capetulu loru, terminato la latini in R, pr. in γ̣ατ̣δ̣ lat. guttur, inse sî guttus mai raru, ci nelapedatu in derivatulu guturariu seau guturariu, unde sî γ̣ a remasu nescambatu; in ἰμ̣π̣η̣ρατ̣δ̣, lat. imperator, cá sî in γ̣β̣ερ̣η̣ατ̣δ̣ la celi vechi, lat. gubernator; pre cumu sî la latini R uno oria tiecea loculu lui S finale, care in limb'a rom. se lapeda, pr. arbor sî arbos, honor sî honos.

5. In δ̣ορ̣δ̣, lat. dorsum sî dossum, ital. dorso sî dosso; c̣ϣ̣δ̣, lat. sursum sî susum, ital. suso; κ̣ορ̣δ̣, lat. deorsum sî jussum, ital. giuso, — R s'a lapedatu inca dein tempulu latinitatei.

In φ̣ε̣ρ̣έ̣ετ̣ρ̣α, lat. fenestra, R defn urma se aude inca in mare parte a Romaniei, sî in unelo carti baserecesi mai vechie; er' forã R: φ̣ε̣ρ̣έ̣ετ̣ρ̣α, inca e forte usitatu pre aliurea.

In usulu vulgariu se aude sî νοστ̣δ̣, βοστ̣δ̣ etc., cá ρ̣οστ̣δ̣, in locu de nostru, vostro; inse numai pre alocurea.

Prø inca se pronuncia forte desu forà R, sî aia se et scrie în unele carti baserecesci: ПѢ; inca sî ПѢ, care inse nu a intratu în usulu baserecescu.

Er' in derivatulu dein прѣ sî ПѢРѢ, in form'a ПѢТРѢ, R astadi pretotendenea e lapedatu; inca sî e scambanduse præ alocurea seau cu i: ПѢТРѢ, seau cu ѣ, ce e mai greu, cá ПѢМ-ТѢРѢ; seau lapedandu sî præ R, cá ПѢМТѢ seau ПѢМТѢ inse cu ѣ intregu. La celi vechi inse se mai afla sî form'a originaria a acestei prepusetiuni: прѣ ПѢТРѢ, sî ПѢМТѢРѢ; vedi citatele în Principia pag. 397.

6. Inca sî intrega silab'a RE une oria se lapeda, precumu în toti infinitivii verbeloru, sî in imperativii negativi în a 2. sing., præ a laudá in locu de a laudare, sî nu laudá dein laudare, lat. non laudaveris seau non laudaris-arc; sî de aci in tote temporele formate cu infinitivii scurti, præ voliu laudá, asi laudá etc., numai câtu in tempulu optativu, candu infinitivulu se pune în a-antea auxiliariului forà pronume în midilocu, RE se pronuncia totu de un'a, præ laudare-asi, ci cu pronume în midilocu, præ laudá-te-asi, forà RE. Inse RE a remasu sî în sustantivele infinitivali, præ laudare, vedere etc.; inca chiaru sî in infinitivu, numai câtu aci adi mai raru se aude în usulu vulgariu, er' la celi vechi mai desu, în care casu se adauge sî unu a supletivu dupa silab'a RE, præ ѣ ѣ φίρεα, a întielegerea

Inca sî in pl. imperativului negativu, adi mai multu se lapeda, præ nu laudati, în locu de: nu laudareti; ci celi vechi nu lu lapeda, sî in cartile baserecesci, inca sî cele mai noue, totu se mai afla, de sî mai raru în ceste dein urma.

7. De multe ori inse silab'a рѣ seau рѣа, cá sî ПѢ seau ПѢа, se adauge la capetulu unoru cuvente adverbiali, præ ашішдѣ-рѣа, прѣтѣтіндѣнѣа, etc., unde prepusetiunile sî particele-le

suntu preste mesura cumulate, pr. $\alpha \omega \iota \omega \iota \Delta \epsilon \rho \epsilon \alpha$, $\text{πρῆ-το-τε-ἰ-δῆ-νε-α}$, seau πρῆτῶτῖνδῖνεα sî πρῆτῶτῖνδῖρεα .

Inca sî in cantecele poporaria, mai totu de a una se adange silab'a $\rho \epsilon$ la capetulu viersului terminatu in vocale accentuata, spre implenirea numerului silabeloru in viersu, pr. $\text{μῆριτα-μ'αῖ μῆριτα-ρε}$; etc.

8. R scaimbatu dein alta vocale, mai alesu dein N se afla pucinu, pr. φῆρῆστρῆ lat. fenestra; vorinu in locu de πῖνῖνϝ la macedo-romani, lat. venenum, etc. Sî deiu cuntra scaimbatu in N, pr. σεινῖνϝ dein σειρῖνϝ , lat. serenus-a; φῆνῖνϝ in locu de φῆρῖνϝ , lat. farina; amendou formele in usu, etc.

9. Adausu de prisosu, se afla in cuventulu vechiu στρεμῶρϝ , lat. stimulus, sî derivatulu στρεμῶρῆρι , seau cu z : στρῆμῶρῆ , στρῆμῶρῆρι , dupa norm'a cuventeloru formate dein prepusetiunea stra sî stre , seau cã s-tremuru.

Asemene adausura de prisosu, e sî in cuventulu φλαμῆνῆϝ , aici L, in locu de R, cã sî cumu s'ar' derivã dela flama, nu dela φωμῆ seau lat. fames.

§. 37. Siueratorie sî cumnate: $\text{c} \omega \tau \upsilon, \Delta \xi \kappa \chi \gamma \upsilon, \kappa$.

Siueratorie-le inca suntu, parte originarie, parte derivate. Originarie suntu, cãte nu suntu nascute dein altu sunetu romanescu, forã de a-ne suî panã la originea formarei suneteloru; — er' derivate, cari se nascu dein altu sunetu rom. dupa influenti'a altoru sunete vocali seau cosunanti.

Siueratorie originarie seau primitive preste totu se potu considerã aceste doue: c sî κ , er' cele alalte

cinci: ω , υ , ξ , ν , ψ , suntu derivate, adeca ω dein c , υ dein τ , ξ dein Λ , ν dein κ , si ψ dein Γ , pr. in $\Gamma\rho\alpha\omega\iota$, $\mu\theta\upsilon\iota$, $c\theta\rho\chi\iota$, $\phi\alpha\chi\iota$, $\rho\theta\upsilon\iota$ etc., dein $\Gamma\rho\alpha\theta\theta$, $\mu\theta\tau\theta$, $c\theta\rho\Delta\theta$, $\phi\alpha\kappa\theta$, $\rho\theta\theta$, lat. *crassus*, *mutus*, *surdus*, *facio*, *rogo*.

Note.

1. Sunetele siueratoria dein limb'a rom., se potu clasificá in mai multe modure, asia:

a) in corelate subtîri si grosa: c s υ ξ subtîri, ω π ν ψ grosa, ceste dein urma pronunciate mai grosu, decatu corelatele loru; in cari sunetulu espresu sub s si ξ se pare a figurá de doue ori, inse nu e unulu, ci in adeveru doua sunete destinte, nu numai dupa origine ci si dupa pronuncia, in cátu s representa pre z , er' ξ pre ds , precumu in multe parti asia se si pronuncia.

b) in corelate line si liuti: c ω υ ν line, s π ξ ψ liuti, cele de antaniu respondiendu cosunantiloru subtîri greco-latine: κ η τ , er' cele alalte celoru numite modie: Γ Δ Λ .

Schem'a acestoru corelatiuni e cea urmatoria:

subtiri: c s υ ξ		c ω υ ν line
grosa: ω π ν ψ		s π ξ ψ liuti.

2. Caus'a principale a' scaimbarei siueratorialoru e, cumu s'a disu mai susu, i diumetatitu adausu la unele cosunanti, ce dein esemplele produsa se pote cunosce; — er' secundarie si eufonice mai suntu si altele, sunete vocali si cosunatoria, asia —

a) deintre vocali: E, asupr'a muteloru κ si Γ , stramutandule in ν si υ , cá si I, pr. dela $\phi\alpha\kappa\theta$, $\rho\theta\theta$, in a 3. pers. sing. indic. seau cojunt. $\phi\alpha\chi\iota$, $\rho\omega\psi\iota$, cá si $\phi\alpha\chi\iota$, $\rho\theta\upsilon\iota$.

b) dintre consonanți, mai multe, precumu:

1) mutole ϵ γ Δ numite la greci și la latini medie, și afini-le acestor'a β și μ , asupr'a siuatoriei ζ , carea e lina și de acca, in a-antea celoru amentite fiendu liuti, se stramuta in corelatulu σ asemenea liute, pr. dein ζ - $\kappa\omicron\rho\upsilon\varsigma$ lat. ex-volo: σ - $\kappa\omicron\rho\upsilon\varsigma$; dein ζ - $\gamma\delta\rho\alpha$, lat. scoria: σ - $\gamma\delta\rho\alpha$; și asia dein ζ - $\Delta\rho\delta\mu\iota\kappa\upsilon\varsigma$, $\Delta\iota\kappa$ - $\mu\alpha\eta\tau\upsilon\varsigma$, ζ - $\beta\alpha\eta\tau\upsilon\varsigma$, se face: σ $\Delta\rho\delta\mu\iota\kappa\upsilon\varsigma$, $\Delta\iota\sigma$ - $\mu\alpha\eta\tau\upsilon\varsigma$, $\sigma\beta\alpha\eta\tau\upsilon\varsigma$.

2) Siuatorie-le χ ψ grose, derivate dein κ γ , — și moliosa-le $\kappa\iota$, $\gamma\iota$, in locu de cli, gli, erasi grosa, totu asupr'a siuatoriei ζ , carea e subtire și de acca, in a-antea celoru amentite grosa, se stramuta asemenea in corelatulu ω grosu, pr. dein ζ - $\chi\upsilon\iota\varsigma$, lat. acio, in $\omega\chi\upsilon\iota\varsigma$, și asia in locu de $\Delta\iota\kappa$ - $\kappa\iota\Delta\delta$, $\Delta\iota\kappa$ - $\gamma\iota\upsilon\zeta$ etc. se pronuncia $\Delta\iota\omega$ - $\kappa\iota\Delta\delta$, $\Delta\iota\omega$ - $\gamma\iota\upsilon\zeta$, seau chiaru $\Delta\iota\kappa$ - $\gamma\iota\upsilon\zeta$.

Alte scaimbari ale unoru siuatoria, ce se mai facu dein influenti'a altoru consonanti, pr. $\mu\iota\kappa$ - $\lambda\omicron\kappa\upsilon\varsigma$ in locu de $\mu\iota\zeta$ - $\lambda\omicron\kappa\upsilon\varsigma$, $\mu\delta\mu\alpha\tau\alpha\tau\epsilon$ in locu de $\zeta\delta\mu\alpha\tau\alpha\tau\epsilon$, etc., de și generali și forte vechie, totu nu se potu considerá, de câtu de neregulate și spurie. De acestea suntu și urmatorie-le: —

a) scaimbarea lui χ in τ dupa ζ stramutatu in ω , pr. $\psi\iota\varsigma$ in locu de $\omega\chi\iota\varsigma$; ci in Banatu și acumu mai dicu $\zeta\chi\iota\varsigma$ și $\omega\chi\iota\varsigma$.

b) scaimbarea lui ζ in ω , dupa silab'a $\tau\epsilon$ seau $\tau\iota$, chiaru și candu acestea nu suntu derivate dein $\chi\epsilon$ și $\chi\iota$, alesu la inceputulu cuventelor, pr. in $\omega\tau\epsilon\rho\kappa\upsilon\varsigma$ lat. stercus, $\omega\tau\epsilon\rho\gamma\delta$ lat. ex-tergo, $\alpha\omega\tau\epsilon\rho\eta\delta$ lat. ad-sterno, $\phi\delta\omega\tau\epsilon$ lat. fustis-e, inca și $\beta\epsilon\omega\mu\alpha\eta\tau\upsilon\varsigma$ in locu de $\beta\epsilon\zeta\tau\iota\mu\alpha\eta\tau\upsilon\varsigma$, lat. vestimentum, dein $\mu\beta\epsilon\omega\tau\iota\delta$ lat. investio, și in

derivatelor lui, afora de **βιστιάριον** lat. *vestiarius*, unde **C** a rămasu nemutatu.

§. 38. **Θ, ω.**

Θ, la latini **S**, e siueru primariu și fundamentalu in limb'a romana, dupa natura linu și subțire, dein care tote cele alalte siueratoria se deriva; — in cătu, de una parte ingemenanduse se inaspresce, și nasce pre **z** (**z**) originariu, că unu **S** duplicatu, precumu și la vechii latini acestu **z** se scriea cu doi **SS**, de es. *massa*, *patrisso*, in locu de ale greciloru **μάζα**, **παρίζω**; vedi Priscianu instit. I pag. 561 edit. Putsch; — er' de alt'a, seau insusi se ingrosia adaugunduse unu **i** diumetatitu, și trece in **ω**; seau ocupandu loculu lui **i** diumetatitu dupa mutele **Α** și **τ**, le intorce in siueratoria-le derivate **ξ** și **υ**.

De acea **S** urmandu unu **i** diumetatitu, in finea cuventelor seau aliurea, se scamba in **ω**, pr. dela **δισ**, **φρυσμοισ**, pl. **δισσι**, **φρυσμοισσι**, lat. *densus*, *formosus*-i, in locu de **δισσι**, **φρυσμοισσι**; dela sic latinu cu **i** lungu: **ωσι**, in locu de **cii**; și de aci **ωωσι** in locu de **α-ωσι-α**; **ωεξω** lat. *sedeo*, in locu de **ciiδισ**; **ωσιρω**, lat. *sibilus*, unde **B** prefacunduse in **u**, și a rămasu că **ωσι**, etc.

Note.

1. **S** finale, că mai tote cosunanti-le finali ale latiniloru, s'a lapedatu de totu in limb'a rom., că și **M** finale, pr. in **δομω**, **νομω** etc., lat. *domnus* și *dominus*, pug-

nuș; — inca sî in cele alalte limbe romane s'a lapedatu, in unele de totu cá sî la noi, intru altele inse nu de totu, precumu sî in veci'a latina; de cari vedi Principia nr. IX — XI, alesu pag. 25 seqq., sî mai susu §. 33 not. 7.

2. S se pare, a fi avutu multa asemenare cu H latino-grecescu, dein care causa latinii de multe ori -lu substituirea in loculu lui h in cuvente de origine grecesca, dein cari unele au remasu sî in limb'a rom., pr. $\omega\kappa\epsilon\tau\alpha$ lat. sex, grec. ἕξ sî ἕξα in compusa; $\omega\epsilon\pi\tau\eta$ lat. septem, grec. ἑπτά; in cari amenoua C s'a ingrosiatu, trecundu in ω , afora dein $\sigma\epsilon\pi\tau\alpha\mu\alpha\eta\eta$ lat. septimana; asia sî in $\omega\iota\zeta\epsilon\upsilon$ lat. sedeo, grec. ἕζω, etc.

3. S derivatu, in limb'a rom. se afla mai alesu dein x alu latiniloru, lapedandu pre s deintru insu, cá sî in cea italiana; pr. $\epsilon\chi\epsilon\upsilon$ lat. exeo, $\lambda\iota\upsilon\iota\alpha$ lat. lixivia, $\mu\alpha\chi\iota\lambda\alpha$ lat. maxilla, $\alpha\upsilon\sigma\tau\epsilon\upsilon$ lat. uxoror, etc. Sî asia in cele mai multe preterite perfecte sî participia ale verbelor terminate in $\epsilon\upsilon$ sî $\kappa\epsilon\upsilon$ de conjugatiunea III, pr. dela $\zeta\iota\kappa\epsilon\upsilon$, lat. dico, $\zeta\iota\omega\iota$, lat. dixi, sî $\zeta\iota\epsilon\upsilon$; dela $\alpha\lambda\iota\epsilon\upsilon$, lat. adlego sî eligo, $\alpha\lambda\iota\omega\iota$, $\alpha\lambda\iota\epsilon\upsilon$, etc.

4. S ina-ante de ϵ , τ , α , μ sî ν , in pronunçia vulgară se muta in ζ , pr. $\zeta\mu\upsilon\lambda\gamma\epsilon\upsilon$ in locu de $\sigma\mu\upsilon\lambda\gamma\epsilon\upsilon$, lat. exmulgeo, etc., de cari vedi mai susu §. 37 not. 2 sub b).

Asta scaimbare se semte sî in alte limbe, — inca sî in cea latina, totu asemena pronunçiandu-se, seau sî scrienduse, cuventele incepute cu SM, pr. Smyrna sî Zmyrna, smaragdus sî zmaragdus, la latini, etc.

5. In cele alalte dialecte noue latine, S simplu in a-ante de vocali, nu se mai pronunçia cá C, ci cá ζ , care scaimbare se paru a-o fi luat u doin usulu limbelor germanice, cari asemena scriu sî pronunçia.

Inse limb'a rom., sî in asta parte a pastratu mai esactu

adeverat'a pronuncia, totu dea un'a pronunsiandu pre S cu sunetulu originale, cá alu literei grecesci Σ. De aci dicemu: casa, mesa, etc., cá *κασα, μεσα*, er' nu cá *καζα, μεζα*.

Singuru cuventulu seru, lat. serum lactis, se pronuncia sî la noi cu z cá *ζιρϑ* seau *ζαρϑ*.

6. De scaimbarea lui S in ω, in a-ante de *ν, ττ*, sî *πτ*, vedi mai susu §. 37 not. 3.

Inca sî in a-ante de silab'a *τρι*, in cuventele: *νοωτρι*, *κοωτρι*, dela nostru, vostru; care pronunsiare a intratu sî in scrierea baserecesca. In usulu vulgariu inse se aude sî forã ρ: *νοπι*, *κοπι*.

§. 39. T, υ.

Cosunantea T, la latini T, urmandu i diumeta-tîtu, seau î duplecatu, cá dupa S, mai susu §. 38, se scaimba in siueratori'a υ, carea se pronuncia cá τ c, pr. dela *κατϑ, ματϑ*, etc., lat. battuo, muto sî mutus-a, se face bati, muti, pronunsiate cá *καυι*, *μαυι*, seau bats, muts; asia sî dela lat. tibi, antic. tibe seau tive, υις; dela lat. texo *υεϑϑ*; sî asia *υετϑ*, *υτϑα*, υινη in locu de υινη, lat. testu, terra, teneŧ, etc.

Note.

1. Asemene scaimbare se face sî in limb'a italiana, numai cátu eli pre υ nu-lu semneza cu liter'a originaria τ, ci cu z dupa modulu germanicu, de multe ori lapodandu pre i dupa densu, pr. in palazzo, diŧione, lat. palatium, ditio-nis; cu aceeaŧi litera insemnandu eli sî pre ζ, pr. mezzo dein lat. medius. Francesii sî ispanii inca scaimba pre ti urmandu alta vocale, numai cátu nulu pronuncia υ, ci s, pr. action, lat. actio, cá axion, etc.

Cari scaimbari tote se tragu dein usulu, ce erá inca sf pre tempulu latinitatei, de a face atare scaimbare in pronun-
cia, inse forà de a scaimbá sf in scrisu litererele originarie, precumu
se scie dein scola.

2. Adese ori inse in limb'a rom., ti urmandu vocale etc.,
nu se scaimba in ψ , ci in φ , cá sf di in ψ , — mai alesu
in terminatiunile $\varphi\delta\eta\epsilon$ sf $\varphi\sigma\rho\delta$, cari derivanduse dein τ ,
s'aru cadé a-se pronunciá $\psi\delta\eta\epsilon$, sf $\psi\sigma\rho\delta$, ci usulu dein cause
necunoscute nu a vrutu asia, pr. $\varphi\eta\psi\epsilon\lambda\epsilon\pi\varphi\delta\eta\epsilon$, $\tau\varphi\varphi\delta\eta\epsilon$,
 $\phi\epsilon\varphi\sigma\rho\delta$, $\pi\iota\varphi\sigma\rho\delta$ etc., in locu de $\varphi\eta\psi\epsilon\lambda\epsilon\pi\psi\delta\eta\epsilon$, lat. intel-
lectio-ne, etc.,¹ dela $\varphi\eta\psi\epsilon\lambda\epsilon\pi\tau\delta$ lat. intellectus; ti-
tio-ne, foetiolus, pediolus sf petiolus.

3. In unele cuvente sf forme, τ originariu dupa C, sf ur-
mandu i diumetatitu, se pierde de totu, S mutanduse in ω ,
pr. in $\pi\varphi\omega\delta\eta\epsilon$ lat. pastio-ne dela pascu, in locu de pas-
tiune; in $\beta\epsilon\omega\mu\kappa\eta\eta\tau\delta$ lat. vestimentum; sf preste totu
in a' 2. persona sing. dein perf. indicat. in tote conjugatiunile,
pr. dela laudai lat. laudavi, a' 2 pers. lat. laudasti, ci
rom. $\lambda\tau\delta\delta\alpha\omega\iota$, cea ce sf la italieni se oserbeza in cuven-
tulu uscio, pronunciatu cá $\delta\omega\sigma$ lat. ostium, rom. $\delta\omega\omega$;
de cátu cá la noi in derivatulu $\delta\iota\varphi\sigma\iota$ lat. ostioli, τ are-
masu nelapedatu, ci mutatu in φ .

Asemene scaimbare se templa sf in unele cuvente, de-
rivate dein sci, pr. in $\phi\alpha\omega\omega$ lat. fascia, sf derivatele ei:
 $\varphi\eta\phi\omega\delta\rho\delta$ etc.; in $\omega\iota\eta\delta\iota\lambda\omega$ lat. scindula, in form'a scin-
dilla, cá scintilla. Er' la italieni e regula, a se pronun-
ciá sci totu de un'a cá $\omega\iota$, pr. scio, cá $\omega\iota\sigma$ etc.

4. τ cá cosunatoria aspra, se afla numai in pucine cuvente
romanesci, pr. in $\tau\varphi\varphi\delta\eta\epsilon$, lat. titio-ne, in locu de $\tau\epsilon$ -
 $\varphi\delta\eta\epsilon$, care inca se dice; in $\beta\varphi\tau\varphi\omega\mu\alpha\rho\epsilon$ lat. victimo-are;

ρῆταχιτῶ, cá sî candu ar' fi dela retacitu, er' nu dela lat. erraticus-a, lapedandu inse silab'a de antaniu, cá sî de alte date.

§. 40. Δ, ζ.

Cosunantea Δ, la latini D, cá sî la Υ, urmandu dupa ea unu i diumetatítu etc., in finea cuventeloru seau sî aliurea, se stramuta in siueratori'a ζ, ce se pronuncia cá unu Δ C pr. dela αῖδαδ, εῖραδ etc. lat. ad-sudo, surdus-a, se face asudi, surdi, pronunciate cá αῖζι, εῖρζι; asia sî ζι in locu de dí seau dii, lat. die sî dii cu i lungu, etc.

Note.

1. Z in limb'a rom., e de doue specie, sî de acea in doua modure se sî pronuncia, asia:

a) unulu primitivu, ce respunde celui latinu z sî grecescu ζ, pr. in botezu lat. baptizo grec. βαπτίζω, dupa care forma, mai multe verbe romanesci de eojug. I. au luat u a-se cojugá in unele tempure sî persone cu εζῶ-i-ε, pr. dela λεκρῖμαρι in pres. indic. sî cojunt. person'a 1—3 sing. sî a' 3. plur., sî imperat. 2 pers. sing. λεκρῖμαριζῶ-i, ζε, ζε; dupa cumu alte verbe de cojug. IV, in acelesi tempure sî persone au luat u a se cojugá cu εκῶ i-i-ε, dupa terminatiunea latina in esco sî isco, pr. dela peti-re, lat. peto-re, πετικῶ-πι-πι-ικε, cá petesco seau petisco. Cari terminatiuni inse in cele alalte tempure sî persone nu se admitu, de cátu in prea pucine verbe, pr. κῶτιζῶ, ρῆτιζῶ, κρικῶ, μιικῶ, κῶτιζαμῶ etc.

b) altulu derivatu dein dí cá Δ C, precumu pre unele lo-

cure în adevăru se sî pronuncia, pr. în ζῆς, ζῆκος, lat. deus, dico, că Δεις, Δεικος, care e pronunsierea genuina.

2. Scăimbarea lui di în ζ, se află sî în alte limbe nouă latine, de sî nu-lu scriu totu de un'a după etimologia; asia în cea italiană sî provinciale, italianii dicundu mezzo dela lat. medius, rom. miezς; provincialii auz dela lat. audio, rom. auzς. Er' în cea ispană, D se pronuncia forte desu cu unu sunetu aproape de ζ.

Încă sî vechii latini pronunsiău silab'a di că zi, precumu atesteza vechii gramateci latini. Priscianu instit. I. 31: Et cum his z duplex, unde saepe D scribentes latini hanc exprimunt sono, ut meridies, hodie; cari cuvente după Priscianu s'au pronunsiatu cu z, că merizies, hozie; de unde sî noi dicemu ζῆ lat. die, sî azi lat. hăc die în locu de hoc die seau hodie, ital. oggi, încă sî oggi di.

Despre greci încă e cunoscutu, că pronunsiău silab'a di că ζ, pr. ζάβολος, ζάκονος, în locu de διάβολος, διάκονος, cumu sî latinii scriu zăbulus sî zăconus, seau că latinii au luatu asta pronunsiă dela greci, seau grecii dela latini. De aci, sî terminatiunea izo, la latini se află scrisă sî cu idio, cumu arată acrosticulu dela Comodianu în poem'a vulgare, nr. 37: Qui judaidiant fanatici, — în locu de judaizant; scrietoriulu acest'a crestinu scriendu sub marele Costantin.

3. D sî T, de sî suntu cosunanti forte apropiate după pronunsiă, în limb'a rom. mai nu se amesteca, cumu se amesteca în alte limbe nouă latine, ci fă-care -si țiene pronunsi'a originaria, afora de unulu seau două cuvente, pr. în γῆτις, lat. cydonium ci sî cotonium, în care sî κ sî Α s'au mutatu, în parte încă dela latini.

4. Mai multa scăimbare se află dein di, pronunsiatu că

ξ, in υ, care se pronunția că unu Δυ, de si respunde co-
sunantei ρ, pr. in υοϑ in locu de ζοϑ, lat. deorsum,
ital. giuso etc.; — alesu in terminatiunea υδνε, carea res-
punde celei alalte in υδνε cu υ in locu de υ, pr. ηδτρι-
υδνε, ρζηυδνε, υμευδνε etc., dela ηδτριδδ, ραπειδδ, υ-
μεδδ, lat. putridus, rapidus, humidus-a-um, in
locu de ηδτριζδνε, etc.

Numai cătu in usulu vulgariu pre alocurea, acestu υ nas-
cutu dein ξ seau di, se pronunția si mai grosu, că κ, pr.
κοϑ, μιζλοκϑ, κωκκ lat. caudex, κδμζτατε lat.
dimidietas, ηδτρικδνε, etc.

5. D, cá cosunante aspra, ocurre prea raru, pr. in prepus.
Δδ pronunziata pre alocurea cá Δδ; mai susu §. 10, not.
3. sub c).

6. Asemenea prea raru ocurre nescaimbatu in ξ urmandu
i, pr. iu form'a preter. perf. Δδδ seau Δδδδ, lat. dedi;
dupa care si στετι seau στιτις urmeza, forà scaimbare dein
τ in υ.

Celi vechi inca scriu mai numai: a ηδτριδδ, ηδτρι-
δδδ etc. in locu de ηδτριξδ, ηδτριξδδ; vedi esemple in
Principia pag. 157 not. 7, si pag. 394 s. v. Totu acelia scriu
si a ηδτριξδ in locu de celu vulgariu: κειπεικδ.

De acea, afora de esemplele adusa, unde di nu se scaim-
ba, e semnu cá i nu e primitivu, pr. in Δδ υδ, in locu de
Δδ υδ, Δδρεπτατε, in locu de Δρεπτατε. etc,

§. 41. K, υ.

Cosunantea κ, la latini C, in limb'a rom. se scaim-
ba in υ, nu numai in a-antea lui i, fia diumetatfitu seau

intregu, ci sî in a-ante de κ , pr. dela $\phi\alpha\kappa\upsilon$, lat. *facio*, $\phi\alpha\upsilon\iota$, $\phi\alpha\upsilon\epsilon$, $\phi\alpha\upsilon\iota\mu\upsilon\varsigma$ etc.; sî asia dela cercu, lat. *quaero*, ital. *cerco-are*, $\upsilon\epsilon\rho\upsilon\iota$, $\upsilon\epsilon\rho\upsilon\epsilon\iota$; $\rho\omicron\rho\kappa\upsilon$, lat. *porcus*, $\rho\omicron\rho\upsilon\iota$, $\rho\omicron\delta\rho\upsilon\iota\lambda\upsilon\varsigma$, *porcellus*; $\upsilon\iota$, lat. *quin* etc.

Alta scaimbare pate κ , in a-ante de τ sî c , unde seau se muta in η , pr. dela $\phi\alpha\kappa\upsilon$, lat. *facio*, $\phi\alpha\eta\tau\upsilon\text{-}\alpha$, lat. *factus-a-um*, $\phi\alpha\eta\tau\upsilon\varsigma\rho\alpha$, lat. *factura*; $\lambda\alpha\eta\tau\epsilon$, lat. *lacte*, $\kappa\omega\eta\kappa\alpha$ lat. *coxa*, $\kappa\omega\eta\kappa\epsilon$ lat. *coxit* dela *coquo*; — seau se lapeda, pr. $\chi\iota\kappa\epsilon$, lat. *dixit*; $\Delta\delta\kappa\epsilon$ lat. *duxit*, etc.; vedi mai susu §. 28 nota 2 sub a).

Note.

1. Cosunantea κ , in limb'a rom. tiene nu numai loculu literai latine c , ci sî alu lui Q , in se forà sunetulu u de lenga elu, nece cá vocale nece cá cosunante, pr. $\kappa\alpha\rho\epsilon$, lat. *qualis-e*, ital. *quale*; $\upsilon\iota\eta\upsilon\iota$, lat. *quinque*, ital. *cinque*, franc. *cinq*; $\upsilon\epsilon$, lat. *quid*; $\upsilon\iota$, lat. *quin*, etc.

In cele alate limbe noue romane, inca prea pucinu qu ocurre; francesii -lu scriu, une oria sî forà u, ci nu-lu pronuncia; singuri italii-lu mai pronuncia in unele cuvente, cu pronunsierea originaria latina.

La latini inca nu se scriea regulatu, ci acumu cu C , acumu cu Qu , pr. *loquor* sî *locutus*, *coquo* sî *coctus*, *quotidie* sî *cottidie*, *quum* sî *cum* etc. Gramatecii inca apriatu spunu, cá sî in limb'a latina Q erá supervacaniu. Max. Victorinu pag. 1945 edit. Putsch: Duae ex his supervacuae videntur, K et Q , quia C litera eorum locum possit explere; sî Cledoniu totu acolo pag. 1883: Duae supervacuae K et Q ; etc.

2. Scaimbarea lui κ in η , in alte limbe romane nu se afla, de câtu cá sî italianii nu intru atât'a-lu lapeda, câtu-lu

asemena cu T, candu urmeza, pr. vittoria, in locu de victoria; mai susu §. 28 not. 4. Asemene elisiune la noi se afla in cuventulu $\kappa\tau\tau\mu\alpha\rho\epsilon$, derivatu dein lat. victima, care se vétema, adeca se junghia.

Ore-care asemenare se afla numai intre alu nostru $\iota\epsilon\pi\tau\upsilon$ seau $\alpha\eta\text{-}\iota\epsilon\pi\tau\upsilon$, lat. jacto, cá la greci $\lambda\acute{\alpha}\tau\tau\omega$, in aceeași insemnare.

3. Regul'a scaimbarei lui κ in χ , intru tote e aceeași cá la italieni, pr. pace, pronunțiatu $\text{p}\alpha\chi\epsilon$ cá la noi, lat. $\text{p}\alpha\text{-}\chi\epsilon$; numai cátu eli nu-lu scaimba totu de un'a cá noi, pr. dela antico, publico etc. pl. antichi sî antiche, publici sî pubbliche, nu antichi sî publici etc. In cele alalte limbe romane, de sî se muta, dar' nu in χ ci in s.

Nescaimbatu, la noi se afla numai in cuventele $\kappa\iota\eta\gamma\epsilon$, lat. cingulum, inse care se aude sî $\chi\iota\eta\gamma\epsilon$; sî in $\sigma\kappa\eta\eta\tau\epsilon$ lat. scintilla, inca sî $\sigma\kappa\eta\eta\tau\epsilon$, unde se pare, cá la latini i dein silab'a scin e scaimbata dein alta vocale aspra, pentru i, ce urmeza in terminatiunea deminitiva illa.

Singuru in limb'a albanese se afla cuvente mai multe de origine lătina, in cari κ nu s'a scaimbatu in χ , in a-ante de E sî I, pr. $\kappa\iota\epsilon\lambda$ lat. caelum, $\kappa\epsilon\eta\tau$ lat. centum etc., — inse que la eli e mutatu in χ in locu de κ , cá la macedo-romani, pr. in $\chi\iota\acute{\alpha}\sigma$ rom. $\chi\epsilon\text{-}\beta\alpha$, dein $\chi\iota$ in locu de $\kappa\iota$ lat. quid, sî do dein $\theta\omega$ grec. in locu de $\theta\acute{\epsilon}\lambda\omega$; care cuventu in aceeași insemnare a trecut u sî la macedo-romani.

4. Macedo-romanii inse, cari inca scaimba pre κ in a-ante de vocalile moli, dar' nu-lu scaimba in χ , ci in χ , pr. dela $\phi\alpha\kappa\upsilon$, $\phi\alpha\chi\iota$, $\phi\alpha\chi\epsilon$. De aceea, seau sî doin usulu anticu, care sî in limb'a italiana se oserbeza, provene, cá sî la noi cesti de dein coce in multe cuvente pronunțiamu χ in locu de κ , precumu

mai tote numele terminate in ψ , ψ , pr. $\alpha\psi$, $\phi\alpha\psi$, $\epsilon\rho\alpha\psi$, $\lambda\alpha\psi$, $\iota\psi$, $\sigma\psi$, $\alpha\eta\kappa\alpha\psi$, $\delta\iota\kappa\psi\lambda\psi$, in locu de $\alpha\psi$, $\phi\alpha\psi$, etc., lat. *acia*, *facies*, *brachium*, *laqueus*, *licium*, *socius*, *in-dis-calceo* etc.

5. Liter'a ψ , pre unele locure se pronuncia mai subfrelu de câtu ψ , si mai aproape de S de câtu de ψ , si totu asia si ψ mai apropo de z, alesu pre campia, pr. $\psi\iota\mu\epsilon$, $\psi\epsilon\eta\alpha$, mai cá $\psi\iota\mu\epsilon$, $\psi\iota\alpha\eta\alpha$. Care pronuncia si la Italiani e forte usitata. Macedo-romauii inca pronuncia pre ψ mai cá unu ψ , dicundu $\psi\iota\mu\psi\iota$, in locu de $\psi\iota\mu\psi\iota$, lat. *gingiva*.

6. Dupa S, ψ se pronuncia mai multu cá τ , pr. in sciu cá $\psi\tau\psi$; vedi mai susu §. 37 not. 3 sub b); inse asta pronuncia inca nu-e universale, ci in Banatu ψ se pronuncia cumu e scriu aici forã scaimbare.

7. K se mai scaimba si in τ , cu care e forte aproape in pronunciare, inse la noi mai raru de câtu in unele dialecte noua romane, pr. $\tau\psi\tau\psi\iota\psi$ in locu de *cutuniu*, lat. *cotonium*; $\tau\psi\alpha\iota\alpha$ in locu de *scaiba* seu *scabie*, lat. *scabies*; $\tau\psi\psi\alpha$ in locu de *scura* lat. *scoria*; $\psi\iota\tau\psi\iota\psi$, lat. *vitricus*; $\tau\psi\psi\alpha$ lat. *caula*, la Lucretiu forte desu in asta semnare, pr. III, 256: *per caulas corporis omnes*; adeca prein tote gaure-le, precumu se explica totu acolo v. 587 seq. *Perque viarum omnes flexus, in corpore qui sunt, Atque foramina*; etc. Inca si in $\tau\psi\tau\psi\eta\alpha$ lat. *catena*. etc.

Asemenea stramutare aflãmu facuta si in limb'a latina, nu numai in cuvente grecesci, ci si latinesci, pr. *cygnus* grec. $\chi\upsilon\kappa\iota\omicron\varsigma$, *gobio* grec. $\kappa\omega\beta\iota\omicron\varsigma$; *vicesimus*, *tricesimus* seu *vigesimus*, *trigesimus* etc.

8. Dein contra, κ une oria e derivatu dein τ , pr. in $\kappa\alpha\omicron\kappa\alpha$, $\kappa\lambda\omicron\upsilon\iota\psi$, lat. *glocio*; $\sigma\psi\eta\eta\alpha\eta\alpha$, lat. *supra-ge-*

nam, la macedo-romani sufrancoa. La latini atare scaimbare fû atâtu de mare, in câtu in urma sî liter'a G, carea mai antaniu avea valoarea lui Γ grecescu sî loculu lui in alfabetu, in urma se pronunçiã numai cá κ, afora de semnatur'a a' pucine nume propria, pr. C sî Cn, in locu de Caius sî Cnaeus, pronunçiate cá Gaius sî Gueius.

9. Urmandu L moliatu, C remane nescaimbatu sî deca se lapeda L, urmandu E seau I, pr. κίამη in locu de κλίამη etc.; vedi mai susu §. 35 not. 11 sub a). Er' pronunçierea cu ψ stramutatu dein κί seau κλί, pr. κίამη in locu de κίამη, se aude numai in pucine locure.

10. In urma κ uu se scaimba in ψ nece in gerundia-le de a' 2. sî 3. Cojugatiune dela verbele terminate in κδ, pentru cá terminatiunea κηδ sî in aste conjugatiuni -si retiene sunetulu aspru oscuru, de unde sî latinii in tote trele conjugatiunile dein urma mai de multu o scrieau numai cu u: undo, pr. dicundo, faciundo, etc.; vedi mai susu §. 19 not. 3.

De aci, ne-a remasu panã astadi κδρκηδ sî κδρσηδ lat. currẽdo. Celi vechi ai nostri inse pronunçiãu sî scrieãu sî alte gerundia cu ς in locu de κ, pr. κδρσηδ, ηδρσηδ, ψηδσηδ sî ηψηδσηδ; vedi citatele esemple in Principia pag. 385 sub u).

11. Scaimbarea lui κ in ψ seau C, se pare a fi forte vechia, de ora ce se afla urme chiaru sî in dialectele vechia italice, alesu la Umbri, precumu se cunoște dein tablele Eugubine, in cari se scrie: pasetuva, in locu de pacetua; puprizes sî puprices, lat. publicae; tazes in locu de tacens, etc.

Dein cari se pote conchide, cá Ce sî la latini in usulu vulgariu, seau in limb'a asia numita rustica, inca s'a pronunçiatu cá ψ seau η, de sî nu mai avomu alte urme de atare

pronunciare, afora de cele amentite, si de usulu traditi-
nariu alu dialecteloru.

§. 42. Γ, γ.

Cosunantea Γ, la latini G, in limb'a romana se
scaimba in γ, cá si κ in γ, in a-ante de vocalile moli
E si I, pr. dela λειγ, lat. ligo, ital. legar, se face λει,
λεγι; dela cειγ, lat. sugo, cειγι, cειγι; ροειγ, lat. ro-
go, ρογι, ρογι; ρειγ, lat. rubus, pl. ρειγι, etc.

Asemenea cá si κ, in a-ante de τ seau c, r se
scaimba in π, pr. dela cειγ, in perf. se face cειγε,
lat. suxit, in locu de cειγε, si in part. trecutu cειγε
in locu de cειγε; dela ανειγε, lat. intellego, αν-
ειγε in locu de ανειγε, si ανειγε in locu de ανειγε,
de un le si ανειγε, in locu de ανειγε,
γ siendu in loculu lui τ; — seau se lapeda, pr. αν-
ειγε, ανειγε dela ανειγε; αειγε, αειγε, dela αειγε,
etc.; vedi mai susu §. 41, in κ.

Note.

1. La latini, si liter'a G se pronuncia uncori cu unu u
scurtu, cá si Qu, mai alesu dupa N, pr. sanguis, unguis,
lingua; numai cátu eli aici nu mai formara alta litera, cá Q
pentru κ, ci se indestulire cu G.

In dialectele noua romano asta pronuncia nu remase, de
cátu in cea italiana si ispanica, er' in cea francesc G si aici
se pronuncia forá γ, cá si la noi, pr. κανει, γει etc;
numai cátu francesii une oria-lu scria, de si nu-lu pronuncia,
pr. langue cá λανγ, ci sang, cá καν'.

2. Scaimbarea lui G in P in a ante de t, e pre urm'a scaim-
barei latine dein G in C, pr. dela intellego facunduse in-

tellectum; dupa care la noi scaimbarea lui Γ ar' fi dubla, entaniu in κ , si apoi dein κ in η .

Alte urme de scaimbare, cá la noi, in limbele noue romane nu se afla.

3. Er' regul'a scaimbarei lui Γ in ψ , este totu asemenca intrega dupa cea italiana, pr. gemere, ginocchio, pronunciate cá la noi: ψ IMIRE, ψ INOKIO, numai cátu eli nece intru asta parte nu o observeza cu rigore, cá noi, pr. dela vago facundu vaghi si vaghe, nu vagi, vage.

4. Scaimbarea lui Γ in ψ , dupa regul'a limbei rom., se afla inca mai in tote dialectele romane, numai cátu in pronuncierea lui ψ este diferentia, italii pronunciandulu cá noi, seau mai ageru, pr. gente cá ψ ENTE seau ψ ENTE, francesii si portugalii mai grosu, cá κ , pr. fran. gens, cá κ AN'; ispanii cá pre j si x ai loru cu unu sunetu guturale luat dela arabi.

5. Inca si la noi, ψ nascutu dein ζ seau di (mai susu § 40 not. 4), pre alocurea se pronuncia mai grosu, cá κ , pr. κ OT ζ , ζ MI κ ONE etc. in locu de ψ OT ζ , ζ MI ψ ONE seau diosu, u mediu ne; une ori inca si celu derivatu dein Γ , pr. κ OP ζ si κ HPPI κ OP ζ , in locu de ψ OP ζ , lat. gyrgus, chiaru si in cartile baserencesi.

6. Nescaimbatu in ψ , remane cá si κ , in gerundiale verbeloru terminate in Γ ζ , de cojug. II si III., cu κ , nu cu ψ , pr. COT κ AND ζ , κ OLIG κ AND ζ , κ HPPELIG κ AND ζ etc.; mai susu §. 41. not. 10.

7. Nescaimbatu remane, si candu dupa Γ urmeza L moliatu, chiaru si deca L nu se mai pronuncia, pr. in Γ IAU ζ in locu de Γ IAU ζ , lat. glacies, ital. ghiaccio, etc.; vedi mai susu in κ , § 41. not. 9, si in Λ , §. 35. not. 9. 10.

8. Cosunautea Γ , inca se afla derivata dein alte mai multe cosunanti:

a) dein κ , pr. in $\Gamma\Theta\tau\theta\eta\iota\varsigma$, $\kappa\rho\gamma\rho\alpha$, $\kappa\rho\alpha\iota\kappa\alpha$, lat. *cottonium*, *scoria*, *scabies*, etc.; mai susu §. 41. not. 7.

b) dein ϵ , pr. in $\rho\theta\gamma\rho$ lat. *rubus*; $\eta\iota\rho\theta\rho\alpha$, lat. *nebula*, ital. *nubola* si *nugola*; $\theta\upsilon\rho\theta$, lat. *uber*, grec. *ούθηαρ*; inca si in $\rho\theta\psi\iota\eta\alpha$, lat. *rubigo-ine*, ital. *rug-gine*, etc. in locu de *rugigina*.

c) dein κ conversu in ϵ , pr. $\phi\alpha\rho\theta\rho\alpha$, lat. *favus-vulus*; $\eta\epsilon\rho\theta$ la celi vechi, si $\eta\epsilon\psi\iota\alpha\theta$ deminativu, lat. *naevus-vulus*, etc.; §. 27. not. 3.

d) dein Δ , pr. in $\theta\upsilon\iota\rho\theta$, lat. *occido*, ital. *uccidere*, cá si la italiani *veggo* si *veggio*, lat. *video*, rom. *vediu*; inse si $\theta\upsilon\iota\Delta\theta$, si *asia* cu Δ in cele alalte persone si tempore, afora de a 3. persona conjunt. $\theta\upsilon\iota\rho\alpha$ gerundiu $\theta\upsilon\iota\rho\alpha\eta\Delta\theta$, partic. $\theta\upsilon\iota\rho\alpha\tau\theta\rho\iota\theta$, si unele derivate, pr. $\theta\upsilon\iota\rho\alpha\theta$ etc., in cari usulu preferesce pre Γ in locu do Δ ; si dupa alta norma si in alte verbe, pr. $\Delta\iota\psi\iota\eta\eta\theta$, lat. *descendo*, la celi vechi in locu de $\Delta\iota\psi\iota\eta\Delta\theta$; $\Delta\eta\chi\iota\eta\eta\theta$ in locu de $\Delta\eta\chi\iota\eta\Delta\theta$, lat. *incendo* etc.; vedi Principia pag. 166. sub f).

e) dein η , ci raru, pr. in $\rho\theta\mu\epsilon\rho\theta$, lat. *rumino*, inse si *rumigo*.

9. Asemenea, Γ se afla si scaimbatu in mai multe cosunanti, *asia* :

a) in ϵ , cá si κ in η pr. in $\lambda\iota\mu\epsilon\alpha$ lat. *lingua*, $\Delta\eta\tau\rho\iota\epsilon\theta$ lat. *interrogo*, etc.; §. 27. sub b).

b) in κ , pr. in $\kappa\lambda\theta\chi\iota\kappa\theta$ lat. *glocio*, etc.; mai susu §. 41. not. 8.

10) Moliatu sî lapedatu de totu se afla in *mai*, lat. *magis*, ital. sî isp. *mai*; sî in *μαετρῶς*, lat. *magister*, derivata dein *magis*, cá *minister* dein *minus*, ital. *maestro*, frauc. *maître*, dupa ortografi'a vechia *maistre*, pre cumu sî in derivatele: *maestria*, ital. *macstria*. etc.

§. 42. ³ Ж, j.

Cosunantea ж, cá originaria, respunde literei latine I cá cosunante in a-ante de vocale, seau celei formate mai tardîu dein aceeași: j, cá u dein V; mai susu §. 2.

Originariu astadi se afla numai forte pucinu in limb'a rom., sî inca numai la inceputulu cuventelor, mai alesu in a-ante de vocalile aspre O sî U, pr. in *κοι*, *κοκῶς*, *κῶδι*, *κῶρῶς* etc., sî in compusale: *ακῶνῶς*, *ακῶνῆς*, *ακῶτης*, etc. lat. *jovis-ve*, *jocus*, *judex*, *juro*; — *ad-jejuno*, *ad-jungo*, *ad-juto*.

Er' derivatu se afla, dein ж seau di, preiu ψ, inse crasi pucinu, pr. in *κορῶς* lat. *deorsum*, *μικλοκῶς* lat. *medius-locus*, etc.; vedi mai susu §. 40. not. 4.

Note.

1. Cosunantea j, sî la vechii latini se pare a fi avutu unu suuctu siveratoriu aprope de ж seau ж, representatu cu z sî di. De undu nu numai la greci varieza numele ζεῦς, θεός, διός, sî σιός, — ci sî la latini *deus* sî *divus* seau *dus*, sî de aci *Dis*, *Dijovis*, sî *Jovis* dupa origine totu un'a suntu, sî *Jupiter* nu e de câtu *Diu' pater*, in locu de *deus-pater*, care s'a pronunciatu cá *ζῆνατιρ* seau *ζῆ-πιτιρ*, pre cumu sî latini au facutu *jussum* dein *deorsum*, er' noi *ψορῶς* seau *κορῶς*, italii *giuso*.

Er' in etatea mai tardia, numai incapa indoiei'a, că j, seau i cosunante, s'a pronunțiatu că z seau ж, pre cumu arata nu numai inscripțiunilo latine crestine, cari au ZESU in locu de Iesu, etc., *) ci și scrierea bisantina *Ἰησοῦς* la juristi in locu de injuriarum, cu ж neavendu ж.

2. In pronunția vulgară, adese ori se amesteca ж cu ψ dein Γ, asiă cătu unele țienute pronunția numai ж și in locu de ψ, pr. *ψήματα* in locu de *ψήματα*, etc. că și francesii in *gens*, *gendre*, pronunțandu *жан*, *жандр'*, și că portugalii; er' alții dein contra numai ψ, și in locu de ж, pr. *ψοί*, *ψήμα*, in locu de *κοί*, *ψήμα*, că și Italianii *Giove*, și *giovine*. Mestecatura, care a intratu și in unele carti baserencesi, dein Moldov'a și Transilvani'a.

Inse partea cea mai mare a națiunei vorbindu destinge curatu acesto cosunanti, dupa cumu se deriva dein Γ seau dein j; pre cumu și cea mai mare parte a cartiloru baserencesi, de cătu ici colea in câte uu cuventu.

3. Nu s'a mutatu in verbulu *ἰεντῶ* și *ἄνιεντῶ*, lat. *jacto* și *jecto*, remanendu I in locu de ж, că și in celu grecoscu afine: *ἰάπτω*.

4. In verbulu *ζακῶ*, pote fi indoieia dein ζ e dein di, că *diacu*, lat. *de jacco*, seau de a dereptulu dein j, lat. *jaceo*; mai susu §. 40, not. 4.

5. Celu pucinu celi vechi au scambatu și pre ж dein j, și pre ψ dein Γ, in ж; cumu arata numele propria ale u-

*) Vedi Boldetti Osservazioni pag. 194 nr. 5: ZESUS CRISTUS, și p. 215 nr. 33. 34. p. 203 nr. 35 etc. totu asiă; — și pag. 408 și 429, unde scrie: *KOZOYTE* adoca Cojnuge, și *COZUX*, *CUM COZUGE*, *ZULIA* etc., in locu de *Conjux*, *Conjugo*, *Julia*.

noru serbatorie, pr. $\text{C}\text{S}\text{H}\text{Z}\text{S}\text{K}\text{H}\text{E}$ in locu de $\text{C}\text{A}\text{H}\text{-}\text{J}\text{O}\text{A}\text{N}\text{E}$ ital. San-Giovani dein Sanctus-Joannes; $\text{C}\text{A}\text{H}\text{-}\text{Y}\text{O}\text{P}\text{Z}\text{H}$ in locu de $\text{C}\text{A}\text{H}\text{Y}\text{O}\text{P}\text{Y}\text{S}$ lat. S. Georgius.

§. 44. Cause-le scaimbariloru.

Dupa celea premisa in §. 5, causele acestoru multe sî varie scaimbari, ce patu atâtu vocalile, câtu sî cosunantile in vorbele romanesci, se potu reduce la ceste trei principali: Eufonia, Analogia, sî Accentu.

Dupa Eufonia, vocalile sî cosunantile, cari suntu de una natura, se conforma intre sene mai bene, de câtu cu opuse-le loru, pre cumu cele moli cu moli, cele aspre cu aspre etc. De acea cele de natura diversa, se nevoliescu a scaimbá pre opuse le loru in altele mai cuvenentiose loru, pre cumu de exemplu, s'a vediutu mai susu, i vocale mole, scaimbanduse in x vocale aspra dupa cosunanti aspre, deca nu e sustienuta de alta vocale mole (§. 10 sub b); dein cuntra, vocalea aspra x dupa una vocale mole stramutanduse in vocalea omogenia i mole (§. 19), pr. $\text{B}\text{Z}\text{A}\text{H}$ in locu de $\text{B}\text{I}\text{A}\text{H}$, sî $\text{T}\text{Z}\text{I}\text{H}\text{A}\text{H}$ in locu de $\text{T}\text{Z}\text{I}\text{K}\text{H}\text{A}\text{H}$; — asemenea, sî n in a-antea labialiloru m c n mutanduse in labialea omogenia m, pr. $\text{A}\text{M}\text{H}\text{A}\text{P}\text{Y}\text{H}$ etc. (§. 34 not. 6 sub a); aspr'a c in len'a n in a-ante de r, care e lena, pr. $\text{C}\text{S}\text{H}\text{P}\text{H}$ in locu de $\text{C}\text{S}\text{C}\text{P}\text{H}$ lat. sub, $\text{C}\text{S}\text{H}\text{Y}\text{P}\text{E}$ lat. subtile; inca sî $\text{C}\text{K}\text{P}\text{I}\text{N}\text{T}\text{S}\text{P}\text{H}$ lat. scriptura, dela scribo, macaru cá noi nu mai dicemu $\text{C}\text{K}\text{P}\text{I}\text{S}$, ci numai $\text{C}\text{K}\text{P}\text{I}\text{H}$; etc.

Dupa Analogia, amu vediutu, dela φαιρ lat. facies, in pl. facunduse φαιρ, cá φαιρ dela φαιρ in locu de φαιρ (§. 8. not. 3 sub b); macaru cá originea vocalei A dein amendoua aceste cuvente e diversa; asiá sî dela mea, ta, sa, facunduse plur. μαρ, ταρ, ραρ, cá dela ραρ, ωρ, pl. ραρ, ωρ; de sî form'a etimologica a loru e cu totulu diversa, pre cumu s'a dîsu mai susu §. 35. *

Er' dupa accentu, seau tonu, A s'a vediutu scapatandu in ρ (§. 8); sî E, O, atátu pentru accentu, cátu sî pentru influenti'a vocaliloru urmatorie ρ seau ρ, inaltanduse la ρ sî ω (§. 10 sub a), §. 14 sub b).

Note.

1. Eufoni'a este un'a dein cele mai frumoase regule ale limbei romanesci, fiendu-cá ea are se aplaneze sî se netediasca tote asprimile sî antilogie-le, ce potu se faca pre una limba barbara sî solecistica. Ea este fili'a gustului sî a civilisatiunei, sî limbele, ce nu o liau in consideratiune, nu potu se ajunga la acelu gradu de cultura, la care tendu limbele natiuniloru civilisate. Ea inse pote fi sî numai aparente, er' in adeveru cacofonia sî de reu gustu; sî pucine limbe s'au aflatu panà acumu, cari pre lenga tota inalt'a loru cultura se nu aiba unele vitia cacofonice, cu tote cá natiunaliloru loru sî acestea se paru forte eufonice.

In limb'a romana inca forte domineza acesta regula, carea in mare parte e de bunu gustu, forà inse de a meritá tote scaimbarile, ce le produce, a se numi cu acestu nume; dein cuntra unele scaimbari, ce-si au originea dein tendentie eufonice, nu numai nu au dusu limb'a la perfectiune, ci in multe au sî vetemat'o, in regulele ei naturali, forà neci una cauza benecaventata, pre cumu esperenti'a pote se ne convinga, cau-

tandu nu numai la fonologi'a limbei noastre, ci chiar' și numai la usulu pronunției, cumu se aude in diverse tiente romanesce.

2. Analogi'a, cu carea ne ocupămu aici, e de doue specie: fonetica și gramateca, precumu și eemple-le mai susu adusa arata; in ambe specie-le inse avemu a ne restringe de buna volia între terminii celi mai strimti, er' nu a divagă și a escurre prea de parte.

§. 45. Eufonice.

Scambarile eufonice, ce patu cuventele romanesce, se potu clasifică și impartī sub mai multe destintiuni, dupa cumu ele se facu in mai multe modure: adaugundu seau lapedandu, contragundu seau gemenandu, premutandu seau stramutandu, un'a seau mai multe litere, la inceputu, seau la midilocu, seau la finea cuventeloru, precumu dein eemple se va vedé.

Deci clasile eufonice suntu aceste siesa: adaugerea, lapedarea; contragerea, gemenarea; premutarea și stramutarea litereloru, cu subimpartirile loru dupa pusetiunea seau impregiurari-le loru.

Note.

I. Adaugerea se face, adaugundu un'a seau mai multe litere:

a) la inceputu (prostthesis), pr. a, in amare la macedo-romani, in locu de alu nostru $\mu\alpha\rho\epsilon$, lat. mare; $\alpha\upsilon\alpha$ la aceliasi și la celi veclii ai nostri, in locu de $\upsilon\alpha$, lat. uva; $\alpha\omega\alpha$ și $\alpha\kappa\iota\alpha$, dein $\omega\iota$ și $\kappa\iota$, lat. sic și vix, între câte doi a; $\alpha\tau\alpha\rho\epsilon$, $\alpha\tau\alpha\tau\upsilon\varsigma$, $\alpha\tau\upsilon\eta\eta\iota$, $\alpha\kappa\upsilon\mu\upsilon$, $\alpha\chi\iota\sigma\tau\upsilon$, etc.; — D in $\delta\iota\eta\sigma\delta$,

in locu de **ΑΙΣ**, lat. ipse, ital. cesso; **Λ** in prepus. **ΛΑ**, in locu de **Α**, lat. ad; **Σ** in **σκῦρτς**, **στρῦντς**, lat. curtus, tornus, etc.

b) la midilocu (epenthesis), pr. **Ν** in **μῆνθικῖς**, **σπρην-
τῆντς**, **ἄνκορτς**, etc., (§. 34. not. 5.); **ρ** in **στρεμθρτς**,
lat. stimulus; **Λ** in **ῥαζμῆντς** dela **φωμῆ** lat. fames
(§. 36 not. 9), etc.

c) in capetu (paragoge), pr. **Α** in **αῖα**, **αῖα**, **αῖμα**, **α-
τῆτς**, **αῖνθια**, **αῖστα**, **αῖλα**, etc.; **ρῆα**, in **πῦρρῆα**,
lat. porro; mai multe litere sî silabe, in **αῖσιῖδῆρῆα** la
ῖσι deîn sic, sî in **πρεθῖνθῆρῆα** la **τοτς** (§. 36 not.
7), etc.

II. Lapedarea se face asemenea, lapedandu:

a) dela inceputulu cuventelorü (aphaeresis), pr. **Ε** deîn
εῖτς, lat. erraticus; i in **ῖνθ** lat. hirundo-
line; um in **εῖρικς**, lat. umbilicus etc.

b) dela midilocu (syncope), pr. **Σ** in **σῖτς** in locu de
δε-εῖτς lat. satur sî satullus; i in **δομῆ** lat. do-
minus, **καλῆ** lat. calidus sî caldus, ital. donno,
caldo; u in **σπρτς**, **σπρῆ**, **μρῆτς**, **κῖλκς**, **οκῖς**, (§. 17 not.
2); **Λ** in **στεα**, **σηα**, etc. (§. 35); **ΝΑ** in **εῖρικς** lat. erina-
ceus, ci sî ericius; **ρῆ** in **ἄνθνεκς** verbu in locu **ἄν-
τῖνερεκς**, ci **ἄνθνεκς**, nume, ci celi vechi cu **ρῆ** sî
verbulu (vedi Principia pag. 393); **τς** in **σῖν-πῖτρς** etc.; mai
multe in **ἄντρεκς** lat. interrogo, etc.

c) dela capetu (apocope), pr. **ρῆ** in infinitivi sî deri-
vatele lorü: **Α** **λῖτς**, **κῖτς** etc. (§. 36 not. 6); sî tote
cosunautile finali deîn cuventele latine, pr. **Μ**, **Σ**, in **δομῆ**,

ΛΙΜΝΩ, lat. dominus, lignum etc., vedi Principia pag. 25 seqq.; τ in ΚΑΠΩ lat. caput etc. — afora de —

1) Η, si ε in prepusetiunile ἄΗ si CΩε, lat. in si sub; inse in sub numai afora de compusetiunea verbale, pr. CΩεΤΩ seu CΩΠΤΩ lat. sub si sup-tus; CΩκυριε seu CΩη-υριε, lat. subtile; — dein contra forà ε, in CΩΦΛΩ lat. suf-flo, CΩΠΛΙΚΩ la celi vechi lat. sup-lico; si in CΩωρε lat. sub-ala, unde ω pote fi nascutu dein Ω derivatu dei b si impreunatu cu a in diftongu: Ωα si de aci ω.

2) Μ si Ν in persoanele verbali: ΟΧΜ, si CΑΝΤ, lat. sum, si sunt, si in ΚΑΜ lat. quam inse si κα.

3) Μ in pers. 1. sing. a imperfectelor, prea perf. si con-ditiunatelor, pr. εραμ, φδρεμ, φδρεμ, etc.; inse la celi vechi forà Μ; mai susu §. 33 not. 7; si in Principia pag. 149. seq. sub 2).

III. Contragerea (synaloephe) se face, impreunandu doue vocali de lenga sene, au intru una vocale de suntu i-dentice, au in diftongu de suntu diverse, si ast'a mai multu lapedandu vre una cosunante deiutre ele, asià:

a) cu vocali identice, lapedandu pre v latinu dein midilocu, pr. in ΚΑΛΩ lat. cavallus si caballus, ital. cavallo in locu de κα-β-αλΩ; ΚΑΛε pl. dela κα, ital. bava; ετ ital. beve; ηε ital. neve; Δετοριε in locu de Δεστοριε; χι lat. dies-e si dii; Λεβδα in locu de Λεβδαβα lat. lau-dabat ital. laudava, etc.

Asemenea se face, si candu χ stà in a-antea lui α articlu, pr. in Λχνα, in locu de Λχνε-α, fiendu χ de una natura cu α, si derivatu in cea mai mare parte dein acest'a; inca si in Λεβδαμ considerandulu contrasu dein Λεβδαχ-αμ, cá βεδαμ, dein βεδα-αμ; si forà alegere, ori de unde se deriva χ, pr. in

TA, CA, cari suntu contrasa dein TĀ-A, CĀ-A, dupa form'a masculina TĀ-Ū, CĀ-Ū; — ori se deriva aici TA, CA, dein TŪ, CŪ, in locu de TŪŪ, CŪŪ, si in fem. TŪZ, CŪZ, lat. tuus-a, suus-a; — ori dein acusativii TE, CE, cá MEA, dela ME: mutandu pre E in Z, si asiá in locu de TEŪ-Z, CEŪ-Z, grec. τέος, έός; ce e mai pucinu probabile.

b) cu vocali diverse, lapedandu pre A, pr. in CTEA, BIPYEA, in locu de CTĀAZ, BIPYĀAZ, lat. stella, virgella in locu de virgula; seau pre N, pr. in O vulgariu in locu de ŪNZ, care forma nu e de totu perita, cá in AZŪNZĪ; seau pre K in locu de K, pr. in COKŪ dein CAŪKŪ seau CAEŪKŪ lat. sabucus si sambucus, etc.; vedi mai susu §. 35, si 15. sub b).

IV. Gemenarea (anadiplosis) se face, ingemenandu seau duplecandu una litera seau silaba:

a) un'a si aceasi litera, vocale seau cosunante; intrega in limb'a romanescă nu se afla gemenata, vocalile unde ar' fi se se faca contragunduse, cá mai susu (nr. II); er' cosunantile, dupa pronunsierea generale in tota romanimea si a' celei vechie latine, nepotenduse nece avendu ocaziune de a se ingemená, de cátu in compusetiunea verbeloru incepute in N si M, cu prepusetiunea AN, pr. ANHEKŪ, dein AN si HEKŪ, usitatu si in form'a simpla la celi vechi, lat. inneco; ANHOEKŪ, ANHOTŪ etc. de si in pronunsierea N celu de antaniu mai nu se pronunsierea, ci numai camu de diumetate, vedi mai susu § 34. De AM in locu de AN, vedi mai susu §. 33, not. 3, si §. 34 not. 6 sub a).

Singuru cuventulu KĀDŪ se pronunsierea cu un'a si aceasi vocale ingemenata; inse si aci, numai cea de a-ante intrega; er' in tuu si suu, celu de antaniu s'a scáimbatu in Z.

Er' de daten'a vechia a latiniloru, de a nu ingemená cosunantile, ne spune curatu Festu sub vocea: solita urilia:

„Antiquae consuetudinis per unum L enunciari non est mirum, quia tunc non geminabatur litera in scribendo, quam consuetudinem Ennius mutavisse fertur, ut pote graecus graeco more usus“. De aici si in inscriptiunile mai vechie geminarea cosunantiloru la latini mai nu ocurre, er' in compusetiune cosunantea finale a prepusetiuniloru romanea neasimilata. De unde scrieau: ECFACIUNT in locu de efficiunt, colligo in locu de colligo, etc.; ceea, ce si unii scrietori mai tardii inca au oserbatu, pr. C. Tacitu, etc.

Dein care cauza, ingemenarea seau reduplicarea cosunantiloru, in limb'a rom. nu are ratiune de a fi, de catu in compusa-le cu prepus. in.

b) un'a si aceeași silaba inse se afla ingemenata in limb'a rom., dar' in prea pucine cuvente si forá ratiune, pr. in τδτδρορδ in locu de τδτορδ, αμμηδδρορδ, in locu de αμηδορδ, in amendoue repetienduse silab'a ορ; si in particia-le δζαζτοριδ seau δτζτζτοριδ in locu de δζτοριδ, si σττζτζτοριδ in locu de στζτοριδ, cá si cumu aru fi formate dela perfecte: δκκδ seau vulgariu δκκτε, si στκκτε; inse formele negemenate se mai afla in usu la celi vechi in cartile baserecesci; vedi esemple in Principia pag. 226. 229 si 230 s. vv.

V. Premutarea (antithesis), se face punendu unu sunetu in loculu altui'a, de cari in celea de mai susu s'a disu destulu de pre largu; vedi si §. 44; la cari mai adaugemu si premutarea lui X latinu:

a) in ηc, pr. in κωνηc etc. (§. 41); cumu si latinii scaimbara une ori ps in x, pr. dela prope facundu proximus in locu de prop'imus contrasau dein propissimus, si sub Augustu atari scaimbari se faceau si in alte vorbe, pre

cumu i x e in locu de ipse, de care Suetoniu in Octavianu c. LXXXVIII: Nec ego notarem, nisi mihi mirum videretur, tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse ut rudi et indoeto, cuius manu IXI pro IPSI scriptum animadverterit.

b) in $\mu\epsilon$, pr. in $\pi\eta\theta\acute{\iota}\varsigma$ lat. ipse; $\pi\eta\theta\omicron\rho\theta\acute{\iota}\varsigma$ lat. uxoror, dupa vre una forma vechia $\upsilon\pi\chi\omicron\rho\rho$, dein care apoi N s'a lapedatu in a-ante de x, pr. in Conjux , sî conjux, in genetivu numai forà N: conjugia, de sî e derivatu dein conjungo cu N radicale; in inscriptiuni sî KOZOYΓE cu litere grecesci; vedi Boldetti pag. 408, sî mai susu §. 42 not. 1, *).

VI. Stramutarea (metathesis), se face stramutandu literele deintru unu locu intru altulu, asiá:

a) vocalea i, in silabele $\kappa\acute{\iota}$, $\mu\acute{\iota}$, etc. dein finea cuventelor, se stramuta in a-antea cosunantei, pr. in $\alpha\acute{\iota}\kappa\acute{\iota}\varsigma$, $\alpha\acute{\iota}\kappa\acute{\iota}$, $\alpha\acute{\iota}\kappa\acute{\iota}\zeta$, in locu de $\alpha\kappa\acute{\iota}\varsigma$ -i-z, lat. habeo etc. ital. abbia; $\sigma\tau\alpha\acute{\iota}\kappa\acute{\iota}\zeta$ in locu de $\sigma\tau\alpha\kappa\acute{\iota}\epsilon$, lat. scabies; $\rho\omicron\acute{\iota}\kappa\acute{\iota}\varsigma$ in locu de $\rho\omicron\kappa\acute{\iota}\varsigma$ lat. robius, $\kappa\theta\acute{\iota}\kappa\acute{\iota}\varsigma$ in locu de $\kappa\theta\kappa\acute{\iota}\varsigma$ lat. concubium, $\sigma\kappa\alpha\acute{\iota}\mu\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ seau lapedandu pre κ $\sigma\kappa\acute{\iota}\mu\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ in locu de $\sigma\kappa\kappa\mu\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ ital. scambio; $\alpha\acute{\iota}\phi\alpha\acute{\iota}\mu\epsilon\acute{\iota}\zeta$ in locu de $\alpha\acute{\iota}\phi\alpha\mu\acute{\iota}\zeta$ dupa celu lat. infamia, unde noi amu scaimbatu prepusetiunea in cu di a' latiniloru, dein diffamo-are etc. Asia sî $\sigma\tau\rho\alpha\acute{\iota}\nu\acute{\iota}\varsigma$ seau $\sigma\tau\rho\alpha\acute{\iota}\mu\acute{\iota}\varsigma$ in locu de $\sigma\tau\rho\alpha\mu\acute{\iota}\varsigma$ lat. extraneus, ital. stranio sî straino.

b) cosunantile λ sî ρ dupa unele mute:

a) λ , pr. in $\alpha\phi\lambda\acute{\iota}\varsigma$, $\pi\lambda\omicron\theta\acute{\iota}\varsigma$, in locu de $\alpha\lambda\phi\acute{\iota}\varsigma$ grec. $\acute{\alpha}\lambda\phi\omega$, retorom. aflar, sî de $\pi\omicron\lambda\acute{\iota}\varsigma$ lat. populus; $\kappa\acute{\iota}\alpha\gamma\acute{\iota}\varsigma$ seau $\kappa\lambda\acute{\iota}\alpha\gamma\acute{\iota}\varsigma$ in locu de $\kappa\alpha\gamma\lambda\acute{\iota}\varsigma$ lat. coagulum contrasu in caglum; ci in $\pi\lambda\acute{\upsilon}\mu\alpha\chi\eta\zeta$, lat. pulmo-ne, grec. $\piνεύμων$, nu noi amu facutu stramutare, ci latinii scaimbandu sî pre

N in L; er' in ΦΛΖΜΑΝΔΣ, că sî in celu italicu famulento, Λ pote fi dein terminatiunea latina lentus-a că violentus-a, seau dein L alu formeî famelicus-a, seau sî numai adausu de prisosu, inca sî grecii avendu βουλιμῶν flamentu.

2) ρ, pr. in prepuzeciunile sî particule-le πρῆ, σπρῆ, ἀντρῆ, κρῆ, lat. per, super, inter, vel, că sî italienii sempre in locu de sempre; in φριμκῆζ, φρζμακῆζ, φρζμοκῆζ, ἀντρῆζ, lat. fimbria, fermento, formosus, integerum, in cari ρ se retrage in apoi, er' in πατρῆμα in locu de πατρῆμα, sî παρῆμα, lat. procedo, se mena catră fine; asia sî in κρῆζ, cu litere latine ciuru, lat. cribrum, unde B s'a mutatu in u, sî R dein a-ante s'a stramutatu seau s'a lapedatu; in κρερῆ seau κρεερῆ, lat. cerebrum, că creber seau creeber, pl. crebri seau creebri, ci in form'a κρερῆ cu unu s nu s'a facutu stramutare dein locu, ci alte scaimbari usitate; er' κρῆκῆκῆζ, lat. cucurbita, se dice sî κῆκῆκῆζ; sî κρῆκῆκῆζ deiu lat. con-curvium, inse sî κῆκῆκῆζ.

c) silabe intregi, pr. in παρῆ in locu de παρῆ, lat. palus-ude, ital. palude sî padule; αλῆκῆ lat. hallucinor; sî ἀρῆκῆ, deca se deriva dein lat. occurrō etc.

§. 46. Analogice.

In formarea, seau deformarea, limbei romanesci avû multa influentia dein partea analogiei legea, ce o numimu a asemenatiunei (assimilationis), dupa carea unele cuvinte, ce dupa form'a dein afora a pronunciei, acumu au aceasi terminatiune, prein usulu

indelungatu în gur'a poporului, s'au asemenatu între sene în tote flexiunile, că și cându semenatiunea acelei terminatiuni ar' fi fostu radicale, er' nu numai fonetica; asiá de exemplu vorbele *μια, ρια, ρρια*, în sing., în pronunțiare fiindu asemenia la terminatiune cu *τρια, ωια*, în urma se asemenara în tote casurile, că și cându terminatiunea le ar' fi totu aceea după origine, și de aceea au gen. sing. și numiu. plur. *μῆλαι, ρῆλαι, ρρηλαι*, că și *τρῆλαι, ωῆλαι*; că și cându *μια, ρια, ρρια* aru fi formate dein *μιαζ, ριαζ, ρριαζ*, cu *L* elisii, că în *τρια ωια*, în locu de *τρῆλαζ, ωῆλαζ*, er' nu dela masc. *μιαῖ, ριαῖ, ρριαῖ*; mai susu §. 35.

Note.

1. După această lege a' asemenatiunii:

a) pronumele și adiectivele feminine terminate în sing. în *ια*, seau *ῆ* sub accentu, se asemenena cu substantivele scurte și terminate în *ια*, seau *ῆ*, sub accentu în locu de *ῆλαζ*, pr. *μια, ρια, ρρια*, în exemplele mai a-ante adusa.

După norm'a pronumelui *μια*, apoi se asemenara și cele alalte două pronume *τα* și *κα*, contrasa dein *ταια* și *καια*, de și nu sunt terminate în *ια* seau *ῆ*, ci numai în *α*, și asiá și acestea aiau formatu plur. femin. cu *αι*: *τααι, κααι*, că și cele alalte.

Pre urmă'a acestoru pronume contrasa, mai încolo și alte substantive contrasa, nu numai în *α*, ci și în ori care alta vocală lungă seau accentuata, totu asiá formara numerulu plurale, de unde se dice *κααι, χααι* dela *κα* contrasu dein *καῖα*, ital. *bava*, adi neusitatu la uoi în sing., și dela *χα* contrasu dein *χαῖα* grec. *χαῖα* la Suda; inca și *χι* contrasu

doiu $\xi\ddot{\iota}$ seau $\delta\dot{\iota}$, lat. die sî dii sî $\delta\dot{\iota}$, face $\xi\dot{\iota}\lambda\epsilon\dot{\iota}$; cá sî cumu nominativulu acestor'a toturoru in sing. ar' fi asemenea scurtatu, lapedandu pre Λ seau $\Lambda\zeta$, cá $\tau\alpha\lambda\zeta$, $\sigma\alpha\lambda\zeta$. $\kappa\alpha\lambda\zeta$, $\xi\alpha\lambda\zeta$, $\xi\dot{\iota}\lambda\zeta$, dein cari pre unele usulu le a sî intrudusu, inse cu insemnari ceva diverso, pr. $\kappa\alpha\lambda\zeta$ sî $\xi\zeta\epsilon\alpha\lambda\zeta$, $\xi\alpha\lambda\zeta$ in locu de $\xi\alpha\lambda\zeta$, inca sî $\xi\dot{\iota}\delta\zeta$, $\rho\omega\delta\zeta$, cá $\eta\tau\epsilon\delta\zeta$, $\sigma\tau\epsilon\delta\zeta$ etc.

b) numele feminine terminate in E dupa pronuncia, inse cu E derivatu dein ζ , formeza adi numerulu plur. in $\dot{\iota}$, cá sî cumu terminatiunea E dein nominativulu sing. ar' fi originariu, pr. $\nu\dot{\iota}\epsilon$ lat. viva sî vinea, sî asla in locu de $\nu\dot{\iota}\zeta$, dola $\nu\dot{\iota}\delta$, sî $\nu\dot{\iota}\nu\dot{\iota}\zeta$; $\nu\epsilon\kappa\epsilon$, in locu de $\nu\epsilon\kappa\dot{\iota}\zeta$, ital. vecchio-a; $\sigma\omicron\upsilon\dot{\iota}\epsilon$ in locu de $\sigma\omicron\upsilon\dot{\iota}\zeta$, lat. socius-a; $\sigma\kappa\rho\dot{\iota}\omega\rho\epsilon$, $\sigma\zeta\rho\epsilon\zeta\tau\omega\rho\epsilon$, $\kappa\zeta\alpha\kappa\zeta\tau\omega\rho\epsilon$ in locu de $\sigma\kappa\rho\dot{\iota}\acute{\omega}\rho\dot{\iota}\zeta$, $\sigma\zeta\rho\epsilon\zeta\tau\acute{\omega}\rho\dot{\iota}\zeta$, $\kappa\zeta\alpha\kappa\zeta\tau\acute{\omega}\rho\dot{\iota}\zeta$ dela $\kappa\zeta\alpha\kappa\zeta\tau\omicron\rho\dot{\iota}\delta$, facu plur. $\nu\dot{\iota}\dot{\iota}$, $\nu\epsilon\kappa\dot{\iota}$, $\sigma\omicron\upsilon\dot{\iota}\dot{\iota}$, $\sigma\kappa\rho\dot{\iota}\omicron\rho\dot{\iota}$, $\sigma\zeta\rho\epsilon\zeta\tau\omicron\rho\dot{\iota}$, $\kappa\zeta\alpha\kappa\zeta\tau\omicron\rho\dot{\iota}$, cá $\sigma\upsilon\delta\omega\rho\epsilon$, $\sigma\upsilon\delta\omicron\rho\epsilon$, lat. sudor-re, in femin. cá sî in masculinu.

Dein cuntra numele terminate in ζ , derivatu dein E, formeza numerulu plur. in E, cá sî cele terminate in ζ derivatu dein α , pr. $\phi\alpha\upsilon\zeta$, $\phi\rho\delta\eta\zeta\zeta$, $\nu\dot{\iota}\zeta\zeta$ etc., lat. facies, fruns-de, vitis-e, in plur. $\phi\tau\epsilon\zeta\epsilon$, $\phi\rho\delta\eta\zeta\epsilon$, $\nu\dot{\iota}\zeta\epsilon$.

c) gerundia-le, sî participia-le in $\omicron\rho\dot{\iota}\delta$ de Cojug. II sî III, lasandu formatiunea regularia mai de totu, se liau dupa formele Cojugatiunei I, pr. $\phi\zeta\kappa\lambda\eta\delta\delta$, $\phi\zeta\kappa\zeta\tau\omicron\rho\dot{\iota}\delta$, cá $\lambda\zeta\delta\delta\alpha\kappa\eta\delta\delta$, $\lambda\zeta\delta\delta\alpha\zeta\tau\omicron\rho\dot{\iota}\delta$, etc.

Dupa acésta norma apoi, sî dela verbele $\mu\dot{\iota}\eta\tau\epsilon\rho\epsilon$, $\mu\alpha\eta\tau\epsilon\rho\epsilon$, $\nu\delta\eta\eta\rho\epsilon$ etc., s'au formatu gerundia-le sî participia-le numite, nu dela infinitivu sî dela participiulu trecutú cá in Cojug. I, ci dela a 3. persona a cojuntivuluí in ζ , cá sî cumu sî celea de Cojug. I aru fi formate totu dela aceeaşi persona, inse in indicativu cu ζ , sî de aceea, dupa acea persona, a-

vendu $\psi\acute{\iota}\nu\tau$, seau $\psi\acute{\iota}\nu\acute{\iota}\tau$ contrasu in $\psi\acute{\iota}\epsilon$, $\mu\acute{\alpha}\nu\tau$ seau $\mu\acute{\alpha}\acute{\iota}\epsilon$, $\nu\delta\eta\tau$ seau $\nu\delta\acute{\iota}\epsilon$, astadi facu gerundiulu $\psi\acute{\iota}\nu\kappa\eta\delta$ seau $\psi\acute{\iota}\nu\delta$, $\mu\acute{\alpha}\nu\kappa\eta\delta$ seau $\mu\acute{\alpha}\acute{\iota}\nu\delta$, $\nu\delta\eta\kappa\eta\delta$ seau $\nu\delta\acute{\iota}\nu\delta$, er' in partic. in $\omicron\rho\acute{\iota}\varsigma$: $\psi\acute{\iota}\tau\omicron\rho\acute{\iota}\varsigma$, $\mu\acute{\alpha}\tau\omicron\rho\acute{\iota}\varsigma$, $\nu\delta\acute{\iota}\tau\omicron\rho\acute{\iota}\varsigma$ etc.

2. De acesta specie suntu și urmatoria-le:

a) numele $\sigma\omicron\rho\acute{\varsigma}$ și $\nu\omicron\rho\acute{\varsigma}$, de și suntu diverse dupa origine, lat. *soror*, *nurus*, inse dupa aceeași lege se asemnara in usu intru tote, că și candu aru fi de asemene forma originaria; asia dupa form'a $\sigma\omicron\rho'$, contrasa dein *soror*, că $\delta\omicron\rho'$ dein *dolor* (seau dupa romanía *dolor*), so formă și $\nu\omicron\rho'$, mutandu pre ς in \omicron ; inse dupa $\nu\omicron\rho\acute{\varsigma}$ cu ς in fine dein *nurus*, se conformă și $\sigma\omicron\rho\acute{\varsigma}$ facundu $\sigma\omicron\rho\acute{\varsigma}$ - $\mu\acute{\iota}\alpha$ cá și $\nu\omicron\rho\acute{\varsigma}$ - $\mu\acute{\iota}\alpha$; și apoi dein $\nu\omicron\rho'$ facunduse $\nu\omicron\rho\acute{\tau}$, cá dein *manus* $\mu\acute{\alpha}\nu\tau$, se fece asemenea și $\sigma\omicron\rho\acute{\tau}$, ci amendoua cu \omicron simplu, nu cu ω , de una parte pentru că $\sigma\omicron\rho'$ e in locu de *sóror*, dein care se lapedă unu \omicron , er' de alt'a $\nu\omicron\rho\acute{\varsigma}$ \omicron in locu de $\nu\delta\acute{\rho}\varsigma$, asia câtu scaimbarea in ω erá cu nepotentia, alesu că terminatiunea in $\acute{\alpha}$ erá numai supletiva și mai tardia, de unde nece influenti'a ei asupr'a lui \omicron nu a fostu destulu de tare pentru alu stramutá in ω . De aci aceste nume tienura și in pl. conformitatea deplenu, formandu $\sigma\delta\rho\omicron\rho\acute{\iota}$ dupa form'a originaria in $\omicron\rho\acute{\iota}$, lat. *sorores*, inse scaimbandu vocalea antania in ς cá in cea alalta, er' $\nu\delta\rho\omicron\rho\acute{\iota}$ tienendu vocalea originaria dein a-ante, și scaimbandu-si terminatiunea dupa socia-sa in $\omicron\rho\acute{\iota}$.

b) particeu'a $\nu\rho\acute{\epsilon}$, a' careia forma originaria e $\nu\epsilon\rho$ cá la latini *vel*, amendoua inse dein $\nu\epsilon\rho\acute{\iota}$ lat. *velis*, scurtate mai in colo și in $\nu\acute{\epsilon}\acute{\iota}$ și in $\nu\acute{\iota}\varsigma$; inse dupa ce particele-le $\nu\rho\acute{\epsilon}$, $\sigma\rho\acute{\epsilon}$, $\tau\rho\acute{\epsilon}$, $\acute{\alpha}\nu\tau\rho\acute{\epsilon}$, incepura a se pronuncia cu R in a-ante de E,

in locu de cele latine per, super, tēr, inter, se scambă sî
 ɛɪ̯ɪ in ɛɪ̯ɪ pre urm'a sî dupa analogi'a acelor'a, macaru cã
 R in ɛɪ̯ɪ nu e originale, cã iu cele de mai susu, ci nu-
 mai strafornatu dein L.

Fiendu inse mai incolo, cã sî ɛɪ̯ɪ sî ɛɪ̯ɪ lat. vel sî
 velis, dupa origine se tragu dela verbulu volū lat. volo,
 de acea dupa aceeași lege se formã sî infinitivulu ɛɪ̯ɪ-ɪ
 in locu de ɛɪ̯ɪ-ɪ seau vel-re, cã la lat. vel-le in locu
 de vel-re; sî apoi de aci cele alalte tempore: ɛɪ̯ɪ in locu
 de ɛɪ̯ɪ lat. velit, ɛɪ̯ɪ, ɛɪ̯ɪAM, ɛɪ̯ɪ etc.

c) Inca sî in form'a auxiliaria a verbului voliu aflãmu in-
 fluenti'a acestei legi, dupa norm'a verbului AM, dîcundu ɛɪ̯ɪ,
 ɛɪ̯ɪ, cã ai, a, precumu sî in pl. ɛɪ̯ɪ, ɛɪ̯ɪ, seau forã
 ɛ: ɛɪ̯ɪ, ɪɪ̯ɪ, cã ɛɪ̯ɪ, ɪɪ̯ɪ, scurtandu sî lapedandu litere seau
 silabe; inse sî ɛɪ̯ɪ lat. habet, se pare formatu dupa form'a
 ɛɪ̯ɪ in locu de ɛɪ̯ɪ lat. volet, de unde sî ɪ̯ɪ se dice cã
 sî ɛɪ̯ɪ lat. velis, vel.

3. Dein acestea se cunosce, cãtu de afundu taliatoria e le-
 gea acesta in limb'a rom., sî cãtu de vechie potu se fia unele
 terminatiuni de intru ins'a, precumu cele scurtate dein ɛɪ̯ɪ,
 incepõdu dela pronume sî articlu, pentru cã legea asemena-
 tiunei pre tote, ori cãtu de mare se fia diferenti'a originaria
 a cuventeloru, se le tracteze cã pre unele intru totu aseme-
 nia. De acca, sî a nevolia, seau mai adevèratu, nepotentia este
 a reduco unele sunete sî forme la cele primitive stramutate
 dupa acesta lege.

§. 47. Tonice.

Influenti'a accentului seau tonului, se arata
 intru scambarea vocaliloru primitive A, E, O;

a) asupr'a lui A, rețienendui sunetulu chiaru și înaltu, pr. $\lambda\acute{\alpha}\delta\acute{\alpha}\alpha$, $\lambda\alpha\delta\acute{\alpha}\acute{\alpha}$ etc. (§. 8 sub b).

b) asupr'a lui E, înaltiandulu la ϵ , deca urmeza unu α seau ι în silab'a mai de aproape, pr. $\epsilon\tau\rho\kappa\epsilon$, $\epsilon\tau\rho\upsilon\epsilon$, dela $\epsilon\tau\rho\kappa\epsilon\text{-}\alpha\rho\iota$ etc. (§. 10 sub a).

c) asupr'a lui O în doua modure:

1) $\acute{\epsilon}\acute{\alpha}$ asupr'a lui E, înaltiandulu la ω , sub acelesi condițiuni, pr. în $\acute{\alpha}\omega\mu\eta\alpha$, $\acute{\alpha}\omega\mu\eta\iota$, dela $\acute{\alpha}\omicron\mu\eta\delta$, $\acute{\alpha}\omicron\mu\eta\iota$ etc. (§. 14 sub a);

2) rețienendui sunetulu chiaru, se nu scape în ϵ , pr. $\acute{\alpha}\omicron\rho\mu\delta$, $\acute{\alpha}\omicron\rho\mu\iota$, și $\acute{\alpha}\omega\rho\mu\alpha$, $\acute{\alpha}\omega\rho\mu\iota$, er' forà accentu $\acute{\alpha}\delta\rho\mu\iota\mu\delta$, $\acute{\alpha}\delta\rho\mu\iota\upsilon\iota$, etc. (totu acolo sub b).

Note.

1. Accentu seau tonu, se numesce înaltiarea melodică a' unei silabe seau vocali întregi, dela unu tonu mai de diosu, la altulu mai susu, pr. în $\lambda\acute{\alpha}\delta\acute{\alpha}\alpha$, $\lambda\alpha\delta\acute{\alpha}\acute{\alpha}$, unde A întru ambe formele se pronunția cu unu tonu mai înaltiatu de câtu α , de și radecin'a cuventului în ambe formele e totu un'a.

2. În fia-care cuventu, numai una silaba se pronunția cu accentu seau tonu mai înaltiatu, er' cele alalte tote cu tonure mai de diosu, pr. în $\lambda\acute{\alpha}\delta\acute{\alpha}\alpha$, $\lambda\alpha\delta\acute{\alpha}\alpha\mu\delta$; $\acute{\alpha}\omicron\rho\mu\delta$, $\acute{\alpha}\delta\rho\mu\iota\mu\delta$ etc.

3. Înсе nu tote cuventele au accentu, seau silaba cu tonu înaltiatu; asia:

a) cuventele unisilabe, pr. $\acute{\alpha}\alpha$, $\kappa\alpha$, $\phi\alpha$, $\sigma\alpha$, $\sigma\tau\alpha$, $\eta\delta$ etc., pentru că întru incele varietatea seau înaltiarea tonului nu se pote oserbá, forà numai în compusetiune cu altu cuventu, pr. $\acute{\alpha}\acute{\alpha}\text{-}\eta\iota$, $\kappa\alpha\text{-}\upsilon\iota$, $\phi\alpha\text{-}\lambda\iota$, $\eta\delta\text{-}\mu\alpha\iota$ etc., înсе forà cá asemene accentu se aiba potere scaimbatoria asupr'a vocaliloru, de câtu

pusetiune, pr. ρόγδ-τε, ηδ-ψιδ, etc.; er' candu acelea se compunu numai intre seno, accentulu vene pre celu mai dein a-ante, pr. ἄνσε, ἄνκz, πίντρδ-κz etc., de nu cumu-va un'a deintru insele e lunga dupa pusetiune, pr. Δε-Δε-εδπτδ, Δε-Δε-εδρ'α, etc.

§. 48. Loculu accentului.

Loculu accentului, in limb'a rom., e un'a dein cele mai de pre urma trei silabe ale cuventului, preste cari mai incolo nu suie, pr. αντ, αστρει, ἄρδρει, muliere, selbáteca etc.

Er' ce se pare a fi in cuntr'a acestei legi, vene numai dein adausulu particele-loru ne-accentuate impreunate cu cuventulu principale, pr. ómeni-loru, dátu-mi-s'au etc.

Note.

1. Numele -si retienu accentulu dein numinativulu sing. in tote fosiunele, inca si candu le-se adaugo una silaba seau articlulu, pr. dela júde pl. júdeci, ὠνε pl. ὠνεσι, ὄμβ pl. ὄμεσι, ηδμε pl. ηδμεσι la celi vechi lat. júdex-ces, hospes-ites, homo-ines, nomen-a etc.; si júdeci-loru eto.

Singuru genotivulu sing. si plurale nearticulatu, alu unor pronume si adiective cu declinatiune propria, in ει, ει, si ορδ, varieza in accentuare; mai adeverata inse se pare pronunsiarea cu accentulu pre vocalea antania a' aceluor terminatiuni, pr. κερδσι, κερδρδ, μελτορδ, δηορδ etc., mai alesu adaugunduse a in fine, pr. κερδσια, κερδρ'α, μελτορ'α, δηορ'α etc.; — er' in verbe accentulu varieza dupa tempore si persone, pre cumu se cunoște dein esemplele de mai susu: λαδδz, λzδδ'α etc.

2. Verbele inse, au plecare asi retrage accentulu in apoi dela silabele dein urma ale radecinei, une ori chiaru si preste prepusetiune, ci mai raru, pr. dela a ΛΑΠΕΔΑ, σκῆπτρά, σκαρμηνά etc., in pres. se face ΛΑΠΤΑδ-α, σκῆπτρδ-α, σκάρμηνδ-α; alesu:

a) verbele derivate dein nume cu penultim'a lunga dein natura, pr. μῆτρδ α, ἀμπρίδρδ-α, dela ματρδ. πριδρδ, asia si αμσάρσζτδ, αμσέρρεκδ, ἀμπρίδρδ, ἀμπρίδνδ, ἀμπύκινδ etc., dela σαρσάτδ, ερρεέτε, ἀμπρι-ψδρδ, ἀμπρι-δνδ, πδκινδ;

b) verbele compusa deintru una prepusetiune si deintru unu verbu redusu la una silaba, intrega, au neintrega, pr. ἀφδ, σῶφδ, ἄμφδ, ἄμπδ, κόσδ lat. consuo, κῶστδ lat. consto, ἰδδ lat. exeo;

c) alte verbo si nume, pr. ἀπρδ. κῶμπρδ, ἀπρδ, σῶμπρδ, πρέσρδ, κόπεριδ, σῶφεριδ, κῶπιτδ, πρέπιτδ, ἀέπιρδ, στράκδρδ, κῶκδ, κῶκρδ, etc., compusa dein prepusetiunile: α, κο-κδ, α, πρε, σῶ, στρδ, si dein verbe.

§. 49. Legile accentuarei.

Accentuarea in limb'a rom. e, cá si in cea latina, prosodica, adeca dupa lungimea si scurtimea silabeloru, si dupa legile accentuarei latine, cu pucine esceptiuni.

Vocalile si silabele lunge, suntu seau dein natura, pr. in muliere lat. mulier-ére, καρτῶτε, lat. virtus-túte etc., care se potu scí numai dein usu si dein formele gramaticali; — seau dein pusetiune, candu adeca dupa vocalea silabei urmeza doue conson-

nanti un'a dupa alt'a, pr. $\text{ἡνικελῆντι, παρῖντι}$ etc., cá sî la latini: intellectus, parens-ente.

Vocalile scurte, inca se cunoscú numai dein usu sî dein formele gramaticali, alaturandu inse sî limb'a latina sî italiana.

Note.

1. Spre determinare mai de aproape, potu sierbí urmatoria-le:

a) accentulu seau tonulu, e totu de un'a pre silab'a cu vocale lunga, dein natura, au pusetiune, pr. muliére, intie-lépta, etc. Escepciunile s'au vediutu mai susu §. 48 not. 2.

b) candu in cuventu nu se afla silaba lunga, accentulu stá pre cea mai departata silaba a cuventului numerandu dela fi-nea lui in apoi, pr. súneta, súnete; ἐκνήστει, ὄμιλεις , etc.

c) in numerarea silabeloru venu a se cuprende sî vocalile diumetatíte i sî u, candu potu veni in casu de a se pronuciá intregi, pr. $\text{ἀπρῖι; δομῖι, δομῖι-αι, δομῖι λορῖ}$ etc.

2. Deci accentulu se afla:

a) in silab'a de pre urma, numai dupa lapedarea unei si-labe mai dein urma, pr. ἀ λειδῖά scurtatu dein ἀ λειδῖάρι , lapedandu pre RE finale; — seau dupa contragerea celor doue silabe mai dein urma intru una vocale seau diftongu, pr. βερύει in locu de βερύκλει , unde lapedanduse L, vocalile E sî A s'au contrasu intru unu diftongu: ea seau κ ; — seau in compusetiune, candu silab'a penultima prein elisiune seau contractiune nu e intrega, pr. in αῖά, αῖά , in locu de α-αῖ-α, α-αῖ-ά , scurtate in αῖά, αῖά , asia sî in imperfectii verbeloru: $\text{λεῖδάμ-αῖ-ά, φειδάμ-αῖ-ά}$, in locu de: $\text{λεῖδά-αμ, αῖ-α, φει-αμ, αῖ-α}$.

b) Cuventele disilabe, nescurtate sî necoutrasa, au accen-

tulu in penultim'a sia lunga ori scurta, pr. in *μάθη*, *τέτε*, *δάμνη*, etc.; afora de cele despoliate de accentu, mai susu §. 47 not. 3.

c) cuventele trisilabe seau mai lunge, nescurtate si necontrasa, au accentulu in penultim'a, de e vocale lunga, pr. *μάθη*, *τέτε*, etc.; er' deca penultim'a e vocale scurta, accentulu e in antepenultim'a, pr. *τέτε* lat. *siccitas*, *ί*, *ύ* pr. lat. *lepus-ore* etc. Esceptiunile, vedi mai susu §. 48. not. 2 sub a).

§. 50. Semnele accentului.

Accentulu, la greci, si dupa eli la latini, se semneza cu trei semne, seau virgule scrise de asupr'a vocalei accentuate.

Acele semne suntu:

a) accentulu acutu, seau virgul'a plecata dein stang'a in drept'a, pr. in *πάρτε*, *λαυά*, *υεδέ*.

b) accentulu greu, seau virgul'a plecata dein drept'a in stang'a, pr. in *λαυά*, *υενί*, *υεδί*.

c) accentulu cercuflesu, seau virgul'a compusa dein cele dein susu amendoue, pr. in *δί*, *δί*cu, *αυδί*.

Note.

1. Semnele accenteloru la greci in temporele mai tardia, si dupa eli la sloveni si romani, au fostu forte usitate. Inse la latini, si la popore-le latine prea raru, si mai multu numai spre destintiuene.

2. In limb'a greca cele trei semne ale accentului se numescu: *ὀξεῖα*, *βαρεῖα*, *περιοποιένη*.

CAPU II. GRAFICA.

§. 51. Literele respundietorie.

Literele dein alfabetulu latinu, respundietorie suneteloru elementaria dein limb'a rom., suntu doue-dieci sî un'a, acestca:

A a, B b, C c, D d, E e, F f, G g, H h, I i, L l, M m, N n, O o, P p, R r, S s, T t, V v, Z z, — J j, U u.

Dein cari, cinci suntu pentru vocali: a, e, i, o, u, respundietorie celoru mai de antaniu cinci sunete vocali primitive a, e, i, o, u; mai susu §. 4.

Er' cele alalte siesa-spra-diece suntu pentru cosunanti, respundietorie cosunantiloru romanesci primitive, de plenu patru-spra-diece: bp, dt, cg; l, m, n, r; s, j; v, f, la: κn, Δτ, κr, λ, μ, η, ρ; c, j; b, φ; — mai pucinu doue: z z, h h.

Lipsescu litere anumite, respundietorie celoru alalte sunete derivate, patru pentru vocali: z, j; t, w; sî patru pentru cosunanti: w, u, v, r; — sî in câtuva pentru z.

Cele alalte litere, ce se mai afla in alfabetulu latinu, ne suntu de prisosu: K, Q, X, sî Y; — in câtuva chiaru sî H, Z.

Note.

1. Despre neajunsulu sî prisosulu alfabetului latinu s'a disu mai susu § 2, unde s'a aratatu, că neajunsulu sî prisosulu lui nu e numai pentru limb'a rom. sî cele alalte dialecte noue latine, ci a fostu chiaru sî pentru vechi'a latina.

În câtu pentru cele ce ne lipsescu, lucrulu e mai invederatu, de câtu se mai incapa disputa.

Inse în câtu pentru cele prisositorie, remanendu înca ceva îndoielea, mai oserbâmu sî aci pucinele :

a) cã literele latine K sî Q, ne suntu în adevèru superflue dein partea fonetica; ceea ce e cu nepotentia a se negã, pentru cã amendoua respundu numai cosunantei K, cã sî C, va se dîca: trei litere pentru unu sunetu; — înse totu asia de prisosu suntu sî dein partea etimologica, pentru cã principiulu etimologicu, nu are se se estenda mai încolo de marginile limbei romanesci; — seau sî în casu, candu s'ar' admite asemenea divagatiune, remane fapta ne-contestata, cumu cã nu numai însii latini au recunoscutu súperfluitatea acestoru doue litere, pre cumu amu citatu mai susu, ci sî cumu cã usulu a-eeloru litere la vechii latini nu a fostu generale.

Despre K, se scie, cã în urma, nu se mai scria de câtu în pucine cuvènte, cari inse se afla scria sî cu C. — Er' pre Q, nulu scrieau, de câtu deca urmã alta vocale dupa u, pr. quare, quis etc., er' aliurea-lu lapedau chiaru sî în cuvèntele scria cu Qu, pr. locutus dela loquor, secutus dela sequor, de unde sî secus, sî sexus sî secundus; coctus, coxît, dela coquo etc. Înca sî urmandu alta vocale une oria se lapedã, pr. in cui sî cuius dela quis, quum sî cum etc. În scurtu, latinii ajunsera a nu mxi serie Qu, de câtu în cuvèntele în cari dupa K în adevèru se sî pronunçiã unu u diumetatîtu *), pre cumu facu sî astadi italianii scriendu qu unde se pronunçiã cū, pr. aqua, cinque etc. pronunçiate, cã a cūa, cincūe; aliurea nu.

*) Latinii pronunçiau în unele vorbe sî dupa G, cã sî dupa Q, unu u diumetatîtu, pr. anguis, sanguis, lingua, stinguo, etc., forã se mai formeze alta litera pentru Gū, cã pentru Cū.

De unde pentru Q in limb'a rom., nu se pote alegá, nece usulu limbei latine, pentru cá e instabile si variante, nece usulu limbei italiene, pentru cá noi nu pronuniámu nece macaru unu cuventu scau una silaba cu pronunci'a originaria a' lui Qu, cumu se pronuncia la latini, si se pronuncia adi la italiani.

Remane dar' C pentru κ, cá la latini; er' K, Q, nu ne suntu de lipsa pentru cuventele romanesci.

b) X e una litera pentru doua sunete, cari-si au literele corespundietorie destinte in alfabetu; de acea dein partea fonetica, si ea este superflua la noi, precumu era si la latini, de care amu d'isu erasi mai susu; er' dupa etimologia, candu amu volí se o mai scriemu, s'ar' cadé, se o scriemu scau numai in locu de S, scau si in locu de PS alu nostru, in cari X s'a stramutatu la noi, pr. am dixu, díxe, coxa si coxe etc., ceea ce crasi ne ar' duce prea departe, preste marginile limbei romanesci.

c) Y e una litera numai grecesca, si latinii o scrieau numai in cuventele grecesci mai tardiu adoptate in literatur'a latina, pre candu in vorbele de origine vechia grecesca scrieau V, in care se stramutase la eli; de unde coli vechi scrieau Burrus in locu de Pyrrhus, Bruges in locu de Phryges etc., precumu era stramutatu si in lupus dein grec. λύκος, super si supra dein υπέρ, rom. inoa lupu, a supra.

Dupa accesi norma, in limb'a rom. in cuventele mai vechia de origine grecesca dicemu si noi u, unde grecii scriu y, pr. μαρτυρός, μαρτυρία, grec. μάρτυρ, μαρτυρία; μητρυζ, grec. μήτρας etc. Er' urm'a sunetului vechiu grecescu alu lui y, la noi a remasu numai in ψύρος in locu de giuru lat. gyrus gree. γυρός.

De unde nece acésta litera nu ne e de lipsa pentru vor-

bele romanesci, cumu nu r. fostu nece latiniloru pentru cuventele latine.

2. Remane se mai atingemu si de H si Z, de cari amu disu, ca si acestea in catu-va ne suntu de prisosu.

a) in catu pentru H, nu numai gramaticii latini s'au declaratu, ca e cu indoiela deca se si pote numi litera, ci si usulu lui la vechii latini a fostu forte nestabile, in catu varietatea e nespusu de mare in cuventele, ce au a se scrie cu scau forà h.

Er' in limb'a rom., cuventele de origine latine tote, scau mai tote, se pronuncia forà acelu sunetu, ce se representa adi sub h, asia catu, dupa ce nece italianii nulu mai pronuncia nece macaru intru unu cuventu, fia de origine latina ori straina, dar' nece in limb'a rom. nu se pote arata vre unu esemplu certu, in care h latinu se se pronuncie, er' esemplele, ce se producu, nu se potu aparà deplenu, asemenca se pote dice cu doreptu cuventu, ca H latinu pentru limb'a rom. inca e superfluu.

Inse dupa ce in limb'a romanescă se afla cuvente grecesci de origine mai noua, ce nu se potu inca lapeda, in cari x grecescu adi se pronuncia ca h dein cuventulu francescu hardi; — si dupa ce ortografisiti romani, in unele parti au introdusu ch si gh dein ortografi'a italiana (§. 35 not. 10), — si pentru acestea, si pentru cuventele straine, H are se mai remania in alfabetulu romanu, precumu mai au se remania si cele alalte litere superflue, de cari amu disu mai susu, pentru vorbele si numirile straine, in catu nu suntu romanisate.

b) in catu in urma pentru Z, pre care gramaticii latini inca-lu numescu litera grecesca, si care, ca si y, numai mai tardiu a inceputu a se scrie in limb'a latina, de si sunetulu ei se afla in limb'a latina inca mai de multu, — in limb'a romana ne e de lipsa, numai in catu raspunde cuventeloru si formeloru romanesci de origine grecesca, adoptate si la latini, pr. in bo-

tezu lat. baptizo grec. βαπτίζω etc., și în cele străine; — er' în câtu pentru cele alalte cuvente și forme curatu latine, z ne e superfluu, fiindu derivatu dein altu sunetu primitiv; vedi mai susu §. 40.

3. Alfabetulu latinu e totu unulu cu celu grecescu, și amendoua de origine orientale-semitica; înse la latini cu mai multe modificatiuni dupa tempore, în form'a și ordinea literelor, pre cumu și la greci s'a templatu.

Dein alfabetulu latinu se tragu alfabetele totoru celoru alalte limbe noue latine, afora de alu limbei romanesci, care numai de acumu în a-ante are a se stabili.

Er' dein alfabetulu grecescu mai nou, și dupa formele scrisorei dein seclii VIII—X, s'a formatu alfabetulu slovenescu, și dupa acest'a celu romanescu, amendoua cu aditamente, parte dein alte alfabete, parte numai arbitraria.

§. 52. Sistem'a ortografica.

Fiendu că fundamentulu a tota ortografi'a, e unitatea limbei, carea înse nu se pote almentrea statorî, de câtu prein urmarea formelor genuine primitive, și lapedarea celoru secundarie spurie dein limba, deca limb'a înca nu este în altu modu fipsata, de acea și pentru limb'a romana, după ce înca nece unu dialectu romanescu nu a castigatu preponderantia asupra celoru alalte și preste tota limb'a, antaniulu postulatu pentru ortografia este statorirea unitatei limbei romane, — a determiná stensu, cari suntu formele genuine a le limbei, atâtu în respectulu foneticu, câtu și etimologicu, și în scriere a le urmă cu esactitate.

Formele fonetice ale limbei rom. suntu descise

sî judecate în capulu antaniu alu acestei sectiuni, ex' cele etimologice se voru descrie sî de judecá, în câtu se tienu de gramateca, în sectiunea urmatoria, — sî în specie pentru fia care cuventu în lexicologia.

Notă.

1. Greutatea ortografiei romanesci cu litere latine, este necontestata, sî provene dein doue cause: dein neajunsulu alfabetului latinu, sî dein varietatea dialectelor.

Dein caus'a de antaniu, ne-avendu atâte litere în alfabetu, câte ne suntu de lipsa spre desemnarea fia-carui sunetu articulat cu litera destinta, sî nefiendu în poterca nostra de a creá dela noi sî a adauge noue litere la alfabetulu vechiu, de acea suntemu nevoiti a supleni acestu defectu în altu modu, sî adeca pentru literele lipsitorie a ne sierbí cu cele alalte dein alfabetu, cu cari cele lipsitorie au cova conesiune, ceea ce în limb'a rom. se fundeza pre derivatiunea genetica a' unei litere deintru alt'a.

Dein a dou'a cauza, legile gramaticali sî formele etimologice de multe ori frangunduse în usulu vulgariu prein legile fonetice ale limbei preste totu seau numai locali, de sene urmeza, cá în scriere, — au, se se oserbeze legile etimologice gramatice strinsu, forà atentiune la legile fonetice, alesu cele partiali seau locali, — au, neconsideranduse formele genuine gramatece, se se oserbeze numai pronunsierea vulgaria cu tote varietatile particulari, provinciali sî locali.

De unde se nascura doue sisteme principali, un'a gramateca-etimologica, alt'a fonetica vulgaria.

2. Inse fonetismulu, sî prein urmare pronunsi'a fia-carei limbe, suntu atátu de nestatorie, câtu nece una limba nu a remasu, nece pote se remania nestramutata, ci e espusa la modificatiuni sî scambári necontenite, caror'a numai prein scriere

se pote pune ore-care piedeca, cá se nu devieze prea multu, adoptanduse una singura sistema pentru totu cuprensulu limbei, si una singura forma eclectică dein totu, ce e mai regulatu între tote formele dialectice ale limbei.

Dein care cauza si sistem'a curatu fonetica mai nece intru una limba nu s'a adoptatu, pre cumu nece in limb'a rom. nece chiaru in cartile baserecesci, fiendu cá si acestea suntu scrise in câte unu dialectu speciale, pre care consensulu tacitu, ne potendu resiste, l'a adoptatu, si de acea astadi mai nece unulu nu scrie in dialectulu, in care s'a nascutu, ci multu pucinu urmeza dialectulu generale alu limbei.

3. Ortografi'a inse, ori câtu de regulata se fia, de acea inca totu nu pote se fia strictu etimologica-gramateca, si nu a fostu nece intru una limba; pentru cá totu deun'a literatur'a unei limbe s'a inceputu, nu numai dupa ce limb'a a ajunsu la ore care perfectiune, ci si dupa ce a si patitu unele scaimbari fonetice in contr'a legiloru gramatice-etimologice, atátu de profunde, in câtu scrietorii de antaniu au cautatu a le respectá, er' celi mai tardfi nu au potutu se le departeze.

De acea, mai totu de un'a precumu s'a fipsatu una data form'a limbei dein ori ce cauza, asia a remasu si pentru venitoriu, si ortografistului nui remase, de câtu se aduca ore-care ordine in varietatile una data admiso, in limb'a fipsata, pre câtui erá cu potentia.

Cumu dar' limb'a mai nece una data nu s'a fipsatu dupa rigorea gramaticale, precumu nece a potutu, ci mai totu de un'a de modelu s'a luatu dialectulu unui locu seau unui periodu mai inaintatu in cultura, asia si ortografi'a acelei epoco a remasu de mustra, buna-rea cumu a fostu, pentru tempurle urmatoria, si mai totu de un'a a fostu cu nepotentia, a o mai regulá, de câtu in pucine puncte si nu de mare insemnatate.

Asia dialectulu florentinu si form'a limbei lui Dante, a ocupatu locul de limba si ortografia natiunale italiana între tote cele alalte dialecte ale Italici. Asemenea se timplá si cu

limb'a și ortografi'a franceze, engleze etc., cari nece una potere omenesca nu mai este, de ale scaimbá in alta forma, de cumu sunt, de și la inceputu ele nu au fostu de câtu dialecte particulari și locali.

4. Cumu cà și in limb'a rom. s'au templat scaimbari fonetice, s'a vediatu mai susu; și acestea parte suntu generali, admise de tota romanimea, parte numai partiali, admise numai in unele provincie, tiente seau locure. A restorná pre cele de antâniu, și a le reduce erasi la form'a primitiva genuina și regulata, mai alesu deca nu se mai afla urme positive despre asistenti'a loru in usulu limbei rom. dein care-va tempu, seau dein care-va locu, s'ar' paré una incercare, nu numai desierta, ci chiaru și neposibile.

Er' doin cuntra, a admite tote varietatile, câte s'au facutu candu-va, seau se facu și astadi pre unde-va, nu ar' insemná, de câtu a legitimá și santiuná atâte dialecte, câte se audu in gur'a poporului romanu, — ceea ce inca nu se pote, forá de a frange unitatea limbei, carea e fundamentulu a' tota literatur'a, și prein urmare și a' tota ortografi'a.

5. Dupa ce inse limb'a rom. inca nu e fipsata, ci de presente inca se afla in stadiulu, cumu se crede, alu desvoltarei; și dupa ce nece una provincia, și nece unu tientesu, cu atátu mai pucinu vre unu locu particulariu, nu pote avé derepta pretensiune de asi impune dialectulu seu particulariu totei romanimi, — natiunea romana se pote tiente mai fericita de câtu multe altele, avendu intrega libertatea, de asi stabili form'a limbei, nu dupa capriciu seau impregiurari fatali, ci dupa regule corecte și conforme naturei limbei sale, alegundu dein tote dialectele totoru epocelor și totoru locurilor, cari s'au vorbitu candu-va, totu ce e mai regulatu și corect.

§. 53. Regule generali.

Deci, dupa ce in limb'a rom. sunetele articulate

ale limbei, suntu parte primitive, parte derivate dein primitive, er' primitivele tote au litera respundietoria in alfabetulu latînu, cari pentru cele derivate mai de totu lipsescu, — pentru statorirea unei ortografie dupa natur'a limbei si dupa necesitatile alfabetului, ce adoptâmu, e de neaparata necesitate, cá:

a) Tote sunetele primitive, etimologice, se se scria cu literele respundietorie dein alfabetulu latinu, pr. a cu A, s cu B, etc. (§ 51); si —

b) Tote sunetele secundaria, derivate prein fonetismulu limbei, se se scria cu literele suneteloru primitive, dein cari se deriva, pr. z cu A seau E, ȳ si ȳi cu g e, g i, etc. (§. 18).

Cari deductiuni se potu considerá cá doue regule generali ortografice pentru scrierea limbei romanesci cu litere latine, si in thesi suntu recunoscute si adoptate in tote sistemele ortografice mai noue, si numai in aplecarea loru stá tota diferenti'a.

Note.

1. Accste doue regule generali, s'au acceptate si de societatea academica dein Bucuresci, in siedinti'a de 11 Sept. 1867, cuprense in §. 4 dein propunerea ortografica votata mai de toti membrii prezenti; vedi dupa prefatiune.

2. Ele se potu formulá si in modulu urmatoriu:

a) fia-care sunetu se scrie cu liter'a latina originaria seau etimologica;

b) intre mai multe forme fonetice seau gramatece, se dá preferenti'a celei, ce e mai aproape de form'a etimologica;

c) unde nu ajuta gramatec'a, avemu a recurre la dictionariulu etimologicu.

3. În câtu pentru sunetele derivate, ce nu au litere corespundietorie în alfabetul latinu, pr. \mathfrak{X} , \mathfrak{A} etc., controversi'a e mai puçina, cumu se se scria, si necesitatea de ale scrie cu literele primitive, dein cari se deriva, e mai batutoria la ochi.

Inse controversi'a mai încordata este asupra scrierei acelor sunete derivate, pentru cari se afla litere corespundietorie între primitive, una parte multieminduse a se scrie cu cele corespundietorie forã de a mai considerã, deca suntu derivate au nu, — er' cea alalta în poterca regulei adoptate, cá derivatele se se scria cu literele primitive, neaffandu de lipsa a mai luã amente, deca derivatele au litere corespundietorie în alfabetu, au nu, ci numai reducundu pre tote la sunetele primitive, în câtu adeca sufere usulu vorbirei mai regulatu, nu numai celu de acumu si mai latitu, ci si celu mai vechiu si mai restrinsu, pr. $\beta\kappa\chi\zeta$, $\sigma\kappa\rho\zeta$, $\pi\kappa\eta\zeta$, $\Delta\epsilon$, $\Delta\iota\mu\eta\eta\iota\kappa\iota\zeta$, $\Delta\iota\pi\iota\tau\upsilon\delta$ etc., er' nu $\beta\alpha\chi\eta$, $\sigma\alpha\rho\zeta$, $\pi\alpha\eta\eta$, $\Delta\epsilon$, $\Delta\iota\mu\iota\eta\iota\epsilon\iota\alpha\zeta$, $\Delta\pi\iota\tau\upsilon\delta$ sean $\Delta\iota\pi\iota\tau\upsilon\delta$, si asia $\nu\acute{e}d\iota\alpha$, $\acute{s}\acute{e}r\alpha$, $p\acute{e}n\alpha$, $d\epsilon$, $d\epsilon m\acute{a}n\acute{e}t\iota\alpha$, $d\epsilon r\acute{e}p\tau\upsilon$.

Strict'a cosecentia a' parerei dein urma, si necesitatea ei pentru regularea si unificarea limbei, nu mai încape la indoiela, si prein cele de panã aci e deplenu demonstrata.

4. Derivatunoa unoru sunete în limb'a rom., de multe ori inca e numai aparente, în care parte s'au insielatu mai multu, celi ce au presupusu, cumu cá tota diferenti'a, ce esiste între formele limbei latine si romauesci, e causata numai dein partea nostra, dupã ce s'a constatat pre deplenu, cumu cá dein contra mare parte a diferentiei proveno dein diferenti'a între limb'a latina urbana si rustica, limbei rustico urmandu nu numai vechi'a latina în a-ante de clasicitate, ci si dialectole mai noua latine, între cari cea italiana stã în frunte si lenga ca limb'a rom., asia câtu în mare parte nu noi, nec dialectole cele alalte, ci dialectulu urbanu alu clasiciloru latini, a produsu diferentiele cunoscute, abatenduse dela formele lim-

bei asia numite rustice, si adoptandu pre ale limbei grecesoi. De cari diferentie s'au adusu mai multe esemple mai susu (§. 6 not. 1. §. 10 not. 1. §. 16 etc.).

5. Afora de acaste derivatiuni aparenti, cari in adeveru suntu forme antice, si pentru noi primitive, suntu altele, cari s'au nascutu in senulu natiunei si suntu proprie limbei romanesci, si pre cari strinsu luandu, in catu se abatu dela formele primitive, le potemu considera cu dreptu cuventu de corruptiuni, de si dein partea eufoniei, care s'a nevolitu a aduce mai multa armonia in limba (mai susu §. 44 not. 1) s'aru paré a fi perfectiuni; dein care cauza aru fi a se si condemna si neconsidera cu totulu.

Fiendu inse ca si dein acestea, unele suntu forte antice, altele atatu de vulgate, catu nu mai este cu potentia in contr'a usului, generale a le reduce la formele si sunotele regulate si primitive, altele inca fiendu si dubie, — antice ca τ si ω in locu τ si σ ; vulgate ca $\phi\omega\mu\sigma$ in locu de fame; am in locu de abu; mele, tale, sale, in locu de moe, tce, see etc.; dubie, ca $\alpha\eta\sigma\pi$, $\kappa\beta\mu\eta\sigma\pi$ cu σ , seau a pari cumpari cu α , si de aci cu σ mutatu dein α , — de acoa, este mare necesitate de a face ore cari distinctiuni intre sunetele derivate, dupa cumu suntu mai regulari seau neregulate, mai generali seau particulari etc., si asia a retiene pre cele caracteristice limbei, a preferi cele regulare celor neregulate, si a nu fortiá in contr'a usului constante si generale a limbei.

6. Cole alalte forme de una origine mai tardia si neregulata, seau chiaru contrarie usului mai bunu si regulatu, mai antaniu si singure venu a se reduce la sunotele si formele loru primitive si regulare, forá alegere, deca pontru acelea se afla litore respundietorie, seau nu, in alfabetulu latinu.

De acesta categoria, de exemplu, suntu:

Deintre vocali: —

a) a in locu de α si ω , pr. in $\mu\alpha\sigma\eta$, $\beta\alpha\delta\eta$, $\nu\alpha\rho\eta$, $\phi\alpha\tau\eta$, $\alpha\phi\alpha\rho\eta$ etc. (§. 9 sub a si b).

b) ϵ in locu de η , pr. in $\phi\eta\epsilon$, $\tau\eta\eta$, $\kappa\eta\mu\epsilon$, $\pi\eta\gamma\epsilon\upsilon\epsilon$ etc. (§. 11 sub a).

c) i in locu de α si ϵ , pr. in $\iota\eta\mu\eta$, $\kappa\epsilon\eta\iota\mu\epsilon$, etc. (§. 8 not. 4 sub a).

d) o in locu de α si υ , pr. $\omicron\lambda\tau\alpha\rho\iota\upsilon\epsilon$, $\pi\omicron\rho\upsilon\epsilon$ etc. (§. 8 not. 4 sub b si § 15 not. 2).

e) υ in locu de α si o, pr. $\upsilon\mu\epsilon\lambda\upsilon\epsilon$, $\upsilon\mu\pi\lambda\upsilon\epsilon$, $\upsilon\eta\phi\lambda\upsilon\epsilon$, $\upsilon\eta\tau\rho\upsilon\epsilon$; $\eta\upsilon\tau\epsilon\rho\epsilon$, $\rho\upsilon\delta\gamma\epsilon\upsilon\delta\eta\epsilon$ etc. (§. 17 sub b si e).

Er' dein consonanti:

1) tote sunetele, ce se audu scaimbate dein $\epsilon\iota$, $\mu\iota$, $\eta\iota$, $\alpha\iota$, $\phi\iota$, pr. in $\gamma\iota\mu\epsilon$, $\kappa\epsilon\eta\tau\upsilon\epsilon$, etc., in locu de $\epsilon\iota\mu\epsilon$, $\eta\iota\eta\tau\upsilon\epsilon$ (§. 26 not. etc.).

2) moliatu'r'a lui $\lambda\iota$, $\eta\iota$, $\rho\iota$ in i grosu la noi cesti de dein cocc, pr. in $\iota\eta\upsilon\epsilon$, $\mu\upsilon\delta\iota\kappa\rho\epsilon$, $\eta\upsilon\delta\iota$, $\sigma\alpha\iota$ etc., in locu de $\lambda\iota\eta\upsilon\epsilon$, $\mu\upsilon\lambda\iota\kappa\rho\epsilon$, $\eta\upsilon\delta\eta\iota$, $\sigma\alpha\rho\iota$ (§. 35. not. 7).

3) moliatu'r'a lui $\kappa\lambda\iota$, $\gamma\lambda\iota$ in $\kappa\iota$, $\gamma\iota$, de si e antica, cumu arata limb'a italiana, inse e in contr'a usulu constanate in limb'a rom. a macedo-romaniloru (§. 35 not. 8 etc.).

4) η in locu de κ soau γ in a-ante de τ , fiendu in contr'a gramatecei, (§ 41).

7. Casurele de derivatiune aci specificate, cu dreptu cuventu s'aru pot \acute{e} calific \acute{a} si cu una apresiune mai aspra, c \acute{a} spurie, in c \acute{a} tu ele suntu si mai tardie si dein imitatiune.

Cu tote astea, si dein acestea unele fiendu forte inradecinate, reducerea loru la formele primitive e a se incerc \acute{a} numai cu cea mai mare crutiare, si nece una data a se forti \acute{a} .

§. 54. Regule speciali.

Regulele speciali suntu, parte pentru vocali, parte pentru cosunanti; și după cumu atâtu vocalile câtu și cosunantile suntu clasificate în două: primitive și derivate, asia și regulele suntu destinte pentru unele și altele.

Nota.

După ce în capulu antâniu s'a tractatu despre fia-care sunetu, vocale seau cosunante, primitivu seau derivatu, pre câtu numai s'a potutu de pre largu, de acea aici, spre incun-giurarea repetîrei în desiertu, și presupunendu, că cele, ce aru fi a se dice aici, suntu cunoscute de mai în a-ante, tractatiunea va fi restrinsa numai la cele neaparatu de lipsa de a se dice aci.

A. Pentru VOCALI.

§. 55. Primitive: a, e, i, o, u.

Vocalile a, e, i, o, u, în câtu-su primitive, suntu a se scrie cu literele latine corespundietorie: a, e, i, o, u, pr. ауръ auru, ери eri, народъ poporu, etc.

Er' în câtu-su derivate, suntu a se scrie, precātu suferu usulu, cu literele originarie, dein cari s'au derivatu, pr. мѣстѣ dein мѣстѣ mesa, фис dein фис și филиѣ fia și filia, инимѣ dein анимѣ ânima, морѣ dein морѣ juru, мориториѣ dein мориториѣ moritoriu; etc.

Note.

1. А se scrie cu A, și spre destintiune sub accentu cu &

pr. αὐρῶ, λυδῶν: auru, laudă etc., afora de candu este derivatu:

a) dein τ pr. in μαρτ in locu de μεττ, scrie cu E: mesa, feta, sera, vedia (§ 9 sub a).

b) dein ω, pr. in α φαρτ in locu de α φωρτ, scrie cu o: afora (§ 8 not. 4 sub b).

2. θ so scrie cu E, pr. λιγῶ, λιμνῶ: legu, lemnu; afora de candu e derivatu dein τ respective a, pr. in φίτ in locu de φίτ etc. scrie cu A: fia, filia, — τειῶ, κίμῶ, ἀντιειῶ: taliă, cliămu, ingliăciu etc. (§ 11 sub a).

Er' in φέτι pl. dela φαυτ, κίτμε, κίττ etc. cu A facie, cliame seu chiamo, cliae seu chiaie etc. (§ 8 not. 3. sub b).

3. Ἰ so scrie cu I, pr. φίρῶ, φίρε: firu, fire; afora de cându e derivatu:

a) dein κ, nascutu dein a, pr. in ἰνίμτ, τζίνδῶ, in locu de ἀνίμτ, τζίκνδῶ, scrie cu A: ânima, taliându, — seu dein ε, pr. βίνδῶ in locu de κίνδῶ, dela βκνδῶ, scrie cu E: vende (§ 8 not. 4 sub a. § 10 sub c).

b) dein ε, pr. in εἰνε, μῖνε, νῖνε, in locu de εἰνε, μῖνε, νῖνε, scrie: bene, mone, ne-se (§ 10 not. 4 sub a).

4. Ο so scrie cu O, pr. ομῶ, ορεῶ: omu, orbu; afora de κορῶ dein ϑ, scrie cu u: juxu (§ 15 not. 2).

5. Ὑ se scrie cu U, pr. ὕνῶ, εὕνῶ: unu bunu; afora de cându e derivatu:

a) dein ἀν prein κν, pr. in ὕμελῶ, ὕνγῶ in locu de ἄμελῶ, ἀνγῶ, scrie: amblu, angliu, seu ânghiū etc.

b) dein ἰν totu prein κν, pr. in ὕμνῶ, ὕμφῶ, scrie cu I: implu, influ etc. (§ 17 sub c).

c) dein o foră accentu, pr. in ΔΩΜΗΔΙΣ in locu de ΔΟΜΗΔΙΣ dela ΔΟΜΗΣ, ΠΥΤΕΡΕ in locu de ΠΟΥΤΕΡΕ dela ΠΟΥΣ, ΠΩΤΕ, scrie cu O: domnedieu, potere, etc. (§ 17 sub e).

§. 56. Derivate: α, κ; ε, ω.

Vocalile derivate α, κ, și ε, ω, sunt a se scrie cu literele latine, ce respundu vocalilor primitive, dein cari-su derivate, pr. ΛΑΪΔΑΤΕ, ΡΑΙ: laudatu, reu; ΚΑΝΤΕ, ΒΑΝΤΕ: cantu, ventu; ΜΑΙΕΡΕ, ΜΩΡΤΑ: muliere, morta.

Note.

1. α se scrie, au cu Α au cu Ε:

a) cu Α, candu alterneza cu α, și spre destintiane sub accentu cu ᾶ, pr. ΛΑΪΔΑΤΕ, ΛΑΪΔΑ, ΛΑΪΔΑΪ: laada, laudă, laudă.

b) cu Ε, candu e derivatu dein ε, pr. in ΒΑΙΣ, ΦΑΙΣ; dela ΒΙΣΙ, ΦΙΣΙ, scrie: vedu, fetu etc.

c) cu ο inca se pote, in ΛΑΚΟΥΣΤΑ, ΡΑΤΟΥΝΑ: locusta, rotundu; inse —

d) cu Α, tote cuvintele terminate in α foră accentu, de și unele se paru derivate dein alte vocali, pr. catră, după, foră, pană, etc. (§ 18).

2. κ se scrie cu Α, au Ε, au Ι, au Υ, și adeca:

a) cu Α, candu e derivatu dein α, pr. in ΚΑΝΑΣ, ΚΑΝΤΕ, ΛΑΪΔΑΚΑΝΑΣ. scrie: candu, cantu, laudandu etc.

b) cu Ε, candu e derivatu dein ε, pr. in ΑΒΑΚΑΝΑΣ, ΒΑΚΑΝΑΣ, ΒΑΝΤΕ, scrie: avendu, vendu, ventu, etc.

c) cu Ι in παραρτησιονca ΑΝ, și derivatele ΑΝΤΡΑΙΣ, ΑΝΧΕΝΑΣ, etc., scrie: in, intra-e-u, inceru; — asia și dupa

ρ in silab'a cea dein inceputu, pr. ραϑ, ραδϑ: riu, ridu,—
si dupa siueratoria-le C, ω, ζ, υ, unde se audu pronun-
ciate cu π, pr. singuru, si, di, tie, in locu de pronun-
ci'a: cαnrϑρϑ, ωπ, ζπ, υπi, etc.

d) cu U, in gerundia-le verbeloru de cojug. II si III. ter-
minate in κϑ seau ρϑ, pr. tacundu, facundu, intiele-
legundu, etc. in locu de τεκκηδϑ, φεκκηδϑ, ανυει-
ρκηδϑ; asia si curundu, si in unele cuvente, pr. funta-
na, etc. (§ 19).

B. Pentru COSUNANTI.

§. 57. — Primitive.

Cosunantile primitive: c n, α τ, ρ κ, λ, μ, η, ρ,
c, s, π; φ χ, in câtu suntu primitive, suntu a se
serie cu literele latine respundietorie: bp, dt, gc; l, m,
n, r; s, z, j; v, f, h, pr. cερεατϑ, barbatu, δομνϑ
domnu, lemnu, semnu, pieptu, somnu, bo-
tezu, judecu, vedu, forte, (huma).

Note.

1. Dein acestea, cá derivate, occuru numai cinci: n, ρ, κ,
π si χ; si adeca:

a) n dein κ seau ρ, pr. in κοπτϑ, φριπτϑ, dela κοκϑ,
φριρϑ, — mai raru dein altele, pr. in σκριπτϑρϑ dela scri-
bu cu b in locu de σκριϑ.

b) ρ si κ, in locu de cī, nī, mai raru in locu de αī,
τī, pr. in ρινη, κιντϑ etc. in locu de cινη, πιαντϑ;

c) π, in locu de ζ seau υ, pr. in μιπλοκϑ in locu de
midilocu, πϑνερε in locu de υινερε genere etc.

d) χ in locu de ϕ , pr. in $\chi\rho\theta$, $\chi\iota\rho\theta$, in locu de firu, fieru etc.

De cari vedi mai susu §§. 25. 27. 28. 37. 43.

2. Aici inca s'a destinsu σ de catrà ζ , cá mai susu (§ 37 not. 1), in câtu pre σ l'amu luatú de originariu, er' pre ζ cá derivatu dein di.

Asia sî pre κ l'amu luatú de originariu, candu respunde literei noue latine j; vedi mai susu § 43.

Si in urma, de sî nu cunoscemu h originariu in cuventele romanesci, dar' l'amu recunoscutu in cele de origine grecesca de sî mai tardîa, pr. in $\chi\rho\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$, $\chi\alpha\rho\theta$, $\chi\rho\iota\tau\omicron\nu\iota\alpha$, etc., care la latini se scrie cu ch, sî noi inca potemu se urmâmu asemenea, scriendu: Christosu, charu, chirotonia, etc. (§ 29).

§. 58. Derivate.

Cosunantile: ω , ζ , υ ; ψ , φ , derivate dein: c, A, τ ; r, κ , sî dein unu I diumetatîtu adausu dupa cele trei de antaniu, suntu a se scrie cu literele latine respundietorie primitiveloru, dein care se deriva: s, d, t; g, c, sî cu unu i diumetatîtu dupa cele trei amentite mai antaniu, pr. $\omega\iota\zeta$ siediu, $\zeta\iota\upsilon\upsilon\iota$ diceti; $\psi\tau\omega\iota$ geme, etc.

Er' dupa cele dein urma doue, cari se deriva sî forà i diumetatîtu, nu e de lipsa a se mai adauge I, de câtu unde se pronuncia, sî urmandu alta vocale, pr. $\psi\tau\iota$ cere, nu ciere; $\psi\tau\omega\iota$ geme, nu gieme; inse: ci, faci, ciuru; lege, legi, giuru.

Note.

1. Cosunantile: ω , ζ , υ , cea mai mare parte fiendu

nascute deîn s, d, t, cu i diumetatîtu dupa ele, seau deîn semisilabele: sî, dî, tî, de sene urmeza, cã asia au a se sî scrie, inse —

a) candu in capetulu cuventelor, seau la midilocu, in locu de i diumetatîtu, ocurre unu i lungu deîn natura, care face câtu doi i scurti seau doi i diumetatîti impreunati intru unulu intregu, spre destintiuone semnãmu pre acestu i duplicatu cu accentu cercuflesu, spre ai aratã cantitatea originale, pr. sî, dî, tî, in locu de sii, dii, tii; pr. a pasî, audî, petî; sîe, tîe; dî, dîcu, etc., in locu de a пзмі, азгі, пці; sî dupã aceste norma: betîu, tardîu, subtîre, intar-dîatu, subfîliatu, etc.

Er' candu i lungu, trece intru unu i scurtu seau diume-tatîtu, semnulu cercuflesului, care insemneza contragerea a doi i intru unulu, nu mai are locu, pr. in audiu, audi; pa-siescu, petiescu, dela audî-re, pasî, patî, etc., in cari i diumetatîtu inca mai nece nu se aude.

b) candu aceste cosunanti, se dëriva, nu deîn cosunantea respundîtoria, seau nu deîn ea singura, scrierea inca are se urmeze cosunantei seau cosunantiloru deîn cari se tragu, pr. w deîn sci seau sti: in φασζ lat. fascia, пзωδн deîn pastiune, ѱωζ deîn ustia lat. ostium, вшмантѳ deîn vestimentu etc. — ж deîn j: in жакѳ lat. jaceo, — ѱ deîn ci: in ацζ lat. acia, брацѳ lat. brachium, unde h nu s'a pronunsiatu, ci s'a scrisu numai dupa etimolo-gi'a greca βραχίων, соцѳ lat. socius etc.; vedi mai susu § 38—40.

2. Cosunantile ч sî ѱ, fiendu nascute cea mai mare parte deîn c sî g, urmandu una vocale mole: i seau i, intregu seau diumetatîtu, urmeza a se scrie cu literele respective c seau g. Inse candu ele se nascu deîn alte cosunanti, sî adeca:

a) deîn t sî d, cu i diumetatîtu dupa ele, pr. in тнцѳ-

ΛΙΠΥΣΗ dela ΑΝЦИΠΕΤΣ, ΒΜΙΥΣΗ dela ΒΜΙΔΣ etc., scrierea încă are se urmeze derivatiunei cu ti și di: intie-
leptiune, umediune; — er' candu se nascu —

b) dein f și v, pr. in vierș, (cu v campenescu) in locu de
φίερș, vierme in locu de vierme etc., urmeza a se scrie cu
f și v: fieru, vierme.

3. De derivate se tiene și moliatu'r'a lui L, N, R, cu i diu-
metatitu după ele, fia singure, seau L impreunatu cu C seau G
in Cli, Gli, de cari mai susu § 35; și după care ele venu
a se scrie intregi, forà de vre una omisiune: LI, NI, RI, și
CLI, GLI, pre cumu se cere și după pronunci'a limbei rom.
la macedo-romani și la unii dein partile nostre, și după usulu
dein cartile nostre mai betrane, pr. lînu, liepuro, mu-
liere etc., er' nu: inu, epure, muere, și erasi: cliama,
ocli, gliacia, etc., er' nu: chiama, ochi, ghiatia, —
precumu și antâniu, vinia etc., după usulu coloru vechi,
că puni, mani, tieni, veni dela pune, mane, tiene, vene,
er' nu ΑΝΤΑΙΣ seau ΑΝΤΕΙΣ și ΑΝΤΙ, că și cumu ar' fi
compusu dein prepus. ΑΝ și ΤΑΙΣ seau ΤΕΙΣ seau ΤΙ, nece
via, pui, mâi, etc. In cari neconsideratiunea limbei române,
ambla parecchia cu imitatiunea servile a' coloru straine.

4. Intre gramaticii nostri celi mai vechi, Sam. Clainu
avuse mai antaniu curagiulu, de a se pronunciá pentru for-
mele ortografice li, cli, gli, scriendu la pag. 6 a' Gramate-
cei sale dein 1780, sub IV: Si post L immediate sequatur I,
atque syllabam Li rursus immediate praecedat, aut sequatur
Vocalis, aut Diphthongus, istud Li pronunciatu'r ut J lati-
num, aut Germanicum, v. g. Muliere, mulier. Filiu, fi-
lius, Eli, illi. Lege Mujere, Fiju, Ej. Er' despre Cl și
Gl, totu acolo sub III: L postpositum Literis C et G pro-
nunciatu'r, ac si esset HI, efficitque ut C pronuncietu'r ut K,

et G ut apud Germanos, e. g. Clauē clavis, Glacie glacies. Lege Chiaue sive Kiaue et Ghiacie.

Inse Sincai, în Gramatec'a sa edata separatu cu 25 ani mai tardiu (in 1805), a lapedatu pre L, si in locui a substituitu pre h italicu, scriendu la pag. 15 sub X: Cl mutatur in chi, ut clarus, chiár; — si dupa elu P. Maioru, in ortograf'a sa dein 1819, si 1825, si altii mai noi asemenea, asia câtu restituirea formei regulate si probate de usulu vechiu alu loru nostri, si de alu macedo-romaniloru totor'a panà in diu'a de astadi, va se intopeno inca indelungatu tempu mari dificultati.

Tompulu inse va alege, care forma va se sustienia, cea regulata si domestica cu LI, CLI, GLI, ori cea neregulata si straina cu I, CHI, GHI, tote fiendu astadi cu potentia.

§. 59. Semnele ortografice.

Spre mai acurata determinatiune in ortografia, venu a se adauge si unele semne, cari in parte suplenescu defectele alfabetului, si dau mai multa claritate in scriere si facilitate in lectiune.

De care specie suntu: accentulu, apostrofulu, si linior'a.

Accentulu se pune spre destintiune, si in locurile, unde forà elu ar' remané la indoieala, cumu au se se pronuncie unele vocali, pr. laudá, laudà, pentru cá se nu se pronuncie $\lambda\acute{\alpha}\delta\alpha\tau$, ci $\lambda\epsilon\delta\acute{\alpha}\acute{\iota}$, $\lambda\epsilon\delta\acute{\alpha}\acute{\iota}$; laudàmu cá se nu se pronuncie $\lambda\epsilon\delta\acute{\alpha}\lambda\mu\delta$, ci $\lambda\epsilon\delta\acute{\alpha}\lambda\mu\delta$; — a pasî, patî, petî, audî, esî etc., pentru cá se nu se pronuncie: $naw\grave{i}$, $na\grave{u}i$, $ni\grave{u}i$, $a\delta\grave{x}i$, iwi ,

seau *пзи, пзи́, пзи́, азъ, ии*, etc., ci a *пзи́, пзи́, пзи́, азъ́, ии́*, etc.

Apostrofulu se pune spre a arată, că s'a lăpedatu ore-care vocale in a-antea alteia, pr. *domn'a* in locu de *domna-a*, *multor'a* in locu de *multor-u-a*, etc.

Linior'a se pune intre doua seau mai multe cuvente seau particule, impreunate intru un'a, candu se recere mai multa chiaritate, pr. in *midi-locu*, *batu-jocura*, *candu-va*, *particele-le*, *adusu-mi-s'au* etc.

Note.

1. Semnele accentului, se potu usuá in doua respecte:

a) Cá semnele tonului, candu e de lipsa a se semná, pre cumu —

1) in cuvintele unisilabe, candu e de lipsa a se destinge unulu de altulu, fiendu scrisa cu acelesi litere, pr. *cá, dá, stá*: *ка, да, ста*, spre a le destinge de: *cà, dà, stà*: *кз, дз, стз*;

2) in silab'a ultima a cuvintelor de mai multe silabe, terminata in vocale intrega afora de diftongu, si intonata, pr. a *laudá, vedé, vení*; *laudà, venì, vediù*; *audi, esi, patí* etc., spre a le destinge de *lauda, vede, veni, pati* etc., *лауда, vede, вени, паті*, *вени вими, vediu везъ, audi азъ́, esi ии́, паті наци* etc.

3) in midiloculu cuvintului, candu forà accentu ar' remanè la indoieia, care e silab'a tonica: penultim'a, au antepenultim'a, pr. in *indurate*, in locu de *indúrate*, seau *induráte* etc.; in care casu semnulu accentului se pune pre antepenultim'a, cá cea mai rara.

b) Ca semnele sunetului, de unde —

1) pre a chiaru sub accentu, l'insemnâmu cu acutu: á, pr. laudá: ΛΕΥΔÁ, etc.

2) pre ε, derivatu dein a, sub accentu l'insemnâmu cu greu: à, pr. laudà, laudà mu: ΛΕΥΔÀ, ΛΕΥΔÀΜΕ, etc.

3) pre i intregu sî lungu, contrasû dein doi i, inse numai dupa cosunantile d, t, s, candu se scaimba in siuatoria-le: ξ, υ, ω, — l'insemnâmu cu cercuflesu: ι, pr. dî ξι, tie υι, sîe ωι etc.; aliurea cercuflesulu nu e de lipsa a se pune, nece pre i, nece pre alta vocale, de sî usulu l'a introdusu sî aliurca, alesu pro â, cá se semueze α, pr. mânia ΜΑΝΙΑ.

4) in cele alalte vocali, accentulu, seau acutu, seau greu, nu insemneza de câtu tonulu, sî se punu in armonia cu á seau à, pr. a vedé, veni in infin. cu acutu, cá: a laudá; er' veni, vediù in perfectu cu greu, cá: laudà in acelasiu tempu.

2. Afora de semnele accentului, se mai potu lasá inca sî alte doua, pentru vocalile i sî u, alesu pentru inceputori:

a) semnu diumetatimei pre i sî u: ι, sî υ, la midiloculu cuventului, candu nu se pronuncia intregi, de sî nu urmeza alta vocale, pr. ulitare, misicãre, vestimentu, midilocu seau midiù-locu; — batùjocura seau batù-jocura etc.; er' aliurca nu e de lipsa;

b) semnu intregimeii, cu doua puncte de asupr'a lui i: ι̇, candu i se pronuncioia intregu, de sî urmeza alta vocale, pr. ariã, rosia: αρι̇ι, ρο̇ωι etc., pentru cá se nu se pronuncie: αρι, ροωι.

Inse aci potu remanê sî nepusa, fiendu cá casure-le suntu forte pucine, seau bone regulate.

Er' semnele lungimeii sî scurtimeii silabeloru, se tienu de prosodica, nu de ortografia.

causa, de sî pronunçi'a buna se pare a se tiené numai de amenitatile vietiei er' nu de ortografia, inse dupa ce influenti'a, ce a avut'o pronunçi'a, rea seau buna, asupr'a scrierei nu se pote negá, interesulu culturai natiunali aduce cu sene, cá vorbirea limbei se se tienia totu de un'a in deplena armonia cu scrierea, pentru cá ortografi'a buna sî regulata nu pote cosiste impreuna cu pronunçi'a rea sî neregulata.

Alesu este de doritu, cá idiotismii locali sî apriatu corupti se se delature forá crutiare dein vorbirea sî scrierea limbei, ori cátu de dulci sî armoniosi s'aru paré pre alocuria, unde suntu usitati, de cari inse omenii dein alte parti adese ori numai -si ridu.

Note.

1. De atari vitiure in vorbire, se potu considerá:

a) iotacismulu unoru provincie, seau plecarea de a scaimbá vocalile in i, pr. in locu de sange, frange etc. pronunçiandu: singe, fringe, — sî in locu de vedemu, ne dore, judecu, judecata etc. dîcundu: videmu, ni dore, judicu sî judicata.

b) scaimbarea cosunantiloru cumnate: κ sî ψ , intre sene, totu de un'a pronunçiandu seau numai ψ , pr. ψ oi, ψ órho, in locu de κ oi, κ órho etc.; — seau dein contra: κ órho, κ imó, in locu de ψ ino, ψ imó etc.

c) usulu ne-stemperatu alu vocaliloru oscure ξ sî χ , alesu dnpa cosunantile siueratorie, pr. ξ ó, ξ , in locu de χ ó, χ i; ξ amó, ξ inórho, in locu de semnu, singuru; χ ó, χ i, in locu de ξ ó, ξ i, ξ ió; ψ ó, ψ i, in locu de μ ó, μ i etc.

d) moliarea și astraformarea cosunautiloru în altelo, pr. *κίνη, κέντϑ, μή, ψέρμη, χερϑ*, în locu de *κίνη, κίντϑ, μή, κίερμη, φίερϑ* etc.

e) altele și mai particulari, pr. *ψιψρη* ale macedo-romaniiloru, și *πίρη* ale Bucuresconiloru; *ψκμτϑ* în locu de *Ακμτϑ* alu Banatianiloru, seau *Ακψτϑ* alu Ternaveniloru; *ερεαμ* în locu de *εραμ* alu Bucuresceniloru; *μκ γιμϑ* în locu de *μκ τιμϑ, γαμκ* în locu de *κιαμκ* etc. dein alte parti; vedi mai susu § 53 not. 6 și 7.

2. La aceste suntu a se adauge și urmatoriele oserbatiuni generali, atātu pentru limba câtu și pentru ortografia:

a) cumu că, de și etimologismulu este antaniulu faptoriu alu limbei, pentru că prein elu s'au constituitu însesi formelo limbei, — dar' fonetismulu este alu doilea, pentru că prein elu s'au constituitu particularitatile, cari destingu limb'a rom. de catrà sorori-le ei, — și a mēd oia impreuna au formatu usulu vorbirei în limb'a rom.; și de acea, nu numai etimologi'a, ci și fonetic'a limbei rom., au dereptu de a fi respectate și apretiuite în statorirea formelor limbei gramaticali și ortografice.

b) cumu că, usulu vorbirei, care s'a nascutu dein influenti'a impregiurariloru, în cari se aflá natiunea, nu se pote nece ignorá, nece restringe numai la unu periodu, seau la una singura provincia, fiendu că dein atare restringere s'ar' nasce numai unu idiotismu locale, seau periodicu alu limbei, — ci dein contra elu se estende și cuprende tote perioadele și tientele, în cari s'a vorbitu și scrisu romanesco.

c) cumu că etimologistulu are de a cercetá, culege și esaminá întregu usulu acest'a alu vorbirei, după datele istorice, cu reflexiune nu numai la etimologia cá genu, ci și la fonetica cá specie seau ultima diferentia.

d) cumu că, limb'a rom., de și oste sora dulce, seau filia a

limbei latine, și sora cu cele alalte limbe seau dialecte noua latine, chiaru de acea inse nu este identica și totu un'a cu a-acelea seau un'a dein acelea, ci destinta și diversa, avendu-si caracterulu seu propriu și formele speciali, cari de și sémena cu ale sororiloru sale, dar' au și particularitatea locu propriu; și in urma —

e) cumu că, atâtu etimologistii, câtu și fonetistii, esclusivi, au se se foresca de a abusa cu principiulu loru, — celia trecundu preste terminii istorici ai limbei, și incercanduse a dá limbei una forma noua, ce nu a avut'o nece candu, — er' celi alalti santiunandu tote variatiinnile dein usulu actuale forà alegere, și prein ast'a dandu ocașiune de scisiuni in limba, și punendu in periclu unitatea limbei, fiendu că forà unitatea limbei e desierta și neposibile chiaru și unitatea ortografiei, cumu s'a dîsu și mai susu §. 52.

S E C T I U N E A II.

ETIMOLOGI'A.

§. 61. Cuventele elementaria.

Cuventele elementaria, formate dein sunetele elementaria, in limb'a romanescă, că și in altele, suntu de doue specie: formali seau mobili, și costanti seau nemisicate. Formali se numescu, cari au terminatiunca seau literele finali scaimbate in mai multe forme, pr. omu: ome, omeni, omenfa, omenescu; bunu, buna, buni, bune, bene; vediu, vedi, vede, vediendu, vediutu. Costanti inse, cari stau și remanu totu de un'a ne-scaimbate in terminatiunca loru, pr. bene, asia, dupà, cá, vai.

Cele formali in limb'a rom. suntu de patru

clasi: nume, pronume, verbe, și participia, pr. omu bunu, iotu, facu vediu, facutu vediutu. Dein acestea, cele doue de antaniu, și cele mai dein urma, se declina; er' cele de a trei'a clase, seau verbele, se cojuga.

Cele oostanti erasi, in limb'a rom. inca suntu de patru clasi: adverbia, prepusetiuni, cojunctiuni, și intrejectiuni. Dein cari cele de antaniu se adauga la verbu, pr. facu bene; cele de a' dou'a se potu pune, și se punu, in a-ante la tote cuventele formali, pr. cu omenii, dela noi, se inoepe, inceputulu; cele de a trei'a se impreuna cu verbele, seau ele impreuna alte cuvente, pr. cá se faca, io și tu; er' cele dein urma se punu intre alte cuvente, forà de a se impreună cu ele, de câtu forte raru, pr. o, vai!

Note.

1. Aceste optu clasi de cuvente, se numescu și partile cuventarei, fiendu că tota cuventarea stà numai dein cuvente de aceste clasi.

2. La acestea unii gramatici mai adauga și articlii, cá a' nou'a parte a cuventarei; eli iuse in totu respectulu se tienu de clasea pronomeloru.

3. Cuventele mai micce, numai de una silaba seau și mai pucinu, se numescu particele (particulac), pr. me, te, se, lu, o, etc.; mai alesu inse cele dein clasea pronomeloru.

4. Afora de acestea, in limb'a rom. se mai afla usitate unele silabe seau numai litere, cari nece nu au insemnare anumita, nece nu occuru numai de seno, de unde nece nu se potu numi cuvente, ci se adauga numai la alto cuvente, in a-ante

seau in apoia loru, cu cari se improuna intru unu cuventu, forà de a adauge une ori nece cea mai mica insemnatale cuventului, pr. a fortu adese ori, le, ne, re, etc. Asia: in acestui-a, multoru-a, atunci-a, acumu-a etc. in locu de acestui, multoru, atunci, acumu; in pururea, asisiderea, nimenuelea, pretutendenelea etc.; unde a, nea, rea, lea, de, si, suntu cu totul otiosa, si nu se tienu de nece una parte a cuventarci.

5. Cuventele se potu tractá, seau in de sene cá singuratece, cautandu numai la form'a loru, pr. omu, omenj, etc., de unde se nasce teori'a formatiunei, — seau impreuna cu altele, cá concae între sene gramaticesce, pr. domne-dieu, omu bunu, pre pamentu etc., de unde teori'a constructiunei.

6. Tractarea despre formele cuventeloru se numesce si etimologia, er' cea despre constructiune se chiama sintaxo; ceta dein urma, cá sintetica, face parte destinta a gramaticei.

7. Sectiunea acesta a' dou'a a' partoi analitice, se cuprnde cu cuventele, cá sectiunea antania cu sunetele si literele, — si cu formatiunea cuventeloru, cá partea sintetica cu constructiunea loru. Ea se va impartí in doua capete principali, in celu de antaniu tractandu de cele de antaniu patru clasi ale cuventeloru formali, er' in alu doilea de cele alalte patru clasi ale cuventeloru costanti.

C A P U I.

Despre cuventele formali.

§. 62. Formele.

Cuventele formali, dupà terminatiunea loru se scaimba in mai multe forme, si asta in doua modure: au prein flesione (flexio), candu cuventulu re-

mane acel'asi, și numai terminatiunea lui se scaimba, forã de a ise scaimbã de una data și insemnarea, pr. omu, om-e, om-enl; — au prein derivatiune, candu nu numai terminatiunea cuventului se scaimba, ci totu de una data și insemnarea lui, mai pucinu seau mai multu seau de totu, prein ce cuventulu se face altulu, pr. om-u: omen-escu, omen-ia; laudu: lauda, laudar-osu; in cari insemuarea originariului s'a scaimbatu impreuna cu terminatiunea lui, și cuventele: omu, omenesou, omenia etc., nu mai insemneza totu aceea-si. De unde și cuventele suntu, au de inceputu (originaria, primitive), au dein scaimbare (secundaria, derivate).

Flesiunea, inca se face in doua modure mai specifice: au prein declinatiune, candu terminatiunea cuventului se scaimba, dupa genu, numeru, și casu, pr. om-u, om-e, om-eni; bun-u, bun-i, bun-a, bun-e; — au prein cojugatiune, candu terminatiunea cuventului se scaimba, dupa modu, tempu, numeru, și persona, pr. laud-u, laud-i-a, laud-ãmu, laud-ati; laud-am, laud-ai, laud-are, etc.

Note.

1. Originaria potu fi, nu numai cuventele formali, ci și cole constanti, numai cãtu dein ceste de pre urma mai arare ori se face derivatiune, pr. dela mãne adverbriu, se face: mãne cu, demanotia, cá si candu mãne ar' fi sustantivu cá diu'a, scr'a etc.

2. Dein partile cuventarei, numele, și pronomole, numai se declina; verbele, numai se cojuga; er' participia-

le, se și declina că numole, și-si retienu și semnificatiunea timpului dela verbulu, dein care se formeza, că și verbele, precumu: laud-atu, laud-ata, laud-ate, dela laud-ai in perfectu, dein verbulu laud-u, laud-are, etc.

3. Deci conjugatiunea raspunde declinatiunei, numai in numeri și persono, er' nu și in genu și casu.

I. F l e s i u n e a.

A. DECLINATIUNEA.

§. 63. Declinatiunea numeloru.

Declinatiunea, e scambarea terminatiunei principali ai cuventului, in alte forme, prein genu, numeru, și casu; și e de doue specie: generica, dupa terminatiune și genu, — și specifica, dupa partile cuventarei, cari se declina (§ 61—62).

Terminatiuunile principali ale declinatiunei suntu aceste trei: A, E, U, pr. domn-A, mulier-E, barbat-U.

Genure, inca suntu trei: barbatescu, mulierescu, și mestecatu, seau in termini tehnici: masculinu, femeninu, și neutru. Masculinu și femeninu e, candu genulu remane totu accl'a, și pentru unulu, și pentru doi seau mai multi, pr. barbatu și barbati masculinu, muliere și mulieri femeninu. Er' neutru este, candu genulu nu remane totu accl'a, pentru unulu, seau pentru mai multi, ci se scamba, asia câtu pentru unulu e barbatescu, er' pentru doi seau mai multi mulierescu, pr. unu vasu masc., doua vasa femeninu.

Numerii, suntu doi; pentru unulu singuru, seau pentru mai multi, in termini tehnici: **singulare** si **plurale**, pr. unu barbatu, doi seau mai multi barbati.

Casure, seau **terminatiuni secundarie**, impreuna cu **terminatiunea principale**, in limb'a romanescă suntu numai patru: **numinativu** seau **terminatiunea antania**, carea in numerulu **sing.** e principale; **genetiv-dativu**, **terminatiunea a' dou'a**; **Acusativu** seau **prepusetiunale**, **a' trei'a**; si **vooativu a' patr'a** **terminatiune**.

Note.

1. Afora de **terminatiunile in a, e, u**, alta **terminatiune principale** in cuventele formali ale limbii rom. nu se afla, de câtu in **dî**, in locu de **dii lat.** dies-e, in **usulu vulgariu** si **dîua**, seau **di'ua** pronunsiatu cã ɕ^{u} ; si in **rò** dein **lat.** ros ferã s finale, inse acumu in limb'a rom. neusitatu in asta **terminatiune**, de câtu in form'a cu adausu de a: **roua**.

2. **Genulu**, adeca form'a destinta dupa **sexu**, a inceputu a se distinge dupa **sexulu fientieloru**, ce insemneza **cuventulu**; fiindu inse, cã nu tote fientiele esprese prein **cuventu** au **sexu** destintu, pre cumu suntu **cugetele**, **idee-le etc.**, de acca si **genulu cuventeloru**, ce se declina, cea mai mare parte a **re-masu arbitraru**.

De acca si **genulu cuventeloru** se pote cunosce, au dupa **sexulu fientiei**, ce o insemneza **cuventulu**, deca are, pr. **barbatu**, **muliero**, — au dein alte semne, in limb'a romanescă mare parte dein **vocalea ultima a' terminatiunei principale**, pr. cele terminate in **A** de **genulu femeninu**, cã: **barba**, **mesa**, **porta**, — au dein **usulu vorbirei**, pr. **poporu masc.** in **sing.**,

popora fememnu in plur.; dente masc., mente fem., nume neutru.

De genu mai de apropo se va tractá, la fia care terminatiune a' declinatiuniloru.

3. Multi deintre gramaticii nostri au recunoscutu numai doua genure in limb'a rom., masculinu si femeninu, si au negatu pre celu neutru, pre cumu nega si gramaticii limbei italiene, totu asia fora de ratiune. Nu numai pentru ca, atatu in limb'a romana, catu si in cea italiana, au remasu urme de terminatiunile neutrali necontestabili, pr. la noi os u plur. osa, lat. neutru os sing. ossa pl.; vasu pl. vasa, lat. vas, sing. vasa pl. erasi neutru; in limb'a italiana: corno pl. corna, lat. cornu, cornua, rom. cornu, corne; muro pl. mura, de si lat. murus pl. muri etc.; — ci si, pentru ca si eli recunosc, ca unele cuvente in sing. suntu masc., er' in plur. femenine; ceea ce dupa definitiunea de aici insemneza neutru, nefiendu nece de genulu masc., nece de femeninu esclusivu, ci si de unulu si de altulu, seau nece de unulu nece de altulu.

4. Nu tote numele se declina in amendoii numerii, ci unele numai in sing., altele numai in plur., cari afora de numele propria, ce au numai singulare, in limb'a rom. suntu pucine, pr. roua, ne seau neua etc., si numele propria: Petru, Rom'a etc. numai sing.; bale, dela ba neusitatu la noi in sing., ital. bava, numai in plurale. Suntu inse unele, cari numai in ore-care insemnare nu au vre unu numeru, er' intru alt'a lu au, pr. siea, lat. sella, candu insemneza numai acea parte a' corpului, unde pre cali se pune sieu'a, se dice numai in pl. siele, er' candu insemneza sieu'a de pre calu, are si sing. si plur. numai catu in asta insemnare, spre destintiune, in usulu vulgare se formeza in i: sieli.

Altele sunt, cari in sing. se d'cu intru unu intielesu, er' in plur. in altulu, pr. spata grec. *σπάθη*, ital. spada,

forte usitatu la celi vechi ai nostri, numai in sing. insemnandu arm'a sciuta; er' spate numai in plur., insemnandu una parte a' dosului intre umeri. Dein contra spata cu pl. spete, e numai intru insemnarea uneltei cunoscuta de tiesutu; si a' partiloru de lature dein spate.

Er' altele se audu cu câte doi numeri plurali, seau in aceeași insemnare, pr. numeru, pl. numeri si numero, lat. numerus-i; umeru, pl. umeri, si umere, lat. humerus-i; — seau in diverse insemnari, pr. bucata, pl. bucate: cele de mancare, bucati: parti rupte dein ore-ce; cotu, pl. coti, candu semneza mesur'a cunoscuta; cote cu o inchisu seau deschisu, (κοτε seau κωτε), candu insemneza partea sciuta a' braciului, lat. cubitus-i.

5. Casure-le in limb'a rom., nece intru unu cuventu nu se afla tote cu terminatiune destinta.

Genetivulu si Dativulu, au numai un'a si aceeași terminatiune totu dea un'a, si in sing. si in plurale; destinta mai numai in sing., er' in plur. in prea pucine cuvente.

Acusativu cu terminatiune destinta, au numai unele pronume, pr. me, te, se.

Vocativu asemenea, au numai cele terminate in u, pr. Petre, ome, domne.

Er' formele, ce ne lipsescu spre desemnarea casureloru latine si grecesci, se suplescu seau prein artichu, seau prein prepusetiuni, seau prein contestulu cuventarei, precumu se va vede la loculu seu.

6. Urme de casure mai destinte, de cumu suntu astadi in usulu vorbirei romanesci, se vedu in numele diloloru de septamana, mai tote dupa genetivii latini, pr. marti lat. martis, miercuri lat. mercurii, joi lat. jovis, veneri lat. veneris; dupa cari s'a conformatu si luni in locu de lune, lat. lunae; ceea ce in dialectele cele alalte noua romane nu a remasu; la italiani numai: martedi, mercoledi seau

mercredi seau mercore, giovedì, venerdì; franc. mardi, mercredi, jeudi, vendredi etc.

7. Cuventele, ce se declina, pentru scurtare le numim nume, precum în adevăr și suntu toate într-unu respectu mai generale; er' în specie le numim: substantive, adiective, pronume, și participia.

8. Declinațiunea generică cuprinde: substantivele, adiectivele, și participialele; er' cea specifică: numele proprie, unele substantive și adiective, și pronumele.

9. Spre mai mare evidență în declinațiune, adăugem aei și artichulu principalu, și până a nu ajunge se tractăm de artichi la loculu seu între pronume.

Aa. Declinațiunea generică.

§. 64. Declinațiunea generică, cu și fora artichu.

Declinațiunea generică se face, au numai într-un semnarea numelui nedeterminată, pr. omu, muliere, lemnu, neanumindu care omu, muliere, lemnu, ci numai preste totu vorbindu, — au într-un semnarea numelui determinată, pr. omulu, muliere-a, lemnulu, voliendu a determiná, care omu, muliere, lemnu, anumitu, er' nu preste totu: ori ce omu, muliere, lemnu; precum omulu bunu, mulierea frumoasă, lemnulu verde; omenii nostri, etc.

Declinațiunea nedeterminată se face, numai scambandu terminațiunea numelui, pr. omu, omeni; muliere, mulieri; lemnu, lemne; — er' cea determinată se face, adăugundu după terminațiunea numelui una particea, cei dăcemu artichu, și declinan-

dule pre amendoua, intru un'a, pr. omu-lu, ome-ni-li; muliere-a, mulieri-le; lemnu-lu, lem-ne-le.

Schem'a articlului.

Sing.	N. A.	masc.	LU,	le.	fem.	A.
	G. D.		LUL.			LEI (ei, i).
	V.		LE.			O.
Plur.	N. A.		LI (i)			LE
	G. D. V.		LORU.			LORU.

Note. "

1. Originea articlului e insasi terminatiunea numelor: in A, seau E, seau U; de aceea si latinii nu au volstu se imiteze pre greci, cari la inceputu nece eli nu au avutu articlu, si de aceea si in poemele loru cele mai vechie, ale lui Homeru, forte pucinu ocurre, er' mai tardiu luandu terminatiunile cele mai generice ale casureloru: $\sigma\varsigma$, si α , si strapunendule in a-antea numelor cu ceva modificatiune, formara articlii loru, pr. δ $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$ in locu de $\acute{o}\varsigma$ $\theta\epsilon\acute{o}\varsigma$, si $\acute{\alpha}$ $\theta\epsilon\acute{\alpha}$ in dialectulu doricu, seau stramutandu pre α in η : $\acute{\eta}$ $\theta\epsilon\acute{\alpha}$, si $\acute{\eta}$ $\tau\iota\mu\eta$ in cele alalte dialecte.

La noi inca s'ar' potè dîce, cà dupà asemene norma si articlii nostri la inceputu au statu numai doin repetirea vocalilor finali ale cuventelor, u si a in sing., i si e in plurale; er' L s'a adausu, numai spre impiedecarea contractiunei vocaliloru acelor'asi intru un'a, unde dein atare contractiune s'ar' potè nasce confusiune intre casure determinate si nedeterminate, pr. in plurale fem. unde doi E contragunduse in unulu, in pronunciare nu s'ar' semti diferenti'a intre domne ne-determinatu si intre domnê contrasu dein domne-determinatu.

Dupa acesta parere, usulu a intrudusu pre L sî aliurea totu pre acea urma, unde adeca occuru acelesi vocali, pr. intre u sî u, sî intre i sî i, facundu domnu-l-u sî domni-L-i, cá sî domne-L-e, in locu de domnu-u, domni-i, domne-e; — numai intre à oscuru seau ʒ sî a chiaru, nu, diferenti'a acestoru vocali fiendu destulu de insemnata in pronuncia, de sî originea le e totu un'a; nece intre e sî a, unde diferenti'a e sî dupa pronuncia sî dupa origine, de unde remase domina-a sî mente-a, numai cátu in urma à s'a lapedatu urmandu a chiaru (§ 18 not. 2), forà cá inticlesulu se patia ceva.

Usulu inca in cea mai mare parte a' romanimei nu pronuncia pre L dein articlu, de cátu in a-ante de E, pr. dente-L-e, mulieri-L-e, domnu-L-e; er' in a-ante de a, i, sî u, nu lu pronuncia de locu, nu numai, ci sî in locu de doi a, de doi i, sî de doi u, pronuncia numai unulu întregu, pr. domn'a, domn-î, domn-fî; cea ce in doue modure se pote explicá, au cá L aici nu s'a introdusu, au cá s'a lapedatu.

Inse parerea mai comune este, cá L dein articlu e originariu, sî unde lipsesce in usu, s'a lapedatu, seau de totu pr. intre doi a, soau numai pre alocuria, pr. intre doi i, sî doi u; lapedanduse sî deintre vocali: ʒ in a-ante de a, sî i sî u, dupa L dein fine.

2. Articululu, cá sî numele, la cari se adauge, e de trei genure: masculinu, femeninu, sî neutru, inse in neutru forà terminatiune destinta, cá in multe nume, terminatiunea masculineloru dein sing. fiendu sî pentru neutre, er' in plurale a' feminineloru; de acea sî in schema s'au pusu numai terminatiunile masculine sî feminine, acelesi fiendu sî pentru articululu neutru cu variatiunea amentita.

Casure, seau terminatiunii casuali, destinte, pentru masc. (sî neutru) in sing. are trei: lu, lui, le; in pl. doue: li, lor u; er' pentru femeninu (sî neutru), câte doue, atátu in sing. a, lei (ei), cátu sî in pl. le, lor u. Dein cari —

a) LU dein nominat. sing. masc. și neutru, se pune după numele terminate în u, pr. omu, omu-lu, și după a în tata-lu, care înso în usulu vulgariu se aude tî tat'a; — or' după cele terminate în e, se pune LE, pr. cane, cane-le; asia cătu se pote dîce, că vocalea finale a' acestoru articli, e conformata după vocalea finale a' numelui, după care se pune, cari și de almentrea facu numai unu articlu, ci cu doue forme, dein cari lu în usulu vulgariu mai pretotendenea se omito, er' le necaliurea.

b) A, seau după alta parore LA în origine, dein care usulu generale a lapedatu pre L, se pune în nominat. sing. după numele terminate în A seau Ț, fenenino seau masculine, pr. domna, domna-a, Tom'a, tata-a, înse elidendu totu de un'a pre A seau Ț, dein terminatiunea finale a numelui, pr. domna-a, domn'a; — și după cele terminate în E numai feminine, pr. mente, mente-a, înse împreunandu pre e și a intru diftongu ea, pr. mente-a, mentea.

c) LUI în gen. și dat. sing. se pune după tote numele, căte au în nominat. sing. articlulu lu seau le, pr. omu-lui, cane-lui.

d) LEI, la macedo-romani cu L pronunțiatu, er' la noi forà L: ei, proprie e în locu de lăi, seau ài, dela la seau a în nominativu, și se pune în gen. și dat. sing. după tote numele, cari au în nominat. sing. articlulu a, (seau la), pr. domne-lei seau domne-ei, menti-lei seau menti-ei, seau și mente-ei, contrasu în mentii seau mentoi.

Lei întregu cu L, la noi se aude numai în puține cuvinte, pr. dîlei, relei, grelei etc.; la celi vechi și forà L: dîoei etc.

e) LE dein vocativulu sing., se pune numai după numele terminate în u, pr. omu-le, forà de a scaimbă pre u alu numelui dein a-ante; er' nu și după cele terminate în E. În cele feminine O, e prefacutu dein A, că și în relativulu lu și O, pr. sor'a, voc. sor'o.

f) LI dein nominativ. pl. masc., la macedo-romani cu L pronunțiatu, er' la noi forà L, numai cu i diumetatitu, care inca numai se scie, er' nu se mai pronunția; ci numai i dein terminatiunea ne-determinata a' numelui precedente, care se pronunția diumetatitu, acumu adaugunduse articlulu se pronunția intregu, pr. o men i-li, seau o men i-i in scrisu, seau o men i in pronunția. — Dein contra, macedo-romanii, pronunția pre li cu i intregu, er' terminatiunea plurale a' numelui precedente cu i diumetatitu, cá o men i-lî. — Acestu li se pune nu numai la nominativii, ci și la toti acusativii plurali ai numeru masculine, terminate in acelesi casure cu i intregu seau diumetatitu, pr. o men i-li seau o men i-i, frati-li seau frati-i.

g) LE dein nominativulu plurale alu feminineloru și neutreloru, cu L pronunțiatu pretotendenea, se pune dupa tote numele femin. și noutre ori de ce terminatiune se fia, pr. domne-le, mulieri-le; lemne-le, oșale.

h) LORU, se pune astadi in genet., dativulu, și vocativulu totoru numeru in pl. de ori ce genu și terminatiune se fia, pr. o men i-loru, domne-loru, mulieri-loru, lemne-loru, oșaloru; — inse la celi vechi ai nostri loru in vocativu mai cá nu ocurre.

4. Articululu primariu, in limb'a romanesca se pune totu de un'a dupa numele, ce-lu determineza, pr. omu-lu, muliere-a etc.; numai unele nume propria ne determinate, pr. Petru, Maria etc. și numele D. dieu nearticulatu, liau in G. D. sing. lui (și lei seau ei), puse in a-ante, pr. lui Petru, lui D. dieu etc., la celi vechi numai lu; vedi mai in diosu.

5. Pospusotiunea articlului primariu, e propria și caracteristica limbei rom. intre tote dialectele noua latine, cari tote-lu permitu; — e comune inae și altoru doue limbe a' doua popora de origine diversa, cari se afla cu abitatiunea pro acel'asi teritoriu cu macedo-romanii, adeca: limbei bulgare, și albaneși.

Unde e de ase insemná, că limb'a bulgara e singura între tote dialectele slovenesci, carea are articli, și e probabilo, că bulgarii viendu între romani, pre cumu au adoptatu articlii, cari nui aveau, asia și pospunerea loru o au adoptatu totu dela romani, cari o aveau; și e mai probabilo, că una particea mai mica a elementului slovenscu a adoptatu și articlii și pospunerea loru dela una natiune intrega, și mai mare, de câtu vice versa.— Er' că romanii se fia luat u acestu usu dela unu poporu asia de micu, și respanditu, cumu sunt u Albanesii, e inca și mai pucinu probabilo, de nu vomu admite, că Albanesii sunt u descendentii Thraciloru, și limb'a loru e fili'a limbei thracice, și că Thracii și Dacii au fostu de aceeași origine și limba; pentru că numai asia s'ar' poté intielege și esplicá, cumu de romanii au luat u dela Albanesi usulu pospunerei articlului, adeca dela Thracii și Dacii, cari fusese cu abitatiunea pre totu teritoriulu dein coce și dein colo de dunare, unde au fostu și sunt u cu abitatiunea romanii.

6. Intre limbele Europei, se mai afla inca numai limb'a bascica, dein provinciele Franciei și Spaniei, in care articlii erasi se pospunu dupa nume, că in limb'a rom. și in cele alalte doue dein peninsul'a thracica; vedi *Larramendi* in gramatic'a sa. Inse limb'a basca e prea departe de noi, și mai de parte, de câtu se pota fi avutu influentia asupr'a limbei nostr, de nu cumu-va se va admite și opiniunca, că limb'a Basciloru e limb'a vechiloru Celti și Gali, și de una data și a' vechiloru Dacii, deca acestia inca au fostu de origine galica seau coltica; ceea ce inca nu e probatu.

7. Mai probabilo este parerca, că pospunerea articliloru nostri este dein usulu mai vechiu alu limbei latine, de a pospune pronumele demustrative, care și dupa aceea s'a tienutu de mai mare elegancia, de câtu permiterea loru, pr. *homo ille, qui etc.*, și e in ordino mai naturale. — Er' deca originea articliloru nu e alta, de câtu repetirea terminatiunei numeloru, pospunerea ar' fi și mai originale; pre cumu și la grecii,

nu numai articlii, ci chiaru sî relativulu, e formatu dein terminatiune, pr. ὁ ἀνθρώπος ὅς, ἡ γυνή ἣ etc.; vedi not. 1.

8. Articululu primariu, in limb'a rom. se usiteza sî cá relativu, in casure-le secundaria: dativu sî acusativu, inse cu ore-care modificatiune in pronuncia, asia:

a) in dativulu sing. de amendoua genure-le, in locu de lui, sî lei seau ei, se pronuncia numai i diumetatîtu, contrasû dein li formatu dein lui sî lei totu asemenea, pr. lui Petru, is'a spusu; — Mariei, is'a dîsu.

b) in acus. sing., in masc. remane lu, nu si le, cu L pronunziatu, pr. nu-lu cunoscû; — er' in femin. A se scimba in O, pr. nu o cunoscû.

c) in dativu plur., in locu de loru, pentru amendoua genure-le se dice le, la celi vechi ΛΖ seau ΛΞ, pr. le dâ; — inse dupa usulu modernu, in locu de le se pronuncia li cu L nemoliatu, de câteori dupa le urmeza alta particea, cu care se impreuna intru unu cuventu, sî anume: se, sî i in locu de e (este) sî de vei, pr. le-se dice, astadi: Îi-se dice; lii bene in locu de: le o bene; lii dâ in locu de: le voi dâ.

d) in acusat. pl. in amba genure-le, cá articlulu: li seau i, sî le, forâ diferentia; numai câtu la noi in usulu vulgariu, candu li seau i, cari de sene nu formeza silaba intrega, nu se pote legâ de cuventulu dein a-ante seau care urmeza, pentru facilitatea pronunziarei, i-se permite sunetulu oscuru * cá razimu, cu care face una silaba, pr. *ĭ κβηοκβ in locu de: li cunoscû seau i cunoscû; totu asia urmanduse sî cu lu dein sing. (sub b mai susu), pr. *λβ κβηοκβ in locu de: lû cunoscû.

Celi vechi ai nostri inse, mai multu seau mai pucinu, nu puncau acestu razimu curatu eufonicu; vedi mai susu §. 19. not. 2. Dein care cauza nece e de lipsa a se mai însemná cu

apostrofu absentia acestui razimu oscuru, pr. nu'lu cunoscu, că și cumu ar' fi in locu de: **НЪ *АЪ** cunoscu.

9. Dein articolu LU și A s'a formatu și celu alaltu articlu: a lu, și a' in locu de a-a, pl. ali seau ai, și ale, cu A dein a-ante erasi că razimu, — usitatu numai cu posesivele: alu mieu, teu etc.; numeralii: alu doilea etc, și in a-antea genetiviloru, pr. alu lui, alu domnului etc. De celea alalte se va dice între pronomo.

10. Articululu, ce so numesce nedeterminatu: unu, una etc., in adeveru nu e articlu, ci numai adiectivu numeralo că altele: doi, trei etc.

11. De concordarea articolului cu numele seu in declinatiune, va urmă mai in diosu.

§. 65. DECLINATIUNEA I: in A.

Declinatiunea numeloru terminate in A, seau antania, e un'a, și propria numeloru feminine.

Ea are in form'a nedeterminata dou e terminatiuni: A și E, dein cari A este pentru numinativulu, acusativulu, și vocativulu sing., er' E pentru genetivulu și dativulu sing. și tote casurele numerului plurale; dupa schem'a urmatoria.

Sing.	N. A.	DomnA.	art.	DomnA-A	(domn'a).
	G. D.	DomnE.		DomnE-ei	(domnei).
	V.	Domna.		Domna-o	(domn'o).
Plur.	N. A.	DomnE		DomnE-LE.	
	G. D. V.	Domne.		Domne-loru.	

Notc.

1. Numele terminate in A, in limb'a rom. toto suntu de genulu feminiau; — afora de numele propria ale personcloru

de sexulu barbatescu, mai totu de una de origine straina, pr. Nicora etc., și ale famelieloru pr. Negura etc.; și aceste doua: tata, popa; de cari se va dice la declinatiunea specifica.

2. Declinatiunea numelui cu articlu s'a pusu aici, că și de aci în a-ante, dupa form'a recepta la noi, și dupa principiulu cumu că articlulu se concorda cu numele seu, nu numai in numeru, ci și in genu și in casure. Inse esemple-le arata, cumu că se face și almentrea, adeca seau conformandu articlulu dupa terminatiunea numelui, foră de a reflectă la genulu lui, pr. popa, tata, articulate popa-a, tata-a, cu articlu feminu A dupa terminatiunea loru in A, macaru că ele amendoua-su masculine, pre cumu se cunosce dein concordanti'a loru cu adiectivu masculinu: popa bunu, tata-mieu, de și usulu basorecescu are: tata-lu nostru; — seau dein cuntra conformandu terminatiunea numelui dupa form'a articlului feminu in A, pr. in locu de manu-a, noru-a, soru-a dela manu, in asta forma usitatu și la celi vechi, noru, soru, facandu man'a, nor'a, sor'a, de unde in urma s'a facutu și foră articlu: mână, nora, sora, dupa legea asenatiunei de mai susu (§. 46 not. 2). Esemple de casure mai in diosu.

3. Declinatiunea acesta I. mai de aproape respunde celei de antaniu latine, asemenca terminate in A, cu genet. și dativu in ae, in locu de ai seau E că la noi, carei forme respunde și numinativulu și vocativulu plurale, pr. domina-ae, și vocativulu sing. asemenca numinativulu, inca și acusativulu sing. lapedandu pre M, pr. domina-m.

In cele alalte casure plurale, latinii au forme casuali, co ne lipsescu, și cari demustra nevolienti'a loru de asi desvoltă formele limbei imitandu formelo grecesci. Inse formele latine primitive ne au remasu: A și E, și in locul acestei dein urma i, pre cumu și latinii au facutu unc oria, și aici aume in da-

tivulu plarale femiu. cu *is*, cá in dativulu masc. de declinatiunea II, in locu de *ES* seau *aes* (greg. $\alpha\epsilon\varsigma$), pr. de la *mensa-ae*, dat. plur. *mens-is*, cá *dominis* dela *dominus-i*, in locu de *mens-es* seau *mens-aes*, sî numai in cele dubio au retienutu pre vocalea primitiva *A*, pr. *domina-bus*.

4. Esemple: *Apa*, *arena*; *barba*, *beşca*, *bruma*; *capra*, *casa*, *cena*, *cepa*, *coda*, *coma*, *copsa*, *corda*, *costa*, *cupa*, *cursa*; *édera*, *epa*, *erba*; *furca*, *furnica*; *gena*, *gura*; *ierna*; *lauda*, *limba*, *lumina*, *lupta*; *mesa*, *mesura*, *mura*, *musca*; *nalba*, *nuca*; *ola*, *ora*; *palma*, *pena*, *placenta*, *porta*, *pulpa*; *rima*, *rota*; *sageta*, *scama*, *scrofa*, *spata*, *sprancena*, *spuma*; *templa*, *tenda*, *torta*, *turma*; *umbra*, *unda*, *urma*; *védua*, *vena*, *vita*.

§. 66. Terminatiunea scaimbata.

Unele nume de acesta declinatiune, terminate in *A*, in usulu generale au patitu ore-cari scaimbari, dein cause pre cumu se crede eufonice, atátu in terminatiunea principale, cátu sî in alta parte. De acestea sunt:

a) Numele terminate in *IA*, cu *i* pronunçiatu in-tregu seau diumetatitu, cari muta in pronunçia pre à oscuru in *e*, pr. *filia*, *vinia*, *via*, pronunçiate cá *fie*, *vie*, sî *vie* etc. (§. 7 not. 1);

b) numele terminate in *RIA*, in cari nu numai à s'a mutatu in *e*, ci si *i* dein a-ante s'a lapedatu in pronunçia, pr. *mória* lat. *muria*, cá *móre*; *scrisória*, *venatoria*, cá *scrisore*, *venatore* etc. (§ 36 not. 1);

c) numele terminate in *EA*, scurtate dein *ELA*, lapedandu pre *L*, pr. *stea*, *vergea*, in locu de *ste-L-A*, *verge-L-A* etc. (§. 35).

Cele alalte scaimbari suntu mai pucine.

Note.

1. Inca sî la latini, multe nume terminate in ia, au trecut de la declinațiunea I, la a' V, mutandu pre A in ES, pr. materia, blanditia, mollitia etc. in materies, blandities, mollities; sî gramaticii vechi se disputa, care forma de in aste doue e mai preferibile *); asia cîtu in urma tota diferenti'a in casure e numai A sî E; materiai scau materiei, materiam seau materiem etc.

De aci sî in limb'a rom. dîcemu facia, cá sî italianii, in locu de facies alu latiniloru; er' unele sustantive terminate la noi in etia se pronuncia cu ă in penultim'a, cumu se pronuncia numai candu dupa E urmeza altu e, cá sî cumu de esemplu blandetie, bunetie, betranetie, fromosetie etc. nu aru fi numai plurale, ci sî singulare, cá la latini blandities etc.; cu tote cá dupa usulu de acumu aceste nume sî altele asemeni, pr. caruntetie, toneretie etc.; mai multu se usiteza cá plurale de cîtu cá singulare; inse celi vechi forte adesu le usitau sî in sing.; vedi esemple citate in Principia pag. 131 seq. not. 3.

2. In limb'a rom. mai suntu inca unele sustantive terminate in ă, prein urmare de acesta declinațiune, cari se paru a fi formato de in neutre plurale la latini, pr. usia la noi femininu sing., la latini ostia plur. neutru, de la sing. ostium, ital. uscio; seau de in asemenea, pr. radia la noi fem., la latini radius masc., inse cu verbulu derivatu radiare, care presupune form'a: radia, cá de la gladius masc. sing., gladia pl. neutru; vedi Quintilianu I, cap. V, 16. **)

*) Cbarisii I. c. 13, §: „Sognitia, an segnitico?”

**) „Gladia qui dixernut, genere exciderunt.”

Inse si latini discera ostia femin. in sing., in numele cotatei dela gur'a scau usi'a Tibrului in mare; si la latini vechi inca se afla esemple multe, in cari terminatiunea numelor in A era si pentru form'a sing. feminina, si pentru cea plurale neutra, in acel'asi cuventu, pr. hordea-ae, mulsaae etc. in locu de hordeum, mulsuum, pl. hordea-orum, mulsaa-orum; inca si armenta in locu de armentum; vedi Noniu s. v. armenta etc., si Quintilianu la loc. cit. „Scala tamen et scopa, contraque hordea et mulsaa, licet literarum mutationem, detractiorem, adiectionem non habeant, non alio vitiosa sunt, quam quod pluralia singulariter, et singularia pluraliter offeruntur. et gladia qui dixerunt, genero exciderunt.

3. Terminatiunea in ia de sub a), in pronuncia mutanduse in E, si terminatiunea in ria de sub b) asemenea mutanduse in RE, dupa legea asemenatiunei (§. 46), cuventele de acesto terminatiuni se paru a fi stramutate dela declinatiunea I, la a' II, alesu fiendu ca si casurile secundaria ale loru dupa usulu vulgariu se formeza mai multu in I de catu in E, ca in a' III. declinatiune, pr. vil, scrisori.

Dupa ce inse nu toto numele de aceste terminatiuni au I in locu de E, este invederatu, ca legea asemenatiunei nu a ajunsu ale trece deplenu dela declinatiunea I, la a' III, precumu arata si esemplele la celi vechi: unghie-le, vinie-le, volie-lo etc.; vedi Principia pag. 127 seq. s. v.

4. Dein contra, suntu la noi unele terminatiuni in a' osuru, cari se paru a fi trecute dupa aceeași lege a' asemenatiunei dein E in A, si asia si numele cu atari terminatiuni a fi trecute dela declinatiunea a' III, la declinatiunea I, pr. unele pucine terminate in ξ^z si ψ^z , de esemplu: $\phi\rho\psi\eta\xi^z$ cu z , lat. frons-de scau frus-nde cu z (§. 16), ital. fronde si fronda; $\psi\iota\psi^z$, lat. vitis-e, ital. cu Λ in deriva-

tulu vizzato etc. Celu pucinu acumu ole suntu conformato cu totulu dupa numele de declinatiunea I, si esemple de forme dupa declin. III nece la celi mai vechi nu se afla.

5. Numele terminate in ea, contrase dein E si A dupa lapedarea lui L deintre ele, dupa usulu mai generale pronunciate cu \mathfrak{k} , numai in terminatiunea principala lapeda pre L, er' in cele alalte casure dein amendoi numerii, cari se formeza dein terminatiunea secundaria cu E, lu retienu pretotendenea, pr. dela stea, vergea, de sub c), se formeza: stele, vergele; etc.

Er' regul'a asemenatiunei (§ 46), in aceasta forma s'a intensu panã la atât'a, in câtu a intrudusu pre L si acolo, unde nece una data nu a fostu disu, numai pentru aceeași terminatiune in ea, pr. me-le dela mea; de care se va tracã la declinatiunea specifica.

6. Formatiunea acestei terminatiuni, se pote considerã in doua modure, a fi facuta, —

a) seau lapedandu numai pre L dein terminatiunea originale ela, si apoi impreunandu vocalile remase E si in A in diftongulu ea, si de aci in vocalea \mathfrak{k} , cu carea se pronuncia, cumu s'a disu si mai susu; seau —

b) lapedandu intrega silab'a finale la dein terminatiunea ela, asia câtu dein oa a remasu numai E, seau dupa pronuncia \mathfrak{k} , si asia dein sté-la, vergé-la s'a facutu sté, vergé.

Pentru parerea de antaniu face form'a articlului feminu A dein la, unde numai L s'a lapedatu; er' deca se lapedã intrega silab'a la, nu mai remanea nemica pentru acelu articlu, cu tote cà originea articliloru si in altu modu se pote esplicã, cá mai susu § 64 not. 1; — er' pontru cea alalta parere face, facilitatea de a impreunã articlulu cu terminatiunea remasa, pr. sté-u-a, vergé-u-a dein sté, vergé; precandu dein cuntra dupã parerea antania, totu mai vene a

se lapedá inca sî vocalca A dein fine, pr. dein stea, vergea, mai antaniu facundu stc, vergé, sî numai apoi ste-u-a, verge-u-a.

7. Esemple pentru aceste terminatiuni:

Albia, ária; betîa; filia; linia; marturia, milia; unghia, urgia; via, vinia, volia.

Acia, facia, mustacia, socia, vitia. Blandetia, betranetia, caruntetia, dulcetia, fromosetia, teneretia. Credentia, potentia, scientia, sementia, volientia. Radia, védia; frundia, spudia; buza.

Carticea, catiea, curea; margea, masca; nuea; olcea; particea, paserea, porcea, porumbea, pustoa; rundunea; siea, stea, semticia (dî: semcea), sufrancea, surcea; turturea; valcea, vergea, viorea. — Misica, pucinea, subtîrea etc.

§ 67. Terminatiunile casuali.

Inca sî in cele alalte terminatiuni casuali dein mare parte a numeloru de declinatiunea I, prein usulu mai tardîu, s'au facutu unele scaimbari eufonice, alesu in terminatiunea secundaria in E, mutanduse E in I, nu numai in numerulu plurale, ci sî in unele casure singulari, pr. vaca lat. vacca, pl. vaci in locu de vace, etc.; sî de aci in genetivulu sî dativulu sing. acestei vaci, sî articulatv vacii seau vaci.

Er' scaimbarea acestei terminatiuni prein usulu mai tardîu, se adeveresce atátu dein cartile mai vechie romanesci, cari nu au tote scaimbarile acumu usitate, câtu sî dein usulu particulariu alu unoru locure, unde sî astadi se mai audu esemple regulate, cá in usulu celoru vechi, pr. ferestre, gure, in-

ceputure, lacreme, luminae, lune, palme, pietre, porte, radecine, sagete, sarcine, septamane, usie; in locu de ferestri seu feresti, guri, inceputuri, lacremi, lumini, luni, palmi, pietri, porti, radecini, sageti, sarcini, septemani, usi; dela ferestra, gura, lacrema, etc.; vedi esemplele citate in Principia pag. 126 seq.

Nota.

1. Terminatiunea principale in A, sau se pronuncia cu à oscuru sau cu E mutatu dein à, atstu in nominativulu cstu si in acus. sing., impreunanduse cu artícululu A, dupa usulu generale alu limbei, se elide remanandu numai artícululu, pr. in locu de domna-a, filia-a etc., se dice numai domn'a, fili'a; precumu e a se si scrie.

Er' in numele, cari au lapedatu pre L dein terminatiunea principale, remanandu numai diftongulu ca sau vocalea **ѣ**, pr. sie a, stea, masea, impreunanduse cu artícululu femin. A, spre impiedecarea contractiunei intre acesti doi A, se pune intre eli vocalea diumetatita u, pr. sie a - u - a, stea - u - a, masea - u - a, sau sie - u - a, ste - u - a, mase - u - a. In care casu, ortografi'a baserecesca scrie o in locu de u, ci reu, pr. шѣва, сѣва, мѣва.

2. Terminatiunea Genetivului sing. nedeterminatu, totu de un'a e aceea-si cu a' nominativului plurale, chiaru si unde usulu a scambatu pre E in I, pr. unci domne, pl. domne-le, cu E; unei vaci, pl. vaci-le, cu I.

Er' genitivulu articulatulu se formeza in doua modure:

a) concordandu artícululu genitivului, cu terminatiunea dein genitivulu numelui ne-determinatu intru un'a, pr. domne-ei, vaci-ei; care este usulu generale alu celoru mai vechi;

b) concordandu artícululu genitivului, nu cu terminatiunea

genetivului, ci cu a' nominativului în ă oscuru a' numelui nedeterminatu, pr. *domna-ei, vaca-ei*, seau în forma contrasa: *domna-i, vaca-i*; care forma încă se afla la celi vechi, înse mai raru, pr. *dracescai, juncai, stramosini, veduai*, etc., citate în Principia pag. 131, și 367. seq. sub c).

Mai usitata înse e form'a contrasa în ei, seau iî; deiu cari cea de antaniu în ei se pote considerá cá derivata, și cá deiu form'a e-ei, și cá deiu a-ei, împreunandu eei în ei, seau lapedandu pre ă oscuru în a-anto de cea alalta vocale cá și în numinativu, pr. *domn'a, gen. domn'ei*; — er' cea alalta în iî, asemenea e contrasa, au deiu i-ei, pr. *vacii* în locu de *vaci-ei*, au deiu ei, pr. în usulu vulgariu *domn' -iî*, în care nu numai a celi doi i deiu urma se pronuncia cá unulu întregu, ci și o se pronuncia totu cá w cá în numinativu, influenti'a vocalei E scambate în i remanendu asupr'a lui o precedente și dupa scambare; de unde se pronuncia, cá *doamni*, înse acesta forma e cea mai vitiosa deintre tote.

3. Diferenti'a între genetivu și dativu, precumu și între numinativu și acusativu, în amendoi numerii și în tote declinatiunile, se determina prein regime, de care arc a se tractá în partea sintetica-sintactica.

4. Vocativulu sing. nedeterminatu, e cá și numinativulu, pr. *domna! filia!*; — er' determinatu, cu articlulu O conversu deiu A alu numinativului, elidendu pre ă oscuru deiu terminatiunea respundietoria a' numelui precedente, pr. *domn'o, fili'o*; ceea ce se face și cu numele propria determinate, atâtu feminine câtu și masculine, terminate în A, pr. *Mari'o, Tom'o* etc. dela *Mari'a, Tom'a*. Asta mutare a' articlului în o, pote cá s'a facutu totu dupa legea asemnatiunei, deiu atragerea particlei o! ce se tiene de vocativi, pr. *O! Mari'o! o! Tom'o!* etc.

Er' în plurale, vocativulu nearticulatu e cá și în numinativu, pr. *domne! filie!*; er' articulatu, dupa usulu mai

tardŃu, e cĂ sŃ in genetivulu plurale, pr. domne-loru, filio-loru etc.; ceea ce sŃ in cele alalte declinatuni se oserbeza, er' la colu vechi mai raru, acestia usuandu sŃ acŃ numinativulu in locu de vocativu, inse forĂ articlu, pr. domnel

5. Terminatiunea Numinativulu plurale, in adeveru este cumu s'a dŃsu sŃ mai in susu, numai E, cĂ in schema. Inse usulu pre incetu a scaimbatu-o in prea multe cuvente in i, sŃ forĂ regula, asia cĂtu este prea cu anevolia a aflĂ una lege, dupa caro s'aru potĂ determinĂ, unde se se dŃca E, sŃ unde I.

Inse sŃ asia, terminatiunea in E sŃ panĂ astadi a' remasu in mai multe cuvente, de cĂtu cea alalta; sŃ anume:

a) in numele, cari au doue terminatuni destinte dupa genu, in U sŃ A, fia acelea sustantive, au adiective, participia au participiali, pr. domnu, domna; filiu-a, socru-a; pomu-a, peru-a, prunu-a; bunu-a, negru-a; laudatu-a, adeveratu-a, intieleptu-a etc.; plur. femininu: domne, filie, socre; pome, pere, prune; bune, negre; laudate, adeverate, intielepte. — Eceptiunile suntu pucine, pr. viu, via, pl. masc. sŃ fem. vii; nou, noua, pl. masc. sŃ fem. la Bucurosceni numai noi, aliurea sŃ in cartile basericesci, in masc. noi, er' in femininu nou-e, neutru: noua; lungu-a pl. lungi; micu-a pl. mici etc.

b) cele terminate in ba, da, fa, la, ma, pa, sa, ta, pr. barba; coda, unda; scrofa; ola; bruma, coma, rima, scama lat. squamma, spuma; apa, cepa, cupa, epa; casa, copsa, mesa; cresta, costa, lupta, placenta, rota, spata, vita; vĂdua seu vĂduva; — erasi cu pucine eceptiuni;

c) cele terminate in cia, dia, tia, pr. acia; facia in pl. cu amendoi A mutati in E: fecie; frundia, radia; sementia, vitia; albetia, blandetia etc.; cunoscentia etc.; vedi §. 66 in fine not. 7.

d) cele terminate în ea, scurtatu deîn ea, pr. siea, stea et.; vedi totu acolo.

6. Numinativulu plurale cu I, mutatu deîn E, se aude mai alesu:

a) în sustantivele terminate în ca, ga, na, ra, pr. vaca, furca; etc., înse musca pl. musce, besîca sî besîce; verga; lana, înse vena pl. vene, pena pl. pene, funtana sî fontane; scriptura, mora, ora etc., înse flamura-e, umbra-e, viora-e; cetera sî cetera, gura sî gure, vergura sî vergure, vipera sî vipere; asia sî usia pl. usie sî usi; nunta, nunte sî nunti; sageta pl. sagete sî sageti; ferestra seau foresta, pl. ferestre, ferestri sî feresti; bucata pl. bucate sî bucâti; judecata, pl. judecati, la celi vechi judecate, (Principia pag. 124 sub b).

b) în adjectivele terminate în escu-escă, pr. domnescu-a, pl. numai cu i: domnesci, pentru masculine sî feminine; — caus'a acestei mutari fiendu, precumu se pare, numai nevolienti'a de a destinge caurele acestoru adiective de catră terminatiunea adverbiale în e, pr. domnesce etc., de ora ce chiaru deîn aceste adiective suntu formate cele mai multe adverbia în limb'a romanesca;

c) în sustantive sî adiective cu terminatiunea în ia, mutatu în ie, cu i întregu seau dinmetatitu, pr. orechia pl. orechi, vechiu-a pl. vechi, parechia-i; socia pl. socii, viu-a pl. vii; folia pl. foli etc.; în vinia pl. vinie sî vinii, unglia pl. unglie sî ungli etc. — Sî alte pucine.

7. De unde sî reducerea terminatiunei în I la cea în E, în ori ce nume de acesta declinatiune, sî-are fuadamentulu seu nu numai în legile gramatice ci sî în usulu istoricu.

Cu tote astea, deîn altu punctu de vedere, scambarea acestei terminatiuni deîn a în i, în limb'a rom. e forte naturale,

afinitatea fiindu atâtu de mare între aceste doue vocali, în câtu și la latini forte adesu se scambau un'a cu alt'a, precumu arata formele varianti în E și I, es și is, pr. omne-i, pl. omneis, și omnes, și omnis, etc.; er' la noi se face, pentru scurtarea cuventului, și deîn alte cauze mai susu atense (§ 10 sub c, și în not. 4).

8. De numele sustantive și adiective, ce după terminatiune se tienu de acosta declinatiune, înse se declina în modu speciale, precumu suntu numele propria, și adiectivele terminate în ea nescurtatu; și erasi de numele, cari după terminatiune nu s'aru tiene de acesta declinatiune, înse se declina după formele declinatiunei acesteia, etc., se va tractá împreuna cu altele la declinatiunea specifica.

§. 68. DECLINATIUNEA II: în U.

Declinatiunea numeloru terminate în U, seau a dou'a, este a' masculineloru și neutreloru, și de aceea se împarte în doua.

Diferenti'a declinatiunei masculineloru și neutreloru, stá numai în terminatiunea numerului plurale, carea pentru masculine este I, er pentru neutre A, seau E, seau RE-ri, pr. domnu masc., plur. domni; osu neutru, plur. osa, degetu n. plur. degete, pieptu n. pl. piepture-i.

Note.

1. Numele terminate în u, suntu de doua genure: masculine, și neutre, cá în esemplele de mai susu. Er' de genulu femenenu suntu numai trei nume, înse, cari și ele suntu cu diferentiá, pr. manu lat. manus, în asta forma numai la celi vechi; vedi esemplele în Principia pag. 129 sub 7 și pag.

385 sub x); noru lat. nurus, sî soru lat. soror; cari tote siau mutatu terminatiunea primitiva in A, pr. mana, nora ital. nuora; sora retorom. sora, ital. numaisorella, isp. sor, franc. soeur, prov. sor sî sorre; de cari la declinatiunea specifica; vedi sî mai susu §. 46 not. 2 sub a).

2. Declinatiunea masculineloru sî neutreloru in u, in câtu numerulu silabeloru nu cresce in plurale, respunde declinatiunei latine a II sî a IV; er' in câtu numerulu loru cresco cu silab'a re in plurale, respunde declinatiunei latine a III.

De aci sî in declinatiunea nostra, cá sî la vecbii latini in declin. a' IV, numerulu sing. remane in tote casurile nedeterminate asia dicundu ne-declínatu, ne-computandu adeca in declinatiunea latina pre S sî M finale, pre cumu nu se afla nece la latini in neutrele de a IV declinatiune, pr. gelu, genu, rom. geru, genu-chiu lat. genuclum, etc.

Er' in plurale, cele masculine, se termina in i, la noi cá sî la latini, pr. domnu, lat. dominus sî domnus, plur. domni, lat. domini sî domni; er' cele neutre, seau in A, cá la latini, pr. osu, lat. os, sî ossu, sî ossum, pl. ossa, lat. ossa, — seau in E, dupa terminatiunea feminineloru in A, pentru afinitatea terminatiuniloru A sî E, cá sî la latini intra A sî AE, pr. semn u, lat. signum, plur. semne, lat. signa; — seau cu re, cá la latini ra, pr. frigu, lat. frigus, pl. frigore lat. frigora.

In câtu pentru afinitatea, seau mai identitatea declinatiunei a' II sî a' IV la latini, e cunoscutu dein marturie-le espresse ale autoriloru sî gramaticiloru, câta varietate domnesce in una multime de cuvente, cari acumu se declina dupa declinatiunea a' II, acumu dupa a' IV, sî gramatecii numai aci, cumu e mai bene a se decliná, dupa un'a seau dupa alta declinatiune. Quintilianu I, cap. VI, 27 scrie: Quum senatus, senatûs, senatui, an senatus, senati, senato faciat, incertum sit. Vedi sî Prisciauu VI, cap. IV, 19 unde suntu

citatie si cemplele dein Attiu, Lucretiu, Cicerone, Ovidiu, Lucanu.

3. Suntu si unele cuvinte, ci pucine, terminate in u, cari nu dein numele de a' II si a' IV declinatiune la latini suntu derivate, ci dela a' III, pr. omu lat. homo-inis, leu lat. leo-nis, imperatu lat. imperator-ris etc., in cari O latinu dein nominativu s'a scambatu in u, si dupa legea asemenatiunei si cele alalte casure s'au conformatu deplenu cu cele dein declinatiunea a' II, pr. leu pl. lei, imperatu pl. imperati; numai omu sia mai tienutu ceva dein declinatiunoa a' III, in plur. omeni, lat. homines; si capu lat. caput, pl. capete lat. capita.

Alte cuvinte, pr. osu, vasu, si latini le diceau, nu numai vas, vasis, si os, ossis dupa a III declinatiune, ci si dupa a' II si a' IV: vasum, ossum si ossu. Charisiu pag. 112 ed. Putsch: „Ossum dici non potest; Gellius tamen libro XXXIII: Calvariaequae eius, inquit, ipsum ossum expurgarunt, inauraruntque.“ Si erasi mai in colo: Ossu quidam, ut genu, veru, putarunt, inquit Plinius. Si totu a colo: Varro ad Cic. XIII: Olivo et Osso putat, inquit, fieri. Er' despre Vasum, totu acel'a pag. 119: Vasi genetivo singulari. I finita nomina genetivo plurali rum syllabam capiunt: vasorum, et nominativus erit hoc vasum.

§. 69. Masculine-le in U.

Masculinele in u, au trei terminatiuni: u, e, si i; U pentru cele de antaniu patru casure in sing. Num., Gen., Dat. si Acusativu; E pentru vocativulu sing., er' I pentru numerulu plurale intregu, dupa schem'a urmatoria:

Sing.	N.	A.	DomnU.	artic.	DomnU-LU.
	G.	D.	Domnu.		Domnu-lui.
	V.		DomnE.		Domnu-LE.

Plur. N. A. DomnI. DomnI-LI, (domni-i).
G. D. V. Domni. Domni-loru.

Note.

1. Genulu masculinu, e cea mai mare parte alu numeloru, cari insemneza fientie vie, pr. Domnedieu, angeru, omu, bou, corbu, etc.; si plantele, pr. pomu, peru, prunu, etc.

Er' afora de acestea, se determina doin mai multe motive; asia:

a) dupa sexulu barbatescu alu fientieloru insufotite, ce insemneza, pr. omu, si cele ce se dîcu si se tienu de omu, pr. barbatu, cumnatu, fetioru, filiu, socru; domnu, fauru, furu, maiestru, siorbu, sociu; pastoriu, boariu, caprariu, pecurariu, porcariu, vacariu, vitielariu; lemnariu, lingurariu, mesariu, etc.; — de vite: patrupe date, pr. asinu, bou, calu, cerbu, leu, lupu, mascuru, porcu, tauru, ursu, vieru, etc.; paseri, pr. corbu, vulturu, etc.; si altele, pr. ariciu; limbricu, peduchi, etc., deintre cari unele si cu E: vulture, peduche totu in masc.

La latini inca s'a dîsu: vulturu, vulturus, si vulturius. Charisiu pag. 75: Vultur dixit Virgilius in VI, sed et Vulturius Lucilius in I, ut pavus et pavo; si pag. 120: Vulturus Ennius: Vulturus in silvis miserum mandebat hominem; etc.

b) dupa calitatea de plante: pomi, pr. alunu, ceresiu, fragariu, gutuniu, meru, muru lat. morus, nucu, peru, piersecu, pomu, prunu, visinu, etc.; — arburi, pr. acaciu, carpenu, ceru, cornu, fagu, frasinu, jugastru, junéponu seau junéperu, pinu, rugu, socu, spinu, ulmu, etc.; legumi, pr. napu etc.; — erbe, pr. trifoliu, etc.

c) după terminatiunea derivată în *olu*, *sî uru*, pr. *ca-tielu*, *porcelu*, *vitielu*; *peducelu*; înca *sî cercelu*, *fustelu*, *negelu*; *faguru* dela lat. *favus*, *muguru* dela *mucu*, *struguru*, etc.; înse *anelu neutru*, pl. *anele*.

d) după *usu*, deîntre partile corpului: *ficatu*, *peru*, *pumnu*; *ochiu*, *renunchiu*, *trunchiu*; *muschiu*, *negu la celi vechi* lat. *naevus*, de unde *negelu*; înse neutre *sî masculine*: *cotu*, *flocu*, *genuchiu*, *manuchiu*, *mucu*, *umeru*, înca *sî numeru*, în pl. cu *i seau A seau re*, unele cu ceva diferență într-o însemnare, pr. *cotu*, pl. *cote* partea știută a' brațului, *coti* una măsură cunoscută, lat. *cubitus*; *floci* *sî floce*; *genuchi* *sî genuchia*, *manuchiu* *sî manuchia*, *muci* *sî mucure*, *numeri* *sî numere*; — *sî* în urma acestea: *agru*, *campu* înca *sî cam-pure*, *casiu*, *lucéferu*, *miediu* înse *sî miediure*, *muru* lat. *murus*, *nuoru*, *pasu seau pasiu*, *sacu*; etc.; — *tempu* cu pl. *tempi*, e cu totul modernu după ital. *tempo*, *tempi*, înse în contr'a *usului* generale *sî* a etimologiei.

2. Genetivulu, Dativulu, *sî* Acusativulu *sing.* nedeterminatu, rămâne totu în *u*, că în Nominativu; *sî* diferență a lor se cunoște numai deîn regim; — er' determinate cu artichu, se formează adăugându în urma artichulu casului respectivu, înse așa de strinsu la noi, chiaru *sî* în Nominativu, cătu *u* finale deîn terminatiunea numelui, deca cumu-va nedeterminatu se pronunță cu *u* diumetatitu, determinatu se pronunță totu de un'a cu întregu, pr. *domnu* cu *u* diumetatitu; *domnu-lu*, *domnu-lui*, înca *sî* în vocat. *domnu-le*, cu *u* întregu.

Macedo-romanii variează, acumu *u* deîn terminatiune, acumu deîn artichu, pronunțându întregu seau diumetatitu, pr. *omu*, *omu-lū*; *lupū*, *lupū-lu*, etc.

3. Vocativulu *sing.* nearticulatu alu masculineloru, numai în pucine cuvinte se află usitatu, pr. *ome*, *domne*, *so-*

cie, invetiatorie, mai rar; inse cumnate, cuscere, vere, vecine, mai desu; si adiectivulu: bune etc. Filie seau fili, pronunciate $\phi i s$, si $\phi i i$, in vocativu dela filiu, se afla numai la celi vechi; vedi Principia pag. 125 sub 4.

In usulu de astadi, se dice mai multu in form'a articulata cu le, inse forà de a se concordá cu vocativulu nearticulatu in E, ci cu numinativulu, pr. omu-le, domnu-le, sociu-le, invetiatoriu-le, filiu-le.

Une ori in loculu vocativului, se pune numai numinativulu sing. forà articlu, pr. mei omu bunu! mai adesu la celi vechi, atátu in sing., cátu si in plurale; vedi Principia la loculu citatu.

4. Numinativulu plurale de acesta declinatiune, se formeza in I, mutandu pre u in i, pr. domnu pl. domni; inse—

a) cele terminate in iu, cu amendoue vocali-le diumetatite, de si dupà regula s'ar' cadé se formeza numerulu plurale cu doi i: Π , inse usulu generale -lu formeza numai cu unu i, si acel'a diumetatitu, pr. dela filiu pl. filii, cá $\phi i s$, $\phi i i$; lucratoriu, pl. lucratori; adetoriu, adetori, etc.; — caus'a e neindoitu numai eufonica, pentru cá se nu se acumuleze una multime de i, alesu in form'a articulata, unde de exemplu dein filiu pl. articulatu s'ar' formá filii-li, si lapedandu pre L: fiiii, cu patru i; — er' cele terminate in iu cu i intregu, formeza regulatu, pr. viu pl. vii; inse si aici se simte greutate in form'a articulata, vii-li, pronunciatu cá vii cu doi i intregi in doue silabe;

b) cele terminate iu sing. in lu, in plurale L se pronuncia moliatu de totu, pr. calu, cercelu, misielu, porcelu, etc., pl. cali, pronunciatu kai , etc.

c) numele omu, lat. homo, formeza numerulu plurale, crescundu cu una silaba, cá la latini, pr. omeni, lat. homines; ital. inca: uomo pl. uomini; intru altele de genulu masculinu asta norma nu se oscrebeza, de unde dracu, leu,

etc. lat. draco-nis, leo-nis, facu in pl. draci, lei etc.

5. Genetivii și dativii pl. nearticulati suntu că și in numinativulu plurale; er' articulati cu adausulu: loru la capetulu numeloru, că și in oele alalte declinatiuni, pr. domni-loru, fili-loru, etc.

6. Acusativulu plurale e că și numinativulu intru tote, pr. domni-li, fili-li etc., er' destintiunea acestoru casure se cunosce numai dein regime.

7. Vocativulu plurale, nedeterminatu, e că și numinativulu aceluia-si numeru, pr. o! domni!; — er' determinatu, astadi e că in gen. și dat. pl. cu loru, pr. o! domni-loru; inse celi vechi mai raru cu articlu; vedi Principia loc. citatu.

8. Articululu plurale li, la noi se pronuncia cu L moliatu de totu, și in cartile baserecesci se scrie foră L, pr. domni-li, că DOMNĪ, inse usulu modernu pronuncia numai cu unu i intregu formele determinate, pre cumu Domnī, și spre destintiune cele nedeterminate cu i diumetatitu, deca sufere natur'a cosunantiloru dein a-ante, pr. domnī, omenī; er' de nu sufere, intru amendoue formele se pronuncia cu i intregu, pr. a gri nedeterminatu, in doue silabe că a-gri, și determinatu totu asia că a-gri in locu de a-grii seu a-gri-li.

9. In form'a determinata, i in a-ante de articlu, la noi se pronuncia totu de un'a intregu, că și u, pr. domni-i, domni-loru; — er' la macedo-romani dein contra, i alu numeloru se pronuncia diumetatitu, in cătu mai nu se aude, er' alu articlului li intregu cu L, pr. omenī-li, omenī-loru etc.

§. 70. Neutre-le in U.

Neutre-le terminate in U, se impartu in trei rami, dupa trei terminatiuni ale numerului plurale, in A, seu E, seu RE-ri.

În numărul sing. tote urmeza declinatiunea masculinelor terminate în asemenea vocale; adeca re-manu nescămbate pentru tote cazurile, cu termina-tiunea u, pr. osu, degetu, pieptu.

Er' în numărul plurale urmeza declinatiunea femininelor în A, de sî terminatiunile în unele for-me diferescu, pr. degetu pl. degete, osu pl. osa, pieptu pl. pieptu-re.

De acea sî articlii, în sing. se apleca celi masculi-ni, er' în pluralu celi feminini, pr. osu-lu, dege-tu-lu, pieptu-lu; pl. osa-le, degete-le, piep-ture-le.

Note.

1. Genulu neutru, este alu celoru alalte nume terminate în u, cari nu însemneza fientie însufletite; cu tote că multe dein cele, ce însemneza lucrure neînsufletite, nu suntu neutre, ci masculine, precumu s'a vediutu mai susu.

2. Cari nume înse, dein cele ce însemneza lucrure sî nu persone, suntu de genulu neutru, se potu cunosce, mai multu dein usu, de cătu dein anumite terminatiuni, cari se voru spe-cifică mai în diosu.

§. 71. Neutrale în u, cu pl. în A.

Neutrale în u, cari formeza numărul plurale în A, au numai doue terminatiuni, un'a pentru sing. în U, sî alta pentru plurale în A; dupa schem'a urmatoria:

Sing.	N.	A.	OsU.	artic.	OsU-LU.
	G.	D.	Osu.		Osu-lui.
Plur.	N.	A.	OsA.		OsA-LE.
	G.	D.	osa.		Osa-loru.

Note.

1. Numele neutre, cari formeza numerulu plurale in A, suntu:

a) cele terminate in ru primitivu, pr. caru, fieru, poporu, pl. cara, fiera, popora; inse poporu la celi vechi se afla si cu E: popore, unde E se pote considera seau ca conversu dein I alu latiniloru, pr. populus, pl. populi, seau dein a osuru dupa schema; mai de curundu inse a inceputu a se dice si popolu seau populu, cu pl. popoli seau populi, dein imitatiune italiana: popolo pl. popoli; — inca si dein adiective: amaru-a pl. neutru amara, dupa care si in fem. se pronuncia amara in locu de amare.

b) cele terminate in su, inse nu tote, pr. osu pl. osa, lat. os, ossu, ossum pl. ossa si ossua; fusa, lat. fusus, pl. fusa; vasu, lat. vas si vasum, pl. vasa; visu, lat. visum, pl. visa, inse si visure etc.; — er' doau, nasu, respunsu au in re.

c) cele terminate in ou, pr. ou, lat. ovum, pl. oua lat. ova; nou lat. novum, pl. noua; inca si doi in neutru pl. doua.

2. Totu de acesta forma se tienu si alte nume, cari dupa origine au pl. in A, inse pronuncia dein cause eufonice le a scaimbatu in E; asia de acestea suntu:

a) cele terminate in siueratoria-le: siu, diu, tiu seau ciu, pronunciatu ca $\text{u}^{\text{Ń}}$, pr. braci u, lat. brachium, pl. bracia; laci u-a, la celi vechi, lat. laqueus; lici u-a, lat. licium; judeci u-a, lat. iudicium; negoci u-a, lat. negotium; ospeti u-a, lat. hospitium; ordi u-a, la celi vechi, lat. hordeum; albusi u-a, etc.; — cari in usulu comune mai pretotendenea se pronuncia si acumu cu z , numai pre unele locure ale Romanici s'au scaimbatu in E, si de acolo in unele carti basereccsi.

b) cele terminate in iu, cu vocali diuometatite, pre cari usulu inca le a scainbatu in E; alesu cele terminate in liu, pr. maliu-a, paliu-a, coliu-a; — in niu, pr. calcaniu-a, buboniu-a, capetuniu-a, cuniu-a; — in riu, pr. altariu-a, amuariu-a, braciariu-a, cuniaru-a, degetariu-a, medulariu-a, pieptariu-a, porumbariu-a; taliariu-a, ital. tagliero; tambariu-a, ital. tabarro; umbrariu-a, umerariu-a, verdiariu-a, vestiariu-a; ajutori-u-a, lat. adjutorium; coctoriu seu cuptoriu-a; detoriu-a la celi vechi, in locu de detoria; si numele anticatu: ilia, pronunsiatu ca i^u, lat. ilia, in psaltirca de A. Julia dein 1651; vedi mai susu §. 34. not. 2.

La acestea se adaugu si cele terminate in chiu, in catu suntu neutre, pr. curechiu, lat. caulis, cauliculus, pl. curechia; genuchiu pl. genuchia; manuchiu-a etc.; vedi si Principia pag. 128 seq.

§. 72. Neutrele in U, cu pl. in E.

Neutrele in u, cari formeza numerulu plurale in E, inca, au doue terminatiuni, un'a pentru sing. in U, si alt'a pentru plurale in E, dupa schem'a urmatoria:

Sing.	N. A.	DegetU.	artic.	DegetU-LU.
	G. D.	Degetu.		Degetu-lui.
Plur.	N. A.	DegetE		DegetE-LE.
	G. D.	Degete.		Degete-loru.

Note.

1. Numele neutre, cari formeza pluralele in E: suntu:

a) celo cu E scurtu in penultima, si cu accentulu in antopenultim'a, alesu terminate in ecu, pr. cantecu, lat. canticum, pl. cantece; intunercu-e; — in eru, pr. ful-

geru, lat. fulgur-ris sî fulgeris, pl. fulgere; flaueru-e, siueru-e; — sî in etu, pr. ambletu pl. amblete; bôcetu-e, la celi vechi; capetu-e, crescetue-e, cugetu-e; frêmetu-e la celi vechi, lat. fremitus; gemetu-e, totu la acolia, lat. gemitus; sufletu-e; sunetu-e, lat. sonitus; tunetu-e, lat. tonitru; temetu-e, la celi vechi; — la cari se pote adauge sî capu, lat. caput, pl. capete, lat. capita;

b) cele terminate in entu derivatu, pr. coperementu, cuventu, juramentu, imbracamentu, incalciamentu, mormentu, rogamentu, vestimentu, etc., plur. coperemente, cuvente, juramente, imbracamente, incalciamente, mormente, rogamento, vestimente, unde terminatiunea ente la celi vechi se afla scrisa sî cu **INTI**, sî cu **ANTI**; vedi citatele in Principia la pag. 130 not. 1, sî pag. 376—8; — er³ usulu mai tardiu a facutu doue scaimbari mai neregulate, antaniu formandu numerulu plurale alu unor'a dein acestea cu **RE** in locu de **E**, pr. mormenture in locu de mormente, etc.; alt'a, usitandu form'a plurale in locu de singulare, pr. imbracamente, incalciamente, rogamente, in locu de imbracamentu, incalciamentu, rogamentu, pentru cari vedi citatele totu acolo pag. 122 sî 377; — ci ventu, pamentu, facu plurale in re: venture, pamenture, etc.

c) cele terminate in oru derivatu, pr. folioru, pronunçiatu **φῥιορῥ**, lat. foliolum, pl. foliore; pietioru pronunçiatu **πιχορῥ**, lat. pediolus sî petiolus, pl. petiore, nu picere; urcioru, lat. urceolus, pl. urciore; — ci ustioru, lat. ostiolum, e masculinu la noi, sî are pl. ustiori.

d) unele terminate in eu sî tu, pr. acu, pl. ace; arcu-e, buricu-e, spicu-e; cutîtu-e, resarîtu-e, pl. resarîte la celi vechi, sî asia miratu acau minunatu, acapatatu,

pl. mirate, scapatate; — ci focu pl. in re; locu-re, ci midilocu pl. midiloce; flocu pl. cu i si e; fruptu pl. in e si re; viptu numai in re, lat. fructus, victus.

e) mai multe terminate in nu, pr. lemnu, lat. lignum, ital. legno, pl. lemne; semnu, lat. signum, ital. segno, pl. semne; indemnu-e, si cu re; cornu, lat. cornu, ital. corno, pl. corne, lat. cornua, ital. corna; hornu-e, lat. furnus; inca si granu, frenu, lat. granum, froenum, in sing. forà N, er' in pl. grane, frene, cu * si N, la celi vechi frena, lat. froena, dein care forma a remasu *; vedi Principia pag. 367 sub c); — ci senu lat. sinus, are pl. senure;

f) si alte pucine, pr. meru seau m à ru, pl. mere; satu, lat. satum-a, la celi vechi intru insemnarea latina seau agru, pl. sate; capestru-e, cotu-e si coti.

2) Form'a plurale a' neutreloru la noi in E, cá a feminine-loru terminate in A, se esplica nu numai dein relatiunea, ce se oserbeza intre form'a feminina sing. in A, si cea plurale neutra erasi in A la latini si la greci, de care s'a disu mai susu (§. 66 not. 2), ci si dein pucine remasitie de neutre latine in pl. cu ae, in locu de A, pr. in pronumele hi, ha e, haec in locu de hac seau ha, cá si in femin. sing.; si qui, quae, quae, erasi cá in femin. sing. in locu de quae, pre cumu arata compusa-le: aliqua, siqua etc., in locu de aliquae, siquae femin. sing. si neutru plurale neusitate.

§. 73. Neutrele in U, cu pl. in RE-ri.

Neutrele in U, cari formeza numerulu plurale in RE, inca au done terminatiuni: u pentru sing., si re seau ri pentru plurale; dupa schem'a urmatoria:

Sing.	N.	A.	PieptU.	artic.	PieptU-LU.
	G.	D.	Pieptu.		Pieptu-lui.

Plur.	N. A.	Pieptu-RE.	PieptuRE-LE.
	G. D.	Pieptu-re.	Piepture-loru.

Note.

1. Numele de genulu neutru, cari formeza numerulu plurale in re, nu se potu cunosce de câtu numai dein usu, de unde si aici numai atât'a se pote dice in genere: că tote cele alalte neutre, cari nu formoza numerulu plurale in A, seau in E, lu formeza in RE, pr. cercu, lacu, locu, focu, jocu; — fundu, vadu; — frigu, jugu; — ramu, (si in i), fumu; — fenu, senu, lînu, vinu, somnu, suspînu inse si cu e la celi vechi; — tempu; ceru seau ceriu, curu, lucrû; — dosu, plansu, risû; — stratû; tiestu, lat. testu; viptu, fruptu; scutu, lat. scutum; gutu, lat. guttur; ventu, pamentu, etc.; pl. cercure seau cercuri etc.

2. Declinatiunea acestoru nume in form'a nedeterminata, nu se face că in cele alalte, mutandu vocalea finale a terminatiunei principale in alta, ci numai adaugundu terminatiunea secundaria re la cea principale, pr. pieptu-RE, ceru-RE, etc.

3. Originea acestei forme este neindoitu form'a latina neutrale in RA de a' III declinatiune a' numeloru neutre terminate in us, pr. pectus, gen. pectoris, pl. pectora; tempus-oris, pl. tempora; frigus-oris, pl. frigora, etc.; cari si in limb'a romana au remasu, numai câtu modulu formatiunei e altulu, latinii mutandu pre us in ora, er' noi la u adaugundu pre re. Inse e probabile, că si latinii in a ante de clasicitate au disu ur in locu de terminatiunea us, la care au adausu numai pre A neutrale, de cari au mai remasu urme in ebur, jecur, robur, etc., cu pl. eboru, roboru si jecinora, scaimbate dein eburu, roboru, jecinura cu u rusticu, in o urbanu; vedi si mai susu §. 16. In limb'a rom. RA a remasu numai la macedo-romani, inse si la eli raru,

pr. pl. greaiura dela sing. groaiu, la noi graiu, pl. graiure seau graiuri.

4. Terminatiunea RE la noi in aceste plurali, e singura usitata la celi mai vechi ai nostri, precumu se vede in tote cartile dein a-ante de 1600, si in multe alte dupa 1600; er' terminatiunea in ri, ocurre mai antaniu numai in cele de pre la capetulu seclului XVII, si de atunci cu incetulu in tote cele alalte carti baserecesci si civili; asia câtu nu mai incupe indoiela, că terminatiunea RE e originale, er' cea in ri derivata. Vedi pucinole esemple deintre altele cu milie-le, in Principia pag. 369 seq.

5. Scaimbarea formei latine in RA, la noi in RE, se explica dein scaimbarea terminatiunei A in E totu in numerulu plurale alu neutreloru in u, de care mai susu § 72 not. 2.

6. Er' scaimbarea formei romanesci dein re in ri, nu e de câtu unu iotacismu eufonicu, nascutu dein afinitatea acestoru doue vocali, si dein tendenti'a de a impucina numerulu silabeloru, care se oserbeza in tote limbelo, si la noi se templa si in alte forme, pre cumu s'a vediutu si mai susu.

7. De almentrea scaimbarea dein re in ri, si preste totu dein E in I, inca e dupa usulu limbei latine, carca prea adesu a scaimbatu pre E in I, si aliurea si in terminatiunile finali, pr. in ablativii de a III declinatiune, asia câtu gramatecii suntu desperati, ne mai sciendu, care forma e mai preforibile: a mare, an a mari? Charisau I, cap. XVI, 16, — si anume in silab'a re: a majore si a maiori, si in verbe: amaris seau amare, amabaris seau amabare, amaberis si amabere; etc.

8. Unele neutre in u, au si Vocativu sing. tn E, ca masculinele, inse forte raru, si numai personificate, ca masculine, pr. Cuvente si Cuventule in cartile baserecesci; vente! dela ventu in cantecele poporali: Bate vente etc.

§. 74. DECLINATIUNEA III: in E.

Declinatiunea numelor terminate in E, seau a' trei'a, este a femenineloru, masculineloru, și neutreloru, și de acea se imparte in trei.

Diferenti'a între declinatiunea acestoru nume diverse dupa genu, stă mai alesu in terminatiunea numărului plurale, care pentru masculine și feminine este I, er' pentru neutre E, pr. mente fem., pl. menti; dente masc., pl. denti; nume neutru, pl. nume;— er' diferenti'a între feminine și masculine, e terminatiunea genetivu-dativului sing., carea pentru feminine este I, er' pentru masculine E, pr. mente fem., G. D. menti; dente m., G. D. dente.

Note.

1. Numele terminate in E suntu de trei genure, masc., fem., și neutre, că in esemple-le de mai susu. Inse cele mai pucino suntu de genulu neutru. Doterminarea loru urmeza la fia-care terminatiune.

2. Declinatiunea nostra a' III respunde intru tote declinatiunei latine a' III, numai cătu la noi tote numele de asta declinatiune se termina in E, pre candu la latini terminatiunea numinativului sing. nu e restrinsa la una terminatiune, și in cea mai mare parte a cuventeloru e mai scurta de cătu ale celoru alalte casure; pr. mens, mentis; dens, dentis; nomen, nominis etc.

Inse diferenti'a acesta între terminatiunea nostra și ale latiniloru, și între casure-le loru și ale nostre, proveno de acolo, că latinii dupa testimonia-le gramatisti-loru loru, siau scurtatu nominativii loru in sing., lapedandu una litera seau silaba dein terminatiunea primitiva a' cuventeloru, pr. dein

lacte faoundu lac; dein vulturus, altarium facundu vultur, altare; dein ossum seau ossu sî vasum, facundu os sî vas, etc.

De unde formele antice ale cuventeloru latine de asta declinatiune, cumu se afla la gramatici sî in alte monumente vechia, suntu mai aproape de ale nostre, de câtu de ale latinitatei clasice, sî une ori suntu chiaru identice cu ale nostre in contr'a coloru latine clasice, pr. lacte, carnis, pane, in nominativu, in locu de lac, caro, panis etc. Priscianu VI, cap. IV, 20: Lac lactis, quod antiquissimi etiam hoc lacte protulisse inveniuntur, teste Capro, apud quem testimonia invenies. M. Capella III, 81: Veteres lacte in nominativo dixerunt. Arnobiu I, 36 (59): Non item apud vos est positum hoc pane, et hic panis? Vedi cele alalte testimonia dein Enniu, Plautu etc. in Principia pag. 30 seqq.

De aci se sî pare, cã nominativii nostri aru fi derivati dein ablativii sing. ai latiniloru, cu a' caror'a terminatiune sēmēna, inse numai la aparentia, pentru cã adeverat'a forma a' nominativului sing. latinu de a' III. declinatiune a peritu la latinii clasici in nominativu, si a remasu numai in ablativ.

3. Inse in multe cuvente urmaramu sî noi latiniloru clasici scurtandu nominativulu anticu dein numerulu sing., pr. omu, leu, capu, dracu, imperatu, lat. homo, leo, caput, draco, imperator, lapedandu cosunantile finali, sî pre o scaimbandulu in u, cari nume de acea sî trecura la declinatiunea nostra a' II; asia sî neutrele latine in us, lapedandu pre s finale, pr. pieptu, tempu, frigu, lat. pectus, tempus, frigus, cu genet. in oris — sî in sēceta, lat. siccitas, care lapedandu pre s finale trecu la declinatiunea nostra I;— er' altele, pr. jude lat. iudex, ospe lat. hospes, sierpe lat. serpens, nume lat. nomen, lume lat. lumen, sange lat. sanguis, in origine sanguinis, pentru cã ablativulu are: sanguine, etc. lapedandu cosunantile finali ale

latiniloru dein nominativulu sing., au ramasu totu in a' III declinatiune si la noi, unele inuse doin ele lasandu urme de nominativii celi mai antici, pr. judece, ospete, numene, dupa nominativii plurali: judeci, ospeti, numene la celi vechi.

§. 75. Femininele in E.

Femininele terminate in E, au doue terminatiuni: E si I; si adeca E pentru N. A. V. dein sing., — er' I pentru G. D. sing. si pentru intregu numerulu plurale; dupa schem'a urmatoria:

Sing.	N. A. V.	MentE.	art.	MentE-A	(mentea).
	G. D.	MentI.		MentI-ei	(mentii).
Plur.	N. A. V.	Menti.		Menti-LE.	
	G. D.	Menti.		Menti-loru.	

Note.

1. Numele terminate in E de genulu femininu suntu mai numerosa, de catu cele masculine si neutre, si se potu cunosce dein mai multe semne; asia:

a) dupa sexulu fientieloru, ce insemneza, pr. muliere, lat. mulier-ris, ital. moglie, isp. muger, etc.

b) dupa terminatiune; asia:

1) cele terminate in are, ere, ire, ore, atatu infinitivali, catu si primitive seau de alta derivatiune, pr. stare, avere, facere, scire; — sare lat. sal, nare lat. naris; fiere, miere lat. fel, mel; sere lat. sicile; ardore lat. ardor-ris, carore la macedo-romani lat. calor, corore la acoliasi lat. color, dorore la celi vechi ai nostri lat. dolor; flore lat. floa, ital. fiore; lucoresi stralucores la celi vechi ai nostri lat. lucor a lucendo; putore, sudore, lat. putor, sudor; etc.

2) cele terminate în ate, ete, ute, pr. adevăratate la celi vechi; bunetate lat. bonitas, ital. bontà; dreptate; meseretate la celi vechi dela meseru-a, lat. misera; sanetate lat. sanitas; sete lat. sitis; virtute lat. virtus-tis, ital. virtù, si virtù, franc. vertu;— înse cu unele excepțiuni în cele terminate în ete, pr. ariete, pariete, etc.

3) cele terminate în ame, si ime, pr. arame, la celi vechi, în locu de arama la celi mai noi, lat. aeramen; misielame la celi vechi; grasime, greime, marime, multime etc. dela grasu-a, lat. crassus-a, ital. grasso-a; greu lat. gravis, franc. grief-ve; mare lat. magna-a, compar. maior-re; multu etc.

4) cele terminate în diune si tiune, pr. umediune, rapediune etc.; — cumenecatiune, întielectiune, întrebatiune, unitiune etc.; si alte nenumerate la celi vechi;

c) dupa usu: ale celor însufletite, pr. oie, pasere, vulpe; — ale plantelor, si fructelor, pr. salce lat. salix-cis, pre aliurea salca, ital. salcio; gliande lat. glandis, ital. ghianda; — si altele, pr. pace, cerbice, cruce; lege; cale, vale, piele; culme, lume; pane, carne, pre alocuria si cârnuri, grandene, margine, pecingine, funingine; viespe; lături, pulbere; tuse; mente, frunte, punto, luntre lat. linter; nopte, oste; carte, parte, morte, sorte nu sorta, curte, cute; chiae etc.

2. Articulul feminin deîn numinativulu sing., concordanduse cu numele seu terminatu în E, vocalile se unescu în diftongulu ea, pr. mente-a, mentea. Er' în cele alalte casure deîn amendoi numerii, afora de G. D. sing., articululu numai se adauge si se împreuna cu terminatiunile casuale respective, pr. menti-le, menti-loru, seau: mentile, men-

tiloru; oserbandu că sî aici, că sî în declinațiunea II, a' masculineloru, i finale diumetatitu alu numelui după împreunarea cu artículu, se pronuncia întregu, pr. menti-le, că men-tî-le, în trei silabe.

3. Genetivulu sî dativulu sing., ai numeloru feminine terminate în E, se distingu de ai numeloru masculine, preîn vocalea I în cele feminine, ce lipsesce masculineloru, — aceeași oserbanduse sî pentru casure-le numerului plur. feminin, că una regula generale pentru tote numele feminine de ori care declinațiune, că form'a genetivului sî dativului sing. e identica cu a' numerului plurale (§ 67 not. 2); er' nu sî pentru masculine sî neutre.

4. Terminatiunea I deîn G, D. sing. sî deîn numerulu plurale, a' numeloru feminine de asta declinațiune, după unu usu generale alu limbei rom. de acumu, are acea influenția asupr'a vocalei A, cătu deca în penultim'a accentuata a' numelui se afla A chiaru, acest'a se muta în à oscuru, pr. dela carte, parte, bunetate etc. genetivulu etc. se dîce cãrti, pãrti, bunetãti etc.; ceea ce se templa sî cu unele cuvinte de declinațiunea I (§ 67 not. 6 sub a), sî § 8 not. 2 sub a); — er' cu numele masculine nece una data, pr. dela frate pl. frãti cu A chiaru, nu frãti cu à oscuru.

5. Înse scãimbarea acesta deîn A chiaru în à oscuru în casurele amentite, de sî este astadi așia de generale, sî forte vechia, precumu arata cartile baserecesci sî cele mai vechie, — totu este numai secundaria sî deîn tempore-le mai tardia ale limbei; de ore ce în cartile bețrane, alesu moldovenesci, unele cuvinte de acesta natura nu se scriu de cătu numai cu A chiaru, pr. карці, парці dela carte, parte; vedi Principia pag. 124 seq. sub c) și p. 363 seq. sub a); și așia: Афѣ-мари, Анѣрикарі, Черкарі, Кѣмжндари, нари; înca și cu artículu în gen. sing., și în numerulu plurale, pr. Афѣмаріи,

καλίης; κβμηνδάρίλε, δάρίλε, καρціле, парціле, мѣнкаріле;
αμπριβνάρій, ανηλцарій; totu acolo, si pag. 122 seq.

6. Declinatiunea regulata a' genetivului si dativului sing. cu artichu, se face adaugundu form'a casuale a' artichului la form'a nederminata erasi casuale a' numelui precedente, pr. menti, mentiei, si dupa usulu vulgariu vocalile prea multe contragunduse in mai pucine, pr. mentii seau si menti; dein cari forme in cartile baserecesci mai tardie se usiteza mai multu cea de midilocu, pr. мінциі, cu doi i.

Inse coli mai vechi si in asta parte scriu mai regulatu, oserbaudu form'a cea de antaniu, care este cea mai originaria, precumu s'a vediutu intre osemplele mai susu (not. 5) citate: adunari-ei, cali-ei, mari-ei etc., dela adunare, cale, mare lat. mare.

7. Afora de acesta forma regulata si primitiva, la aceliasi se mai afla usitatu si altu modu in doue forme: concordandu adcea artichulu casuale, nu cu terminatiunea casuale a' numelui, ci cu terminatiunea principale in E dein numinativulu sing., inse —

a) seau in forma intrega, pr. sanetate-ei: снѣтатѣи, вѣндекарѣи, пачѣи etc.;

b) seau in forma contrasa, pr. дрѣтарѣи, акѣлтарѣи, сѣспинтарѣи, америнцарѣи, лѣтарѣи, пѣрѣтарѣи, вѣндекарѣи, пачѣи; вѣртѣтѣи, мінтѣи etc.; vedi Principia la loc. cit., de unde s'au estrasu esemplele.

8. Terminatiunea plurale a' acestoru nume, este, cumu s'a diasu, in I, ca in genetivulu sing., cu tote regularitatile seau neregularitatile aceluia, pr. menti, menti-le; carti, carti-le etc., vedi mai susu.

Celi vechi inse, in formele determinate si aici, ca si in G. D. sing., forte adosu rotienu pre E, pr. de la pace pl.

ΠΑΡΕΛΕΙ pretotindenea în cartile cele mai vechie; și așa mar-
gine-le, rogatiune-le, etc., după form'a latină în ea.

9. Originea terminatiunii sing. în G. D. în i, e afara de indoieala
casulu latinu deîn genetivulu și dativulu latinu în is și i,
pr. mens G. mentis, D. menti. Er' în plurale, termi-
natiunea numinativului pl. la latini în eis și is, pr. dela
omnis pl. omnes, omneis și omnis; deîn cari romanii
au preferitu pre cea cu i, și spre destintiune do catră ter-
minatiunea principale în E, și pentru regul'a asemenatiunii
între G. și D. sing. și numerulu pl. în tote numele feminine;
vedi mai susu not. 3).

10. De alte remasîtie ale genetivului latinu în is la ro-
mani, pr. Marti lat. martis, Joi lat. Jovis, Veneri lat.
Veneris; vedi § 63 not. 6, deîn cari apoi se formara ad-
verbia-le cu a, pr. martia, joia, veneria, și dela cele
alalte: lunia, miercuria, că domenec'a, — și de aci
sustantivele cu aceeași forma, înse numai determinata, unde
i țiene loculul lui E, că joea, venerea etc.

11. L în genet. dat. sing. și în numerulu plurale în a-ante
de i, se pronuncia moliatu; la noi elisu, pr. dela cale, vale, etc.
G. D. sing. și pl. c'ali, v'ali, că κ'αί, β'αί; înse la macedo-romanii
cu l, și la ai nostri în vechime asemenea, pr. κ'αλ-ι-σὶ în genet. ar-
ticulatu, și κ'αλῖ pl. nearticulatu; vedi Principia pag. 124 sub
c) și pag. 386 sub aa).

§. 76. Masculine-le în E.

Masculinele terminate în E, au asemenea doue
terminatiuni: E și I; și adeca E pentru numerulu
sing. întregu, er' I pentru celu plurale erasi întregu;
dupa schem'a urmatoria:

Sing.	N. A. V.	DentE.	artic.	DentE-LE.
	G. D.	Dente.		Dente-lui.

Plur. N. A. V. DentI.	DentI-LI (dentii).
G. D. Denti.	Denti-loru.

Note.

1. Numole terminate in E de genulu masculinu, suntu mai pucine de câtu cele feminine, si se potu cunosce —

a) dupa sexulu fientieloru, ce insemeza, pr. de omeni: parente lat. *parens-tis*; frate lat. *frater*, ital. *frato* si *fratello*; genere lat. *gener*, franc. *gendre*; jude lat. *judex*; ospe lat. *hospes*; — de alte, pr. ariete, lat. *aries*; berbecu lat. *vervex* si *verbex*, ital. *berbice*, franc. *brebis*, etc.; — inca si mire, seau dela lat. *mas-ris*, abl. *mare*, mutandu pre a in i, seau dela miles intru insemnarea de barbatu, precumu si la latini Mars si *mas-ris* inca se paru de aceeași origine, unulu ca dieulu vertutei si barbatiiei, celu alaltu intru insemnare de barbatu; de unde si vertutea, la latini *virtus-tis*, s'a numitu dela vir barbatu, er' la greci *ἄρης* lat. Mars, dela *ἄρ' ἔρ' ην* lat. mas;

b) dupa usu: generice, ale patrupedateloru, pr. cane, liepure, siorece; si altoru insuetite, pr. posce, pureco, sierpe, verme; — ale planteloru, pr. arbure, inse si femininu, si arburn, ca arbor; burete lat. *boletus*; pepene lat. *pepo-nis*, la noi dupa form'a homo-inis, la celi vechi homo-ouis; — si urmatoria le: dente, munte, lapte, pariate; pieptene lat. *pecten-is*; tetiune lat. *titio-nis*, carbune lat. *carbonis*; sore lat. *sol-is*; abure lat. *vapor-is*, inca si aburu, ca vulturu si vulture.

2. Cele alalte casure nedeterminate dein numerulu sing., suntu tote ca in numinativulu sing., chiaru si in vocativu, unde nu se face nece una scaimbare, neadmitandu-se nece macaru articlulu, pr. o frate! In pl. inse se dice vocativulu si cu articlu, si forà articlu, ca si in declinatiunile mai dein a aute, pr. o! frati, si o! fratiloru!

3. Numerulu pluralé masculinu se formeza cu I, cá si celu femininu, pr. *dente* pl. *denti*, lat. *dens-is*; *frate* pl. *frati* etc.; inse forà influentia asupr'a lui A accentuatu dein silab'a precedente, precumu dein esem plu se vede; — inca si forà crescerea silabeloru, aforà de *pucine*, pr. *jude* pl. *judeci* la celi vechi, vedi Principia pag. 129 sub 7), lat. *judex*, *judicis-e*, ital. *giudice*, er' la scrietorii moderni *judi*, in contr'a nsului si etimologiei; *ospes* pl. *ospeti*, lat. *hospes*, *hospitis-e*, ital. *ospes* si *ospite*; se dice inse si *ospetu* in locu de *ospes*, formatu dupa numerulu pluralé, inse nereglatu, cadienduse a se formá celu *pucinu ospete*.

4. Cele alalte casure in pl., articulate si nearticulate, se formeza cá in schema, dupa norm'a generale a' declinatiuni-loru si dupa cele disa mai susu.

§. 77. Neutrelé in E.

Neutrelé terminate in E, au numai una terminatiune, cea principale in E, pentru toti numerii si tote casure-le, asia cátu casurele nedeterminate, numai dupa terminatiune, nu se potu destinge, er' cele determinate se destingu prein articlu; dupa schem'a urmatoria:

Sing.	N. A.	VentrE.	artic.	VentrE-LE.
	G. D.	Ventre.		Ventre-lui.
Plur.	N. A.	Ventre.		Ventre-le.
	G. D.	Ventre.		Ventre-loru.

Note.

1. Numele neutre terminate in E, in limb'a rom. suntu forte pucine si mai alesu acestea: *fole* lat. *foliis*, intru insemnarea pantece, neutru: er' insemnandu unu vasu aciutu seau una unelta de suflatu, e masculinu, pl. *foli*; *pantece*

lat. *pantex-cis* la Plautu; *ventre* la celi vechi lat. *ven-ter-is*; nume lat. *nomen*, pl. *acum nune*, er' la celi vechi numene si numere, vedi Principia pag. 129 seq., de unde si verbulu: a se numeni la aceliasi in locu de: a se numi; sange lat. *sanguis* si *sanquen*, pl. se dice *sangiure-i*, in locu de sagine lat. *sanguines* seau *sanguina*.

2. Alte nume, de genulu neutru la latini in *en*, in limb'a rom. au trecut in altu genu, nescaimbate seau scaimbate, pr. *arame* si *arama* fem., lat. *aeramen n*; *lume* si *lumina* fem., lat. *lumen luminis-e n*.

3. Ore *stramine-le* celoru vechi, ce insemneza fundamente-le, lat. *stramen* pl. *stramina*, intru intielesulu *stratum-i*, dela *sterno* *asternu*, e pl. neutru, au femininu, nu se scie, fiendu ca in sing. nu se afla, si a potutu fi *strame*, seau *strama*, seau *stramina*, dupa analogi'a altor'a.

4. Articululu nominativului sing. si plurale, in aceste neutre e totu *LE*, in sing. pentru terminatiunea principale a' numeloru dupa norm'a masculineloru terminate in *E*, er' in plurale pentru form'a feminineloru, cu cari suntu asemenate tote neutrele in plurale; vedi mai susu § 64 not. 3 sub g).

A b. Declinatiunea specifica.

§. 78. Declinatiunea specifica.

Declinatiunea specifica se face, dupa unele proprietati anumite a le numeloru, ce se declina; de unde unele nume, sustantive si adiective, pronume si participia, urmeza mai multu seau mai pucinu unele forme mai speciali, de cumu suntu ale declinatiunei generice.

Note.

1. Nume se dice in genere, ori ce cuventu, care se scaim-

ba în terminațiune precin numeri și casure; și suntu de doue specie: substantive, cari însemneza unu obiectu, realu seau ideale, pr. omu, cugetu; — și adiective, cari însemneza numai calitatea seau cantitatea obiectului, pr. bunu, multu.

Sustantive-le se numescu așa, pentru că de sene stau în cuventare, foră midilocirea altui nume; — er' adiective-le, pentru că ele nu potu stă în cuventare, de câtu numai adausa la substantive, seau luandu locul lor, pr. omu bunu; bunulu meu.

Sustantivele se subimpartu, în propria, și comuni seau apelative, pr. Petru, omu; — er' adiectivele în mai multe specie, deintre cari suntu cele numerali, pronominali, și verbali; oeste dein urma numite și participia, pentru că se impartasiescu și dein natur'a numelor și dein a' verbelor.

Er' pronume-le, suntu cele ce se punu în locul numelor, pr. io, tu, elu, ea etc.

2. Unele forme de declinațiunea specifică, suntu întru adeveru numai anomalie, seau abateri dela regul'a generale, precumu suntu tote formele, cari au fundamentulu lor în legea asemenatiunei (§ 46), în câtu nu se mai potu reduce la formele regulate și primitive.

Altele inse, nu numai că nu suntu anormale, ci în câtu une oria suplescu chiaru forme, ce lipsescu în declinațiunea generică, ele suntu forte regulare, precumu e form'a genitivului masc. dein sing. și plurale, în u și oru, cari în declinațiunea generică nu se mai afla, ci numai în unele pronume, împreuna cu artichulu, și în unele adiective, pr. lui, lor; cui; unui, unor etc.

3. De sene se întielege, că și în declinațiunea specifică se afla, mai multu seau mai puțin, destinațiunile dupa genu, numeru și casu, că și în declinațiunea generică. Tractatiunea va urmă dupa clasele cuventelor.

CLASEA I. Numele.

a. Sustantive-le.

§. 79. Anomale.

Numele sustantive apelative, seau comuni, de regula se declina dupa declinatiunea generica, er' afora de regula, cá anomale, forte pucine; de cari suntu:

a) unele nume de afinitate, pr. tata, muma in locu de mama, si frate, cari in G. D. singulare, si in numerulu plurale, se declina dupa una forma speciale in *жні*, pr. *татжні*, *мѣмжні*, *фрѣцјні*, in locu de tate seau tati, mume, frati;

b) alte nume erasi de afinitate, pr. nora, sora, scaimbate dein noru si soru, cari asemenea in G. D. si in numerulu plurale se declina dupa una forma speciale in ori, pr. *нурори*, *сорори*;

o) numele erasi cu terminatiune scaimbata: *мâna*, in locu de *manu*, lat. *manus*, care la celi vechi celu pucinu in plurale-si mai tiene form'a vechia in u, er' dupa usulu mai tardiu se declina in G. D. sing. si in numerulu plurali in i: *мжні*, er' in numerulu pl. inca si *мжнѣ* si *мжнѣри*;

d) numele contrasu: *dî*, dein *dii* in locu de die, la latini inca *dî* si *dii* in locu de die, care se declina in G. D. sing. si in numerulu plurale dupa form'a feminiuciloru scurtate in ea. pr. *di-le*, — *dîlei*, *dîle-le*;

e) unele nume forà plurale, pr. uè contrasu dein

neve, lat. nix-vis, nive, ital. neve; — roua în locu de rò, dela lat. ros; — sî a úa la macedo-romani sî la celi vechi ai nostri, lat. uva, dein care s'a formatu alu nostru punendu în a-ante liter'a A; cari în G. D. sing. determinatu se declina: neŭai, róuai, aúai, cá veduvai etc.

Note.

1. Numele de sub a) în unele casure se declina sî regulatu, pr. tata, G. D. sing. tatei; muma, G. D. mumei, pl. mume-le etc.; frate, pl. frati; inse —

a) tata, pl. nu are de câtu tatâni; muma, pl. sî mume sî mumâni; er' frate, pl. mai multu frati, sî mai raru fratini.

b) impreunate forà articlu cu posesivele mieu, teu, seu, seau în form'a contrasa: mio, to, so, cá mia, ta, sa, în G. D. sing., se declina numai cu terminatiunea **ANI** seau **NI**, pr. tatâni-mio, mâne-ta în locu de mumaneta, fratîneso, etc. — inca sî cu N moliatu: **ΤΑΤΑΙΤΟ**, **ΜΑΙΤΑ**.

2. Cele de sub b) impreunate forà articlu cu posesivele pronominali: mia, ta, sa, în nominativulu sing. se declina mai pretotindenea cu u, pr. noru-mea, soru-ta; almentrea numai cu **α** în usulu modernu: nora, sora, la celi vechi inse sî cu u: noru, soru.

3. Esemplele la c) cu form'a antica, vedi în Principia pag. 129 sub 7).

4. Dî, de sub d), în G. D. sing. la celi vechi se afla declinatu sî diuai; vedi Principia pag. 131.

5. A úa, la noi se afla în Noulu Test. de A. Julia, Apoc. XIV, 18: cá s'au coptu a ú'a; în Psaltirea Coresiana fol. 292 v. sange de a úa; er' în G. D. în Cartea de prima, (în Principia cu D) Gen. 49, 11: în sangele a úoi.

§. 80. Propria.

Numele propria se declina sî ele, seau cu articlu seau forà articlu; inse ale omeniloru numai in un'a dein doua, nu in amendoue formele; cu articlu, pr. Onu-lu, On'a; forà articlulu, pr. Petru, María; — altele, cá sî apelativele, in ambe formele, pr. Clusiu sî Clusiulu, Bucuresci sî Bucurescii.

Declinatiunea cu articlu urmeza intru tote declinatiunea generica, precumu :

Sing. N. A. Clusiu-lu. Bucuresci-i Plur.

G. D. Clusiu-lui. Bucuresci-loru.

Er' declinatiunea numeloru nearticulate, se face: in G. D. sing. dupa genu, luandu particul'a lu seau la, in a-antea numelui propriu; er' in Acusativu cu particul'a pre, asémenea in a-antea numelui propriu; dupa schem'a urmatoria :

N.	Petru, masc.	María, fem.
G. D. lu	Petru.	la María.
A. pre	Petru.	pre María.
V.	Petre.	María.

Note.

1. Regula, dupa care se se pota scî, cari nume propria su articlu, si cari nu au, a nevolia se pote affá.

2. Articii numeloru propria nu se punu dupa genu seau sexu, ci numai dupa terminatiune, pr. LU dupa cele terminate in U; A dupa cele terminate in A, chiaru sî deca numele e de barbatu; numai numele terminate in E liez u totu de un'a articlulu A; pr. Onu-lu, Luc'a, Petrea; On'a, Rom'a; Clusiu-lu, Sabiniu-lu, Bucurescii.

3. Numele propria, cari se usiteza și cu artichu și forà artichu, și pierdu artichulu in a-ante de prepusetiuni, pr. in Clusiu, in Sabinu, in Bucuresci etc., er' nu: in Clusiu etc. Ele silu pierdu, și candu prepusetiunea nu e pusa espres, ci se intielege, pr. pre titlulu cartiloru: Blasiu, Bucuresci, adeca: in Blasiu, in Bucuresci.

4. In G. D. sing. alu numeloru propria masc. nearticulate, lu in usulu vulgariu se dice și lui, pr. lui Petru, inse celi vechi numai lu; er' pre alocuria se dice și in a-antea numeloru feminine in locu de la, pr. lui Maria, in locu de: la Maria.

5. In G. D. sing. alu numeloru propria nearticulate feminine, celi vechi in locu de la diceau și ei, pr. ei Sarr'a, ei Tamar, seau și ii conversu dein ei; care nu e alta de câtu artichulu femininu pusu in a-antea numelui, cá și lui in a-antea celoru masculine; vedi Principia pag. 133 seq. sub 2).

6. G. D. numeloru propria articulate masc. și feminine se formeza ordinarie dupa formele declinatiunei generice, inse usulu le declina și dupa formele celoru nearticulate, pr. Onulu și lu Onulu, Onei și la On'a.

7. Multe nume propria articulate cu A, in G. D. sing. nu se declina, cá cele generice, concordandu artichulu cu G. D. formei nedeterminate, ci cu form'a nedeterminata a' nominativului, pr. Luca-i, Onica-i, er' nu Lucei, Onicei; de câtu cà usulu vulgariu a contrasu pre ài in κ , pr. $\delta\upsilon\kappa\kappa$, $\text{O}\nu\iota\kappa\kappa$. Er' la celi vechi form'a necontrasa se afla nu numai in numele propria, ci și in unele apelative, pr. $\text{G}\alpha\rho\kappa\text{-}\iota\iota$, Judai, Lucai, și veduai, nouai, tierai, juncai, dracescai etc.; vedi Principia pag. 131. 134, și 367 seq. și mai susu § 67 not. 2 sub b).

8. Acusativulu numeloru propria, ale omeniloru, articulate seau nearticulate, dupa usulu modernu totu de un'a lià particul'a pre, pr. pre Petru, p. e Luc'a etc.; coli vechi inse,

sî macedo-romanii, dîcu forà pre, cá sî in alte nume sî pronume.

9. Numele Domne-dieu, la celi vechi sî Dumnu-dieu ci mai raru, forà artîclu, se declina cá numele propria ale omeniloru, pr. G. D. lu seau lui Domnedieu, Acus. pre D.dieu; er' cu artîclu, se declina cá sî cele alalte apelative regulatu, pr. D.dieu-lu mieu, G. D. sing. D.dieu-lu i mieu, etc.

10. Cá numele propria nearticulate, se declina sî numele imaginarie, pr. A, E etc. G. D. lui A, E; Acus. pre A etc.

b. Adiective-le.

§. 81. Terminatiunile.

Numele adiective inca se scaimba in terminatiunile loru, cá sî sustantivele, dupa genu, numeru sî casu.

Genure-le loru suntu trei: masculinu, femininu, sî neutru, cá sî la sustantive, numai câtu fia care adiectivu are tote-trele genurile, pre candu sustantivele nu au decâtu câte unulu.

Numerii inca suntu doi, cá la sustantive, singulare sî plurale; sî casure-le inca totu cá la sustantive.

Dupa genu, unele adiective au trei terminatiuni, destinte pentru fia care genu; altele doue, un'a pentru masc. sî neutru, alt'a pentru femininu; er' altele numai un'a comune pentru tote genurile.

Note.

1. Tote trele terminatiunile, nu are nece unu adiectivu in numerulu sing., pentru cá not'a destintiva pentru genulu neutru in limb'a rom. nu se afla de câtu in plurale, sî inca in

prea pucine adiective, pr. amar-u-a, pl. amari masc., amare fem., amara n.; nou-a, pl. noi, noue, noua; viu-a, pl. vii, vie, via, etc.; macaru că pronunți'a și pre acestea mai tote le a asemenatu in genulu fem. și neutru, asia cătu abia se potu destinge dapa etimologia și legile eufonica.

2. Cele mai multe adiective in limb'a rom., au numai doue terminatiuni atâtu in sing. cătu și in plurale; și aste sunt cele terminate in U mai tote, pr. bunu, fromosu etc; — in sing. u pentru masc. și neutru, A pentru femininu; er' in plurale, I pentru masc., E pentru fem. și neutru, pr. bunu m. n., buna f.; pl. buni m., bune f. n.

3. Mai pucine sunt, cele ce au numai una terminatiune in sing., și acestea sunt cele terminate in E, pr. verde m. f. n. sing.; pl. verdi.

4. Terminatiunea in U la noi, respunde celei latine in u-s-a-um; pr. bunu-a, lat. bonus-a-um cu trei terminatiuni, dein cari la noi, lapedandu cosunantile finali s și m, au remasu numai doue, lipsindu literele destintive ale latiniloru pentru masc. și neutru.

Er' terminatiunea nostra in E, respunde celei latine in is-e, pr. dulce, lat. dulcis-e; și in ens-ente, inse in prea pucine, pr. rece, lat. recens; fierbente, lat. fervens-ente; inca și sierpe, la latini dapa origine fiendu participiu: serpens.

Inse destintiunea terminatiunei latine in is și E, la vechii latini nu erá, ci terminatiunea E erá pentru tote trele genure-le, cá la noi și la italieni, er' nu numai pentru neutru, pr. cale in locu de qualis-e, pingue, simile, tale, in locu de pinguis-e, similis-e, talis-e; precumu adeverscu esemplele dein vechii autori la Noniu III, 162. 205. 240: vedi Principia pag. 48.

5. Intre adiectivele romanesci sunt unele, ci pucine, cu terminatiune oposita terminatiunei latine, pr. limpede, rapede, la noi cu E, er' la eli cu U: limpidus, rapidus;

ci limpidu și la macedo-romani; — dein contra la noi cu u, pr. greu, triatu, er' la eli cu is: gravis, tristis, ci și tristus, cá și inermis și inermus, etc.

6. Esemple de adiective: —

in u: Albu, aspru; bunu; caldu, crudu; desu; grasu, grosu; méseru la celi vechi, lat. miser, mutu; negru; orbu; plenu; raru; surdu, teneru, tristu; — derivate: fragedu, mucedu, rancedu, umedu; fromosu, vertosu, etc.; — participiali: curatu, spurcatu; dereptu, desiertu, intieleptu, etc.; caruntu, lat. canutus; menuntu lat. minutus, etc.;

in e: Asemene, dulce, fierbente, june, mare, mole, rece, subțire, tare, turbure, verde, limpede, rapede.

§. 82. Declinatiunea loru.

Numele adiective inca se declina cea mai mare parte dupa declinatiunea generica, cá și substantivele, dupa terminatiunile loru in U-A seau E, și dupa genure-le loru, pr. bunu, cá domnu, buna cá domna, nou n. cá ou; verde masc. cá dente, verde fem. cá mente; — cu pucine scaimbari.

Una parte inse urmeza unele forme proprie, cari facu declinatiunea adiectiveloru specifica; de care specie suntu:

a) vreo câteva adiective originaria de una silaba, terminate in eu-ea, pr. reu m. n., rea fem., lat. reus-a, ital. reo și rio; greu m. n., grea fem. lat. gravis-e; — cari in masc. n. se declina regulatu dupa declinatiunea generica a' II, afora de neutrulu plurale, er' in fem. dupa declin. I, inse nu dupa sche-

m'a celoru intregu, cá domna, ci dupa a' celoru scur-tate, cá stea, vergea, etc.;

b) adiectivele, cari insemneza una cantitate, seau defínita, pr. unu, doi, etc. sí derivatele lorú, — seau nedefínita, pr. cátu, atátu, multu, totu etc. sí derivatele acelor'a;

c) adiectivele pronuminali, alesu posesive, pr. mieu, teú, etc.; despre cari între pronume.

Note.

1. Unele adiective terminate in u-a, cá sí unele sustan-tive, in genulu femininu dupa usulu de acumu formeza G. D. sing., sí numerulu plurale in I, in locu de E, asia:

a) cele terminate in cu-a, sí gu-a, pr. domnescu-a, pl. f. domnesci; secu-a pl. fem. seci cá sí in masc.; mi-cu-a, grec. μικρός sí μικρό;, pl. f. mici; asia sí intregu-a, largu-a, lungu-a, pl. intregi, largi, lungi, pentru fem. cá sí pentru m. n.

b) cele terminate in iu, cu i intregu seau diumetatítu, pr. tardíu-a, viú-a, vechiú-a, etc. pl. tardíi, víi, vechi.

c) nou-a, dupa dialectulu modernu dein Romani'a, pl. noi pentru tote genure-le, pr. folin'oi, cárti noi, in locu de noue; inse aliurea: noi m., noue f., noua n.

2. Reu-a, greu-a, au in casure-lo cu terminatiunea E, dupa norm'a aratata, LE in locu de E, pr. rele, grele; de aci in G. D. determinatu: relei, grelci, er' in pl. N. A. rele-le, grele-le; G. D. rele-loru, grele-loru.

3. Adiectivulu santu-a, se declina regulatu, de cátu cá in pl. silab'a an se pronuncia cá in; vedi mai susu § 8. not. 4 sub a); er' in form'a scurtata masc. san', remane nescaim-batu, pr. San' Pietru, ital. Sam-pierro etc.

§. 83. A' numerali-loru.

Adiectivele, cari insemneza cantitate defnuita, seau numerali, suntu parte originaria, cari se numescu si cardinali, pr. unu, doi, etc; parte derivate, ce se numescu si ordinali, pr. antaniu, alu doilea, etc. Atatu cele cardinali, catu si cele ordinali, au unele forme specifice in declinatiune.

Note.

1. Adiectivele numerali, suntu numai dela unulu pana la noue, pr. unu omu, una muliere, etc.; si cele compusa dein ele, pr. unu-spra-diece, doue-dieci, etc. Cele alalte suntu parte adiective si sustantive, parte numai sustantive; pr. diece, in sing. adiectivu, er' in pl. sustantivu; de unde se dice: diece omeni, inse doue dieci de omeni.

2. Sut'a si mili'a suntu numai sustantive feminine in sing. si plurale; de unde in sing. nu se potu dice forà una, pr. una suta, una milia, ci numai in pl. sute, milie; de aci, totu deun'a candu urmeza altu sustantivu dupa ele, le-se adauge prepusetiunea de, cá si dupa pl. dieci, pr. dieci de omeni, sute de boi, doue milie de galbeni, etc.

3. Cele ordinali inse tote suntu numai adiective, pr. antaniu-a, alu doilea, a' dou'a, etc.

§. 84. Cardinali.

Numele adiective si sustantive cardinali, parte se declina, parte nu.

Se declina: unu-a, doui, trei, diece, suta, milia, si cele compusa dein ele, pr. unu spre diece, doi spre diece, trei spre diece; doue dieci,

trei dieci; una suta, doue sute, trei sute; una milia, doue milie, etc.

Nu se declina: patru, cinci, siesa, siepte, optu, și noue.

Note.

1. Cele ce se declina, nu au toti numerii, și tote casurele, ci unele au numai plurale, pr. doi, altele numai una terminatiune pentru tote casure-le, pr. trei, trele, etc.

2. Cu articlu inca numai unu-a se declina; mai raru: ambie.

3. Numerii intre diece și doue dieci sunt compusi cu prepusetiunea *spra*, scurtata dein *supra* lat. *supra*, seau cu spre scurtatu dein *supre* lat. *super*, intre doi numeri, pr. un' *spradiece*, doi *spradiece* și doues'au doua *spradiece*, trei *spradiece*, etc.; dein cari un' *spradiece* se dice și in locu de femininu, pr. un' *spradiece* mulieri, nu una *spradiece*; asemenea și trei *spradiece*, nu și trele *spradiece*.

4. Doue dieci, la macedo-romani se dice dupa pronuncia loru: *ἄντι* in locu de *viinti* lat. *viginti*.

5. Numerii dela 20 pana la 100, intre dieci se impreuna totu de un'a cu cojunctiunea *și*, pr. doue dieci și unulu etc.; er' mai in susu panà la milia, se pote și adauge și lasà, pr. una suta și doue dieci și un'a, ce se dice mai raru, seau numai: una suta doue dieci și un'a etc., ce e mai usitatu.

§. 85. Unu-a.

Unu-a se declina cu articlu și forà articlu, dupa amendoua genure-le, și in tote casure-le amendoru numeriloru, precumu:

a) Sing.	N. A.	Unu, m. n.	art.	unu-lu,
	G. D.	unii,		unii-a.
Plur.	N. A.	Unii, m.		uni-li (unii).
	G. D.	unoru,		unor'a.
—————				
b) Sing.	N. A.	Una (o), f.	art.	un'a.
	G. D.	unei (unii),		unei-a (unia).
Plur.	N. A.	Une, f. n.		ue-le.
	G. D.	unoru,		unor'a.

Note.

1. In locu de una nearticulatu, la noi acumu si inca do multu, se dico numai o, care seau e contrasu dein una lapedandu pre N dein midilocu, seau e scurtatu dein ona lapedandu silab'a dein urma NA, dupa pronunci'a tare latita do a dice si in masc. onu in locu de unu. — La macedo-romani numai una.

Inse si una e usitatu pana astadi la noi in unele adverbia compusa, pr. de una-di; d'una ora, care se pronuncia si *АХНЪ УРЪ*, si diniora, inca si o diniora; una-alta, etc.

Celi vechi pronunciau si aliurea una nearticulatu, ci si eli raru, pr. una D.dieire, una potere. Psalt. de Iasi dein 1680 p. 208 v.

2. Cu articlu se declina numai in N. A., er' in G. D. in loculu articlului se pune vocalca A, pr. unuia, ueia seau contracte unia, unor'a.

3. Cu articlu in sing. se usiteza numai, caudu nu e impreunatu cu sustantivu, pr. unulu dein noi, numai unulu seau un'a; — de catu caudu insemnaza numai unulu (unicu), pr. unulu D.dicu.

4. Dein contra, in pl. impreunatu cu sustantivu, se usi-

teza totu de un'a cu artichu, pr. unii omeni, unele mulieri, er' forà sustantivu acumu forte arare ori, pr. unec ori, ci la celi vechi mai adesu.

5. Numerulu plurale pentru unu, a'ar' paré unu ce absurdu, inso in limb'a rom. acestu plurale nu mai insemneza unu, ci ore-care, pr. unii omeni, lat. aliqui homines.

6. Specificu in asta declinatiune, este form'a genitivu-dativului in amendoi numerii, cu terminatiunile in ui sî oi pentru sing., sî in oru pentru plurale, dupa form'a artichului: lui, lei, sî lor.

7. In locu de G. D. articulatu cu a, in plurale se dice sî cu artichulu ordinariu, pr. uniloru omeni, uneloru mulieri, alesu in a-antea sustantiveloru; er' forà sustantivu nu se dice de câtu cu form'a in A, pr. unor'a s'a disu.

8. Acesti genetivi-dativi astadi se pronuncia cu tonulu a-supr'a silabei antanie, pr. úuui, únui; únei, únii; únor'a; inse la celi vechi se pronunciau mai regulatu cu tonulu pre silab'a a' dou'a, pr. unúia, unór'a; ce se cunosce dein accentuatiunea notata in cartile lor.

9. Formele in ui etc., ale G. D. -loru, respundu celoru latine in ui seau uius sî orum, numai câtu latinii au stranutatu loculu vocaliloru u sî i dein G. D. sing. dicundu iu in locu de ui, pr. unius in locu de unuis, de nu cumva ius e contrasu dein uius, precumu e contrasu in dativulu lor: i lungu in locu de ui, pr. uni in locu de unui, m. sî unei, fem. Nescaimbate la latini au remasu numai in huic sî huius, ei sî eius m. f., sî alesu in cui cá sî la noi, sî cuius alu lor.

10. Cá unu se declina sî compusale lui: vre-unu-a, nece-unu, sî totu-unu, numai câtu:

a) vreunu, in a-ante de câti, câte, se usiteza numai in formul'a vreo, pr. vreo câti-va omeni, vreo câte-va mulieri, unde form'a feminina e pusa cá una particula adverbiale,

sî de acca nedoclinabile; — er' forà cātu etc. se concorda cu sustantivulu seu, pr. vre-unu omu, vre-una seau vroo muliere, vreunii omeni, etc.; — se pronuncia inse sî prescurtatu forà E, pr. vr'unu, vr'o etc.; inca sî ver'unu etc.

b) totu unu se usiteza declinandu numai pre unu-a, er' totu remanendu nescaimbatu in tote casurele, cá sî vre dein vrcunu, pr. totu un'a, totu unuia, etc.

§. 86. Doi.

Doi are numai numeru plurale, inse trei genure, cu trei terminatiuni destinte: in i, e, sî a, de cātu cà pronuncia vulgare nu destinge femininu sî neutru, ci le pronuncia pre amendoua cu à oscuru, cá *Ауѣз*.

Inca sî forme casuali nu are de cātu pentru N. A., er' in G. D. se declina cu prepusetiunea A, precumu:

N. A.	Doi, m.	doue, f.	doua, n.
G. D.	a doi,	a doue,	a doua.

Note.

1. Doi, la noi nu lià nece una data articlu; inse la macedo-romani se declina articulatu, pr. doi-li, dao-le, genot. doiloru, daoloru.

2. Dein doi e compusu amendoi, ital. amendue, erasi cu trei terminatiuni, inse cu G. D. in oru, numai cātu usulu aici a reduplicatu silab'a or, sî spre destintiune pre cea de antaniu neaccentuata o pronuncia cu o mutatu in u, pr. amenduroru, sî cu a finale: amenduror'a.

3. Doi sî amendoi, se destingu sî prein acea, cà doi, cà toti numerii cardinali, se impreuna numai cu nume nearticulatu, pr. doi omeni; — er' amendoi totu de un'a cu articulatu, pr. amendoi fratii.

4. In locu de amendoi, se dice și ambi, ambe, articulat și narticulat, lat. ambo, pr. ambii, ambe-le; G. D. ambi-loru, ambe-loru. De acea și substantivulu, ce urmeza după ambi-e, se pune articulat după ambi-e narticulat, pr. ambe manu-le; er' după ambii-le articulat se pune substantivulu narticulat, pr. ambii frati.

§. 87. Trei.

Trei încă e adiectivul plural, cu două terminațiuni generice, pr. trei m., trele fem. n. Er' casure destinate nu are, ci se declina că doi, precumu:

N. A. Trei m. trele fem. n.

G. D. a trei, a (trele).

Note.

1. După usul de acum form'a masculina trei, se pune și în locul formei feminine-ucute, de cât în pucine casure, pr. trei omeni, trei mulieri; înse la celi vechi formele destinate nu se amestecau, ci se dicea: trei omeni, trele mulieri.

2. Formele trei, trele, sunt declinate după analogi'a adiectivelor ușu, greu, în pl. rei, grei m., rele, grele fem. n.; vedi mai susu §. 82. not. 2.

3. Form'a fem. trele, astăzi se usiteza numai după totu și câte, pr. toti trei, și tote trele; câte trei, și câte trele; înse cu cât mai rar; er' cu totu, după pronunția vulgară: tus-trei, și tus-trele, mai prototendena.

§. 88. Diece—milia.

Diece, sută, și milia, sunt numai de câte una terminațiune, înse au și plurale cu terminațiune destinate, pr: diece, pl. dieci; sută, pl. sute; milia, pl. milie, seau după usul mai tardu în i: miș.

Diece, in sing. e adiectivum, pl diece omeni; cr' in pl. substantivum, pr. dieci de omeni; — inse cu adiectivulu numerale una, e substantivum, pr. una diece; sî intru ambii numeri e de genulu femininuu, cá in e-semplulu de mai susu, sî doue dieci.

Er' suta sî milia suntu substantive in amendoi numerii, pr. una suta, doue milie, etc.

Note.

1. Diece, lat. decem, la noi s'a formatu, adaugundu unu i dupa D, cá sî la italiani diece sî dieci; de unde se cunosce sî vechimea acestei formatiuni, numai cátu la noi silab'a DI, cu i diumetatitu cá sî la italiani, s'a stramutatu dupa fonetismulu limbei in 5, er' la italiani nu s'a stramutatu.

2. Suta, se pare formatu deintru una formula mai vechia, inse aproape de cea latina centum sî grecesca ἑκατόν, cumu ar' fi formul'a indica sata, cu care alu nostru mai multu sémna de cátu cu cea latina centum, precumu sî apa la noi, mai aproape este dupa pronuncia de form'a indica apa, de cátu de cea latina aqua. Se pote inca, cá suta in limb'a rom. se trage doin vre-unu dialectu vechiu italicu.

3. Milia, la celi vechi se dŕee in pl. regulatu: milie, pr. doue milie, trei milie, etc.; vedi citatele in Principia pag. 132 not. 4.

4. De usulu acestoru numerali, vedi mai susu, § 83 not. 1 sî 2.

§. 89. Ordinali.

Adiectivele ordinali, in limb'a rom. suntu derivate, inse nu tote dela numele cardinali, pr. primu-a, antaniu-a; alu doilea, a dou'a, etc.

Cele derivate dela cardinali, au acca proprietate

caracteristica, că în sing. nu se usitează de câtu cu doi articli, unul în a-ante: alu m. n., și A fem., altulu în apoi: lu seu le seu lea m. n., și A feminu, pr. alu doi-le seu alu doilea; alu patru-lu, seu alu patru-lea; a dou'a, a treia, a patr'a, etc.; și sunt urmatoria-le:

Sing. Alu doi-le,-lea, m. n.	a dou'a, fem.
Alu trei-le,-lea,	a treia.
Alu patru-lu,-lea,	a patr'a.
Alu cinci-le,-lea,	a cincia.
Alu siesa-le,-lea,	a sies'a.
Alu siepte-le,-lea,	a sieptea.
Alu optu-lu,-lea,	a opt'a.
Alu noue-le,-lea,	a nou'a.
Alu diece-le,-lea,	a diecea.
Alu suta-lea,	a sut'a.
Alu milia-lea,	a mili'a.

Er' în plurale numai cu câte unulu declinatu, înse în masc. cu celu dein a-ante, pr. ai doilea, er' în fem. cu celu dein apoi, pr. a doue-lea, etc. În cele alalte casure remanu nescaimbate.

Note.

1. Dela unu-a nu se deriva nume ordinale, ci în locui se dice primu-a, și antaniu-a; celu de antaniu mai raru astadi, de câtu în compusa-le prima-vera, ital. primavera, și veru primariu, vera primaria seu verupremare, vera premaro, și la celi vechi în form'a adverbiale: de prima, pr. cartea de prima, adeca cartea antania. Er' antaniu-a dola prepusctiunca latina-românească: ante, care

acumu la noi nu e usitata de câtu în compusa-le cu alte prepusetiuni și cu pronunția scaimbata dein an in in, pr. a-ante, in a-ante, etc. cá a-poi, in a-poi etc.

2. Antaniu-a se usiteza in mai multe forme dupa placere: cu articlu seau forà articlu, cu articlu ordinariu seau alu celor'alalti ordinali, declinat^u seau nedeclinat^u cu prepusetiunea de in a-ante, pr. antaniu-a; antaniu-lu, antani'a; antaniu-lea seau antanie-lea; de antaniu. De aci se și declina regulatu, cá alte adiective, inse numai in formele ordinare, pr. antaniu-lu omu, alu mulierei antanie, etc.

3. Antaniu-a, forà articlu seau in form'a adverbiale, se usiteza dupa placu și cu pronumele celu-a cá articlu secundariu, atâtu in positivu câtu și in superlativu, pr. celu antaniu, cea antania, seau celu de antaniu, și celu mai antaniu seau celu mai de antaniu, etc.

4. Formul'a vulgare: **ΔΙΝΤΙΣ**, seau cu * mutatu in **ΔΙΝΤΙΕ**, e in locu de: de antania, seau in genulu fem. sing., seau in neutru plurale; inse ori și cumu intru intielesu neutrale. Er' modulu scrierei cu prepusetiunea dein, in locu de: de, și cu cea alalta parte a cuventului taliata, pr. **ΔΙΝΤΙΣ** seau **ΔΙΝ ΤΙΣ**, e smentela grea in contr'a limbci.

5. Articululu dein a-ante: alu m. n., a fem. etc., e totu unulu cu articululu ordinariu: lu, a, etc., numai câtu aici punenduse in a-antea ordinaliloru aratate, are lipsa de unu razimu pentru a se poté pronunția nescaimbatu, și care i-s'a datu in liter'a A, pr. a-lu, a-li seau a-i, și in urma s'a estensu și la formele, ce nu aveau lipsa de acestu razimu, dupa legea asemenatiunei, pr. a-a fem. sing. contrasu intru unu a', și ale pl. fem. in locu de A și le; vedi mai susu § 64 not. 9.

6. Articululu dein apoi, inca nu e alta de câtu articululu ordinariu: lu seau le, a, etc.; numai câtu și aici usulu a adausu in fine liter'a superflua A in m. n., precumu o adause la celu dein a-ante și unde nu crá de lipsa; vedi not'a precedente.

7. Articulul deîn apoi în masc. după usulu de acumu se dîce totu de un'a cu E seau ea, pr. alu doile-a, etc., înse la celi vechi după numerii terminați în u: patru, optu, se dîcea cu u: lu, pr. alu patru-lu, alu optu-lu; conformandu vocalea finale a' articulului după vocalea finale a' numerului precedente, după regul'a generale a' articliloru, mai susu § 64 not. 3 sub a); vedi citatele deîn celi vechi, în Principia pag. 133.

8. Celi vechi înca, înse sî eli mai raru, omiteau pre alu doile articlu în masc. pl., pr. ai doi veri primari; — alte ori-lu declinau sî aici, pr. ai doi-i veri primari, sî în G. D. pl. ai doiloru veri primari; vedi Principia totu acolo.

9. După usulu de acumu, candu adiectivulu ordinale precede, er' sustantivulu concordatu urmeza, sustantivulu nu are sî elu articlu, pr. alu doile omu; — înse celi vechi sî atunci l'adaugeau, pr. a' dou'a or'a; vedi Principia totu acolo.

10. După unu usu particulariu, sî nu prea latîtu de acumu, în locu de articululu fem. deîn apoi, punu totu de un'a pre celu masc., pr. alu doilea ora în locu de a' dou'a ora; alu doilea muliere, etc.; care e barbarismu.

11. A deîn finea articulului alu doile după le, la celi vechi nu se pune în a-antea sustantivului, cá sî de alta data, candu e superfluu, pr. alu doile omu, nu: alu doilea omu; cá a-celu omu, a celi omeni etc., nu: acel'a omu, a celia omeni; datina demna de imitatu.

12. În numerii ordinali compusi, se urmeza regul'a celoru simpli, pr. alu un'spradiecelea, a'un'spradiecea, etc.; numai în numerulu ordinale antaniu după dieci se face excepțiune, unde nu se formeza cu antaniu, ci cu unu-lu, pr. alu doue dieci sî unu-lu, a' doue dieci sî un'a, seau sî cu lea în masc., pr. alu trei dieci sî unulea etc.

§. 90. Cantitativele nedefinite.

Adiectivele, cari însemneza cantitate nedefinita,

suntu mai pucine, pr. câtu, tâtu, altu, multu, totu, și nemenea; cari tote se declina dupa forme speciali, dupa genu, casu și numeru.

Dupa genu se declina, cele terminate in u, pr. câtu-a, altu-a, etc. Asemenea și dupa numeru, pr. câti, câte, etc. Singuru nemene remane nedeclinatu dupa genu și numeru. Er' dupa casu se declina tote in form'a nedeterminata, pr. altui, multoru, nemenui, etc.

Note.

1. Caracteristic'a declinatiei și in acestea este in G. D. nedeterminatu, in ui și ei in sing., și in oru in pl., cá și in unu-a: unui, etc.

2. Forma determinata au numai pucine dein ele, pr. altu-lu, alt'a, seau cu doi articli cá ordinalii, pr. alu catu-lu seau alu catu-lea, etc.; inse cele mai multe nu au, pr. totu etc.

3. Unor'a le lipsesce G. D. sing., pr. dela multu, totu etc., și se suplesce cu prepusetiunea A, inca și unde nu lipsesce, pr. a totu, a multi, etc. in locu de multoru etc.

4. Și in aceste adjective se adauge multu A superfluu, pr. atâtu-a, tuturor'a, nemenea, etc.

§. 91. Câtu, tâtu.

Câtu și tâtu, și compusa-le: câtu-va, atâtu, etc. se declina dupa genu, numeru, și casu; cu dou e terminatiuni: U și A, doi numeri, și casure-le ordinaria și specifice, precumu urmeza.

Sing.	N. A.	Câtu m. n.	Câta fem.
	G. D.	câtui,	câtei.

Plur.	N. A.	Câti,	câte.
	G. D.	câtoru,	câtoru.
<hr/>			
Sing.	N. A.	a-Tâtu, m. n.	a-Tâta, fem.
	G. D.	tâtui,	tâtei.
Plur.	N. A.	tâti,	tâte.
	G. D.	atâtoru.	

Note.

1. Forma articulata ordinaria nu are nece câtu nece tâtu, de câtu că câtu că adjectivu întrebatoriu, are și form'a ordinale, că numerii ordinali cu doi articli, pr. alu-câtu-lu, seau alu câtu-lea, seau și alu câte-lea in m. și n.; er' in fem. a-cât'a; pl. ai câti-lea m., a' câte-lea fem. n., foră alte casure.

2. Form'a simpla: tâtu, numai este in usu, ci in locui numai form'a compușă cu A dein a-ante, pr. atâtu-a, seau cu A paragodicu in fine: atât'a și m. și fem. in sing.; atâtia și atatea in plurale, etc.

3. Câtu și tâtu, respundu formelor latine tantus-a, și quantus-a, in sing.; er' in plurale formelor tot, și quot; pr. câta buna volientia, lat. quanta benevolentia; câti omeni, lat. quot homines.; atâte pareri: tot sensus, etc.; unde N latinu au cadiutu dein formele romanesci, er' o dein tot și quot a trecutu in * că in a-ante de N, asia câtu formele romane se paru combinate dein amendoue cele latine: quot și quantus, tot și tantus; vedi mai susu § 34. not. 7 sub b) și § 8. not. 1.

Er' in cojunctiunile: tântu-tântu, N a remasu nelapedatu.

4. Inse atâtu-a, cu A paragodicu, se usiteza și in sing. intru intielesulu tot, deca și sustantivulu se pune in sing., pr. atât'a omu s'a adunatu, in locu de: atâtia omeni.

5. Câte, in form'a adverbiale, impreunatu cu adjectivele

numerali unu, etc., se usiteza intru insemnarea de parechia, pr. câte doi omeni, lat. bini homines etc.; — inse cu numeri mai mari se usiteza si intru intielesulu: tote, pr. câte siepte au venitu, adeca: tote siepte, in care insemnare respunde celui lat. cunctae, si cot seau quot in quotannis, si quotidie seau cottidie.

6. Compusa-le cu câtu-a sunt: câtu-va si câtu-si-va; fia-câtu, ore-câtu si oresicâtu; ori-câtu, si ori si câtu; veri-câtu seau ori-câtu; nes-câtu vechiu; vreo-câti-va si vreo-câte-va numai in plurale; asia si formele adverbiali: de-câtu, in câtu, pre-câtu etc., câtu-de-câtu, si câtusi de câtu, etc.

§. 92. Altu.

Altu-a, si altu-lu, alt'a, se declina intru tote cá unu-a (§. 85), precumu:

Sing.	N. A.	Altu-lu, m. n.	Alta-'a, fem.
	G. D.	altui-a,	altei-a, (altia).
Plur.	N. A.	Alti-li (altii),	Alte-le.
	G. D.	altoru-'a,	altoru-a.

Note.

1. Totu asia se declina si: alaltu-a, si celu alaltu, cea alalta, pr. alaltuia cu α in alu doilea locu, cá $\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha\alpha$, cumu scriu celi vechi pentru accentulu pre α ; pl. alalti-e, etc.; celui alaltu, celei alalte; celi alalti, cele alalte, celoru alalti-e.

2. Alaltu-a, e usitatu la celi vechi si forã articlulu secundariu, pr. alalti omeni, in locu de celi alalti; si astadi in adverbiale: alalta eri, alalta mane.

3. Unii scriu compusulu, cu celu: ce-la-l-altu, ce-ea-l-alta, etc., cu l intro doue treme, cá si cumu ar' fi compusu

dein: cola, l, și altu; ce e erore, derivatiunea lui a altu fiindu afora de tota indoiel'a dein: alu-altu, ce respunde colui latinu: alius alter, ihse cu alius scurtatu in alu dein alua că la greci ἄλλος, precumu se mai afa și in adverbulu: almentrea.

4. Altii pronuncia și scriu: alantu-a, cu N in locu de L, care e pronuncia partiale și vitiosa.

§. 93. Multu.

Asemenea se declina și multu-a, după genu, numeru și casu, cu câte dou e terminatiuni, doi numeri, și cu G. D. destintu, inse numai in pl., și foră articlu; precumu:

Sing.	N. A.	Multu m. n.	Multa fem.
	G. D.	multu,	multe.
Plur.	N. A.	Multi,	Multe.
	G. D.	multoru-'a,	multoru-'a.

Note.

1. Multu, arare ori se usiteza cu articlu, de cătu numai candu se pune in a-antea sustantivului seu, ceea nu e usitatu de cătu in stilu pateticu, pr. mult'a dorere, ce me cuprende etc., in care casu se declina regulatu că adjectivele in u-a, precumu și candu i-se premitte articlulu: celu, pr. celu multu, celei multe etc.

2. In locu de G. D. sing. și plur., adese ori se afa nominativulu cu prepusatiunea A in a-ante, pr. a multi omeni, in locu de: multoru omeni.

3. G. D. plurale se usiteza in dou forme: cu u finale, seau cu A paragogicu, după analogi'a altoru adiective de aceeași specie, pr. multoru, și multor'a.

§. 94. Totu.

Cá multu, se declina sî totu-a, inse numai ne-articulatu, sî cu silab'a or dein G. D. plurale reduplecata, precumu:

Sing.	N. A.	Totu, m. n.	Tota, fem.
	G. D.	a totu,	a tota.
Plur.	N. A.	Toti,	Tote.
	G. D.	totororu-'a,	totororu-'a.

Note.

1. Totu lià articlulu, numai dupa prepusatiunea cu, pr. cu totulu, cu totii, cu totele, candu nu ise adauge sustantivu, precumu in esemple, sî in alte frasi adverbiali: cu totului totu, de cu totului, etc. Er' urmandu sustantivu, cu care se impreuna, nece una data nu lià articlu, pr. cu tota buna volienti'a, cu toti omenii, etc.

2. Sustantivulu, concordatu cu totu-a, lià in locui totu deun'a articlu, pr. totu omulu, tota lumea, etc. Er' deca totu urmeza, une ori nece sustantivulu nece totu nu se articuleza, pr. cu sufletu cu totu.

3. Totu in plur. se impreuna cu toti numeralii dela trei incepundu, pr. toti trei, toti patru, etc., sî in fem. tote trele, tote patru, etc. de câtu cá toti in usulu vulgaru, inca sî in unele carti vechie, se dîce tus', sî in fem. tute, cá la italiani tutte, pr. tus' trei, tus' patru, etc. tute trele etc.; unde tus' e in locu de tuti; vedi sî mai susu §. 87. not. 3.

4. Reduplecarea silabei or in numerulu plurale, se face cá sî in amendoru, pr. totor-oru, seau dupà pronuci'a vulgare cu amendoi o dein a-ante mutati in u, pentru scapatarea loru de sub accontu, cá tuturóru; in partile Romaniei inse

mutandu pre antaniulu R in L: tutuLoru, cá sí cumu ar' fi derivatu dein tutu-loru, ce nu e adevveratu.

5. Sí in adverbialu pretotendenea se pronuncia u in locu de o, dein aceeași causa; er' in adverbial-le: totu, totu-si, totu-de un'a seu totu de a un'a etc. se pronuncia o, retienendosi accentulu.

§. 95. Nemene.

Nemene, care mai pre dreptu se pote considerá sustantivu de câtu adiectivu, fiendu cá nu se concorda cu sustantivu, de sí insemnéza câtu: nece unu-a, se declina cu articlu sí forà articlu, in tote casurele, inse forà plurale, precumu:

Sing. N. A. Nemene, art. nemene-le.

G. D. nemenui, nemenuia.

Note.

1. Nemene, lat. nemo-inis, se pronuncia in mai multe forme, atátu in N. A., câtu sí in G. D., precumu: in N. A. nimeni, prescurtatú: nime, sí nimu, er' prelungitu: nemenea, nimeria, sí nimenielea; dein cari unele suntu mai rari sí partiali.

2. Totu asemenea sí in G. D. se dîce: nimerui-a, nimulu, etc. cu accentulu in ui.

3. Cu sustantive se impreuna numai prein prepusetiunea de seu dein in a-antca sustantivulu urmatoriu, pr. nemenea de noi, la celi vechi; nemenea dein noi etc. dupa usulu moderau.

4. Nemene respunde celui latinu: nemo-inis, care dupa gramatecii latini e contrasu dein ne-homo, rom. nece unu omu; in alte dialecte romane au peritu.

§. 96. Comparatiunea adiectiveloru.

Numele adiective intru unele limbe, pr. in cea

grecesca și latina, patru scambări în terminațiunile lor și afora de declinațiunea preîn numeri și casure, spre a exprime asemenarea făcută între două seau mai multe obiecte.

De unde adiectivele acelor limbe, preste totu mai au trei forme speciali, un'a spre a exprime starea obiectului afora de asemenarea cu altulu, pr. omu bunu, și se numesce form'a pozitivă, seau gradulu pozitivu; — alt'a spre a exprime asemenarea între două seau mai multe obiecte, pr. mai bunu, mai reu, și se numesce comparativă seau gradulu comparativu; — și a' traia, care exprime asemenatiunea preste tote seau mai multe obiecte asemenate, pr. celu mai bunu, și se chiama superlativă seau gradulu superlativ.

Inse în limb'a rom. adiectivele nu patru atare scambare în formele lor, ci asemenatiunea obiectelor se exprime preîn unele particule, ce se punu în a-antea adiectivelor, pr. mai, forte, prea, etc., seau preîn altu modu.

De unde și flexiunea adiectivelor după asemenarea, ce se numesce comparatiune, în limb'a rom. nu esiste, de și asemenarea seau comparatiunea și întru însă se face, inse în altu modu.

Gradulu asia numitu pozitivu, în limb'a rom. că și în altele se exprime preîn form'a ordinară a' adiectivului, pr. bunu-a, buni-e, etc.

Gradulu comparativu, în limb'a rom. se es-

prime punendu in a-ntea adiectivului, particul'a mai, lat. magis, pr. mai bunu-a, etc.

Er' gradulu superlativu, se esprime in doua modure, seau prein particule, si adverbia: forte, prea, cá-mai, pr. forte bunu, prea buna, cá mai buni, etc., — seau prein pronumele celu-cea si mai de impreuna, pr. celu mai bunu, cea mai buna, etc.

Note.

1. Comparatiunea cu particule se face si in alte limbe, inca si in cele ce au forme destinte pentru esprimerea comparatiunei, precumu in limb'a latina cu magis, valde, etc.

2. Inse comparatiunea dein limb'a rom., in doue parti e curatu latina, pr. in comparativu cu mai lat. magis, dupa care adiectivele latine, ce nusi potu scambia form'a positiva, si-formeza comparativulu cu adverbulu magis, cá dela idoneus: magis idoneus etc., in loculu caruia francesii dicu plus, er' italieni piu, inse nece unii nece altii nu punu mai, de si italianii au mai; asia in locu de mai mare francesii dicu plus grand, italianii piu grande; — si in superlativu cu cá mai, usitata acumu numai la macedo-romani, pr. cá mai bunu, lat. quam maxime, numai cátu in locu de maxime dicemu mai.

3. Cá mai, in locu de forte, se dicea si la celi vechi si nostri; er' astadi se mai dice la noi numai afora de adiective, pr. s'a cá mai dusu, adeca: quam maxime abiit.

4. Comparatiunea cu celu mai etc. e in adeveru espreiune si comparativa si superlativa, insemnandu asemenarea si intre si preste mai multe obiecte; er' comparatiunea cu forte, prea, cá-mai, e mai multu absoluta, si insemneza nu intru atátu gradulu comparativu cátu celu supremu, de

unde se mai dice și foră de a se amentî obiectulu, cu care se asemeneza, pr. omu forte buuu.

5. Comparatiunea cu forte se afla și in limb'a franceze, alesu in adverbiala, fort bien, forte bene.

6. Particul'a prea, seau mai adevveratu прѣк, e cea latina prae și per, cari amendoue in compusetiune insemneza gradulu superlativu, inse absolutu, pr. praeclarus, perdoctus, permultum, etc., prea chiaru, prea invetiatu, prea multu.

7. Inse prea insemneza și gradulu excesivu, cá la latini nimis și nimium, pr. preaselbategu, lat. nimis ferox.

CLASEA II. Pronumele.

§. 97. Pronume.

Pronumele e a dou'a parte a' cuventarei dupa nume, și se numesce asia, pentru cá se pune in loculul numelui, ce-lu suplescesc, și i' tiene loculul in cuventare.

Pronumele suntu de mai multe specie, dupa cari se potu impartî, er' mai alesu de doue: personali, și relative; cari inca se subimpartiescu in mai multe alte.

Pronumele mai tote au declinatiune specifica, și se declina dupa genu, numeru, și casu.

Note.

1. De pronume se tiene dupa origine și articlulu, despre care in parte s'a disu mai susu in § 64, cátu erá neaparatu de lipsa spre a intielege declinatiunea, er' cele alalte se voru adauge aici mai în diosu.

2. Totu de pronume se tienu și unele adiective, derivate

dein pronumele personali, de cari inse s'a lasatu a se tracta aici; vedi § 82 sub c).

§. 98. Pronume personali.

Pronumele personali, in limb'a romana, inca suntu de doue specie: originali, si derivate, cu subimpartirile loru.

Pronumele personali originaria suntu trei, dupa trei persone: Io seau eu pentru person'a prima; Tu pentru a' dou'a, si Su pentru person'a a' treia, care inse lipsesce in numinativu, er' in casurele cele alalte are acelesi forme pentru amendoi numerii.

Er' derivate, inse numai pentru a' treia persona suntu: insu, si elu; cestu dein urma derivatu dein pronumele relativu lu.

Pronumele personaria originali, in casure-le afora de numinativu, au cate doue forme: un'a scurta, si alt'a lunga, si se declina precumu urmeza.

		Person'a		
		I.	II.	III.
Sing.	N.	IO, eu.	TU.	(SU, sa).
	G. D.	MI, mi-e.	TI, ti-e.	SI, si-e.
	A.	ME, me-ne.	TE, te-ne.	SE, se-ne.
Plur.	N.	NOI.	VOI.	(SI, se).
	G. D.	NOUE, ne.	VOUE, ve.	SI, si-e.
	A.	NOI, ne.	VOI, ve.	SE, se-ne.

Note.

1. De person'a a' treia se tienu si tote numelo sustantive in tote casurc-le loru; afora de vocativi, cari se tienu de per-

son'a a' dou'a, de acca se potu si impreună cu pronumele de alu doile, pr. Voi fratiloru.

2. Pronumele personali originaria se numescu si reflexive, adeca intorsa spre seue, in câtu acel'asi pronume se repetesce si in altu casu afora de numinativu, pr. io me ducu, tu te duci, etc. Er' pronumele de a' treia persona e totu de un'a reflexivu, si deca numinativulu e espresu cu altu pronume derivatu, pr. elu se vede.

3. Pronumele de person'a prima sing., se pronuncia in doua modure: eu, si io; — eu mai multu in usulu baserecescu, lat. ego, grec. ἐγώ, prov. si portug. eu; — er' io in usulu generale alu poporului, contrasu dein eu, inse inca in limb'a grecesca antica *iō*, ital. io, isp. yo, franc. je, retorom. eu si iou; — si e de amendoua genre-le, masc. si fem., cá si person'a a' dou'a, tu; in amendoi numerii: noi si voi.

In locul pronumelui de person'a a' dou'a tu etc., intre omeni se usiteza si formul'a compusa: domni'a ta, cá una spresiune mai respectuo-a de câtu tu; er' dupá usulu mai modernu: domni'a vostra, care e imitatiune dupá usulu celoru a-lalte limbe romane; inse spresiunea domni'a ta e cu multu mai vechia in limba, precumu se vede si dein scaimbarile, ce a patitu in usulu de tote dile-le, dicundu: in N. A. dumnea tá seau si numai matá, G. D. dumatiale; pl. dumile vostre si dumiloru vostre.

Er' pronumele de a' 3 persona: su, sa, in numinativu e destinsu dupá sexu, inse in acestu casu nu e usitatu in form'a originaria, ci numai in derivatulu: insu-a, seau d'insu-a, lat. ipse-a-um, ital. esso si desso.

4. In locul genetivului si dativului pronumeloru de pers. I si a' 2, se punu adiectivelo derivate mieu, teu, etc., precumu se va vedé mai in diosu; — er' dein formele sub G. D. numai cele mai scurte, adause la vre unu nume dein a-ante articulatu seau nearticulatu, pr. partea-mi in locu de: par-

toa mea; și: dein parte-mi, adeca: dein partea mea; seau și mai departe, pr. mia peritu cartea.

5. Mi, ti, si, dein G. D. sing., suntu casure-le mai scurte, și se numescu afixe, adeca subinfpte, și prefixe, seau in-a-ante fpte, dupa cumu seau se infigu dupa unu cuventu, seau in-a-antea lui, cu carele se impreuna intru un'a, de facu numai unu cuventu amendoua, pr. dă-mi, ti-am datu; că și candu ai scrie și pronunціá numai: dămi, ti am datu; — și ast'a stă in voli'a vorbitoriului seau scrietoriului se o face, seau nu; inse:

a) candu nu se face, fiendu că mi, ti, si, se pronunціa cu i diumetatitu, și de sene nu potu se se pronunціe, pentru că nu facu silaba intrega, de acea, și că pronunці'a loru se nu se scaimbe, in usulu vulgariu le-se prefige unu *ϖ*, cea mai oscura deintre tote vocalile romanesci, inse intrega, că razimu loru, cu care se impreuna intru unu cuventu, pr. *ϖ*mi, *ϖ*ti, *ϖ*si; *ϖ*μι, *ϖ*τι, *ϖ*σι; *ϖ*μι πλαυι, *ϖ*τι τριμιτϖ, *ϖ*σι φανι δι κανϖ; ceea ce și cu alte particule semisilabice se templa, vedi mai suu § 19 not. 2.

b) candu se face, și se impreuna cu cuventulu urmatoriu, deca acest'a se incepe cu vocale, ele se impreuna in distongu, pr. mi-a placutu, ti-oliu spune, in locu de ti-voliu spune, că și candu ai scrie și pronunціá: mia placutu, tioiu spune, — er' deca se incepe cu cosunante, inse numai dein alte pronume unisilabe, mi-ti-si se pronunціa cu i intregu, pr. dă-mi-le, ti-se pare, că și candu aru fi scrisa: dămile, tise pare; aceste pronume suntu numai trei: te, se, le.

Casu analogu pentru formele: mi, ti, si, cu razimu și foră razimu, se afla in limb'a greca, in care dativii singulari ali pronumelor personali inca aveau doue forme, un'a mai scurta, pr. *μοι*, *σοι*, *οι*, și alt'a mai lunga cu *ε* dein a-ante, pr. *εμοι*, *εσοι*, *εοι*; care pote se fia avutu ceva influentia asu-pr'a usului limbci romane.

De altmăntrea mai susu la loc. cit. s'a osorbatu, că acestu ↑ de razimu, la unii vechi scrietori ocurre forte raru, seau lipsesce cu totul, și candu particulele semisilabe nu se potu împreună cu cuventulu urmatoriu începutu dela cosunante.

6. Dein mi, ti, si, adaugundu E, se formeza G. D. mai lungi, in cari i diumetatitu se preface in i nu numai întregu, ci și lungu, și de acea cosunantile remanu totu moliate seau scaimbate in siueratorie, că mī-e, tī-e, sī-e, de câte doue silabe.

De multe ori inca se impreuna amendoue formele parchie, pentru a dá expresiunei mai multa vigore, asia cătu form'a mai lunga precede, pr. mīe-mi, tīe-ti, sīe-si, mīc mi place, tīe-ti dīcu, sīe-si face reu.

7. In alte limbe romane nu se afla, de cătu formele mai scurte, inse cu vocali întregi, pr. ital. mi, ti, si etc. Inse la latini, in pronumele de pers. I, se afla ambe formele: mihī lunga, și mī scurta, er' in cele alalte persone numai formele lunge: tibi, sibi, cari la vechii latini se pronunțiau și cu E in capetu, pr. mihe, tibe, sibe, in locu de miūe, tiūe, siūe cu digam'a, in mihe moliandu-o de totu, er' in tibe și sibe invertosiandu-o in B.

8. Me, te, se, suntu formele mai scurte pentru acusativalu sing., dein cari s'au formatu cele lunge, adaugundu dupa ele silab'a NE: me-ne, te-ne, se-ne, unde E dein me, te, se, prein acea adaugere, in pronuncia s'a scaimbatu in i, precumu și aliurea, inse celi vechi scriu și aici cu E foră scaimbare; vedi mai susu § 10 sub c).

9. In usulu vulgariu in a-ante de formele lunge, totu de un'a se pune particul'a pre, că și in acus. plurale, pr. pre mēne etc.; care la celi vechi și aici lipsea, că in-a-antea altoru acusativi, pr. tēne laudāmn, tēne benecuventāmu, etc.

10. Formele lunge: mēne etc., se compunu și cu dativii scurti, mi etc., intru inticlesu reflexivu, pr. ~~mēne~~-mi, tēne

ti, sene-si, doiu cari tene-ti ocurre cu multu mai raru; inca si sene-mi si sene-ti totu la celi vechi, ce se pare a nu fi corectu; er' reduplicatiunca formeloru nu ocurre de câtu in form'a scurta de a 2 persona: te-te, celu de antaniu te pronunsiatu cu i, pr. ferecatu pantecele, ce te-te au portatu. Tetravang. Coresianu Luc. XI, 27.

11. Formele lunge, in dialectele romane nu se afla, de câtu in celu toscanu: mence, tence, sence, er' in cele alalte numai cele scurte.

Inca si la serbi se afla form'a **MINE**, ci cele alalte nu; precumu totu la eli se afla si dativulu **TICK** cá alu latiniloru tibi seau in formele vechie tibe si tebe.

12. Vocativu nu au, de câtu person'a a' dou'a: tu! inso numai cu nume feminine, pr. tu mama! tu Maria! er' cu nume barbatesci, se dice mei! dela pers. 1, atâtu in sing. câtu si in plurale, pr. mei omule! mei omeni buni! er' cu nume feminine, se dice numai in risu, pr. mei muliere!

13. Noue si voue, suntu formele mai lunge pentru dativii plurali, dein noi, voi, ital. noi, voi, dupa form'a sing. a' vechiloru latini: miŭe, tiŭe, siŭe; in cari la noi in pl. a remasu ve cu u diumetatitu, er' la latini s'a scaimbatu in bi, cá si in sing., pr. nobi-s, vobi-s.

14. Er' ne, ve, suntu formele scurtate, nu numai pentru G. D., ci si pentru acus. pl., derivate dein noue, voue; de unde si macedo-romanii, cá si celi vechi ai nostri, le pronuncia cu à oseuru: **nz**, **vz**, scaimbatu dein o, cá si de alte date; vedi mai susu § 14 not. 7. 8.

15. La vechii latini inca se aflau formele scurtate pentru dativi: nis, vis, in locu de nobis, vobis *); si astadi la italiani: ne, ve si vi.

*. Festu la Paulu Discolu in calim: „(Calim antiqui dicebant pro clam, ut nis pro vobis, sam pro suam, im pro eum.“

16. E dein ne, va, cá sî in le dat. pl., urmandu altu pronume scurtu, cu care se impreuna intru unu cuventu, se muta in i, aacmenandu-se cu formele singulari mi, ti, sî, in-a-an-tea acelor'asi pronume, pr. ne-se pare, pronunsiatu cá ni-se, vi-se, li-se; celi vechi inse nu facu asta scaimbare, ci scriu: *ne-ce, va-ce, le-ce.*

17. Une oria formele scurte, se puu in cuventare, forà nece una insemnare, ci numai cá supletive, pr. du-mi-te, in locu de: du-te; man-cá-mi-te-ar u corbii, etc.

18. Dein su-a se deriva insu-a; er' dein su-a sî cele alalte pronume reflexive se deriva adiectivele numite posesive: mie u, tu u, su u, etc.

§. 99. Insu.

Dein su-a se deriva pronumele personale in-su-a, lat. ipse, ital. esso, sî desso; sî se declina cu artículu sî forà artículu, cá alte nume, dupà declinatiunea genérica, prein genu, numeru sî casu, precumu:

Sing.	N. A.	Insu-lu, m.	Insa a, fem.
	G. D.	insu-lui,	inse-ei (insei).
Plur.	N. A.	Insí-li,	Inse-le.
	G. D.	insi-loru,	inse-loru.

Note.

1. Silab'a in dein in-su-a etc. se pronuncia totu de un'a cá [†], caudu respunde celui latinu ipse-a etc.; inse candu in-scumneza persona scau individuu, se pronuncia mai multu cu i curatu; pr. totu in-su-lu, adeca fia-care omu; doi insi, adeca doue persone.

2. Dein in-su prefigundu-i-se liter'a D, se formeza d'in-su, cá la italiani desso totu asem enca dein D sî esso; sî se

declina intru tote că însu-a, in loculu caruia se sî usiteza pre alocuria mai multu de câtu însu-a.

3. Originea lui in, in însu, e neindoită totu un'a cu a' lui ip in celu latinu ipse; inse care e mai originariu, nu se pote decide, dupa ce suntu urme, că latinii pronunціau sî ixe in locu de ipse; vedi mai susu § 45, not. 5 sub a).

4. Cu pronumele însu-a, nearticulatu, in tote genure le sî numeri, se potu impreună dativii scurtati ai pronumeloru reflexive, inse concordandu numerii, sing. cu sing., sî pl. cu pl., cumu urmeza:

Sing.	1. Insu-mi, m.	Insa-mi, fem.
	2. insu-ti,	insa-ti.
	3. insu-si,	insa-si.
Plur.	1. Insi-ne,	Inse-ne.
	2. insi-ve,	inse-ve.
	3. insi-si,	inse-si.

5. Formele acestea, se potu usită sî singure, pr. însu-mi am vediutu; — seau si cu adausulu pronumelui personariu respectivu, pr. io insumi, tu insuti, etc.; — inse in cele alalte casure, afora de numinativu, cu formele mai lunge, pr. mie insumi, tene insuti etc. Er' impreunarea cu pronume diverse, ce se aude câte una data, pr. io insusi am vediutu, elu insumi scie, etc. suntu solecismi.

6. La celi vechi, cari usiteza mai multu pre însu, de câtu pre densu, dupa unele prepusetiuni însu-a etc. se afla in forme proprie, pr. дѣнѣ , дѣнѣ , etc., in locu de: дѣ дѣнѣ-ѣ , seau cumu dicemu noi: de densulu-a; — кѣнѣсѣ , кѣнѣса , кѣнѣши , кѣнѣа , in locu de: cu însu-a-i-e; etc.

§. 100. Adiectivele pronominali posesive.

Adiectivele, ce se numescu posesive, derivate dela pronuncle personali reflexive: mieu-a, tuu-a,

suu-a, etc., mai totu de un'a cu artichu in-a-antesi, la noi in masc. se declina regulatu cá numele terminate in u-a dupa declinatiunea generica, pr. mieu, pl. miei etc.; inse in fem. cele derivate dein pronumele singulari se declina neregulatu, dupà norm'a numeloru scurtate in ea (§ 66 sub c), pr. mea, pl. mele etc., cá adiectivele reu-a, greu-a, vedi § 82 sub a); dupà cumu urmeza numai de câtu; er' cele derivate dela plurali, erasi se declina regulatu, pr. nostru-a, pl. nostri-e, etc.

Person'a

I.

Sing.	N. A.	Mieu, m.	mea, fem.
	G. D.	mieu,	mele.
Plur.	N. etc.	Miei,	mele.

II.

Sing.	N. A.	Tuu, m.	tua (ta), fem.
	G. D.	tuu,	tua-le (tale).
Plur.	N. etc.	Tui,	tua-le (tale).

III.

Sing.	N. A.	Suu, m.	sua (sa), fem.
	G. D.	suu,	sua-le (sale).
Plur.	N. etc.	Sui,	sua-le (sale).

Note.

1. Pronumele posesive romanesci, respundu celoru latine de plenu, pr. mieu-a, lat. meus-a, si meus, mea; tuu-a, lat. tuus-a; suu-a lat. suus-a, si sa; — nostru-a, lat. noster-ra; vostru-a, lat. vester-ra. inse la celi vechi:

voster - a; er' pentru a 3 pers. pl. totu că in sing. suu - a.

2. In cătu pentru derivatiune sî scriere, este ore care diferentia de pareri; de unde:

a) mieu, mea, de sî se deriva invederatu dela acusativulu scurtu: me, care la noi cesti dein coce se pronuncia cu **z**, unii totu suntu de parere, că este a se scrie dupa form'a latina numai me u, in contr'a usului generale alu limbei, după care, seau se pronuncia mieu curatu, precumu se sî scrie in tote cartile vechie pană in temporele cele mai noua, seau se pronuncia cu scaimbarea consunantoi moliate M in N, că nieu, inse in totu casulu cu i diumetatitu; — er' in contr'a acelei scrieri face, nu numai usulu montianatu, ci sî necesitatea fonetica, fiendu că almentrea ar' fi se se pronuncie cu **z**; **mez** cá **mez**, de unde e derivatu; care necesitate nu esiste, nece pentru macedo-romani, cari pronuncia sî me cu E curatu, nece pentru noi in femininu: mea, pentru că diftongulu nu scaimba pre E in **z**. Er' că sî latinii pronunciau mieus sî in pl. miei, arata inscriptiunea epitafiului Scipioniloru: Virtutes generis mieis moribus accumulavi; vedi la Orelli nr. 554 etc., sî Principia p. 137 not. 3. In catu inse:

b) tuu, tua seau contrasu ta; sî suu, sua contrasu sa, cu tote că in masc. se pronuncia cu **z**, suntu erasi, cari voru a le derivá asisderca dela acus. te, se, dein cari te se pronuncia pretotendenea numai cu E curatn, er' se asemenea in mare parte a' romanimei, sî de acca scriu teu, seu, pl. tei, sei, inca sî tea, sea; unii cu pl. tele, sele, seau telle, selle; inse limb'a latina sî **z** dein masc., care nece in plurale nu trece in E curatu, de sî urmeza i dupa elu, demonstra de plenu, că s'a derivatu că sî ale latiniloru dela numinativii sing. tu sî su, nu dela acus. te, se; de acea sî scrierea cu E nu e corecta, sî se pote scusá numai unde se scrie in locu de **z**, er' nu sî in locu de A.

3. Scaimbarea vocalei U in **z**, se pare a fi facuta dein mo-

tivu eufonicu, pentru că diftongulu uu se parù nu destulu de comodu in pronunciare, dein care motivu sî veduu, lat. viduus, se pronuncia sî cá veduvu; er' scambarea in z, nu in *, cá aliuria, pr. in sum, suntu, etc., inca se pare facuta dein atragere catrà E dein mieu seau meu, z fiendu mai omogeniu cu E, de câtu *.

4. Cele alalte dialecte inca au scambatu form'a primitiva in aceste adiectivo; italii dicundu mio, mia; francesii mon, ton, son, sî mien, tien, sien; portug. meu, teu, seu; prov. meu, miei, mia, ma; teu, ta; seu, seua, sa; retorom. meu, teu, seu.

5. Formele nostre: mieu, tuu, suu, in masc., dupa unele nume se contragu in: mio cá la italiani, to, so, pr. tata mio, frate to, socru so; er' in fem. tua, sua, totu de un'a se contragu in ta, sa, care sî la latini se pare a fi fostu in usu, pr. spune Festu sub sas, citandu versulu lui Enniu: Virgine' namque domi quis quis romanus habet sas; adeca: virgines suas.

6. Contragerea formelor feminine in a' 2 si a 3 persona, proveine nesmentitu erasi dein necesitate fonetica, fiendu cá z nu pote stá in-a-ante de A, sî asia *A nepotendu-se pronuncia in diftongu, cá ea dein mea, *s'a elisu, inse A remanendu chiaru, cá in diftongi, precumu asemenea se face sî in declinatiunea feminineloru terminate in à oscuru; vedi mai susu § 67 not. 1; sî § 18 not. 2.

7. Formele contrase: mio, to, so, se usiteza numai forà articlu, sî cu numele de cumnatia, pr. tata, mama seau muma; frate, soru; socru, socra; genere, noru; veru, vera; cumnatu, cumnata; mosiu, mosia, bunna; unchiu, nepotu, etc. pr. tata-so, soru-sa, noru-sa, etc. nu sora-sa, nora-sa.

8. La celi vechi se mai afla sî alte forme, acumu neusitate, totu dupa sustantive nearticulate, cá cele de mai susu, precumu:

a) sã in locu de so, pr. in Bibli'a de Bucur. Gen. 37, 10: sãlu certã tata-su; cu u intregu;

b) sa nedeclinatu sã in G. D., pr. in in Cazani'a de Govor'a pag. 469: pentru ce facuse сїлж сѳрориса;

c) sei seau sãi, in G. D. sing. fem., pr. in Bibl. de Bucur. Gen. 27, 14: luò sã aduse мѳмисї;

d) miu, in locu de mio, seau mieu, pr. in Pravil'a de Govora, fol. 134 v. ничи фїю мїѳ кѳтрж сорѳмѳ, etc.

9. Celi vechi inse cu numele de fratietate nearticulate impreuna sã formele nescurtate dein sing. sã pl., pr. frate-tuu; tatani-suu in G. D.; socro-suu in Dat. cu substantivu in Dat. latinu; tatãni-nostru in G. sing.; frate-vostru etc., vedi citatele in Principia pag. 136 seq.

10. Acelesi nume se afla la celi vechi impreunate forã articlu sã cu formele scurte dein dativii sing. sã plur. ai pronumeloru, nu numai in numinativu, ci sã in alte casure cu articlu, pr. frate-ve, fratioru-ve, brãu-lu-ti, mulieri-loru-ve, parenti-loru-si, ai doi-loru-mi veri, etc.; vedi in Principia la loc. cit.

11. Macedo-romanii declina posesivele sing. sã pl. sã in genetivii amendororu numeriloru, cá unu-a, cu ui, oru, etc. pr. miu, miui, meoru; mea, miei, seau miei, meloru; — tuu, tuui, tai seau tei, teoru; — sui, sai; — nostrui, nostrei, nostroru; vostrui, vostrei, vostroru; cari mai de multu sã la ai nostri se paru a fi fostu usitate, precumu arata esemplulu cu sei, citatu mai susu in not. 8 sub c).

12. Formele intregi dein amendoi numerii: mieu, tuu, suu, nostru, vostru, ceru totu de un'a articlu in a-antea loru, care este cá sã alu numeraliloru ordinali: alu, a', ali seau ai, ale, pr. alu mieu, a' ta, ai sui, ale nostre, etc.

13. Macedo-romanii punu acestu articlu la ori ce casu, ori precede nume articulatu, ori nu, pr. filiulu alu mieu etc.;

la noi înso după nume articulatu, cu care se concorda, altu articlu nu se mai pune, pr. filiulu mieu, etc.

§. 101. Pronumele relative.

Pronumele relative, seau cautatorie în apoi, înca se subimpartu în doue specie: articularia, și demonstrative.

Articularia suntu, cari determineza obiectulu anumitu, pre cumu: omu, omu-lu, etc.; — er' demonstrative, cari arata mai de aproape, cá cu degetulu, ore-ce, pr. acestu omu.

Articularia suntu LU, și CE; er' demonstrative, compusa-le dein acestea, pr. elu, celu, acelu; cestu, acestu, etc.

Note.

1. Afora de lu, în compusetiunca demonstrativelor se liá și stu, care singuru nece una data nu se usiteza, ci numai în compusa, pr. estu, cestu, acestu-a.

2. Tote pronumele demonstrative se potu usitá cu adausulu unui A pleonasticu, în ori ce genu, numeru, și casu, pr. acestu, acestu-a, acesta-a, acestui-a, acesteia, etc.

§. 102. Lu.

Lu, se usiteza în doua modure: cá articlu la nume, pr. omu-lu, bunu-lu; seau numai cá pronume relativu, pr. io-lu vediu, adeca pre cutare.

Cá articlu, se declina, după genu, numeru, și casu, în N. A. masc. cu doue terminatiuni, pr. omulu, cane-le, etc.

Er' cá relativu curatu, se usiteza numai in casure-le afora de numinativu, precumu:

Sing.	N. A.	Lu, m. n.	A (o), fem.
	G. D.	Li (i),	Li (i).
Plur.	N. A.	Li (i),	Le.
	G. D.	lă (le),	le (li).

Note.

1. Declinatiunea lui, cá articlu primariu, s'a tractatu mai susu pre largu (§ 64); er' in form'a ALU, cu numerali, sî cu posesive, erasi mai susu (§§ 89, sî 100).

2. Alu se pune, sî in a-antea genetivului, candu numele regente lipsesce, pr. alu cui? alu Domnului este pamentulu,— seau urmeza in apoia genetivului, pr. alu cerului imperatu, in locu de: imperatulu cerului.

3. Lu, cá relativu, diferesce in unele forme ale casure-loru, de ale articlului, precumu:

a) in dat. sing. dupa usulu de astadi la noi se dice in amendoua genere-le numai i, pronunsiatu diumetatitu, sî intru tote dupa usulu pronumeloru mi, ti, si; vedi mai susu (§ 98 not. 5). Er' macedo-romanii dicu cu L espresu, de sî moliatu: Li, in masc. contrasu dein lui, er' in fem. dein lei usitatu la eli;

b) A fem. in acus. sing., la noi se pronuncia astadi mutatu in o, pr. o am vediutu; inse celi vechi pronunciau A, ci oscuru: a, pr. nu-à spurcari; luandu-à, cunoscundu-à, etc.; vedi esemplele citate in Principia pag. 368 sub d);

c) Li in N. A. plur. se pronuncia, cá in articlu cu l moliatu, pr. li-am vediutu (§ 67 not. 3 sub f);

d) Lă seau le in dat. pl., contrasu dein lor u, astadi se pronuncia numai cu e: le, inse la celi vechi cu à oscuru, cá dativii scurti ai pronumeloru personali in plurale, cu cari intru tote se conformeza, pr. le dă seau lă dă, sî urmandu altu

pronume scurtu, cu *i*, pr. *li-se dà*, la celi vechi: *l'à-so dà*, *sî lo se dà* (§ 98 not. 14 sî 16).

4. De usulu relativului *lu*, are se tracteze partea sintetica.

§. 103. Ce.

Ce, in origine, cá *qui-qua-e-quod* alu latiniloru, e pentru tote genure-le, pr. *cel'a*, *ce*; *ceea*, *ce*; *ce lucru*; — sî in limb'a romanescă nu se declina, de câtu in G. D. singulare: *cui*, lat. *cui*; er' in cele alalte casure remane nescăimbatu.

Dein elu, impreunatu cu silab'a NE paragogica, s'a facutu CE-NE, cá dein *me*, *te*, *se*: *mene*, *tene*, *sene*; care asemenea nu se declina, nece macaru in G. D.

Note.

1. *Ce* sî *ce-ne*, suntu sî intrebatoria; *ce* pentru lucruru in genere, pr. *Ce faci?*; er' *ce-ne* pentru persone in specie, pr. *Ce-ne esti?*

2. *Ce* se usiteza sî singuru, precumu in esemplulu de mai susu; — sî cu adausulu unui nume, care pote fi sî personariu, pr. *ce lucru ai facutu?* *ce omu a venitu?*

3. *Cene* inca se pote usuá sî cá relativu, inse numai personariu, pr. *ce-ne vrè*, adeca omulu, care vrè.

4. *Cui* inca e, sî intrebatoriu, sî relativu personariu, pr. *cui ai datu?* respunsu: *cui am vrutu.*

5. *Ce*, sî alte relative cu propusetiunea sa, suplenscu pro adiectivu, sî se potu considerá cá articlulu unei propusetiuni intregi, precumu articlulu ordinariu e articlulu unui nume, pr. *celu ce face bene*, adeca facutoriulu de bene.

6. De acea relativele *ce*, sî cele alalte de acel'asi inticlesu,

se punu numai la propusctiunea cu verbu in modulu finitivu, cá in esemplulu de mai susu.

7. Cá relative, cu forme mai copiose, se usiteza si care, si celu ce, amendoua derivate dein ce, seau form'a originaria cu.

8. De aci se deriva si pronumele determinatoria: cu tare dein cu si tare, lat. talis la celi vechi latini tale in toto genere-le, ital. cotale, si acatare lat. ad-qua-tale.

9. Si in urma, totu de acolo se deriva si particole-le: cá lat. quod si quia, ital. che, franc. que, etc.; cá lat. quam; — inca si co in: colo, coce, etc.

§. 101. Elu.

Dein relativulu lu, e formatu pronumele demonstrativu elu, lat. ille, ital. egli, si de acea se declina cá si lu in form'a articlului, de cátu cá in G. D. sing. masc., si plur. comune, E se omite, precumu urmeza:

Sing.	N. A.	Elu, m. n,	Ea, fem.
	G. D.	lui,	ei.
Plur.	N. A.	Eli (ei),	Ele.
	G. D.	loru,	loru.

Note.

1. Elu e compusu dein E-LU, cá la latini ille dein ia si le; de acea in N. A. fem. L se lapeda, cá in numele scurtate dein ela (§ 66), romanendu numai E-A, cari se impreuna in diftongu; inã in cele zlate casure L se reintorce, pr. Ela.

2. Vechimea acestei scaimbari in N. A. sing. fem. se cunoce si de acolo, cá si latinii au form'a EA, eam, numai nu dela ille, ci dela ia, oa, id, cu tote cá si ille e numai unu derivatu dein ia cu adausu.

3. Form'a latina E a pote că a datu ocasiune formei romanesce ea forã L, sî de aci dupa legea asemenatiunei sî la cele alalte scurtari dein terminatiunile: elu, ela.

4. In G. D. sing. s'a retienutu form'a lui LU, fiendu silaba intrega, dein care se cunosce, că E in elu dupa origine e numai unu razimu, că sî A in articlulu alu. De in aceeași causa sî in pl. G. D. se dîce numai loru.

5. Ei in G. D. sing. fem. se pote considerá sî cá forma scurtata, că ea dein N. A., asemena formei latine ei dela ea; inse se pote sî, că e contrasu dein eli, in locu de ele.

6. Elu se pote dîce sî cu A paragogicu, inse atunci nu lipsesce E dein G. D., pr. el'a, eea; eluia, eia; elia, eloa; elor'a.

7. In usulu vulgariu, sî elu sî el'a se pronuncia cu **z** in locu de E in masc., sî cu **ʔ** in fem., inse forã i dein a-aute, pr. **zAŠ**, **zAA**, **ʔEA**; — inca sî cu aspiratiune in a-anto de **z** sî **ʔ**, pr. **χzAA**, **χʔEA**, etc.; — inse **zAŠ**, **A**, **zi**, **ʔEA**, numai candu se dicu in locul articlului secundariu celu, cea, etc. vedi not'a urmatoria 9.

8. Asemena se aude pronunciaudu-se sî cu A in locu de E, pr. alu, al'a.

9. Sî alu sî **zAŠ** in usulu vulgariu se usiteza in locu de articlulu secundariu celu, pr. domnulu **zAŠ** mare, seau alu mare.

§. 105. Estu.

Dupa form'a elu, se afla formatu sî estu, lat. iste, dein E-stu, sî se declina că elu, cu A sî forã A, de cătu că in G. D. nu se lapeda E, precumu: *

Sing.	N. A.	Estu, m.	Esta, fem.
	G. D.	estui,	estei.
Plur.	N. A.	Esti,	Este.
	G. D.	estoru,	estoru.

Notc.

1. In locu de E, prea multu se aude pronunsianduse cu A, pr. astu, asta, etc.; — er¹ astadi, si astara in locu de: asta sera, numai cu A so pronuncia.

2. Asemenea se pronuncia si cu A paragodicu in fine, prein tote genure-le, si casure-le, pr. Estu -a, oata -a, estuia, etc.

3. Inca si $\alpha\tau\tau\beta$, $\alpha\tau\tau\alpha$ in m., $\alpha\tau\tau\alpha$, etc. in fem., seau si cu aspiratiune: $\chi\alpha\tau\tau\alpha$, $\chi\alpha\tau\tau\alpha$, etc.; — ci acesta pronuncia, ca si cea de mai susu: $\alpha\tau\tau\alpha$, si $\chi\alpha\tau\tau\alpha$, etc., e prea barbara.

§. 106. Celu, Cestu.

Dein ce, si elu si estu, seau dein ce si -lu -stu, suntu formate pronumele demonstrative: Celu, Cestu, si cu unu A prefiptu: Acelu, Acestu, cari tote se declina ca elu, estu, prein genu, numeru, si casu, cu seau forà A paragodicu, precumu:

I. Celu.

Sing.	N. A.	Celu, m.	Cea, fem.
	G. D.	celui,	celei (cei).
Plur.	N. A.	Celi (cei),	Cele.
	G. D.	celoru,	celoru.

Cestu.

Sing.	N. A.	Cestu, m.	Cesta, fem.
	G. D.	cestui.	cestei (cestii).
Plur.	N. A.	Cesti,	Ceste.
	G. D.	cestoru,	cestoru.

II. Acelu.

Sing.	N. A.	Acelu, m.	Acea, fem.
	G. D.	acelui,	acelei (acei).

Plur.	N. A.	Aceli (acei),	Acele.
	G. D.	aceloru,	aceloru.

Acestu.

Sing.	N. A.	Acestu, m.	Acesta, fem.
	G. D.	acestu,	acestei (acestii).
Plur.	N. A.	Acești,	Aceste.
	G. D.	acestoru,	acestoru.

Note.

1. Celu, ital. quello, se usita sî cá articlu, inso totu de un'a in a-antea numelui, pr. celu bunu, celu intielegutoriu, cea buna; mai alesu:

a) cu adiectivele sî participia-le, totu doun'a, pr. omulu celu bunu, celu intielegutoriu;

b) cu sustantivo, mai raru, inca sî la celi vechi, pr. celu domnu bunu, in locu de: domnulu bunu, seau domnulu celu bunu.

2. A determiná mai de aproape, candu sî unde se pune celu cá articlu, so tiece de partea sintetica, oserbâmu aici numai, cà la celi mai vechi ai nostri adiectivele articulate se punu cu doi articli: unulu secundariu cel'a in a-ante, sî altulu primariu in apoi, pr. omulu cel'a bunulu; or' cu celu forà A paragoticu, nu.

3. Celu impreunatu cu ce, se usiteza cá pronnme relativu, in locu de ce seau care, pr. omulu, ce face bene, seau celu ce face bene, seau care face bene.

4. Inca sî cu A paragoticu, mai multu inse candu nu precede numele, la care se referesce, pr. cel'a ce face bene.

5. Cu celu sî cestu se impreuna adiectivulu numerale alaltu, pr. celu alaltu, cestu alaltu, etc., sî se declina impreuna, fia care dupa modulu seu, pr. celui alaltu, ceste alalte, etc.; vedi sî mai susu §. 92.

6. Declinatiunea cu A paragogicu, pr. celu, cel'a; cestu cestu-a, etc., se face că in simplele elu si estu, dela cari se dăriua; de cătu, că in scriere, apostrofandu pre A paragogicu, nu numai dupa terminatiunea *z*, ci si dupa U, in unele forme se pote nasce confusiune, in cătu se nu se scia, deca e masculina, ori femenina, pr. dela acestu, masc., acest'a; in locu de acestu-a, si dela acesta fem., erasi acest'a, in locu de acesta-a.

Spre destintiune, celi ce urmara pană acumu sistem'a vulgare, in fem. scrieau cu é accentuatu, care in acea sistema tie-ne loculu lui *z* seau ea, pr. acest'a m., acést'a fem.; inse mai beno este ale scrie forà apostrofu si forà elisiune, seau in amendoue genure-le, seau numai in masc., intrepunendu numai liniu'a (trem'a) intre vocali, pr. acestu-a, acesta-a etc.

7. Acestu si celu cu A paragogicu in fine, seau acestu-a, cel'a, impreunandu-se cu pronumele reflexivu de a' 3 persona in form'a scurtata: si, formeza pronumele demonstrative-reflexive: Acest'asi, Acel'asi, etc., cari se declina de plenu că acest'a si cel'a, prein tote genure-le, numerii, si casure-le.

§. 107. Care.

Pronumele relativu care, lat. qualis-e, la celi vechi chiaru cale, ital. quale, portug. qual, respunde depleuu relativulu latinu qui-quae-quod, si se usiteza declinatu si nedeclinatu, cu articlu si forà articlu, precumu urmeza:

Sing.	N. A.	Care,	art. care-le,	m. n.,	care-a, f.
	G. D.	carui-ei,	carui-a,		carei-a.
Plur.	N. A.	Cari,	cari-li,		cari-le, f. n.
	G. D.	caroru,	caror'a,		m. f. n.

Note.

1. Care nedeclinatu, remane nescămbatu în N. A. sing. și pl., și e foarte usitatu în gur'a poporului, încă și în G. D. sing. și pl., pr. omulu, care-i place becur'a, în locu de: carui-a place, sufixulu ce urmeza fiendu de ajunsu pentru determinarea casului.

2. G. D. articulatu în sing. și pl., se face și aici numai cu A paragogicu, că și la unu-a; vedi mai susu § 85.

3. Pronumelui care, respunde cá corelatu tare, lat. talis și tale, la Nonniu s. v. tales: Tale positum pro talis, etc.; care inse în asta forma la noi astăzi numai ocurre întru însemnarea primitiva a' latiniloru, precumu nece care, ci numai întru acceptiunea secundaria: cu potere, cá și în compusulu acatare; er' întru înticlesulu primitivu, cá la latini, ocurre numai în compusulu atare, la macedo-romani cu ah: ahtare, cá și atâtu în locu de tâtú corelatulu lui câtu; și se declina cá care, alesu în compusulu: cutare, articulatu și nearticulatu: cutare-le; cutarui-a, cutărei-a; cutari-i-le, cutaror'a; vedi mai susu § 103 not. 8; — înscature se usiteza numai nearticulatu, er' acatare nedeclinatu.

§. 108. Alte pronume compusa.

Dein pronumele ce, ce-ne, și care, împreunate cu pronumele ce și si, seau cu particele-le fia, ore, ori, va, veri; macaru, nes, etc. în apoi, suntu formate unu numeru mare de adiective pronominali, cari se declina cá pronumele, dein cari suntu formate; precumu:

CE-VA, ce-va-si; fia-ce; ore-ce, ore-si-ce; ori-ce, ori-si-ce; macaru-ce, nes-ce.

CE-NE-SI, ce-ne-va, fia-ce-ne, fia-si-ce-

ne, fia-sî-ce-ce-ne; ore-ce-ne, ore-sî-ce-ne, ore-ce-ne-sî, ore-ce-ne-va; ori-ce-ne, ori-sî-ce-ne; veri-ce-ne; macaru-ce-ne, nes-ce-ne.

CARE-SI, care-va, care-sî-va; fia-care, fia-sî-care, fia-sî-ce-care, ore-care, ore-sî-care; ori-care, ori-sî-care; veri-care; macaru-care, nes-care.

Note.

1. Alte compusetiuni dein aceleasi suntu: caro-do-care; ce-sî-ce-va, ce-sî-ce-va-sî, etc.

2. Smentita e form'a: fite-sî-care, seau fiti-sî-care, in locu de: fia-sî-ce-care.

3. Si, in atari compusetiuni, dupa vocale intrega se pronuncia cu i diumetatitu, pr. ore-sî-care, etc. — er' dupa vocale diumetatita, se pronuncia cá una silaba intrega, pr. ori-sî-care, etc.

CLASEA II. Participia-le.

§. 109. Declinatiunea loru.

Participia-le, suntu verbe in form'a adiectivale, de unde se sî declina cá numele adiective dupa declinatiunea generica regulatu.

Terminatiunea loru astadi, preste totu, e U in m. n., sî A in fem., pr. laudatu, laudata; de unde se sî declina dupa aceste doue terminatiuni principali, cea in U dupa declinatiunea generica a' dou'a, er' cea in A dupa cea de antaniu.

Er' in specie, suntu erasi doue:

a) in tu m. n., ta fem., seau su-a in alte mai

pucine, a' participia-loru preterite pasive, pr. laudatu-a, alesu-a;

b) in toriu-a, a participia-loru active presenti, pr. laudatoriu-a, moritoriu-a.

Note.

1. Participia-le, nu numai se deriva dela verbe, ci-si retienu inca si proprietatea verbelor in catu pentru tempu, si semnificatiunea activa seau pasiva, de cari aici nu avemu a tracta, ci mai in diosu la verbe.

2. Multe participia si-au pierdutu insemnarea participiale, si se lieau in locu de adiective seau sustantive, pr. mortu-a, intieptu-a, desiertu-a, ca adiective; intielesu lat. intellectus, ajutoriu lat. adjutorium, coptoriu, etc. cu terminatiunea masc. neutra; si facta, plansoria, scrisoria, etc. cu terminatiune femenina, ca sustantive; vedi esemple mai multe in Principia pag. 200 seqq.

3. Participia-le au totu de un'a numerulu pl. femeninu cu E, pr. laudata pl. laudate; auditoria pl. auditorie; numai partcipia-le in oria, trecute in sustantive se declina cu i in pl., ca cele terminate in ore, pr. scrisoria, ca sudore, pl. scrisori, ca sudori.

4. Participiulu terminatu in tu-a seau su-a, respundo deplenu participiului latinu preteritu pasivu, pr. laudatu-a, ca lat. laudatus-a-um, in forma si semnificatiune.

5. Er' participiulu in oriu, care pre alocuria se pronuncia fora i ca oru, dupa forma respunde terminatiunei latine in orius-a-um, scurtate in or', in locu de urus-a-um, seau urius-a-um la aceliasi, pr. laudatoriu-a, lat. laudator dein laudatorius, ca vultur in locu de vulturus si volturius dela volatorius si volator; — er' dupa semnificatiune respunde acumu participiului activu presente, inse

la celi vechi ai noștri și celui futur; vedi citatele în Principia pag. 229 seq. sub bb).

6. De in form'a latina in *urus-a-um* a' participiului futur activu, la noi a remasu terminatiunea *ura* a' unoru sustantivo feminine derivate dela verbu, pr. *arsura*, *friptura*, *scriptura*, etc. dela *ardiu*, *frigu*, *scriu*; mai multe esemple usitate la celi vechi, vedi in Principia pag. 223 seqq.

7. Form'a participiului activu presente, in *ens-tis* la latini, in limb'a rom. nu a remasu, do câtu in parente lat. *parens* in locu de *pariens*, la noi sustantivu că și la latini; *fierbente* lat. *fervens-tis*, că adiectivu; și *cunoscete* la celi vechi, lat. *cognoscens*, erasi adiectivu, intru inticlesulu de *cunoscutu-a*; vedi citatele in Principia pag. 198 seq.

8. Form'a participiului pasivu futur, la latini in *NDUS-a-um*, in limb'a romana inca nu a remasu, de câtu in goruudiulu in *NDU*, caro respunde celui latinu in *NDO*. Er' usuarea lui, că participiu, e numai moderua la ai noștri.

B. COJUGATIUNEA.

§. 110. Cojugatiunea verbeloru.

Cojugatiunea, e scambarea terminatiunei principale ai cuventului in alta forma, prein modure, tempore, numeri și per-one; și asemenea e de doue specie: generica, și specifica, că și declinatiunea.

Cojugatiunea generica, se face după forme generali pentru cea mai mare parte a cuventeloru, ce se cojuga, și-si are fundamentulu in terminatiunea principale cu vocalile caracteristice ale verbeloru; er' cea specifica, se face de in cause speciali, și afora

de fundamentulu genericu, se mai fundéza sî pre natura uorú sunete deîn radecin'a verbului.

Terminatiunile principali ale verbelorú suntu trei, seau patru, acestea: A, E lungu sî scurtu, sî I, deîn terminatiunea modulú infinitivu in áre, ére, ere, sî íre, pr. laudá-re, vedé-re, face-re, audí-re, lat. laudare, videre, facere, audire.

Modure principali suntu doua: finitu sî nefinitu (modus finitus et infinitivus). Finitu se dice, in care verbulu -si scaimba terminatiunea dupá tote formele cele alalte aratate; er' infinitivu, in care terminatiunea se scaimba numai dupa tempu, seau sî dupa numeru, inca sî dupa genu sî casu, er' nu sî dupa persone.

Modulu infinitu e unulu; er' celu finitu, dupa norm'a limbei latine, se distinge in patru: indicativu, imperativu, cojunctivu, sî optativu.

Tempure se distingu principali, trei: presente, preteritu, sî futurú, dupá cumu lucrarea se arata seau continuanduse, seau efectuata, seau efectuanda, pr. io laudu acumu (tempus praesens), laudai mai in a-ante (t. praeteritum—perfectum), sî voliu laudá decl in a-ante (t. futurum).

Er' secundaria érasí trei: — pentru preteritu doua: unulu neperfectu (praeteritum imperfectum), pentru cele ce nu s'au efectuatú deplenu, sî altulu preperfectu (praet. plusquamperfectum), pentru cele efectuate inca de multu, pr. io laudam, sî laudasem; — sî unulu pentru futurulu meste-

catu cu preteritu (futurum praeterito mixtum), pentru cele ce au se fia efectuate cá in trecutu, pr. voliu fi laudatu (nu in semnificatiune pasiva, ci activa). Spre distingere de catrà preteritulu neperfectu si preaprefect'u, form'a tempului preteritu principale se numesce preteritu perfectu.

Numerii suntu doi, cá si in declinatiune: singularu, si plurale.

Er' persone, cá in pronumele personali, suntu trei: antani'a cu io si noi, a' dou'a cu tu si voi, si a' treia cu elu, ea, si cele alalte pronume.

Note.

1. Numai verbele se cojugá; er' alte pàrti ale cuventarci, pentru cá se se pota cojugá, au se treca mai antaniu dein form'a loru propria in terminatiune verbale, pr. dein lauda, nume, lat. laus-dis, in laudá-re, verbu.

2. Verbe se numescu cuventele, cari insemneza firea seau scambarea vre-unui obiectu, si dupa insemnare se impartu in active, si neactive seau neutre.

Active, seau lucratoria (verba activa, seu transitiva), suntu, cari insemneza lucrarea vre unei persone seau cause, seau numai preste totu, pr. io scriu, seau mai de a prope asupr'a altei persone seau obiectu, pr. io scriu carte. Person'a seau caus'a lucratoria se reprezenteza prein numinativu, er' obiectulu seau efectulu prein acusativu si cele alalte casure.

Neactive, seau neutre (verba intransitiva, seu neutra), suntu, cari insemneza numai firea, starea, seau conditiunea personei seau obiectului personificatu, pr. io siediu; de aceea nece nu au acusativu, ci alte casure potu se aiba, pr. io siediu pre scaunu. Ele la latini se numescu neutre, pentru cá nusu nece active nece pasive.

3. Verbele active și neactive, nu au forme destinate în limb'a rom., ci numai după însemnare se disting; er' în limb'a latină au formele sale proprii și destinate, în câtă verbelor active se opun cele pasive, cari însemnează patirea vre-unei persoane sau obiectu personificatu, cândă adică person'a sau obiectulu personificatu nu lucra, ci p'ate lucrarea altei persoane sau altui obiectu asuprasi.

De unde pasivulu nu e alta, de câtă conversiunea obiectului în subiectu, și a' acusativilui în numinativu, de ora ce totă lucrarea unei parti e împreunată cu patirea celei alalte, asupr'a careia se lucra.

Inse în limb'a rom. pentru însemnarea pasivă, nece forme se afla destinate, nece expresiuni destule de precise, ci totu numai cele active cu ore-cari determinatiuni anumite, inse nu de ajunsu, că în totă limbele neo-latine.

4. În locu de însemnarea pasivă, în limb'a rom. se usitează form'a reflexivă, în carea lucrarea persoanei sau obiectului lucratoriu nu trece întră altulu, ci se întorțe asuprasi, pr. io me ducu, tute temi, elu se lauda, etc. Numai câtă la noi totă verbele active, cari potă avé acusativu, potă se fia și reflexive, pr. io te laudu, și io me laudu, etc.; inse nu totă reflexivele-su de una dată și active, de ore ce însemnarea unoru verbe reflexive, în adevėru, nu e de câtă neutrale, pr. me miru, me temu, etc., alte ori însemnarea le este cu totulă pasivă, pr. me nascu; și unele încă numai în a' 3 persona sing. suntu usitate, și chiară foră numinativu, pr. se cuvene, se cade, se pote, se siede, etc., cari și impersonali se numescu.

5. Latiniî încă adese ori, în locu de pasivă, se exprimeau în form'a reflexivă, mai alesu la scrietorii mai vechi, pr. se vertere, în locu de verti, a-se întorțe. Lucretiu I, 783: Et primum faciunt ignem se vortere in auras; II, 874, 875: Prætoræa cunctas itidem res vorteresese. Vortunt se

fluviei in frundeis et pabula lacta; etc. Si in dialectele cele alalte neo-romane inca totu asemenea se face.

6. Insemnarea pasiva la uoi se pote esprime numai prein forme auxiliare, cu sum si tempore-le lui, impreunanduse cu participiulu preteritu, care e de insemnare pasiva, pr. tu esti laudatu de omeni, tu veiffi benecuventatu, etc, adeca: te lauda omenii, si te voru benecuventá. Numai cátu suntu unele forme cu sum si participia preterite, alesu la celi vechi ai nostri, in cari preteritulu are insemnare activa, precumu in form'a futurului mestecatu cu preteritu, atinsu mai susu, in carea participiulu preteritu totu de un'a are acmnificatiune activa.

7. Modure-le finite in limb'a rom., afora de indicativu, suntu mai restrinsa in forme, de cátu in cea latina; inca si forme, cari la latini se tienu de cojuntivu, la noi se tienu de indicativu, pr. io laudassem, la noi preteritu preaperfectu dein indicativu, er' in limb'a latina ego laudassem e plusquamperfectum in cojuntivu seu optativu.

8. Pronumele personali io, tu, etc. in numinativu, in limb'a rom. nu se adaugu la verbo, de cátu numai candu ar' fi dubiu forá de ele, seu dein altu respectu ar' cautá ase adaugu apriatu, pr. io me ducu, adeca io si nu altulu.

9. Loculu pronumelui de a' 3 persona, -lu cuprendu sustantivele in numinativu; — er' in a' 2 pers. vocativulu loru, seu si numinativulu, deca acest'a e impreunatu cu posesivulu tuu, ta, pr. domni'a ta bene scii, cá si: tu bene scii, etc.

10. De modulu infinitivu se tienu si participia-le, de cari mai susu (§. 109); si gerundia-le, cari suntu in locu de adverbia, si de acea nece nu se scaimba mai in colo.

11. De formele neusitate in limb'a rom., de cari s'a dísu mai susu in not. 3 seq., pr. pasive, neutrale, si altele usitate la latini, aici nu avemu de a tractá.

§. 111. Simpla și compusa.

Cojugatiunea e de două specii: simpla, și compusa.

Cea simpla se face, numai scambind terminatiunile verbului după formele conjugative, pr. scriu, scrii, scrie, etc.

Er' cea compusa se face, adaugându unele verbe de ajutoriu, cari pentru acea și ajutatoria (verba auxiliaria) se chiama; pr. a m scrisu, voliu scrie.

Verbele auxiliaria sunt aceste trei: sum, am, și voliu.

Note.

1. Tempure-le, cari facu adeverat'a conjugatiune, sunt de două specii: unele cu forme primitive, in cari terminatiunea e legata de radecin'a verbului, pr. laud-u, vede-am, etc.; — altele cu forme impromutate, in cari seau terminatiunea e despartita de radecina, pr. a m laudatu, voliu vedé, asi face; seau e suplenita prein adaugerea altoru verbo și participia intru ajutoriu, pr. a m fostu laudatu; eram facutu, eram se facu, voliu se me ducu, etc.

2. Tempure-le auxiliaria, in limb'a rom. sunt forte multe, dein cari unele in usulu de astadi sunt atatu de usitate, catn una mare parte de tempure primitive seau s'au pierdutu de totu, seau numai in pucine persone și raru se usiteza, precumu se va vedé la locul se.

3. Limb'a rom. inse are atate forme primitive, catu afora de futuru și tempulu conditiunatu, neco nu are opu de forme auxiliario; de acea și la vechii nostri scrietori usulu tempureloru auxiliaria e forte raru, er' alu primitiveloru predominantu.

§. 112. Sum.

Verbulu sum, are doue tempore propria in modulu indicativu: presente și imperfectu, cari se cojuga, precumu urmeza:

Presente.

Sing.	1. Sum,—su.	2. Esti.	3. E, este (i).
Plur.	Semu.	Seti.	Suntu;—su.

Imperfectu.

11

Sing.	1. Eram.	2. Erai.	3. Erá.
Plur.	Eramu.	Erati.	Erá (erau).

Note.

1. Person'a 1 sing., de si se pronuncia in doue modure, e totu numai una forma: Sum, lat. sum, cu diferentia, ca aici M finale latinu se pronuncia, au nu se pronuncia; vedi mai susu §. 33 not. 7. Sum inse astadi se aude mai raru, si cu *z* in locu de U, ca si in a' 3 pers. pl., dupa care, si in locu de sum, mai tardiu a' inceputu a se dice suntu, conformanduse aste doue persone un'a dupa alt'a, ca si in verbele de a' II—IV Cojugatiune, intru atat'a, catu dein contra si in a' 3 pers. pl. incepù a se usita form'a scurtata: su, dein pers. 1 sing., precumu si italianii facura, dicundu in ambele aceste persone: io sonno, si eglino sonno.

2. Form'a sum seau suntu, pre alocuria se pronuncia suntu, in care suntu combinate ambe formele. Dela aceeași forma apoi se formara si 1 si 2 pers. pl. suntemu, si sunteti, cari astadi la noi suntu singure-le forme usitate.

3. Form'a su, cu u diuometatitu dupa lapedarea lui M finale, se lega cu cuventulu de in a-antesi ori si care, cu care face unu cuventu, pr. io-su, eli-su; io, eli, nu-su, etc. Er' deca impreunarea nu se pote face, seau nu e in voli'a

vorbitoriului a se face, atunci pentru că se se pota pronunția foră de asi pierde particularitatea de semisilaba, ise prefige in pronunția vulgare unu ↑ cá razimu, pr. io ↑†Ů viu, eli ↑†Ů morti; vedi mai susu §. 19 not. 2.

4. Person'a a' 2 sing. esti, lat. es, e formata dela a' 3 este, dupa norm'a altoru verbe, pr. cresci, cresce, fiendu că form'a ei, dein cea latina es, dupa fonetic'a vulgare se potea contrage in i, si a se confunde cu form'a scurtata dein a' 3 sing. Inse pre alocuria dein esti formara si pers. 1. sing. escu, cá si cumu esti ar' fi in locu de esci, lat. esco-is. Lucretius I, 620: quid escit? etc.

5. Person'a a 3 sing. inca are doue forme; e, si este, lat. est, er' grecesce egi; asia catu si la latini form'a originaria se pare a fi fostu este, dein care apoi, lapedandu'pre E finale, s'a facutu est, er' ai nostri parte au retienutu form'a originaria in este, parte au formatu dein est latinu, lapedandu cosunantile finali st, form'a scurtata E, si in urma totu mai scurtandu au facutu i dein E, dupa form'a cumu s'a facutu si su dein suntu, oserbandu pentru i tote cele disa mai susu pentru su.

6. Formele plurali de 1 si a' 2 persona: semu, seti, ital. esmo, aete vechi, in locu de: siamo, siete moderne, lat. sumus, si simus, sitis, numai suntu astadi in usu la noi, inca si la celi vechi ai nostri forte rarn; vedi citatele in Principia pag. 138 seq.; in loculu caror'a astadi se dice: suntemu, sunteti, vedi mai susu, er' la macedo-romani: himu, hiti, in locu de fimu, fiti, lat. fimus, fitis, dela fio, a fi.

7. Person'a 3 pl. inca are doue forme: un'a mai lunga: suntu lat. sunt, si alt'a scurtata: su, seau dein sunt latinu lapedandu cosunantile finali nt aici, cá st in sing., — seau dein conformatiunea persoanei a' 3 pl. cu pers. 1. sing. cumu s'a disu mai susu. Er' form'a suntu, cu u finale, nu numai e dupa analogi'a este dein sing., ci si dein necesitate,

fiendu că după legile foneticei rom. nece macaru una cosu-
nante finale nu pote stá in limb'a rom. forà vocale dupa ea,
cu atátu mai pucinu doue; esceptiunile cu una cosunante fi-
nale forà vocale, vedi-le mai susu § 33 not. 7.

8. Imperfectulu: Er á m, er á i, lat. eram, eras, etc., in
limb'a rom. se pronuncia cu accentulu pre silab'a dein urma,
dupà norm'a cellou alalte imperfecte, pr. laudám, vedeám
etc.— Pre alocurea se pronuncia cu distongu in ultim'a silaba,
pr. eream, ereai, eraa, etc., cá faceam-eai-ea; ci
asta pronuncia e prea particulare, de almentrea si in cuntr'a
etimologiei. Totu asemena in a 3 pers. pl. pre alocurea se
pronuncia cu distongu: erau, cá tote imperfectele, erasi după
unu usu particulariu, inse forte latítu.

9. Inse cartile baserecesci, si scriitorii vechi, nu recunosc
aceste forme dein eram; — er' in pers. I siug. celi mai vechi
scriu forà M finale, cá in tote imperfectele si alte tempore a-
semena; vedi mai susu § 33 not. 7.

10. Cele alalte tempore dein acestu verbu, se suplinescu
dein verbulu fiu-ire de a' IV Cojugatiune, lat. fio, fieri,
pr. in perf. fui, lat. fui, — prea perf. fusem, lat. fuis-
sem, — conditiunatu furem, lat. fucriam; — cojuntivu: se
fiu, — imperat. fi; partic. pret. fostu, fut. fietoriu, gerund.
fiendu.

§. 113. Am.

Verbulu Am, inca are numai doua tempore pro-
pria, cá auxiliariu: presente indicativu, si unu
tempu optativu seau doritoriu, totu de una data
conditionale; conjuganduse precumu urmeza:

Presente indicativu.

Sing.	1.	Am,	2.	Ai,	3.	A (au).
Plur.		amu,		ati,		au (o).

Optativu.

Sing.	1. Asi,	2. Ari (ai),	3. Are, (ar').
Plur.	amu,	ati,	aru.

Note.

1. Formele aci propuse, suntu numai auxiliare, usitate singuru in compusetiunea temporeloru compusa dein conjugatiunea verbeloru; er' temporele verbului avere, neauxiliaria, suntu cea mai mare parte diversa, atatu in temporele acestea, catu si in celea alalte, si se formeza dupa conjugatiune specifica dein cojugat. II, pr. imperf. aveam, perf. avui, pres perf. avusem; imperativu aibi; conditionatu avurem, asi ave, asi fi avutu; cojunt. se aibu; part. pret. avutu, forã partic. in oriu; gerund. avendu; — er' in personele presentelui indicativu cu forme mai intregi, si mai plene, pr. Am seau aibu, aibi seau ai, are; pl. avemu, aveti, si au.

2. Am in presente auxiliariu, in adeveru e numai una terminatiune verbale, respundiatoria celei latine: am, as, at, pl. amus, atis, ant; numai catu in limb'a rom. se usiteza si impreunata cu verbulu ca terminatiune finale, ca la latini, pr. in imperf. lauda-am, vede-am, etc. lat. laudabam, videbam etc, la noi compusu dein infinitivulu scurtatu si asta terminatiune; — si despreunata, pr. in perf. am laudatu, seau laudat'am etc., compusu dein participiulu preteritu, si cu form'a auxiliare acesta, in a-ante seau in apoi; ceea ce la latini nu este.

3. Asi dein optativu asemenea e numai una terminatiune verbale, impreunata si despreunata, inse cu aceeasi formatiune, pr. asi lauda, si laudare-asi, etc.

4. Derivatiunea formeloru dein asi etc. e mai curiosa, si adeca: —

a) in pers. 1. sing. asi e neindoitu dupa form'a italiaua

avessi, lat. habuisssem, inse la noi lapedandu silab'n ve, dupa datina, cá in amu etc., — contrasu in asi. Er' cele alalte persone suntu derivate dela form'a a rem, contrasa dein averem, lat. haberem; inse:

b) in pers. 2 sing. ari, in asta forma usitatu numai la celi vechi, lat. haberes; acumu ai, cu R moliatu, apoi eliau;

c) in pers. a' 3 sing. are, erasi numai la celi vechi, seau si ap^a, lat. haberet; acumu numai ar', mai aproape contrasu dein ap^a, seau asemenatu cu person'a plurale;

d) in pers. 1 si a 2 plur. amu, ati, in locu de a remu, areti, lat. haberemus-etis, s'a lapedatu si silab'a re, conformanduse dupa terminatiunile presentelui indicativu; si-guru —

e) in pers. 3 pl. aru, a romasu mai intrega form'a primitiva cu R.

5. Form'a auxiliaria in asi etc., la macedo-romani lipsesce, remanendule form'a primitiva a' tempului in rem; de care mai in diosu.

6. Variatiunile dein pres. indicat. pers. 3 singulare si plurale, suntu locali, inse forte latite, pr. elu au scrisu seau o scrisu.

§. 114. Voliu.

Verbulu Voliu, cá auxiliariu, inca are doua tempore, inse propriu numai unulu: presentele indicativu propriu, er' celu alaltu imperf. indic. comune cu verbulu, cá neauxiliariu; si se conjuga, precumu urmeza:

Presente.

Sing.	1. Voliu.	2. Veri (vei).	3. Vá.
Plur.	vomu,	vreti (veti).	voru.

Imperfectu.

Sing.	1. Vream.	2. Vreai.	3. Vrea.
Plur.	vreamu,	vreai,	vrea(u).

Note.

1. Voliu in presento după form'a propusa, e mai multu terminatiune verbale separata pentru tempulu futuru, respundendu terminatiunei latine neseperate in bo, bis, etc., in locu de vo, vis, etc. Er' cá verbu de sene, adi mai multu se úsita in formele derivate: voliescu, sí vreú, de catu in form'a primitiva: voliu, sí prea raru in tote persoanele.

2. In person'a 2 sing, celi vechi scriu mai multu v^ori, lat. velis, mai raru v^oi scurtatu, lat. vis asemenea scurtatu dein velis.

3. In pers. 3 sing. v^a, dupa form'a A dela A m, in locu de vrea dein vrè lapedandu pre R conversu dein L, cá sí in pers. 1 sí a 2 pl. vomu, veti, in locu de vromu, vreti, lat. volumus, velitis seu vultis in locu de volutis. Er' vrea, pronunsiatu cu v^{r} , s'a facutu dein vere, lat. velit, seu dein vore, lat. volt in locu de volit, lapedandu antaniu vocalea dein midilocu cá v're, sí in urma pronunsiandulu, cá cele contrasa dein doi E, pr. v^{r} , v^{r} , in locu de beve, neve (§ 20 not. 1 sub c).

4. Dein form'a vrè, se formà verbulu vreú, vrei, etc., cu tote tempore-le, conjugate regulatu dupa Cojug. II seu III specifica, pr. vream, vrui, vrusem, vrurem, vrè; vrendu, vrutu, foră participiulu in oriu, care se usiteza numai formatu dela alta forma sí mai regulata voliescu de cojug. IV, pr. voliam, volii, volire, voliendu, volitu, volitoria, etc.; cá sí compusulu nevoliescu reflexivu, care are alta insemnare, diversa de nu-voliescu seu nu-voliu, lat. nolo in locu de non-volo seu mai

adeveratu in locu de no'olo, precumu sî noi dicemu in usulu vulgariu forà V: 'oiu, 'ei, 'o seau 'a, pl. 'omu, 'eti, 'oru; — sî mai incolo in pers. 2 sing. in locu de 'ei dicemu i seau cu razimu Ț, er' in a' 2 pl. tî seau ȚȚ, in locu de 'eti seau veti.

5. Person'a a' 2 sî a' 3 sing. veri sî v á, se liau sî in locu de particule conjunctive, cá sî la latini vel dein velis, sî vis seau ve, pr. veri-care, care-va, sî lat. qui-vis, alter-ve, sî aive in locu de sîvis la vechii latini seve, de unde apoi seu. La noi se-va sî se-voi, inse numai la celi mai vechi, in locu de: seau, de-si, celu pucinu. — Er' alu nostru: seau, pote fi celu latinu seu pronnciatu cu Ț, cá ȚȚ, ori compusu dein se in locu de si, sî dein au, lat. aut lapedandu cosunantea dein urma dupa datina.

6. De aceasi origino suntu sî conjunctiunile: ori, sî ore in locu de vori, vore, dela voriu in locu de voliu, conjugatu in tote persoanele cu o, nu cu i. De acca celi vechi diceau sî vare in locu de ore, cá are, in locu de A, preemum sî latinii au disu ali in compusetiuni, pr. ali-quis, ali-quando etc., romanesc, ore-ce-ne, ore-candu.

7. Personele plurali: vomu, vreti seau veti, voru, respundu celoru latine: volumus, velitis, volunt, inse scurtate, cá sî in sing. vrè; de unde in partile Moldovei s'au formatu formele cu R in tote persoanele, pr. vroiu, vroesci, vroesce, vroimu, vroiti, vroescu.

8. In locu de voliu, cá forma auxiliara a' futurului, se dîce sî am cu prepusetiunea A in a-antea infinitivului, ceea ce dupà voliu nu se adaugo, pr. am a face, in locu voliu face, alesu la celi mai vechi; care formula e cu totulu diversa de cea alalta: am de a, pr. am de a face, lat. faciendum habeo; — sî presupune una relatiune intre avere sî vrere, cá sî la latini intre habere, sî avere adeca a

vré-ro. De formul'a are a—, vedi sî esemplele dela celi vechi in Principia pag. 183 sub 2.

9. Vream, sî vrui, seu am vrutu, cá sî eram, inca se punu cá forme auxiliare in formatiunea unoru tempore, alesu in locu de asi, pr. io vrea veni, cá sî eram se veniu, in locu de asi fi venitu; sî la celi vechi: vream fi facutu, seu fi vream facutu, sî am vrutu fi facutu; vedi esemplele in Principia pag. 191 seq. sub 7.

10. Vream, cá sî eram, la celi vechi se dicea forà M finale in sing.; Inca sî adi se mai ande: io me vrea duce, sî asia sî in alte persone cu vrea necojugatu.

B a. Cojugatiunea generica.

§. 115. Patru Cojugatiuni.

Cojugatiunea se face in patru tipure. dupa patru vocali caracteristice ale verbeloru: A, E lungu, E scurtu, sî I.

Vocalile caracteristice mai curatu se afla in modulu infinitivu, pr. a Laudá, a Tienté, a Bate, a Dormí-re.

Deunde sî cojugatiunile suntu patru, sî se número dupà or'linea alfabetica a' vocaliloru aritate: Cojugatiunea I in A, a' II in E accentuatu, a' III in E neaccentuatu, sî a' IV in I.

Note.

1. Formele cojugatiuniloru, cu tota diferenti'a vocaliloru caracteristico, au forte mare asmenare intre sene, care se cunosce dein alaturarea terminatiuniloru temporali sî personali dein fia care cojugatiune.

2. Voalile caracteristice in unele tempore sî persone se

stergu, și atunci diferenți'a în conjugatiune e forte mica sau nemica, pr. în pres. pers. I sing. laudu, tieniu, batu, dormu, unde toate vocalile caracteristice suntu trecute în u.

§. 116. Modulu infinitivu.

Form'a fundamentale a conjugatiunei simple e modulu infinitivu.

Infinitivulu are numai unu tempu, nedeterminatu, pentru toate temporele determinate.

Inse formele acestui tempu suntu patru, câte suntu și conjugatiunile și vocalile caracteristice: á, é, è, í.

Și suntu de doue specii: form'a scurta, terminata în vocalea caracteristica, pr. laudá, tiené, báte, dormí; — și form'a lunga, cu silab'a re adausa după form'a scurta sau terminatiunea caracteristica, pr. a laudá-re, tiené-re, báte-re, dormí-re.

Form'a lunga e sustantivale, pentru că infinitivii terminați în re s'au luat și în locu de nume sustantive feminine; de aceea se și declina, cá numele feminine terminate în E dein a' III declinatiune, cu artichu sau foră artichu, pr. cantare-a, cantarei, cantari-le, etc. Schema:

Form'a scurta.

I	II	III	IV
Laudá,	tiené,	báte,	dormí.

Form'a lunga.

Laudá-re,	tiené-re,	báte-re,	dormí-re.
-----------	-----------	----------	-----------

Note.

1. Modulul infinitivului are trei forme: sustantivale, adiectivale, și adverbiale. Form'a sustantivale e form'a lungă sau întreagă a' infinitivului, cu terminațiunile *ăre, ére, ére, íre*; — form'a adiectivale e participiul cu trei terminațiuni generice: *U* pentru m. și n., și *A* pentru feminine; — er' form'a adverbiale e gerundiul, numai cu una terminațiune nescămbată, în *u*.

2. La latini, infinitivul în locu de sustantiv se usitează mai rar, pr. *scire meum*, or' la greci foarte desu, numai cătu la latini nu se declină, er' la greci numai artículul. De aci la noi, infinitivul și că tempu, în regim totu de un'a-si liă în a-ante prepusțiunea *A*, pr. *a lauda-re*, *a tiene-re*, că și în cele alalte dialecte romănice; luându afora:

a) în formațiunea temporeloru cu *asi*, și *voliu*, pr. *asi laudá-ro*, *asi tiene-re*, etc., *voliu báte-re*, *voliu dormi-re*, *asia* și cu *vream* sau *vrea*, *am vrutu*, etc., dela *voliu*, pr. *io vream face*, sau *io vrea face*, *am vrutu face*, etc.;

b) după verbele *potiu* și *sciu*, deca infinitivul urmează numai decatu, pr. *potiu veni-ro*, *sciu scrie-re*; sau de nu urmează de parte, pr. *io potiu în data veni*, tu poti *fromosu scrie*, er' în departare mai mare și după ele se cere prepusțiunea *A*, pentru infinitiv, pr. *io potiu cu toti celi alalti a veni-re la te-ne*, *io sciu în tote limbele fromosu a scrie*; înse după usulu mai modernu în casurile mai deîn urma, în locu de infinitiv se usitează prezentele conjunctiv, cu particul'a se în a-ante, pr. *io potiu cu toti celi alalti se veniu la te-ne*, *io sciu în toto limbele fromosu ao scriu*, etc.; de cari înso mai precisu are a tractá partea sintetică.

3. Infinitivii că sustantive, totu de un'a-si retienu silab'a terminativă *RE*; er' că verbu, după usulu vulgaru, în regim mai totu de un'a se usitează în form'a scurta foră *re*, sau

deca se pronuncia cu *ro*, i se adaugă *A* paragogicu în capetu, cá unu articlu, candu are sî dein a ante prepusetiunea *A*, pr. a laudare-a; almentrea nu, pr. sciulaudare, potiu tienerere; vedi esemplele la celi vechi în Principia pvg. 195 seq.

4. Inse in formatiunea temporeloru cu infinitivu, după asi sî voliu, re se pote sî lapedá, sî tiené, inse forá *A* paragogicu, pr. asilaudá seau asi laudare; voliu tiené seau voliu tienerere; — er' in a-ante loru, —

a) cu voliu, totu de un'a se lapeda, pr. laudá-voliu, tiené-veti, etc.; er' —

b) cu asi, deca între ele nu se pune nemica, re se tiene totu de un'a, pr. laudá-re-asi, tiene-re-asi; batere-ai, dormiro-ar', etc.; — inse deca se intrepune *ova*, re se omite totu de un'a, pr. laudá-te-asi, tiené-l'ai, dá-ne-aru, etc.

5. In unele dialecte italice, inca se lapeda re; sî la latinii vechii inca se afla urme de re lapedatu, pr. in ilicet, scilicet, videlicet, in locu de ire licet, scire licet, videre licet. Donatu la Virgiliu Aen. XI. v. 468: Ilicet, idest ire licet. Serviu la Aen. VI. v. 216: Ilicet, quod ire licet significat; etc. Asia sî in infinitivulu pasivu de a' III Cujugatiune, la aceliasi se omite ri, pr. dicí in locu de diceri seau dicier.

6. Infinitivulu forá *A*, se dice sî dupa am ce, seau nu am ce, pr. nu am ce face, tu nu ai ce veni, etc.

§. 117. Participiulu.

Dela infinitivii scurti, după una regula plena de exceptiuni, se formeza participia-le, cari in limb'a rom. acumu suntu doua: presente, sî preteritu, amendona cu terminatiuni adiectivali in *u-a*, de unde se sî declina cá numele adiective; vedi mai susu § 109.

Participiulu preteritu, seau cumu se numesce pasivu, in Cojugatiunea I sî IV se termineza totu de un'a in TU-a, sî afora de pucine verbe de Cojug. a' IV, se formeza dela infinitivulu scurtu, adaugundu silab'a tu-a, pr. laudá-tu, dormí-tu; — er' in Cojug. II sî a III cu diferentia, cà in cojug. II totu de un'a, er' in cojug. III mai raru, se termineza in Tu-a, sî se formeza dela infin.; inse mutandu vocalea caracteristeca a' acestoru cojugatiuni dein E in U, pr. dela tiené, bate: tienu-tu, batu-tu; cu esceptiunea celoru alalte verbe de cojug. III, in cari participiulu preteritu se formeza in Su-a dela a' 3 pers. sing. a' perfectului antaniu, erasi mutandu pre E dein urma in U-a, pr. dela díse, duse, planse, etc. dísu, dusu, plansu-a.

Er' participiulu presente, seau cumu se dice activu, se termineza acumu totu de un'a sî numai in TORIU-a, sî se formeza seau dela infinitivii scurti, cá mai susu, in a' II sî III Cojugatiune mutandu pre E in U, sî alaugundu terminatiunea toriu-a, pr. lauda-toriu, tienu-toriu, batu-toriu, dormi-toriu-a; seau dela participiulu preteritu, in tu-a, adaugundu terminatiunea oriu-a, pr. laudat'oriu, tienut'oriu, batut'oriu, audit'oriu-a, chiaru sî in verbe, ce au participiulu preteritu in su-a, pr. dícut'oriu, ducut'oriu, plangut'oriu-a.

Note.

1. Formarea participiului preteritu, s'ar' poté derivá, in regula generale pentru tote patru cojugatiunile, sî dela pre-

teritulu indicativului in a 3 persona sing., adaugundu in fine tu-a, pr. dela laudà: lauda-tu; tienù: tienu-tu; batù: batu-tu; audì: audì-tu; numai câtu, à oscuru dein cojug. I se intorce in A chiaru, er' E dein uele preterite de a III cojugatiune se muta in u, forà altu adausu, pr. dela dîse: dîsu, etc.

2. Asemenea si participiulu p̄sente, dupà usulu de acumu, s'ar' poté derivá dela a' 3 persona a presentelui indicativu seau cojuntivu, carea se termina in A, adaugundu si aci toriu-a, pr. lauda-toriu, tienia-toriu, bata-toriu; — ci stà contra cojugatiunea a' IV, carea nulu formeza cu A ci cu I, pr. venitoriu, auditoriu, etc.

3. Deci adeverat'a derivatiunea a' acestoru participia, e pentru preteritu, dein preteritulu indicativu, cá mai susu; er' pentru p̄sente, dein participiulu preteritu; de acea chiaru si sciù de a' IV cojugatiune are participiulu preteritu, sciutu dela perf. indic. sciù, nu sciitu dela a aci; si in part. pres. sciutoriu, macaru se dice si sciitoriu in locu de sciatoriu, si fugitoriu seau fugatoriu.

4. Dupà pronunci'a de astadi, tote participia-le p̄senti de a' II si a' III cojugatiune se pronuncia cu à oscuru, seau scaimbatu in E seau I, in a-ante de terminatiunea toriu, pr. fac-a-toriu, intieleg-a-toriu, cu tote cà dupà regul'a de sub not'a 3 de mai susu, aru fi se se pronuncie cu u: facu-toriu, intielegu-toriu; si ast'a erasi cá de multe ori, numai dupà legea asemenatiunei (§ 46), asemenanduse unele participia preterite de a' II si a' III cojugatiune terminate in toriu, cu participia-le de I cojugatiune, pr. fac-atoriu, cá laud-atoriu.

5. Acesta lege, pentru participia-le de aste doue cojugatiuni a fostu de atâta potere, in câtu unele verbe, terminate in né seau ne, cari nu au part. preteritu in tu-a, pentru participiulu p̄sente si-l'au formatu in atu: atoriu, pr. reman-

atoriu, pun-atoriu, cá laud-atoriu, fac-atoriu, și de aci: remania-toriu, remae-toriu, remai-toriu etc.; vedi conjugatiunea specifica.

6. Participiulu preteritu, in tu seau su, in formatiunea temporeloru auxiliaria, cu am, astadi la noi cesti dein coce remane totu de un'a ne scambatu in u neutrale, pr. am laudatu, ati laudatu, ele au laudatu, etc., și respunde supinului latinu in um seau u: laudatum, laudatu.

Er' la macedo-romani, in asemeni tempore participiulu se dice in form'a femin. sing. seau neutr. plur. cu A oscuru, pr. am laudata, ati laudata, etc., care pre alocurea și preintre noi se aude.

7. La celi vechi inse in tempulu auxiliariu cu eram, participiulu se concordá cu numinativulu in genu și numeru, pr. Li'a erá statuta de a nascerea; erá veniti, erá venite etc.; une oria chiaru și cu acusativii verbului, pr. respondera amú luata erá Simeon, adeca: o luase; omenii, pre cari erá facuti, adeca-i facuse; vedi citatele in Principia pag. 180 seq.

8. Dein care inca se cunosce, cá insemnarea participiului preteritu nu e totu de un'a pasiva, precumu se numesce, ci une oria chiaru activa, și anume in verbele active, insemnarea lui e atâtu activa câtu și pasiva, alesu in auxiliariale cu eram, vream fi, etc., er' in cele neutre, după natur'a acestor'a, nece nu pote se fia pasiva, asemenea și in unele participia trecuta in adiective, pr. intieptu, dreptu, etc.

9. Inca și participiulu in oriu, nu insemneza numai presente, ci și tempulu futuru, cá la latini participiulu in urusa-um, caruia respunde alu nostru; alesu la celi vechi ai nostri usulu acestui participiu, cá futuru, se pare a nu fi fostu raru; vedi esemplele in Principia pag. 229 seq.; și mai susu § 109 not. 5.

10. Form'a acestui participiu în soriu-a, astadi nu mai e uitată, de câtu în unele substantive feminine în sória, pr. *unnsoria*, *prensoria*, *scrisoria*, *unsoria*, și alte mai multe la celi vechi; vedi *Principia* pag. 228. Asia nece cea latina în *urus-a-um*, de câtu în form'a nominale feminina în *ura*, seau *tura* și *sura*, pr. *arsura*, *faptura*, etc.

§. 118. Gerundiu.

Dela aceliasî infinitivi scurti se formeza și asia numitul gerundiu, seau participiu terminatu în -NDU, la latini în -NDO, derivatu dein participiulu în -NDUS-a-um; la noi nescămbatu, cá adverbium.

Formarea lui se face în genere, cá și a participiului preteritu, la infinitivii scurti adaugundu semisilab'a: *ndu*, cu una mica esceptiune, pr. *lauda-ndu*, *tiene-ndu*, *bate-ndu*, *audi-ndu*.

Note.

1. Formatiunea gerundiului, cá și a' participiului preteritu, se pote derivá cu mai multu adeveru dela perf. indic. în a 3 pers. sing., adaugundu terminatiunea *ndu*, pr. *laudá-ndu*, *tienu-ndu*, *batu-ndu*, *audi-ndu*.

Dupa care derivatiune inceta tota anomal'ia, care provene dein derivatiunea dela infinitivi, nepotendu dice și scrie: *tacendu*, *facendu*, *frigendu*, etc., inca nece vedendu, *trametendu* etc, ci cautandu a face esceptiuni.

2. Celu pucinu e adoveritu, cá gerundiulu dela verbele de a' II și a' III conjugatiune, la noi mai de multu s'a pronunțiatu și cu *u*, precumu și astadi dîcemu *curundu* și *curendu*, și la cei vechi și: *sciundu*, *nesciundu*, *parundu* etc.; vedi *Principia* pag. 179 not. 1. și p. 384 seq. sub *u*).

3. Macedo-romanii inca formeza gerundiulu în *undu* în a'

II și a' III conjugatiune, pr. a v undu, bat undu, etc.; — er' cu E (æ) numai, candu-lu formeza dela perfectulu verbeloru in se, pr. dise-ndu, arupse-ndu etc., cea ce la noi nu se face.

4. Inca și latinii, celi mai vechi, formau gerundia-le și participia-le terminate in: ndus-a-um, de a' II-IV conjugatiune, mai multu cu U de câtu cu E, pr. juri dicundo, de herciscunda haereditate, etc., dein care se cunosce, că și eli pronunciau in gerundia-le și participia-le numite, acumu endo, acumu undo etc., seau pote cu una vocale intre E și U seau æ; vedi mai susu § 19 not. 5.

5. De aci gerundia-le nostre se potu scrie totu asia de etimologice cu undu in a' II și a' III conjugatiune, că și cu ondu; numai câtu verbele cu infinitivulu scurtatu in cé, seau ce, și ge, cauta a se scrie cu u, pr. tacundu, dicundu, frigundu, etc.; er' verbele terminate in de (și te), cu diendu și tiendu, seau diundu și tiundu, pr. vendiendu seau vendiundu, tramitiendu seau trami-tiundu etc.; de cari inse mai precisu la conjugatiunea specifica.

6. Macedo-romanii, une oria formeza gerundiulu cu terminatiunea ndalui, pr. disondalui, batundalui etc., care la noi lipsosce, er' originea se pare a fi dein: disendu-a-lui, unde a lui e dativulu macedo-romanu cu prepusetiunea A, care la noi nu se dice.

7. De stramutarea pronunciei in gerundia-le de I conjugatiune dupa i pronunciatu, in indu in locu de andu, pr. preveghindu in locu de preveghiandu etc., seau in undu dupa u, pr. luundu in locu de luandu etc., vedi mai susu § 8 not. 4 sub a) și c).

8. Dela verbele de a' IV conjugatiune, formarea gerundiului e forte regulata; de câtu dela sci u se face sciendu, la celi vechi sciundu; și dela fiu: fiendu, dupa norm'a la-

țina, la infinitivulu scurtu adaugunduse una silaba intrega endu seu undu, cá iu a' II și a' III conjugatiune, și e probabile, cá și in cele alalte verbe de accesi conjugatiune totu asia s'a facutu, numai cátu deiu iendu, contragunduse i și e intru unu i, in urma s'a disu indu, pr. venindu in locu de veniendu pronunțiatu cá veniindu.

9. Schem'a participia-loru și gerundiului.

Participiu preteritu.			
I.	II.	III.	IV.
Lauda-tu,	Tienu-tu,	Batu-tu,	Dormi-tu.
Participiu presente-futuru.			
Lauda-toriu,	Tienu-toriu,	Batu-toriu,	Dormi-toriu.
Participiu gerundiu.			
Lauda-ndu,	Tienu-ndu,	Batu-ndu,	Dormi-endu.

§. 119. Modulu imperativu.

Modulu imperativu, seu mandativu, are numai unu tempu, și una persona, inse in doi numeri, și cu doue forme: afirmativa și negativa.

Form'a afirmativa e forà negatiune, pr. láuda tu, tiéne, báte, aúdi, etc.

Er' form'a negativa, e candu in a-antea verbului se pune particul'a negativa nu, pr. nu laudá, nu tiené, etc.

Amendoue formele acestea se formeza dela infinitivu; cea afirmativa dela celu scurtu retragundu accentulu de pre vocalea caracteristica, deca e tonica, pre silab'a penultima, seu antepenultima, pr. dela laudá, tiené, audí: láuda, tiéne, aúdi, etc; — er' cea negativa se formeza dela infinit. celu lungu, pr.

nu laudá-re, etc; sî se conjuga dupa schem'a urmatoria:

Form'a afirmativa.

	I.	II.	III.	IV.
Sing. 2.	Láuda.	Tiéne.	Báte.	Dórmí.
Plur.	laudá-ti,	tiené-ti,	báte-ti,	dormí-ti.

Form'a negativa.

Sing. 2.	Nu laudáre,	tienere,	bátcre,	dormire.
Plur.	laudáre-ti,	tienére-ti,	bátcre-ti,	dormíre-ti.

Note.

1. Pentru form'a afirmativa:

a) in cojugatiunea I, deca penultim'a e silaba lunga, accentulu se pune pro ea, pr. dela ascultá-re: ascúlta, etc.; er' deca penultim'a e scurta, scau ar' semená prea multu cu numele, de unde se deriva, accentulu se retrage pre antepenultima, pr. dela blastemá-re, cumpará-re, mesurá-re; blástema, cumpara, mésurá, nu mesúra, etc.

Inse deca verbulu remane unisilabu, neavendu alta silaba, unde sese retraga accentulu, atunci celu pucinu vocalea A chiara a' infinitivului se preface in à oscuru, cá sî in verbele multisilabe, unde accentulu s'a retrasu, pr. dela dá-re, stá-re, luá-re: dà, stà, lià, de cari in cojugatiunea specifica.

Totu acolo se va tractá sî de imperativulu verbeloru, ce in formatiune liau terminatiunea in ez u, éza etc.

b) in cojug. II, mai tote verbele, de almentrea inca nu multe, scaimba pre E in i, sî inca dupa celu mai latítu usu, pr. dela vede-re, tace-re, siede-re, etc.; vedi, taci, siedí, in locu de: véde, tace, siede; singuru verbele tiené-re sî implere, facu regulatu cu E: tiene, cá la latini: tene; etc.

c) in cojug. III inse, scaimbarea dein E in i este preara, pr. dela crede-re: credi;— or' verbele dícu, ducu,

facu nu lapela numai pre E cá latinii, ci si pre C dein a-
ante, remanendu numai: dî, dũ, fã cu à oscuru cá in coju-
gatiunea I, lat. dic, duc, fac; la cari se adauge si vã dela
verbulu obsoletu vadu, lat. vado-ere, ital. si franc. va;
vedi conjugatiunea specifica;

d) in cojug. IV, verbele terminate in dî-re, tî-re, si-
re, retragundusi accentulu, se pronuncia in imperat. afirma-
tivu numai cu unu I diacetãtitu, pr. dela audî-re, patî-
re, esî-re: aúdi, páti, ési, etc.; inse cele mai multe in
usulu vulgariu liau si terminatiunea esce, pr. dela putredî-
re, petî-re, pasî-re: putredi-ésce, peti-ésce, pasi-ésce,
etc. cu accentulu in silab'a prima dein ésce, de cari in co-
jugatiunea speciale; — inse dela veni-re se face: vino seau
dupa usulu vulgariu: vina in sing., er' in pl. regulatu: ve-
niti; — er' verbele coperiu si suferiu, cari la noi suntu
de cojug. IV, au: cópere, súfere, lat. suffer, dupã cojug.
III; de cari ascemenea mai in diosu.

2. In câtu pentru form'a negativa, e de oserbatu, cá in sing.
usulu a lapedatu de totu silab'a re a' infinitivului lungu, er'
in pl. mai de totu, pr. nu laudá, plur. nu laudáti, etc.
Inse celi vechi, si cartile baserecesci, panã si in editiunile mai
nove, retienu mai totu de un'a pre re in pl., pr. nu ve te-
me-re-ti, in locu de celu vulgariu: nu ve temeti.

3. Cumu-cã form'a primitiva a' negativului e infinitivulu
cu RE, se cunoose, nu numai dein numorulu pl., unde a mai
remanu, ci si mai vertosu dein form'a regularia a' numerului
sing., unde accutulu a remanu pre vocalea caracteristica seau
regularia a' infinitivului, pr. nu dá, nu stá, nu luá, nu
laudá; nu tienué, nu dormi, si nu fáce, etc., lapedandu
si terminatiunile adaugate: eza si esce, pr. nu urmá, nu
putredî, nu petî, nu pasî, nu veni, etc.

4. Imperativulu negativu, sémema in câtu-va cu alu lati-
niloru: non seau ne laudaveris, contras: nelaudãris,

sî ne laudâre, pl. ne laudârîtis; numai câtu la eli se formeza dein preteritu, er' nu dela infinitivulu presente. Italianii inca-lu au in sing. pr. non ti scordar di me.

5. In locu de imperativu in ambe formele, se úsita sî presente conjunctivu, in person'a 2 cu se, er' in a' 3 sî forà se, pr. se laudi, se laude, seau numai laude, pl. se laudati, se laude seau laude; se nu laudi, se nu laude, seau nu laude, etc. La macedo-romani cu si sî las' in locu de lasase, pr. las'silauda etc.

§. 120. Modulul indicativu: —a) Presente.

Modulu indicativu, seau aratatoriu, are trei tempore principali: presente seau de facia, preteritu seau trecutulu, sî futuru seau fietoriu.

Tempulu presente se formeza dela infinitivulu scurtu, dupa norm'a imperativului afirmativu, retragundu asemenea accentulu de pre ultima pre penultima seau antepenultima, sî scainbandu terminatiunca infinitivului dupa formele proprie, precumu urmeza in schema:

		Presente.			
Cojug.		I.	II.	III.	IV.
Sing.	1.	LáudU.	TiéniU.	BátU.	DórmU.
	2.	laudI.	tienI.	batI.	dormI.
	3.	laudA.	tienE.	batE.	dormE.
Plur.	1.	laud-àmu.	tien-ému.	bát-emu.	dorm-ímu.
	2.	laud-áti.	tien-éti.	bát-eti.	dorm-íti.
	3.	laudA.	tienU.	batU.	dormU.

Note.

1. Form'a principale a' presentelui e person'a a 3 sing.,

care în toate trele conjugatiunilor de antaniu și-țiene vocalea caracteristică a' infinitivului, că în imperativul afirmativu, pr. laudA, tienE, batE, încă și în verbele, cari în imperativul numit au patit ceva scurtare sau scambare, pr. dîce, duce, face; așa și dă, stă, liă, că în imperativul afirmativu; — numai verbele de conjug. IV muta pre I alu infinitivului în E, pr. dorme, că țiene, bate, spre destiniune de către person'a a 2, care în toate patru conjugatiunile noastre e terminată în i, precum se vede în Schema.

2. Person'a 1 și a' 2 sing., în toate patru conjugatiunile și pierdu vocalea caracteristică, mutându în terminațiunile generale: U și I, pr. laud-u-i, tieniu-i, bat-u-i, dorm-u-i; afora de verbele dau, stau, lieau, în pers. 1., și dai, stai, lieai în a' 2, dela dá-ro, stá-re, luá-re, de care și mai susu.

3. În usul vulgaru, verbele de a II și a III conjugatiune, terminate în de, te, ne, și de a' IV, terminate în dî, tî, nî, în person'a 1 sing. se pronunția mai toate în două moduri, sau cu iu, sau numai cu u, desî după etimologi'a acestor conjugatiuni, cu iu ar' fi se se pronunția numai cele de a' II și a' IV conjugatiune, pr. vediu, romaniu, etc., dela vede-re, remané-re, de conjug. a' II; audiu, patiu etc. dela audire, patire, de a' IV conjugatiune; er' dela tramete-re, pune-re etc. de conjug. a III, numai: punu, trametu, etc. er' nu și puniu, trametiu etc. Exceptiunile suntu foarte puține, pr. dela bate-re: batu, nu și batiu; de cari la conjugatiunea specifică.

4. Deîn contra, unele verbe, cari după etimologi'a conjugatiunii sau a' verbului, aru cere a se pronunția în aceeași personă cu iu, nu suferu pre i, ci numai pre u, câte adică în a-ante de vocalea caracteristică au b, p, m, sau c, g, s, ori de care conjugatiune se țien deîn aceste trei deîn urma, pr. fierbu, sorbu; încopu, precep; dormu; facu, tacu;

fugu, mulgu; cau; lat. ferveo, inse si ferveo, sorbeo, incipio, percipio, dormio, facio, taceo, fugio, mulgeo, exeo, etc. — Inca si defaimu de cojug. I, lat. dif-famo, in locu de defamiu, la latini dif-famia, cá si infamia; — si aibu in locu de abiu, lat. habeo, — er' dela scuipi-re, isp. escupir, se dice si scúipu, si acúpu.

5. Person'a 1 pl. de cojug. I, se pronuncia cu à oscuru, spre destiutiune de catrà accesi persona dein imperfectu, care pentru contragerca dein doi A si-a pastratu pronunci'a curata, pr. laudámu in pres., si laudámu, in locu de lauda-ámu, in imperfectu.

6. Person'a a' 2 pl., in tote cojugatiunile este asemenea cu cea dein imperat. afirmativu, precumu dein schema se vede.

7. Person'a 3 pl. in cojug. I, e asemenea cu a' 3 sing., de cátu numai in unele parti ale Romaniei, dupa unu usu mai modernu au inceputu a o terminá in n, cá si in cele alalte cojugatiuni: eli laudú, cá eli tienu, etc., care e solecismu; — er' in cele alalte se termina in u, inse forà i, cá in schema.

8. Afora de cojugatiunea ordinaria a' acestui tempu, multe verbe in personele dein sing., si in a' 3 dein pl., se cojuga cu unu adausu in urma; cele de cojug. I, cu ezu, ezi, eza, in locu de u, i, a, pr. urm-ezu, urm-ezi, urm-eza, dela urm-á-re, in locu de urm-u, urm-i, urm-a; — er' cele de cojug. IV, cu escu, esci, esce, pr. pati-escu, peti-escu, urdi-escu etc. dela patî-re, petî-re lat. peto-ere, urdi-re lat. ordior-iri; — totu asia, si in pers. 2 sing. dein imperativulu afirmativu, vedi mai susu: precumu si in presente cojuntivu in acelesi persone.

9. Originea acestoru adausure, suntu terminatiunile latine isso seau izo, si esco seau isco, dupa asmeni terminatiuni grecesci. pr. patrisso, seau patrizo; frigescio-is, concupisco-is etc., dela frigeo, si concupio. Italianii

înca au ezo, înse care remanc cá sî la latini, in tote temporele sî persoanele; er' isco, chiaru cá la noi, numai in aceleasi tempore sî persoane, pr. mentisco, patisco, dela mentire, patire, romanesco: mentiu, sî mentiescu, patiu sî patiescu.

10. Asemenarea între cojugatiunea nostra sî între cea latina, in acestu tempu se cunoscce mai chiaru, de câtu ori unde. Deintre dialectele romane, mai aproape de cojugatiunea nostra e cea italiana, mai de parte cea franceze.

§. 121. — b) Preteritu.

Tempulu preteritu, seau trecutu, se imparte in trei: imperfectu seau neplenu, perfectu seau deplenu trecutu, sî preaperfectu seau mai multu de câtu plenu (tempus preteritum: imperfectum, perfectum, et plus-quam-perfectum); dein cari imperfectulu are numai una forma simpla. er' cele alalte: perfectulu, sî preaperfectulu, mai nulte: simple, sî compuse seau auxiliare; dupa schem'a urmatoria:

Imperfectu.

Cojug.	I.	II.	III.	IV.
S. 1.	Lauda-ám.	Tiene-ám.	Bate-ám.	Dormi-ám.
2.	lauda-ái,	tiene-ái,	bate-ái,	dormi-ái.
3.	lauda-á,	tiene-á,	bate-á.	dormi-á.
Pl. 1.	lau-la-ámu,	tiene-ámu,	bate-ámu,	dormi-ámu.
2.	lauda-áti,	tiene-áti,	bate-áti,	dormi-áti.
3.	lauda-á(u),	tiene-á(u),	bate-á(u),	dormi-á(u).

Perfectu I.

	I.	II.	III.	IV.
S. 1.	Laudá-i.	Tienú-i.	Batú-i.	Dormí-i.
2.	laudá-si,	tienú-si,	batú-si,	dormí-si.
3.	laudà,	tienù,	batù,	dormì.
Pl. 1.	laudà-mu,	tienú-mu,	batú-mu,	dormí-mu.
2.	laudá-tu,	tienú-tu,	batú-tu,	dormí-tu.
3.	laudá-ru(e),	tienú-ru(e),	batú-ru(e),	dormí-ru(e).

Perfectu II.

S. 1.	Laudá-ram.	Tienú-ram.	Batú-ram.	Dormí-ram.
2.	laudá-rasi,	tienú-rasi,	batú-rasi.	dormí-rasi.
3.	laudá-ra,	tienú-ra,	batú-ra,	dormí-ra.
Pl. 1.	laudá-ramu,	tienú-ramu,	batú-ramu,	dormí-ramu.
2.	laudá-rati,	tienú-rati,	batú-rati,	dormí-rati.
3.	laudá-ra,	tienú-ra,	batú-ra,	dormí-ra.

Prea-perfectu.

S. 1.	Laudá-sem.	Tienú sem.	Batú-sem.	Dormí-sem.
2.	laudá-sesi,	tienú-sesi,	batú-sesi,	dormí-sesi.
3.	laudá-se,	tienú-se,	batú-se,	dormí-se.
Pl. 1.	laudá-semu,	tienú-semu,	batú-semu,	dormí-semu.
2.	laudá-seti,	tienú-seti,	batú-seti,	dormí-seti.
3.	laudá-se,	tienú-se,	batú-se,	dormí-se.

Note.

1. Imperfectulu se formeza dela infinitivulu scurtatu, forà alta scaimbare, decātu că terminatiunea caracteristica-si pierde accentulu, adaugundu-ise terminatiunea accentuata: AM,

cu care face unu cuventu, — și vocalea infinitivului, dein lunga și întreaga, se face scurta și diuimetatita. Inse asia, că:

a) in cojug. I, concurrundu doi A, eli se contragu intru unulu, seau celu oscuru se inneca in celu chiaru alu terminatiunei imperfectului, seau chiaru se elide; de unde se pote scrie și: laudúm, și laud'am; er' —

b) in cele alalte cojugatiuni, E seau I se impreuna cu A alu terminatiunei in distongu, cá tieneam, bateam, audiam.

La latini între infinitivu și terminatiune se pune unu B, dein V, pr. lauda-b-am, vide-b-am, lege-b-am, seau cu ie: faciebam, audiebam; dupa cari și italianii une oria punu unu V, pr. loda-v-a, etc.

2. Perfectulu I, se formeza dela accl'asi infinitivu scurtu, inse in a' II și III cojugatiune mutandu pro E in U, și adaugundu terminatiunea I, pra cumu se vede in schema;— afora de unelo verbe de a' I. II și a III cojug., cari au forme specifice, de cari mai in diosu. Er' in câtu pontu persone: —

a) in sing.,— person'a 1 se pronuncia cu i seau iu, pr. laudai seau laudaiu, și asia și la celi vechi; — form'a de antaniu are pentru sine form'a latina, carca se termineza numai in I, pr. laudavi etc., er' cea alalta originea, iu consideranduse a fi in locu de pronumele io; or' in câtu pentru A dein cojug. I, pronunci'a erasi varieza între á oscuru și chiaru, inse celu chiaru e predominantu, pr. laudái și laudài;

b) person'a a' 2 asemenea se pronuncia cu á seau à in cojug. I, pr. laudási seau laudási; — er' si este in locu de sti alu latiniloru: laudasti; vedi mai susu § 39 not. 3; de acca și accentulu se retrage pre silab'a dein a-antei, deca in person'a 1 e mai departe, pr. dela fécie: fecési etc.;

c) person'a a' 3 sia lapdatu in tote cojugatiunile termi-

natiunea propria E, afora dein pucine verbe de a' II și a' III conjugat., cari nu formeza perfectulu in i u, pr. mas-e, fec-e, dis-e, etc.; — de aceea accentulu romane totu pre silab'a dein inceputu, carea acumu e ultima; cu à oscuru totu deaun'a in conjug. I, pr. laudà, tienù, batù, audî. — Inca și la latini se afla urme de lapedarea silabei vi seau ve dein acesta persona, pr. conturbât, și disturbât, in locu de conturbavit, disturbavit la Lucretiu V, 443, și VI, 587.

d) in Pl.,— person'a antania in conjug. I, erasi se pronuncia cu à oscuru totu de un'a, cá și in presente, macaru cá etimologi'a e diversa, pr. laudà mu in ambe temporele;

e) in person'a a' 2 in locu de terminatiunea generale a acestei persone ti spre destintiune se dice tu, și de aceea cu A chiaru, pr. laudà tu; — inse astadi in usu e numai la macedo-romani, er' la noi numai la scrietorii mai vechi, și deintre gramaticii nostri numai la J. Vacarescu.

f) er' in pers. 3, terminatiunea adeverata e r u seau re, cá la latini r u n t seau re; la noi inse astadi e numai ra, er' la celi mai vechi și ru și re, de și forte raru; vedi esemplele in Principia pag. 178 seq. sub a); de aceea A dein conjug. I remane chiaru, pr. in Schema.

3. Perfectulu II, se forméza cá și perfect. I, numai adaugundu silab'a ram in locu de I, și pre A caracteristicu pronunsiandulu totu de un'a chiaru, pr. laudà ram etc.; — și respunde plusquam perfectului latinu in ram, pr. laudà ram, contrasu dein laud-a-ve-ram etc.; de câtu cá la noi are numai insemnarea perfectului, de unde personele acestoru douo perfecte in usu nu numai se amesteca, ci se și confundu intru atât'a, câtu dein perfectulu I acumu mai numai numerulu sing. se usiteza, er' dein perf. II. numai personele plurali.

4. Proa-perfectulu I, care dupà forma respunde celui latinu dein optativu seau conjunctivu, er' la noi este de modulu indicativu, se formeza totu asemenea cá și cele alalte

preterite de mai susu, la infinitivu adaugundu-se silab'a *sem*, care in a' 2 pers. sing. se dîce *sesi*, cá sî *ra* si dein perf. II, adaugundu unu *i* la terminatiunile latine *ses* sî *ras*, dupà asemenarea personei 2 dein perf. I, care inca se termina in *si*; er' adaugerea silabei *ra* sî la acestu tempu, pr. *eli laudase-ra*, *tiense-ra*, etc. e de prisosu.

5. Tempure compusa cu auxiliaria, pentru tempulu perfectu sî prea perfectu, inca suntu mai multe, sî se formeza dein participiulu preteritu cu urmatoria-le auxiliaria:

a) cu *am*, in *a-ante* seau in *apoi*, in locu de perfectu: perfectulu III, pr. *am laudatu*, seau *laudatu-am*;

b) cu *aveam*, in locu de prea perfectu: prea perfectulu II, pr. *aveam laudatu*, — usitatu astadi numai la macedoromani, er' la noi cesti alalti inca sî mai de multu prea raru; vedi inso *Gramm. Vacarescului* pag. 59, ed. Vien. de a. 1787 unde abia se amentesco: „*авѣамъ авѣтътъ ш.*“

c) cu *am fostu*, erasi in locu de prea perfectu: prea perfectulu III, pr. *am fostu laudatu*, seau *laudatu am fostu*;

d) cu *eram*, in loculu aceluiasi prea perfectu, cá prea perfectulu IV, pr. *eram laudatu* etc., la celi mai vechi forte usitatu intru insemnare activa; vedi mai susu § 117 not. 7; er' acumu mai raru.

6) Inse aceste doue tempure dein urma sub c) sî d) au forme, cari potu se aduca indoicla in cuventare, fiendu cá se potu luá sî intru intiolesulu pasivu alu participiului preteritu, alesu dâca va fi declinatu dupa genu sî numeru, pr. *am fostu laudatu*, sî cá *laudasem*, sî cá *latinesce*, *laudatus fueram*, asia sî cu *eram laudatu*; — forà indoicla suntu numai cu participa-le verbeloru neutre, pr. *am fostu peritu*, *eram venitu*, etc.

§. 122. — c) Futuru.

Tempulu futuru, seau venitoriu, e numai unulu,

sî se formeza deîn infinitivulu, lungu seau scurtu, inse retienendu vocalile caracteristice, — sî deîn ausiliariulu voliu, cá terminatiune impreunata seau separata; impreunata, candu urméza dupà infinitivu, in care forma se lapada re, pr. laudá-voliu, etc.; separata, candu precede in a-antea infinitivului, care aici pote fi scurtu seau lungu, pr. voliu laudá-re, etc. Schema:

		Futuru.			
Cojug. I.		II.	III.	IV.	
Sing.	1. Laudá-	Tiené-	Báte-	Dormí- voliu.	
	2. laudá-	tiené-	báte-	dormí- veri.	
	3. laudá-	tiené-	báte-	dormí- va.	
Plur.	1. laudá-	tiené-	báte-	dormí- vomu.	
	2. laudá-	tiené-	báte-	dormí- vreti.	
	3. laudá-	tiené-	báte-	dormí- voru.	

Note.

1. Unele persone deîn acestu tempu, alesu cu verbe de cojug. I, forte sémena cu celea dela futurulu latinu deîn conjunctivu, pr. lauda-veri lat. laudaveris; lauda-vreti lat. laudaveritis, sî cu vremu in locu de vomu: lauda-vremu; audí-veri, audí-vremu, audí-vreti: laudaverimus, audiveris, audiverimus, audiveritis etc, cari forme la celi vechi suntu forte usitate; vedi esemplele in Principia pag. 182.

2. In locu de futuru, voliu se dice sî cu presentele conjunctivu, inse intru una semnare mai apasata, pr. voliu se meducu, adeca: miam propusu sî voliu implenire.

3. Celi vechi mai formeza unu futuru sî deîn am cu infinitivu, inse am conjugatu in formele mai plene: are, pl. a-

vemu, aveți, pr. are a judecă vii și mortii, adeca: va judecă; care forma e diversa de cea cu am de-a cu infn., și am se cu cojuntivu; vedi și mai susu § 114 not. 8.

4. Inca și latiniî formeza future-le unoru cojugațiuni cu am, ea, etc. in locu de bo, bis, etc. pr. faci-am, cred-am, audi-am, faci-es, etc.

§. 123. Modulu cojuntivu.

Modulu cojuntivu, seau impreunatoriu, care de una data tiene și loculu optativului, și alu celui conditionatu, are trei tempore: presente, imperfectu seau optativu, și perfectu seau conditionatu, după schem'a urmatoria:

Presente.				
Cojug.	I.	II.	III.	IV.
Sing.	1. se laudu,	tieniu,	batu,	dormu.
	2. laudi,	tieni,	bati,	dormi.
	3. laudE,	tieniA,	batA,	dormiA.
Plur.	1. se laudămu,	tienemu,	batemu,	dormimu.
	2. laudati,	tieneti,	bateti,	dormiti.
	3. laude,	tienia,	bata,	dorma.

Imperfectulu, seau Optativu.

S.	1. laudare-	tiener-	bătere-	dormire-asi.
	2. laudare-	tiener-	bătere-	dormire-ari.
	3. laudare-	tiener-	bătere-	dormire-are.
Pl.	1. laudare-	tiener-	bătere-	dormire-amu.
	2. laudare-	tiener-	bătere-	dormire-ati.
	3. laudare-	tiener-	bătere-	dormire-aru.

Perfectu, seau Conditionatu.

S.	1.	se laudá-rem,	tienu-	batú-	dormí-rem.
	2.	lauda-resi,	tienu-	batu-	dormi-resi.
	3.	lauda-re,	tienu-	batu-	dormi-re.
Pl.	1.	lauda-remu,	tienu-	batu-	dormi-remu.
	2.	lauda-reti,	tienu-	batu-	dormi-reti.
	3.	lauda-re,	tienu-	batu-	dormi-re.

Note.

1. Presentele cojuntivu, se formeza in tote cojugatiunile, cá presentele indicativu, si se cojuga in tote personele cá acel'a, afora de person'a a' 3, carea in amendoi numerii are aceeași terminatiune, si-si intrescaimba vocalea terminativa cu a' indicativului, asia câtu unde in indicativu e A, in cojuntivu se pune E, si dein contra, pr. lauda pres. indic., laude pres. cojunt.; — bate in indicat.; bata in cojuntivu, etc., cá in schema; — inse cu ore cari specialitati:

a) verbele, cari in person'a 1 sing. au iu, potu se aiba si in a' 3 ia, seau numai à, pr. tienia, seau tienia; audia seau auda; care in indic. nu e liertatu;

b) verbele dà, stà, lià, facu: dè, stè, liè; seau dèe, stèe, lièe, dein cari numai form'a lièe e regulata; inse de cari mai in diosu.

La macedo-romani, inse, in verbele de cojug. I, si a' 3 persona e totu cá in indicativu, pr. se lauda, in locu de se laude.

2. Imperfectulu, seau optativu, se formeza dela infinitivulu intregu in re, cu asi dupa elu, pr. laudareasi, etc.; inse forà re, deca intre infinitivu si intre terminatiune se pune vre una particula pronominala, pr. lauda-teasi: er' deca asi precede, infinitivulu ce urmeza se pote a-

dauge cu re seau fora re după placu; vedi și mai susu § 116 not. 4.

3. Perfectulu, seau conditionatu, la noi astadi numai este in usu, de câtu la celi vechi ai nostri, inse și la eli prea rar; — er' la macedo-romani și astadi e forte usitatu, cu pucina diferentia in cojugatiune, pr. sifurim io, furi tu, furi olu; pl. furimu noi, furitu voi, furi eli; — er' la noi: se furem io, furesi tu, fure elu; pl. se furemu, furetu, fure; latinesce: fuerim, fueris, etc.; vedi Boiagi gramatica macedo-romana pag. 73.

Esemples de usulu anticu alu acestui tempu la ai nostri, se afla in Principia pag. 184—190; er' dein alu macedo-romaniloru totu acolo pag. 185 seq.

4. Că tempu conditionatu, se usiteza și cele alalte tempore de mai susu, cu cojugatiunea se in sensulu latinu si seau de, pr. se faci tu asia, te asi laudá, adeca: de ai face seau deca ai face; — la macedo-romani cu s' este cá, pr. s' este, cá ai vrutu etc., unde s' este insemneza: si esto alu loru, lat. si est.

5. In locu de tempu conditionatu se usiteza și imperfectulu indicativu, cu cojugatiunea de, pr. de laudam io, adeca: de asi fi laudatu io; și alte tempore auxiliaria, formate:

a) cu asi, pr. asi fi, și asi fi fostu: laudatu, tie-nutu, etc.;

b) cu vream, vrui, am vrutu, pr. io-lu vrea bate, se a vrutu chiamá pre eli, etc.; vedi mai susu § 114 not. 8—10.

6. Că optativu, imperfectulu se pune forá se seau de, pr. asi dormi; de câtu precedendu vre una particula introiectionale, pr. O! de ar' dá D.dieu; vai! de ar' veni, etc.

Er' in benecuventari și blasteme, cojugatiunea se pote pune, seau omite, pr. dare-ar' D.dieu! și de ar' dá D.dieu! unde omitenduse cojugatiunea infinitivulu precede, er' apu-nduse urmeza.

7. In câtu pentru se, ca se usiteza in doue intielesure: cá particula conditionale, lat. *si*, forte in usu la celi vechi; vedi esemple in Principia pag. 399; asia si la macedo-romani in form'a *si*; er' la noi acumu forte raru, pr. in esemplulu de sub not'a 4 mai susu; — si cá particula formativa pentru presentele si perfectulu cojunctivu, unde nu pote se lipseca, pr. se laudu, se laudarem etc., de câtu in a' 3 persona a presentelui cojunctivu, intru intielesulu imperativu seau optativu, pr. duca-se! si dè-ti D. dieu bene!

8. Particul'a se, intru intielesulu dein urma, se impreuna si cu cá, pr. cá se laudu, cá se tieniu, etc.; si res-punde particulei latine *ut*, grecesce *ὡς*, pr. *ut laudem, ut teneam* etc.

9. Originea acestei particule se pare a fi dein *sim, sis, sit*, ale latiniloru, dupa usulu si formatiunea mai vechia in formelo-le: *fac-sis, si faxim, faxis, faxit*, etc. adeca se *faci*, etc.

B b. Cojugatiunea specifica.

§. 124. Cojugarea specifica.

Suntu multe verbe, cari in unele tempure si persone, se abatu dela schem'a generica a' cojugatiunei, de carea se tienu, si se cojuga dupa alta norma loru propria.

Asta cojugatiune speciale seau specifica, in câtu se abate dela regul'a generale, se numesce si anomala, si se afla in tote patru cojugatiunile.

Note.

1. Suntu unele forme in cojugatiune, cá si in declinatiune, cari numai dupa regulele fonetice se departa de logea gene-

rale, și de aceea neregularitatea lor e numai la aparentia, și se numesc eufonice.

2. Spre înțelegerea și cunoșterea mai de aproape a neregularităților sau particularităților unor verbe, facia cu formele generale, se adaugă în următoriale formă regulare a' fiecărei conjugățiuni în specie.

§. 125. COJUGATIUNEA I: în A.

De Cojugățiunea I, se ținutote verbele, cari au infinitivulu întregu în a re cu A accentuat, sau scurtatu în A chiaru asemenea accentuat, și se cojugă, precumu urmează:

a) Modulu indicativu.

Presente.

Sing.	1. Láud-u.	2. Laud-i.	3. Laud-a.
Plur.	laud-ànu,	laud-àți,	laud-a.

Imperfectu.

Sing.	1. Laud'am.	2. Laud'ai.	3. Laud'á.
Plur.	laud'amu,	laud'ati,	laud'a(u).

Perfectu I.

Sing.	1. Laudá-i.	2. Laudá-si.	3. Laudà.
Plur.	laudà-mu,	laudá-tu,	laudá-ru-re.

Perfectu II.

Sing.	1. Laudá-ram.	2. Laudá-rasi.	3. Laudá-ra.
Plur.	laudá-ramu,	laudá-rati,	lauda-ra.

Perfectu III.

Sing.	1. Am laudatu.	2. Ai laudatu.	3. A laudatu.
Plur.	amu laudatu,	ati laudatu,	au laudatu.

Prea-perfectu I.

Sing. 1. Laudá-sem. 2. Laudá-sesi. 3. Laudá-se.
Plur. laudá-semu, laudá-seti, laudá-se.

Prea-perf. II.

Sing. 1. Aveam laudatu. 2. Aveai laud. 3. Avea laud.
Plur. aveamu laudatu, aveati laud. avca(u) l.

Prea-perf. III.

Sing. 1. Am fostu laudatu. 2. Ai f. laud. 3. A f. laud.
Plur. amu f. laudatu, ati f. laud. au f. laud.

Prea-perf. IV.

Sing. 1. Eram laudatu. 2. Erai laudatu. 3. Erá laud.
Plur. eramu laudatu, erati laudatu, erau laud.

Futuru I.

Sing. 1. Laudá-voliu. 2. Laudá-veri. 3. Laudá-va.
Plur. laudá-vomu, laudá-vreti, laudá-voru.

Futuru II.

Sing. 1. Voliu fi laudandu. 2. Vei fi l. 3. Va fi l.
Plur. vomu fi laudandu, vreti fi l, voru fi l.

Futuru III.

Sing. 1. Voliu fi laudatu. 2. Veri fi l. 3. Va fi laud.
Plur. vomu fi laudatu, vreti fi l. voru fi laud.

Note.

1. In presente, unele verbe liau terminatiunea: e z u, e z i, e z a, in locu de: u, i, a, pentru 1. 2. si 3 pers. in sing., si e z a pentru a' 3 pers. plur., pr. urmezu, urmezi, urmeza; care in cele alalte persoane si tempore dcin indicativu nu se face. Esemple de conjugare:

a) forá e z u: Adunu, amblu, aru, aratu, ascultu, asteptu, asiediu; blástemu; cantu, cautu, corcu, crestu, cúgetu, cum-

paru, cununu; desteptu; frecu; gustu; inclînu, indemnu, indesu, influ, intru, innecu, invetiu, impacu, imbucu; lasu, laudu, legu, liertu, luptu; mancu, méstecu, mísicu, músicu, mutu; notu; plecu, portu; rogu; scaimbu, suffu, sanu, súperu; tornu, turbu; versu, véndecu, etc.

b) cu ezu, in persoanele amentite: Cercetezu, iernezu, la-cremezu, serbezu, urmezu, visezu etc.

c) cu ezu și foră ezu, in acelesi persoane: Cuventezu, incetezu, insemnezu, intrarmezu, lucru etc., pr. lucru și lu-crezu, etc.

d) cu ezu, in tote temporele și persoanele: Botezu, cutezu, ratezu.

2. Verbulu chiamu in presente are unele particularitati, inse numai fonetice, dein caus'a lui A după i, și a' accentu-lui, de almentrea regulatu, precumu:

Sing. 1. Cliámu.	2. Cliámí.	3. Cliáma.
Plur. cliamámú,	cliamátí,	cliáma.

ci se pronuncia: chemu, chemí, — chemámú, chematí; asia și ingliaciu, etc. cá inghetiu etc.; vedi § 35 not. 11 sub a).

3. Verbele: dau, stau, la u, lie au, nu numai in presente, ci și in alte tempore, se cojuga cu forme specifice, de aceea se voru tractá separatú mai in diosu.

4. In locu de imperfectu se usiteza și eram cu gerundiu, pr. eram laudandu, adeca: laud'am.

5. In perf. II se pote și scaimbá: am laudatu, in laudatu-am, seau laudat'am, etc.

6. In preaperf. I, se aude și cu ra, după se, pr. eli laudase-ra etc., care e solecismu.

7. In prea-perf. III, inca se pote face scaimbarea locu-lui, pr. laudat'am fostu.

8. Formele preaperfectului III, și IV, și a' futurului III, se potú usitá și intru insemnare pasiva, inse atunci partici-piulu se concorda cu subiectulu seu in genu și numeru, pr.

amu fostu laudati, erá laudata, veti fi laudate, etc.

§. 126. Cele alalte modure, de Cojug. I.

Adaugemu aici sí cele alalte modure.

b) Modulu cojunctivu.

Presente.

Sing. 1. Se laudu, 2. Se laudi, 3. Se laude.

Plur. laudãmu, laudati, laude.

Imperfectulu, seau Optativu.

Sing. 1. Laudãre-asi. 2. Laudare-ai. 3. Laudare-ar'.

Plur. laudare-amu, laudare-ati, laudare-aru.

Imperfectulu intorsu.

S. 1. Asi laudã-re. 2. Ai laudã-re. 3. Ar' laudã-re.

Pl. amu lauda-re, ati lauda-re, aru lauda-re.

Perfectu, seau Condițiunatu.

S. 1. Se laudã-rem. 2. Se laudãre-si. 3. Se laudã-re.

Pl. laudarem, laudareti, laudare.

Prea-perfectulu I.

S. 1. Asi fí laudatu. 2. Ai fí l. 3. Ar' fí laudatu.

Pl. amu fí laudatu, ati fí l. aru fí laudatu.

Prea-perf. II.

S. 1. Vream laudare, 2. Vreai l. 3. Vrea laudare.

Pl. vreamu laudare, vreati l. vreau laudare.

Prea-perf. III.

S. 1. Am vrutu laudã- 2. Ai vrutu l. 3. A vrutu laudã-re.

Pl. amu vrutu laudã- ati vrutu l. au vrutu laudã-re.

c) Modulu imperativu.

Afirmativu.

Sing. 2. Láuda. Plur. 2. Laudãti.

Negativu.

Sing. 2. Nu laudá-re. Plur. 2. Nu lauda roti.

d) Infinitivu.

Presente. Laudá-re.

Preteritu. A fi laudatu.

e) Participia.

Preteritu: Laudatu-a.

Presente: laudatoriu-a.

Gerundiu: laudandu.

Note.

1. La modulu cojuntivu. — Cu presentelo cojuntivu si cu unele auxiliaria se formeza mai multe tempore compusa, in locu de ale indicativului, asia:

a) cu eram, in locu de imperfectu cu apropiare, pr. eram seau erá se laudu, adeca: aproape erá, se laudu, lat. laudaturus eram.

b) cu voliu, si cu voliu fi, in locu de futuru, pr. voliu, seau va se laudu, si voliu fi, seau va fi se laudu, lat. laudaturus ero vel fuero.

2. Prea-perfectulu I, se dice si cu: asi fi fostu laudatu, totu in acelasi inticlesu.

3. Prea-perfectulu II, totu acea insemnare are cu prea-perfectulu I.

4. La infinitivu. Verbele, cari au unu I pronunsiatu in a-ante de vocalca terminatiunei, pr. talia-re, prevegliare, etc., deca pre alocuria se pronunsa cu iere, cá taiere, priveghere, érași e numai variatiune fonetica, nu anomalia gramaticale; vedi mai susu § 8 not. 3.

5. Totu aceeași este de a se oserbá si pentru participia-le si gerundia-le acelor'asi verbe, cari in pronunsa se audu scambate, pr. in locu de: taliatu, taliatoriu, taliandu;

prevegliatu, prevegliatoriu, prevegliandu, dîcunduse: taietu, taietoriu, taindu; priveghetu, priveghitoriu, priveghindu; vedi totu acolo, sî not'a † sub a).

§. 127 Dau, Stau.

Verbele dau, sî stau, lat. do, sto, au cojugatiune specifica in unele tempore sî persone, dupà a-ccesi norma, precumu:

In presentele indicativu, in pers. 1 sî 2 sing. sî a' 3 plurale, dela infinitivii da-re, sta-re:
S. 1. Dau, stau. 2. Dai, stai. 3. dà, stà.
Pl. dàmu, stàmu, dati, stati, dau, stau.

In preteritulu perfectu in tote personele:
S. 1. Dedi, steti. 2. Dedési, stetésî. 3. Déde, stéte.
Pl. Dédemu, stétemu, Dédetu, stétetu, Déderu, stéteru.

In presentele cojugativu, cá in presentele indicativu, afora de a' 2 persona, care are: dè, stè.

In imperativulu afirmativu: Dà, Stà,
Pl. dáti, státi.

In participiulu presente, (ne reduplicandu silab'a a' dou'a): datoriu, statoriu.

In cele alalte tempore se cojuga dupà cojugatiunea generica, pr. in imperfect. indicativu: dam, stam, etc.; — in prea-perfectu: déderam, stéteram, sî dedésem, stetésem, etc.; — in infinitivu; dare, stare; — in partic. preteritu: datu, statu; — in gerundiu: dandu, standu.

Note.

1. In pres. indicativu, specificu este, cà in personele ara-

tate nu se pierde vocalea caracteristica A, cumu se pierde in cojugatiunea generica, ci remane in toto personele acestui tempu, pr. dau, dai, etc.

2. Perfectulu indicativu, e dupà form'a verbeloru de a' III cojugatiune, cá la latini: dedi, steti, etc.; la noi acumu neusitatu mai de totu, afora de person'a a' 3, carea pre alocuria se pronuncia: dete și detera, in locu de dede, dederu-e, cá stete, stétera; — inse la macedo-romani, și la celi vechi ai nostri forto usitatu in tote personele; vedi esemplele in Principia pag. 152 seq.

3. Dela dede și stete, in usulu vulgariu se formà și alta forma multu usitata: dedéiu, dedési, dedé; inca și dadúi, dadúsi, dadù, pl. daduramu, dadurati, dadura, dupa form'a: statui, statusi, statù, etc. lat. statui.

4. Latini vechi inca dîceau dede seau dedet in locu de dedit; esemplele in Principia pag. 156 not. 3.

5. Italii inca au forme mai cá ale nostre: Diedi, desti, diede; pl. demmo, deste, diedero; și: stetti, stesti, stette; stemmo, steste, stettero.

6. Dela dadui și statui, in usulu vulgariu se aude și: dadusem, dadusesi etc.; și statusem, statusesi etc. in preaperfectu.

7. In locu de stà in imperativulu afirmativu, se dîce multu: stài, care e barbarismu slovenescu.

8. In locu de dè, stè, in a' 3. pers. cojuntivu, asemeoa se dîce multu: dèe, stée, cá liée, — ci reu.

9. In locu de form'a corecta: datoriu, statoriu in part. presente, adi se dice datatoriu, statatoriu. Inse formele corecte se mai affa usitate la celi vechi ai nostri; vedi esemplele in Principia pag. 226 și 230.

§. 128. Lieau.

Verbulu liau seau lieau, pronunsiatu la noi cá iau seau ieu, lat. levo; in infinitivu lua-re, lat.

levare, inca are conjugatiune specifica după doue forme, ce are: li și lu; și adeca:

a) dela form'a li:

in presente indicativu, persoanele sing. tote, și a 3 plurale: lieau, lieai, liea pl. 3 lieau; — ci 1 și 2 pers. pl. dela lu: luàm u, luati;

in presente conjunctivu, in acelesi persone, cá și in pres. indicativu: Se lieau, lieai, liée; și a 3 pl. se liée; — ci 1 și 2 pl. Se luàm u, luáti;

in imperativulu afirmativu, in sing. lie à ci pl. luati.

b) dela form'a lu, afora de persoanele temporeloru, de mai susu, in tote temporele cele alalte, precumu:

in imperfectulu indicativu: luam, luai, etc.

in perf. I și II dein indicativu: luai, luaram, etc.

in prea-perfect. indicativu: luasem, etc.

in infinitivu: lua-re;

in participiu și gerundiu: luatu, luatoriu, luandu.

Note.

1. Varietatea formelor li și lu, după cari se face conjugatiunea acestui verbu, provene dela form'a primitiva a' verbului LEU-are, remase in limb'a latina, dein care apoi se derivara cu tempu amendoue formele, acumu mutanduse E in i și lepadandu pre U: LI, acumu lepadandu pre E, și re-tenendu pre U: LU.

2. Pre unele locure, și in cartile baserocesci, in perf. ind. pers. 3. sing. in locu de luà, se dice și se scrie luò; cr' in gerundiu: luandu, in locu de luandu: după legile fonetice § 8 not. 4 sub b) și c).

§. 129. Lau.

Verbu lau, infinit. la-re, lat. lavo-are, acumu mai de totu anticatu, inca se cojuga mare parte dupà forme proprie, precumu:

in present. indicativu: lau, lai, là, pl. làmu, lati, lau; cá dau, dai, etc. (§. 127);

in perf. indic. laúi laúsi, laù, pl. laùmu, laútu, laúra, cá verbele de a II și III cojug.

in futuru; la-voliu, la-veri, la-va, etc.

in imperativulu afirmativu: là, pl. láti;

in present. cojantivu, cá in pres. indicativu; in a' 3. pers. se lè;

in participia: lautu, și latu; lautoriu; lându.

Note.

1. Exemplele culesa dein scrietorii celi vechi de tempurele acestui verbu, vedi-le in Principia pag. 159.

2. Participiulu laútu, și tempurele compusa dein elu, și acumu se audu pre multe locure, pr. s'a laútu pre mâni.

3. Dela latu a remasu și derivatulu femeninu: latúra, adeca ce remane dein splatu; inca și laváriu seau ravariu se chiama vasulu, in care se spela.

4. In locu de lau, astadi se úsita mai multu compusulu lui: spelu, a spolá etc., care se cojuga regulatu dupà cojugatiunea generica I, pr. in pres. indic. io spelu (cu 2), tu speli (cu 1), elu spéla (cu 4), pl. noi spelámu, etc. Derivatunca lui e dein: s-pre-lu, lat. ex-per-luo, dein cari in usu e perluo.

§. 130. COJUGATIUNEA II: in E. lungu.

De Cojugatiunea II, se tienu verbele, cari au in-

finitivulu in ére cu E accentuatu, seau in E accentuatu scurtatu dein ére; si se conjuga, precumu urmeza:

a) Modulul indicativu.

Presente.

Sing. 1. Tiéni-u. 2. Tien-i. 3. Tien-e.
Plur. tien-ému, tien-éti, tienu.

Imperfectu.

Sing. 1. Tiene-ánu. 2. Tiene-ai. 3. Tiene-a.
Plur. tiene-amu, tiene-ati, tiene-a(u).

Perfectulu I.

Sing. 1. Tien-úí. 2. Tien-úsi. 3. Tienù.
Plur. tien-unu. tien-utu, tien-uru (re).

Perfectulu II.

Sing. 1. Tienú-ram. 2. Tienu-rasi. 3. Tienu-ra.
Plur. tienu-ramu, tienu-rati, tienu-ra.

Perfectulu III.

Sing. 1. Am tienutu. 2. Ai tienutu. 3. A tienutu.
Plur. amu tienutu, ati tienutu, au tienutu.

Prea-perfectu I.

Sing. 1. Tienú-sem. 2. Tienu-sesi. 3. Tienu-se.
Plur. tienu-semu, tienu-seti, tienu-se.

Prea-perfectu II.

Sing. 1. Aveam tienutu. 2. Aveai tien. 3. Avea tien.
Plur. aveamu tienutu, aveati tien. avea(u) tien.

Prea-perfectu III.

Sing. 1. Am fostu tienutu. 2. Ai f. tien. 3. A f. tien.
Plur. amu fostu tienutu, ati f. tien. au f. tien.

Prea-perfectu IV.

Sing. 1. Eram tîenutu. 2. Erâi tîenutu. 3. Erâ tîen.

Plur. eramu tîenutu, erâti tîenutu, era(u) tîen.

Futuru I.

Sing. 1. Tîené-voliu. 2. Tîené-veri. 3. Tîené-va.

Plur. tîené-vomu, tîené-vreti, tîené-voru.

Futuru II.

Sing. 1. Voliu fî tîenendu. 2. Veri fî tîen. 3. Va fî tîen.

Plur. vomu fî tîenendu, vreti fî tîen., voru fî tîen.

Futuru III.

Sing. 1. Voliu fî tîenutu. 2. Veri fî tîen. 3. Va fî tîen.

Plur. vomu fî tîenutu, vreti fî tîen., voru fî tîen.

Note.

1. Verbele de acesta conjugatiune suntu forte pucine, sî numai urmatoria-le, terminate in infinitivu:

a) in CÉ: placé-re, tacé-re, jácé-re (seau diace-re), cu pers. 1. sing. dein pres. indicativu: placu, tacu, jacu (seau diacu);

b) in DÉ: cadé-re, scadé-re, siedé-re, vedé-re; in pres. ind. cu diu: cadiu, scadiu, siediu, vediu, etc.; — ci asio-diu-áre, e de cojug. I;

c) in LÉ: implé-re, in pres. ind. cu lu: implu etc.

d) in NÉ: mané-re, remané-re, tîené-re; pres. ind. in niu: maniu, remaniu, tîeniu, etc.

e) in RÉ: doré-re, paré-re; pres. ind. in riu: doriu, pari, etc.

f) in TÉ: poté-re; pres. ind. in tiu: potiu, cá pociu; sî —

g) in VÉ: avé-re; pres. ind. in bu: aibu.

Dela dé-re scau de é-re, in locu de devé-re, nu a remasu de câtu participiulu: de etoriu, sî a detoriu.

2. Inse nece unulu dein acestca nu este, care se nu patia

ceva scaimbaro fonetica in unele tempore seau persone, pr. implu se pronuncia mai multu cá umplu; — maniu și tieniu; doriu și pariu, se pronuncia cu N și R moliatu; — dela dorére și potére, o neaccentuatu se pronuncia u: cá durere, putere.

3. Formarea tempore-loru e dela infinitivulu scurtu, cá și in cojug. I, și cele alalte.

4. Cele terminate in DÉ, NÉ, și RÉ, in pres. indicativu pers. 1 sing., au in IU, pr. maniu, etc. er' cele alalte numai in U, pr. placu, tacu, etc.

5. Cele terminate in DÉ, au in perfectu și prea-perfectu: diu, pr. cadiui, siediu; cadiusem, siediusem etc., — er' cele alalte numai cu u, pr. placui, implui, etc.

6. Verbele in RÉ mai nu sunt usitate, de câtu in a 3 persona, pr. me dore, se pare, etc.

7. Avere, și manere, au cojugatiune specifica in mai multe tempore, de cari mai in diosu.

§. 131. Cele alalte modure, de Cojug. II.

Cele alalte modure de cojug. II sunt:

b) Modulu Cojuntivu.

Presente.

Sing. 1.	Se tieniu.	2. Se tieni.	3. Se tienia.
Plur.	tienemu,	tieneti,	tienia.

Imperfectu, seau Optativu.

Sing. 1.	Tienere-asi.	2. Tienere-ai.	3. Tienere-ar'.
Plur.	tienere-amu,	tienere-ati,	tienere-aru.

Imperfectulu intorsu.

Sing. 1.	Asi tiené-	2. Ai tiené-	3. Ar' tiené-re.
Plur.	amu tiené-	ati tiené-	aru tiené-re.

Perfectu, seau Conditionatu.

Sing. 1. Se tienú-rem. 2. Se tienú-resi. 3. Se tienú-re.
Plur. tienuremu, ticnuretu, tienure.

Prea-perfectu I.

Sing. 1. Asi fí tienutu. 2. Ai fí tienutu. 3. Ar' fí tien.
Plur. amu fí tienutu, ati fí tienutu, aru fí tien.

Prea-perfectu II.

Sing. 1. Vream tienere. 2. Vraei tienere. 3. Vrea tien.
Plur. vreamu tienere, vrcati tienere, vrea(u) tien.

Prea-perfectu III.

Sing. 1. Amu vrutu tiené- 2. Ai vrutu tiené- 3. A vrutu
tiené-re.
Plur. amu vrutu tiené- ati vrutu tiené- au vrutu tien.

c) Modulu imperativu.

Afirmativu.

Sing. 2. Tiénc. Plur. 2. Tienéti.

Negativu.

Sing. 2. Nu tiené-re. Plur. 2. Nu tienereti.

d) Infinitivu.

Presente. Tiené-re.

Preteritu. A fí tienutu.

e) Participia.

Preteritu. Tienutu-a.

Presente. tienutoriu-a.

Gerundiu. tienendu.

Note.

1. La modulu conjunctivu. — In presente, unele verbe au ale sale proprietati fonetice, precumu:

a) verbele in DE , au sî in a' 3. pers. cu I: dia, pr. cada, vedea; se dicu inse sî forà i: se cada, vedea.

b) Verbele in NE , inca au I in acea persona, pr. se mânia, tienia; cu N moliatu la noi, cá $MAIE$, UIE , inse sî forà I: se remâna, tienia;

c) Inca sî cele terminate in RE , pr. se doria, se paria, cu R moliatu la noi, cá $AWIE$, $PAIE$; inse sî forà I: se dora, para;

d) Verbulu implu, in aceeasi persona dupà usulu vechiu sî nou cu E, cá in indicativu: se imple, in locu de: se impla, unde E este in locul diftongului ea, ce se cadea se aiba dupa etimologia, lat. impleat;

e) Formele forà I, in verbele de sub a, b, c, suntu mai pucinu regulate;

f) Formarea altoru tempore dein acest'a, e cá sî in Cojug. I, pr. eram se tieniu; voliu se tieniu, sî voliu fi se tieniu.

2. Asemenea sî formarea altui prea-perfectu I: asi fi fostu tienutu.

3. Imperativulu afirmativu regulatu in E, nulu are de câtu verbulu dein paradigma: tiéne, lat. tene, sî imple, lat. imple; er' cele alalte, dupà usulu limbei, tote au in i, pl. taci, cadi, remâni, etc.

4. Participiulu preteritu, alu totor'a e in utu, pr. placutu, tacutu, etc., de câtu cà:

a) Verbele in DE sî aici tienu pro I, pr. cadiutu, vediutu;

b) Verbulu manere, are in su, pr. masu, etc.

5. Participiulu presente, in tote e toriu, inse —

a) Verbele avere, dorere, parere, nulu au in usu;

b) cele terminate in DE sî aici retienu pre I, pr. cadiutoriu, vediutoriu;

c) cele terminate in NE , au forma speciale;

d) toate cele terminate în U, în a-ante de: toriu, în pronunția de astăzi, se dicu cu **z** în locu de u, pr. jacutoriu, cadiutoriu, vediutoriu, etc. că jacatoriu, cadiatoriu, vediatoriu, etc.

6. În gerundiu, —

a) verbele terminate în CĖ, nu facu în endu, ci în undu, pr. placundu, tacundu, jacundu; înscu aici se pronunția, că și în alte gerundia: **z**, că placându, tacându, etc.;

b) cele terminate în DĖ, și aici țienu pre I, pr. cadiendu, vediendu;

c) er' cele terminate în NĖ, se dicu și cu I, și foră I, pr. remanendu, și remaniendu; țienendu, și țieniendu, pronunțiatu că remaindu, și țîindu.

§. 132. **Avére.**

Verbulu ave-re, că verbu propriu, lat. habeo, :re unele tempore cu conjugatiune specifică, în câtu-va diversă și de formele verbului auxiliariu Am (§ 113). Asia:

În prezentele indicativu: sing. Aibu, aibi, are; pl. avemu, aveti, au.

În pres. conjunctiv, că în pres. indic., afora de pers. 3, pr. se aibu, se aibi, se aiba; plur. se avemu, se aveti, se aiba.

În imperativulu afirmativu: Aibi, și abi.

În gerundiu: Avendu, și aibendu.

În cele alalte tempore și persoane se conjuga regulatu, dela infinitivulu Avere, pr. imperf. indicativu: aveam, aveai, etc.; — pret. perf. și preapref. avui, avusi, etc.; avuram, avusem; — în

cojunctivă: *avere-asi, se avurem*; — participiu pret. *avutu-a*, — înse foră partic. în oriu.

Note.

1. În pres. indic. pers. 1 și 2 sing. acumu se dice, că în form'a auxiliară: *Am, ai*; asemenea și în cojunctivă: *am, ai*; er' în a' 3 pers. se aiba și se aiva; și în imperativ: *ai*.

2. Formele cele alalte specifice, pr. în pres. indic. *aibu, aibi*; — imperativ: *abi*; — și gerundiu: *aibendu*; se afla numai la scrierorii nostri celi mai vechi; vedi citatele în Principia pag. 139. seq.

§. 133. Mané-re.

Verbulu manére, lat. maneo-ere, cu compusulă seu: *remane-re* în infinitiv, cojugatiune specifică are numai în perfectulu I alu indicativulu, și în participiulu preteritu, precumu:

În perf. indic. sing. *io masi, tu masési, elu máse*; pl. noi *másemu*, voi *máseti* seau *másetu*, ei *máseru-e*.

Asia și: *remasi, remasési, remáse*; pl. *remásemu, remáseti, remáseru-e*.

În participiulu pret *masu-a*, și *remásu-a*.

În cele alalte regulatu, dela infinitiv, și perfect. indicativ, pr. imperf. indic. *remaneam-ai*, etc.; — perf. și prea-perf. *remásem, și remasésem*; — imperativu afirm. *mâni și remâni*; — gerundiu: *remanendu, și remaniendu*, seau *remaindu* dupa usulu moderau.

Er' participiulu în oriu, cu una forma excep-

tiunale: remanietoriu la celi vechi; seu remâitoriu-a, dupa usulu de acum'a.

Notes.

1. Compusulu remaniu e mai usitatu de câtu simplulu maniu; cel'a intru intielesulu latinu remaneo-ere; er' maniu, intru intielesulu verbului barbaru acumu usitatu saluescu si salasiluescu, in loculu caruia celi vechi diceau si descendu-e, si ospetu-are, tote trele usitate si la latini in acel'asi intielesu: maneo-ere, de unde mansio-nis; descendo-ere, si hospito-are, de unde hospitium, la celi vechi ai nostri ospetiu, in acel'asi sensu.

2. Formele vechie, vedile citate in Principia pag. 143. seq., si 171 seq.

3. Scaimbarile eufonice in unele tempore si persone, s'au atinsu mai susu in § 130 si 131.

§. 134. COJUGATIUNEA III in: E scurtu.

De Cojugatiunea III, se tienu tote verbele, cari au infinitivulu in ere cu E neaccentuatu, seu in E scurtatu asemenea; si se cojuga, precumu urmeza.

a) Modulu indicativu.

Presente.

Sing. 1. Bât-u.	2. Bât-i.	3. Bât-e.
Plur. bât-emu,	bât-eti,	bat-u.

Imperfectu.

Sing. 1. Bate-ám.	2. Bate-ái.	3. Bate-á.
Plur. bate-amu,	bate-ati,	bate-a(u).

Perfectu I.

Sing. 1. Bat-úi.	2. Bat-úsi.	3. Bat-ù.
Plur. bat-úmu,	bat-útu,	bat-úru-re.

Perfectu II.

Sing.	1. Batú-ram.	2. Batú-rasi.	3. Batú-ra.
Plur.	batú-ramu,	batú-rati,	batú-ra.

Perfectu III.

Sing.	1. Am batutu.	2. Ai batutu.	3. A batutu.
Plur.	amu batutu,	ati batutu,	au batutu.

Prea-perfectu I.

Sing.	1. Batú-sem.	2. Batú-sesi.	3. Batú-se.
Plur.	batú-semu,	batú-seti,	batú-se.

Prea-perfectu II.

Sing.	1. Aveam batutu.	2. Aveai batutu.	3. Avea bat.
Plur.	aveamu batutu,	aveati batutu,	aveau bat.

Prea-perfectu III.

Sing.	1. Am fostu batutu.	2. Ai f. bat.	3. A f. bat.
Plur.	amu fostu batutu,	ati f. bat.,	au f. bat.

Prea-perfectu IV.

Sing.	1. Eram batutu.	2. Erai bat.	3. Erá batutu.
Plur.	eramu batutu,	erati bat.,	erau batutu.

Futuru I.

Sing.	1. Báte-voliu.	2. Báte-veri.	3. Báte-va.
Plur.	bate-vomu,	bate-vreti,	bate-voru.

Futuru II.

Sing.	1. Voliu fi batendu.	2. Veri fi bat.	3. Va fi bat.
Plur.	vomu fi batendu,	vreti fi bat.	voru fi bat.

Futuru III.

Sing.	1. Voliu fi batutu.	2. Veri fi bat.	3. Va fi bat.
Plur.	vomu fi batutu,	vreti fi bat.	voru fi bat.

Note.

1. Cojugatiunea III se distinge de a' II, mai numai prin retragerea accentului de pre E finale alu infinitivului de a' II conjugat., pre silab'a penultima in cojug. III, dein care cauza, nu numai la noi, ci și la latini, multe verbe au trecutu dela una cojugatiune la alta, pr. *ferveo-ére*, și *fervo-ere*; *sedeo-ére* și *video-ére*, in *sido-ere*, și *viso-ere*. — la noi: *cadiu*, *cadere* de cojug. II, la latini *cado*, *cadere*, de a' III; *ardiu*, *ridiu*, *tundiu*, *respondiu*, *adaugu*, *fierbu*, *mescu*, *mulgu*, *torcu*, etc. la noi de cojug. III, pr. *árde-re*, *respúndere*, *adáugere* etc., er' la latini de a II, *ardére*, *ridére*, *tondére*, *respondére*, *adaugére*; *fervére*, *miscére*, *mulgére*, *torquére*.

2. Abaterile dela cojugatiunea generica, se tienu mai multu de perfectu și participiulu preteritu; cele alalte fiindu mai pucine, seau numai eufonice.

3. Mai specificu se cojuga aceste doua verbe: *beu*, *bore*; și *facu-ere*; de cari mai in diosu.

4. La presente. Verbele terminate in *Be*, *Pe*; *Ce*, *Ge*, nu suferu pre *i*, neco in person'a I sing. dein acestu tempu, neco in alte tempore seau persone, cá și cele terminate in *cé de* a' II cojugatiune, chiaru și deca la latini suntu de cojug. a' II cu *eo*, seau de a' III cu *io*, pr. *fierbu*, lat. *ferveo*; *torcu* lat. *torqueo*, *mulgu* lat. *mulgeo*, *facu* lat. *facio*; *incepu*, *precepu*, lat. *incipio*, *percipio*.

5. Inse cele terminate in *De* și *Te*, unele se dicu și cu *i*, pr. *ardiu* seau *ardu*, *ridiu*, *respondiu*, *tundiu*; *trasmétu* lat. *transmittó* și *trasmétu*, *scotú* seau *scotiu* lat. *exortio*; *vendu* și *vendiu*, *pierdu* și *pierdiu* etc.; inse *batu* numai cu *u*, lat. *battuo-oro*.

6. Er' cele terminate in *Ne*, și *Re*, se dicu și cu *N* și *R* moliatu, pr. *púniu* seau *puiu*; *cerin* seau *ceriu*; — ei și fora *i*: *punu*, și *ceru* lat. *quaero*.

7. Iuse scrierea și pronunțierea cu *i* u, e mai puțin regulată aici, că și cea foră *i* în cojug. II, ale caror'a forme s'au amestecat, precum s'a arătat mai sus sub not. 1.

8. Dola verbulu *curre-re*, lat. *curro-ere*, la celi vechi singuru scrisu cu doi *r* (vedi Principia pag. 176 not. 6), după una urmare nesplicabilă, a începutu a se dice și scrie pre alocurea și în cartile baserocesci, în infinitiv *curgere*, și de aici în pres. indic. *curgu-i-e*, pl. *curgemu*, *curgeti*, *curgu* etc., și așa mai încolo în cele alalte tempore; înse form'a mai corectă foră *G* înca e forte usitata în gur'a poporului și la scrietorii vechi.

9. La perfectu. Una mare parte a' verbeloru de cojug. III, nu formeza perfectulu în *ui*, ci în *si*, de cari erasi mai în diosu.

10. Er' verbele, cari formeza în *ui*, suntu mai alesu acestca: *Batu*, *beu*; *cernu*, *ceru*, *coșu* lat. *consuo*, *credu*, *crescu*; *m-prucepu*; *facu* ci și *feci*; *gemu*; *mescu* lat. *misceo* vechiu; *nascu*; *pascu*, *pierdu*; *asternu*; *temu*, *tiesu*, *trecu*; *vendu*, *in-vencu* lat. *vinco* vechiu; *des-in-vescu* lat. *investio* rar; pr. *cernui*; *cerui* și *cerai* mai de multu, de unde și astadi se dice *cersiui*, și *cersiutu* în participiu, etc.

11. Fierbu are perfect. *fierbui* la celi vechi, și *fier*, *si*; — întielegu: *intielegui* și *intielesi*, de unde la celi vechi și partic. *intielegutu*, astadi numai *intielesu*; er' deiu *intielegutu* s'a contrasat în *intieleptu*; vedi citatele dela *fierbu*, *intielegu*, *invescu* și *invencu* sau *invincu*, în Principia pag. 158—161 sub a).

12. Formarea celoru alalte tempore, e că și în cojugatiunile de mai în a-ante.

§. 135. Cele alalte modure, de cojug. III.

Cele alalte modure de cojugatiunea a III. suntu urmatoria-le :

b) Modulu cojuntivu.

Presente.

Sing. 1. Se batu. 2. Se bati. 3. Se bata.

Plur. batemu, bateti, bata.

Imperfectu, seau Optativu.

Sing. 1. Batere-asi. 2. Batere-ai. 3. Batere-ar'.

Plur. batere-amu, batere-ati, batere-aru.

Imperfectulu intorsu.

Sing. 1. Asi bátere. 2. Ai batere. 3. Ar' batere.

Plur. amu batere, ati batere, aru batere.

Perfectu, seau Conditionatu.

Sing. 1. Se batú-rem. 2. Se batú-resi. 3. Se batú-re.

Plur. baturemu, batureti, bature.

Prea-perfectu I.

Sing. 1. Asi fí batutu. 2. Ai fí bat. 3. Ar' fí batutu.

Plur. amu fí batutu, ati fí bat. aru fí batutu.

Prea-perfectu II.

Sing. 1. Vream batere. 2. Vreaí batere. 3. Vrea bat.

Plur. vreamu batere, vreati batere, vrea(u) bat.

Prea-perfectu III.

Sing. 1. Amu vrutu báte- 2. Ai v. báte- 3. A v. bate-re.

Plur. amu vrutu bate- ati vr. bate- au v. bate-re.

c) Modulu imperativu.

Afirmativu.

Sing. 2. Báte.

Plur. 2. Băteti.

Negativu.

Sing. 2. Nu bate-re. Plur. 2. Nu batereti.

d) Infinitiv u.

Presente: Bâte-re.

Preteritu: A fi batutu.

e) Participia.

Preteritu: Batutu-a.

Presente: batutori u-a.

Gerundiu: batendu.

Note.

1. La modulu cojuntiv u. — Verbele terminate in De și Te, cari in usulu vulgariu se dicu cu iu in pers. 1 sing. dein pres. indicativu, după aceluși usu tienu pre I și in pres. cojuntiv u, nu numai in pers. 1 sing., ci și in a' 3 de ambii numeri, pr. ardiu, ardis; trametiu, trametia, etc.; ci formele forà i in a' 3 persona inca suntu forte usitate.

2. Asemenea facu și verbele terminate in Ne și Re, pr. punu, ceru, seau puniu, ceriu și ceiu; in a' 3 pers. puna, cera, inse și punia seau puie, și ceria in loculu caruia se dice cée seau cée.

3. Verbele terminate in ia in a 3 pers, se pronuncia cu E eufonicu in locu de à, pr. se invia, scria, cá invie, scrie.

4. La imperativ u. — Terminatiunea E in cojug. III, e precumpanitoria, și numai pucine verbe scaimba pre E in i, pr. cresci, mergi, treci.

5. Verbele dicu, ducu, facu, formeza imperativulu după norm'a latina, inse lapedându nu numai vocalea terminativa, ci și cosunautea dein a-ante, pr. dî, d u, fà, lat. dic, duc, fac.

6. Cá fà dela facu, se dicea la celi vecchi și v à, dela

verbulu pierdutu v a d u, lat. v a d o; ital. sî franc. v à; vedi citatele in Principia pag. 193 seq.

7. In compusulu a d u c u, imperativulu se face: á d u, cu accentulu retrasu pre A; acumu inse se dîce mai multu á d a, mutandu pre u in á cá vocala mai firma, inse la celi vechi: á d u cu u intregu sî afora de compusetiune, a d ũ cu u diumetafitu, sî á d o; vedi esemplele in Principia pag. 193; er' in compusetiune cu particule se dîcu numai a d u, pr. a d u - t i a mente.

8. La participia. — Verbele, cari au perfectulu indicativu in u i, au sî participiulu preteritu in u t u, pr. b a t u i: b a t u t u; er' cele alalte in t u seau s u, pre cumu se va vedó mai in diosu.

9. In câtu pentru participiulu in o r i u, sî gerundiu, formaroa loru se face intru toto cá in cojugatiunea II, pr. intielegutoriu, intielegundu, dîcundu; inca sî punetoriu, cá remanetoriu, scrietoriu, etc.; vedi sî mai susu § 117 sî 118.

§. 136. Perfectulu indicativu in SI.

Abaterea mai insemnata dela cojugarea generica in cojugatiunea III, e formarea sîpecifica a perfectulu I dein indicativu, sî a' celoru derivate deintru insu, precumu sî a' participiului preteritu; in câtu mai multe verbe de acesta cojugatiune, nu formeza perfectulu in u i, sî participiulu in u t u, ci lapedandu pre E caracteristicu alu infinitivului, sî de multe ori inca sî cosunautea de in a-antei, in perfectu punu sî in locu de u i, er' in partic. preteritu s u, seau t u forà u dein a-ante; si se cojuga dupa schem'a urmatoria luata dcîu verbulu dîcu, infinit. dîc e - r e, precumu.

Perfectulu I.

Sing. 1. Dî-si. 2. Dî-sési. 3. Dî-se.

Plur. dî-semu, dî-setu, dî-seru(c).

De aci sî:

Perfectulu II: Dîse-ram, etc.

Prea-perf. I: Dîsé-sem, etc.

Conditionatu: Dîse-rem, etc.

Participiu pret. Dîsu, dîsa, etc.

Note.

1. Form'a perfectului I, la celi vechi e forte usitata, pentru că siorbinduse forte raru de temporele auxiliaria, erau constrînsi a usită form'a simpla a' acestoru vorbe in tote persoanele, de unde sî esemplele la eli suntu nenumerate, cari vedi-le enumerate in Principia de limba pag. 162, sî mai alesu dela pag. 167, panà la pag. 175. Er' acumu e usitata mai numai in pora. 2 sî 3 sing.

2. In loculu acestei forme acumu se usita multu alta forma derivata deiu a' 3 pers. sing. a' acestui tempu, adaugundu terminationile personal, pr. dela dîs e: io dîs eci, tu dîsési, elu dîs e seau dîs è, pl. noi dîs èra mu, voi dîs èra ti, eli dîs èra; cari suntu adeverate coruptiuni barbare.

3. Verbele, cari formeza perfectulu in si, in câtu pentru particip. preteritu, se impartu in cele ce-lu formeza in su, pr. dîcu: dîsi, dîsu, — altole, ce-lu formeza in tu, pr. spargu: sparsi, spar-tu; — sî in urma, cari-lu formeza sî in su, sî in tu, pr. frangu: fransi, fran-su sî fran-tu, etc.

4. Verbele, cari formeza perfectulu sî particip. preteritu, numai in si, sî su, suntu cele terminate:

a) in eu: dîcu, ducu, perf. dîsi, dusi, lat. dixi, duxi; particip. dîsu, dusu.

b) in du seau diu: ardiu, ridiu, tundi, respondi;

descendu lat. descendo forte usitatu la celi vechi; incendu lat. incendo, asemenca; aprendu, cuprendu, deprendu; tendu, intendu; ascundu; deschîdu, inchîdu; purcedu lat. procedo; petrundu lat. pertundo; ucidu, radu, rodu; perf. arsi, risi, tunsu, respunsi; descensi, incensi, a-cu-de-prensi, in-tensi; ascunsi, des-in-chîsi, purcesi, petrunsi, uciasi, rasi, rosi; — partic. arsu, risu, tunsu; respunsu, desconsu, incensu, a-cu-de-prensu, in-tensu, ascunsu, des-in-chîsu, purcesu, petrunsi, uciasu, rasu, rosu.

c) in gu: adaugu, atingu, ajungu, descingu, incingu; destingu, la celi vechi, latin. distinguo; impingu; invingu, seau invincu sî vîncu la celi vechi; lingu, mergu, plangu, stergu, stingu, tragu; — perf. adausi, atinsi, ajunsi, des-in-cinsi, destinsi, impinsi sî impensi la celi vechi; invinsi, sî invencui sî vencui; linsi, merasi, plansi, stersi, stinsi, trasi; — partic. adausu, atinsu, ajunsi, des-in-cinsu, destinsu, impinsu; invinsu sî invencutu sî vencutu; linsu, mersu, plansu, stersu, atinsu, trasu; — sî ninge: ninse, ninsu.

d) in tu seau tiu: scotu seau scotiu, sumetu, trametu, seau tramitu; — perf. scosi, sumesi, tramesi; — partic. scosu, sumesu, tramcsu seau tramisu; inca sî trimetu, trimetiu, trimitu, trimitiu: trimisi; trimesu, sî trimisu

e) sî altele, pr. curru, scurru; viu, inviu; punu, apunu, prepunu, repunu, supunu; — perf. a-cursi, in-visi, a-pre-re-su-pusi; — partic. a-cursu, in-visu, a-pre-re-su-pusu.

5. Verbele, cari formeza perfectulu in si, sî partic. preter. in tu, suntu mai pucine, pr. cocu, copsi, coptu; fierbu, fiersi sî fierbui, fiertu; frigu, fripsi, friptu; infigu, infipsi, infiptu; rumpu, rumpsi seau rupsi, rumpu seau ruptu.

6. Verbele, cari au partic. preteritu in su sî tu, suntu: a-cu-legu, a-cu-lesi, a-cu-lesu, sî a-cu-leptu la macedo-ro-

mani; deregu, deresi, deresu, și dereptu că adiectiv; in-res-frangu, fransi, fransu și frantu, seau framsi și frantu; in-vingu, invinsi, invinsu și inviptu; mulgu, mulsi, mulsu, ci smulgu, smulsi, snultu; in-stra-pungu, punsi, punsu, ci și puntu că sustantiv, și puntura; stringu, strinsi, strinsu, ci strimtu că adiectiv; in-s-torcu, torsa, torsu, și tortu; ungu, unsi, unsu, ci și untu că sustantiv, și untura; scriu, scrisi, scriu, inae scripta, scriptoria la celi vechi, și scriptura dela scriptu. Intielegu, intielegui, și intielesi, intielegutu și intielesu, intieleptu că adiectiv. Vedi pentru participia, Principia pag. 200 seqq.

7. Unele dein verbele acestea, terminate in du, se pronuncia și cu gu in pres. indic., și mai alesu în a' 3 pers. cojunt., pr. ucidu, și ucigu, uciga, și de aci in partic. pres. ucigatoriu; — asia și descengu și descenga in locu de descendu, descenda; — incengu, și incenga, in locu de incendu, incenda; ceste doua verbe dein urma usitate in ambe formele la celi vechi.

§. 137. Facu.

Verbulu facu-ere, lat. facio, se cojuga regulatu, că verbele de a' III cojugatiune terminate in cu, mai in tote modure-le și tempure-le, de câtu că in unele tempure are și forme proprie, după care se cojuga, precumu:

Perfectulu I.

Sing. 1. Feci.	2. Fecési.	3. Féce.
Plur. fécemu,	fécetú,	féceru-e.

De aci tempurele derivate:

Perfectu II. Féce-ram, etc.

Prea-perf. I. Fecé-sem, etc.

Conditionatu:	Féce-rem, etc.
Imperat. afirm.	Fà, pl. fácti.
Partic. pret.	Faptu-a.
Partic. pres.	Faptoriu-a.

Note.

1. Form'a specifica feci etc. e după cea latina, astadi rara in usu, inse la celi vechi forte usitata; vedi exemplele, in Principia pag. 154 seq.

2. In locu de form'a feci, astadi se usiteza mai numai form'a generica in ui: facúi, facúsi, facú etc., cu cele derivate: facuram, facusem, etc.

3. In locu de faptu si factoriu, cari suntu forte usitate la celi vechi, impreuna cu temporele auxiliaria, pr. an faptu etc.; — astadi asemenea se usita form'a generica: facutu, si factoriu.

4. In cele alalte se cojuga regulatu, pr. in presente indic. si cojunctivu; facu, faci, face, si faca etc., imperfect. faceam, etc.; gerundiu: facundu, etc.

5. Pre alocurea in plur. 1 si a' 2 pers. dein pres. indicativu, cojunctivu, si imperativulu afirmativu, se cojuga după a' II cojugatiune, pr. facému, facéti, care e solecismu.

§. 138. Beu.

Verbulu beu, infin. bére, lat. bibo-ere, ital. bévere, după form'a infinitivului s'ar' paré de a' II cojugatiune, inse după etimologia alaturea cu form'a italiana, de care a' nostra stà forte aproape, se cunosce, cà infinitivulu bere e contrasa dein béere, si asia e de a' III cojugatiune; de unde verbulu beu in u-

nele tempore, in urm'a formelor contrase, are conjugatiune specifica, precumu.

Presente indicativu.

Sing.	1. Bèu.	2. Bèi.	3. Bè.
Plur.	bému,	bèti,	bèu.

Imperfectu indicativu.

Sing.	1. Beám.	2. Beái.	3. Beá.
Plur.	beamu,	beati,	bea(u).

Deci sî in pres. conjunctivu, 3 pers. se bea.
In gerundiu: bendn, cá bându seu bindu.

In cele alalte regulatu, precumu:

In perfect. I. beúi, etc., cu temporele derivate:
beúram, beusem, etc.

In participiu pret. beutu-a (cu E seu à).

In part. presente: beutori-u-a (cu EU seu àu).

Asia sî in imperativu: Bè, pl. bèti.

Note.

1. Formele anormale contrase, in tote temporele sî personale suntu scurtate, lapedandu vre una litera, seu impreunandu doué intru un'a, si se potu reduce la urmatoriele forme regulare primitive inse neusitate, precumu:

In pres. indic. Bevu, bevi, beve seu bee; pl. bévemu seu béemu, béveti seu béeti, bevú;

in conjunctivu, in a' 3 persona: béva, seu béa;

in imperativu: béve seu béé; — sî asia in cele alalte.

2. Dein acea contragere provene, cá in unele persone dein temporele aratate, nu se pronuncia cu E chiaru, ci cu t ; de acea le amu sî semnatu cu accente deastinte, cele cu E chiaru insemnandule cu acutu, er' pre cele cu t dein contra cu t greu.

3. In tempore-le și persoanele, ce le amu semnatu cu è, pre alocurea è se pronuncia cá e a diftongu, pr. beau, beai, etc., care e barbarismu.

4. Pronunciarea cu E chiaru, in locu de à, la locure-le semnate, e mai etimologica, er' cea cu à mai fonetica.

§. 139. Vreu.

Dela infinitivulu vre-re, lat. velle in locu de vele-re, se formà verbulu Vreu, care se cojuga și se pronuncia intru tote cá Beu, afora de participia și gerundiu, și adeca:

Presente indicativu.

Sing.	1. Vrèu.	2. Vrèi.	3. Vrè.
Plur.	vrèmu,	vrèti,	vrèu.

Imperf. indicativu.

Sing.	1. Vreám.	2. Vreái.	3. Vreá.
Plur.	vreámu,	vreáti,	vreá(u).

Deci in a' 3 pers. cojunctivu: se vrea.

In cele alalte regulatu, pr. vrui, vruram, vrusem, etc.

Inse in imperativulu afirm. vrè, cá bè.

In partic. pret. vrutu-a.

In gerundiu: vrendu seau vrundu (cu a seau u).

Er' participiu in oriu nu are.

Note.

1. In form'a de aci, vreu la macedo-romani se usiteza mai multu intru insemnarea, ce la noi se esprime cu verbulu barbaru: liubescu, pr. vrute tata! adeca: liubite tata.

2. Inca și voiți să se utilizeze întru însemnarea lui *vraun*, de și nu în toate persoanele; vedeți mai sus §. 114.

§. 140. COJUGATIUNEA IV în: I.

De Cojugatiunea IV, se țin verbele, ce au infinitivul în *ire*, cu I accentuat, sau scurtat în I totu accentuat, și se cojugă după cum urmează:

a) Modulul indicativu.

Presente.

Sing. 1. Dorm-u. 2. Dorm-i. 3. Dorm-e.
Plur. dormi-mu, dorm-iti, dorm-u.

Imperfectu.

Sing. 1. Dormi-ám. 2. Dormi-ái. 3. Dormi-á.
Plur. dormi-amu, dormi-ati, dormi-a(u).

Perfectu I.

Sing. 1. Dormí-i. 2. Dormí-si. 3. Dormí.
Plur. dormí-mu, dormí-tu, dormí-ru-re.

Perfectu II.

Sing. 1. Dormí-ram. 2. Dormí-rasi. 3. Dormí-ra.
Plur. dormi-ramu, dormi-rati, dormi-ra.

Perfectu III.

Sing. 1. Am dormitu. 2. Ai dormitu. 3. A dormitu.
Plur. amu dormitu, ati dormitu, au dormitu.

Prea-perfectu I.

Sing. 1. Dormí-sem. 2. Dormí-sesi. 3. Dormí-se.
Plur. dormí-semu, dormí-seti, dormí-se.

Prea-perfectu II.

Sing. 1. Aveam dormitu. 2. Aveai dorm. 3. Aveau d.
Plur. aveamu dormitu, aveati dorm. avea(u) d.

Prea-perfectu III.

Sing. 1. Am fostu dormitu. 2. Ai f. dorm. 3. A f. dorm.
Plur. amu f. dormitu, ati f. dorm. au f. dorm.

Prea-perfectu IV.

Sing. 1. Eram dormitu. 2. Erai dorm. 3. Erá dorm.
Plur. eramu dormitu, erati dorm. era(u) dorm.

Futuru I.

Sing. 1. Dormí-voliu. 2. Dormí-veri. 3. Dormí-va.
Plur. dormí-vomu, dormí-vreti, dormí-voru.

Futuru II.

Sing. 1. Voliu fí dormindu. 2. Veri fí dorm. 3. Va fí d.
Plur. vomu fí dormindu, vreti fí dorm., voru fí d.

Futuru III.

Sing. 1. Voliu fí dormitu. 2. Veri fí dorm. 3. Va fí d.
Plur. vomu fí dormitu, vreti fí dorm., voru fí d.

Note.

1. Formarea tempore-loru de panà aci, si a' celoru alalte, e totu cá in cojugatiunile precedente, de cátu cá aici terminatiunea caracteristica dein infinitivu, remane totu de un'a candu remane in cojugatiunea I, afora de pucine esceptiuni, ce se voru specificá mai in diosu.

2. Verbele veniu, sciu, si fin, in unele tempore au cojugatiune specifica, si se voru tractá mai in urma.

3. La modulu indicativu. — Prea pucine verbe de cojug. IV se cojugá in presente pers. 1—3 sing., si a' 3 plurale dupá formele dein schema, ci cele mai multe liau terminatiunile: escu, esci, esce, pr. dela rapi-ro: rap-escu, rap-esci, rap-esce; pl. 3 pers. rap-escu; si asia in imperat. afirm. 2 pers. sing. rap-esce; in pres. cojuntivu: rap-escu, rap-esci, rap-esca. Esemples:

a) forà escu: Audiu, ascutiu, acóperiu, descóperiu, cufuriu; dormiu; esu; fugu, inglîtiu; mentiu sî mentiescu, moriu; patiu sî patiescu, pieriu; apatiu sî imputiu; impartiu, despartiu; saliu, sciu, semtiu, suferiu, suiu, veniu, investiu; etc.

b) cu escu: Amutiescu, bat'jocurescu, domnescu, dorescu, latiescu, imbetranoscu, impotorescu, intieptiescu, marescu, rapescu, santiescu, etc.; inse la celi vechi sî rapiu in locu de rapescu; sî prandiu in locu de prandiescu; vedi Principia pag. 149 not. 7.

4. In pres. indicat. sî cojunctivu pers. 1 sing., precumu sî in a' 3 cojunt., cele mai multe verbe se termina in iu, cu i seau intregu, pr. sciu, fiu; scia, fia; — seau diumetatîtu, pr. a des-coperiu, cufuriu, moriu, pieriu, saliu, suferiu, suiu, veniu, investiu; — seau sorbitu in pronuncia, pr. audiu, ascutiu, inglîtiu, mentiu, patiu, a-im-putiu, in-des-partiu, semtiu etc.

5. In acelesi tempore sî persone, se dicu forà I: dormu, esu, fugu.

6. In ambe formele se dicu: a-des-coperiu si-coperu, suferiu sî suferu; intre cari numai etimologi'a pote se decida, care forma e mai corecta, sî acest'a e pentru i, in a-coperiu lat. cooperio; sî contr'a lui i, in suferiu, in locu de suferu, lat. suffero.

7. Verbele cu i in infinitivu, — in presente ind. sî in cele alalte tempore, a fora de sub accentu, tionu numai unu i, pr. a ú diu, a ú di, audiam etc.; pasie scu, pasieám etc.; dela a u d i - r e, pasire; er' sub accentu, i remane intregu, pr. aud i i, audisi, a u d i, etc.; pasli, pasisi; aud i tu, pas i tu, etc.

8. Verbele cu L, N, sî R moliata, dupà usulu de astadi la noi se pronuncia forà L sî R, in terminatiunile cu iu, ia seau i, pr. saliu, salia, sali, — veniu, pieriu, etc. ca saiu, saie, sai, viiu, pieiu etc., — ci moriu retiene pre R nemoliatu, sî in a' 3 pers. cojunt. forà I: numai mora.

9. In imperfectu, — tote verbele au unu i in a-ute

de terminatiunea a nu etc., cu care face diftongu, inse numai unu lu, pr. dormi-am, audi-am etc.; er' dupa etimologi'a celoru cu i in infinitivu, si dupa analogi'a cojugatiunei II si III, se pote scrie si cu eam seau ieam, pr. audieam etc.

10. Verbele coperiu, cufuriu, si suferiu, facu acumu a' 3 pers. sing. si pl. in pres. indicativu si cojuntivu, totu cu E, si unde dupa schema se cade U, seau A, pr. coperere, suferere, in locu de suferu, coperu, dein pres. indic. si in locu de coperia, si suferia in cojuntivu, inse celi vechi scriu dupa regula; vedi Principia pag. 147 seq.

§. 141. Cele alalte modure, de Cojug. IV.

Modurele cele alalte de Cojugatiunea a' IV, suntu urmatoria-le.

b) Modulu cojuntivu.

Presente.

Sing. 1. Se dormu. 2. Se dormi. 3. Se dorma.
Plur. dormimu, dormiti, dorma.

Imperfectu, seau Optativu.

Sing. 1. Dormire-asi. 2. Dormire-ai. 3. Dormire-ar'.
Plur. dormire-amu, dormire-ati, dormire-aru.

Imperfectu intorsu.

Sing. 1. Asi dormi-re. 2. Ai dormi-re. 3. Ar' dorm.
Plur. amu dormi-re, ati dormi-re, aru dorm.

Perfectu, seau Conditivnatu.

Sing. 1. Se dormi-rem. 2. Se dormi-resi. 3. Se dormi-re.
Plur. dormiremu, dormiretu, dormire.

Prea-perfectu I.

Sing. 1. Asi fi dormitu. 2. Ai fi dorm. 3. Ar' fi dorm.
Plur. amu fi dormitu, ati fi dorm., aru fi dorm.

Prea-perfectu II.

Sing. 1. Vream dormi-re. 2. Vreai dorm. 3. Vrea dorm.
Plur. vreamu dormi-re, vreati dorm. vreaudorm.

Prea-perfectu III.

Sing. 1. Am vrutu dormi- 2. Ai vr. dorm. 3. A vr. d.
Plur. amu vrutu dormi- ati vr. dorm. au vr. d.

c) Modulu imperativu.

Afirmativu.

Sing. 2. Dórmí. Plur. 2. Dormíti.

Negativu.

Sing. 2. Nu dormi-re. Pl. 2. Nu dormireti.

d) Infinitivu.

Presente. Dormi-re.

Preteritu. A fi dormitu.

e) Participia.

Presente. Dormitu-a.

Preteritu. dormitoriu-a.

Gerundiu. dormindu.

Note.

1. Verbele cu terminatiunea iu in pers. 1 sing. a' pres. indic. si conjunctiv, dupa usulu vulgariu facu a' 3 persona si fora i, pr. audia si auda; inse fora i, este numai una imitatiune a' verbeloru, ce nu au lu in persone-le amentite.

2. Verbele, cari in person'a amentita facu ia, cu i pro-

nunciatu întregu, se pronunția că și aliurea cu E eufonicu în locu de à, pr. se scia, că: se scie, etc.

3. Imperativulu afirmativu, e totu de un'a că a' 2 persona sing. dein pres. indic. seau cojunctivu, pr. dormi, audi, scii, fii; inse cesteia doua dein urma și sci, fi, cu câte unu i întregu; er' veniu are ven'o, seau vena! de cari mai in diosu.

4. Participiulu preteritu e totu de un'a in itu, pr. dormitu, afora de sciu: sciutu.

5. Participiulu pres., inca se termina totu de un'a in itoriu, afora de sciu: sciutoriu; și fugu: fugitoriu și fugatoriu.

6. Gerundiulu, se termina după pronunția in indu, că in paradigma,, inse form'a primitiva se pare a fi fostu, că la latini, in iendu; vedi mai susu § 118 not. 8, mai pre largu.

§. 142. Veniu.

Verbulu veniu, pronunțiatu că viiu, in infinitivu veni-re, lat. venio-ire, după usulu de acumu se cojuga regulatu in tote tempore-le, afora de imperativulu afirmativu, de câtu cu unele scaimbari fonetice; inse la celi vechi ai nostri in perfectulu I se afla cojugatu in forma specifica, după norm'a formei latine: veni, precumu urmeza.

Perfectulu I.

Sing. 1. Véni. 2. Venisi. 3. Véne.

Plur. vénemu, vénetu, véneru-e.

Dein perfect. II, numai a' 3 persona: venera.

Note.

1. Verbulu veniu, in usulu vulgariu in tote formele se

pronuncia cu *in* în locu de *en*, *er'* în usulu baserocescu me-
stocatu, pr. în pres. indic. și alte tempuro, afora de accentu
cu *in*, în cele alalte cu *i*, pr. *VENIMȘ*, *VENIȚI*, *VINEAM*, *VE-*
NITȘ, *VENINDȘ*, *VENITORIȘ*, etc.

2. Cu *N* moliatu se pronuncia și se scrie în pres. ind. *ve-*
*ni*u, *veni*; cojunt. *venia*, *că vi*șe; și în *câtu-va* partic.
prea. *venitoriu*, *că viitoriu*, și gerundiulu: *venindu*, *că*
viindu; înse în aceste doua dein urma usulu baserocescu va-
rieza, scriendu acumu cu forme întregu, acumu cu moliate.

3. În pres. cojuntivu, a' 3 pers., regulatu se face *venia*,
pronunțiatu *vi*șe, înse și foră *i*, *că vina*, mai reu.

4. Imperativulu afirm. se dice mai multu: *ven'o*, în
usulu vulgariu *vina*, *că în* cojuntivu.

5. În locu de *venitu*, pre alocuria se aude dicunduse con-
trasu: *vin*tu, cu *i* nescaimbatu, *că și că*stu, *vostu*, *piertu*,
în locu de *ca*diutu, *vediutu*, *pierdutu*.

6. Cele alalte tempore regulate, suntu: *vene*am; perf. *I:*
*veni*i, *veni*si, etc.; *veni*ram, *veni*sem; partic. *veni*tu,
*veni*toriu, *veni*ndu.

§. 143. Sciu.

Verbulu *sciu*, în infinit. *sci-re*, lat. *scio-ire*,
se cojuga mai în tote temporele după formele gene-
rice; afora de perfectulu indicativu și derivatele lui,
de participia, și de gerendiu; de *câtu* *că* în tote tem-
purele și personele, *I* alu radecinei dein *sci*, nce una
data nu se lapeda seau se scaimba, ci remane întregu
totu de un'a, pre cumu:

Presente indicativu.

Sing. 1. *Sciu*. 2. *Scii*. 3. *Scie* (și' *sci*).

Plur. *scimu*, *sciti*, *sciu*.

Imperf. indicativu.

Sing. 1. Sci-eam. 2. Sci-eai. 3. Sci-ea.
Plur. sci-eamu, sci-eati, sci-ea(u).

Perfectulu I.

Sing. 1. Sci-úi. 2. Sci-úsi. 3. Sciù.
Plur. sciumu, sciutu, sciuru-e.

Perfectulu II.

Sing. 1. Sciuram. 2. Sciurasi. 3. Sciura.
Plur. sciuramu, sciurati, sciura.

Prea-perf. I.

Sing. 1. Sciusem. 2. Sciusesi. 3. Sciuse.
Plur. sciusemu, sciuseti, sciuse.

Presente cojunctivu.

Sing. 1. Se sciu. 2. Se scii. 3. Se sci-a.
Plur. scimu, sciti, sci-a.

Perf. conditiunatu.

Sing. 1. Se sciurem, etc.

• Imperativu afirm. Sci, pl. sciti.

Partic. pret. Sciutu-a.

Partic. presente: Sciutori-u-a.

Gerundiu: Sciendu, si sciundu.

Note.

1. Dupa aceeași forma se cojuga și compusul nu-sciu, cu accentulu pre nu; de cătu că in participia și in gerundiu, nu se muta in ne, că la latini nescio, și adeca: participiu preteritu: nesciutu-a; — presente: nesciutori-u-a; — gerundiu: nesciendu, lat. nesciendo, la coli vechi nesciundu.

2. In locu de sciutoriū-a, dela sciutu-a, se aude și sciotoriū-a scau sciitoriū-a, care e forma necorecta.

3. Gerundiulu: sciundu, e forte usitatu la celi vechi; vedi esemplele in Principia pag. 385 s. v.

§. 144. Fiu.

Verbulu fiu, in infinit. fí-re, lat. fio, cu iintregu, cá sciu, nu numai e anomalu in cojugare, ci și defectivu, neavendu tote tempore-le ordinaria ale verbeloru, pre cumu, la noi presentele și imperfectulu indicativu; in cele alalte se cojuga, pre cumu urmeza.

Perfectulu I, indicativu.

Sing. 1. Fúí. 2. Fúsi. 3. Fù.
Plur. fúmu, fútu, fúru-e.

Perf. II, indicativu.

Sing. 1. Fú-ram. 2. Fú-rasi. 3. Fú-ra.
Plur. fúramu, fú-rati, fúra.

Prea-perfectu I.

Sing. 1. Fú-sem. 2. Fú-sesi. 3. Fú-se.
Plur. fúsemu, fúseti, fúse.

Perf. conditiunatu.

Sing. 1. Se fúrem. 2. Se fúri. 3. Se fú-re.
Plur. fúremu, fúretu, fúre.

Presente cojunctivu.

Sing. 1. Se fiu. 2. Se fi. 3. Se fía.
Plur. fimu, fiti, fía.

Imperativu afirmativu.

Sing. 2. Fi. Plur. 2. Fiti.

Imper. negativu.

Sing. 2. Nu fi-re. Plur. 2. Nu fi-reti.

Infinitiv: Fi-re.

Participiulu preteritu: Fostu-a.

Participiulu presente. Fictoriu-a.

Gerundiu: Fiendu.

Note.

1. La macedo-romani se dîce sî in pres. indicativu, inse cu h in locu de f: hîu, hîi, — plur. hîmu, hîti, hîu; — in pres. conjunctiv a' 3 pers. se hîba, in locu de alu nostru: se fia, dupa norm'a aiba; — in a' 3 pers. sing. a' presentelui indic. sî eli dîcu: o sî este, cá noi.

2. In locu de pres. sî imperfectulu indicativu, la noi se usiteza verbulu auxiliariu Sum sî Eram; vedi mai susu § 112.

3. Formele fui, sî furem, dein perf. indicativu sî conjunctiv, astadi suntu mai de totu neusitate la noi cesti dein coce; inse la macedo-romani suntu sî panà astadi in usulu deplenu, pre cumu sî la celi vechi ai nostri erau forte usitate; vedi dein nenumerate esemple, cole citate in Principia pag. 158. 163 — 178 seqq. 184. 188 seq.

4. In locu de fui, astadi se aude prea multu dicunduse una forma mai noua, derivata dela a' 3 pers. a' prea-perfectului fuse, adaugundu terminatiunea perfectului i, pr. fuséi, fusési, fusé, pl. fuséramu, fusératî, fuséra; care e unu barbarismu forà esemplu.

5. In locu de prea-perf. I, in usulu vulgariu, totu dupà a-cea norma dela fúse, se fîrmà alta forma forte usitata: fusésesem, fusésesi, fusése; pl. fusésesemu, seau fusése-ramu, fusésesi seau fuséserati, fusése seau fusésera; forma nu mai pucinu barbara, de câtu cea mai dein suau.

6. De form'a participiului fostu, vedi mai susu §. 15 not. 5.

§. 145. Pieriu.

Verbulu pieriu, in infinit. *peri-re*, lat. *perire*, are cojugatiune regulata intru tote dupà cojugatiunea generica; er' variatiunea formeloru lui provene dela natur'a ambeloru cosunanti radicali P și R, cari acumu se molia și dupa pronunçia nostra se scaimba și se lapeda, acumu se pronunçia întregè forà scaimbare seau moliatura.

In câtu pentru P, elu se pronunçia cu i adausu: *pî*, totu de un'a sub accentu, pr. in pres. iudic. și cojuntivu: *piériu*, *pieri*, *piera* seau *piera*; — in imperativu afirm. *pieri*; — er' in cele alalte tempore și persone, in cari silab'a pe nu e accentuata, i nu se adange, pr. in pres. ind. și cojuntivu in pl. 1 și 2 pers. *perîmu*, *periti*; — imperativulu afirm. *periti*, și in cele alalte tempore: *peream*, *perîi*, *perisem*, *perire*, *peritu*, *peritoriu*, *perindu*.

Er' in câtu pentru R, variatiunile eufonice suntu cele ordinare, ocurenti și in alte verbe și nume.

Note.

1. Afora de accentu, P cu i se aude numai forte raru, de câtu in participiulu presente: *peritoriu*, care se dice și *pieitoriu*, uca și *pieitoriu*, că și *pieindu* in locu de *perindu* etc.; vedi § 36 mai susu.

2. Form'a presentelui cojuntivu: *piera*, nu numai că nu se dice, de si e forte corecta, dar' e și a nevolia de pronunçiatu; de acea seau se pronunçia forà i: *piéra*; seau forà R: *pieia*, care in pronunçia suna că *pieie*.

§. 146. Defective.

Suutu unele cuvinte in limb'a rom., cari de si nu se cojuga de locu, seau forte pucinu, totu se tienu de verbe, seau dupà forma, seau dupà insemnare, seau dupà origine; de cari suntu:

a) Blemu, blèti seau bleati, si se blemu, fragmente dein verbulu amblu in form'a anticata a' presentelui cojunctivu, cá la latini, cu E in locu de à; acumu intreieciune, cu insemnare: se mergemu! etc.

b) Detoriu-a, seau deetoriu, cu compusulu a-detoriu, participiu presente seau futuru dela verbulu anticatu dé-re seau deé-re lat. debeo-ere, ital. dovere, ale caruia forme erau, cá ale lui beu. lat. bibo:

In pres. indicativu si cojunctivu: Dèu, dèi, dè, in locu de deue seau dée; pl. deému, deéti, dèu; — in cojunctivu: se déua, seau déa; —

Si asia mai incolo: deám, deúi, deútu, de-
endu seau dendu cu i, detoriu seau deetoriu;
vedi si mai susu § 130 not. 1 sub g).

c) Optu, contrasu dein opu'st lat. in locu de opus est, intru insemnarea de: nevolia este, in locu de a' 3 pers. neutrale, forà alta flesiune, inse cu regime de cojunctivu; astadi neusitatu, inca si la celi vechi forte raru. Vedi esemplele culesa in Principia pag. 197 sub 3, dein cari estragemu: optu, se cunoscemu perirea nostra; — noi optu se morimu si se lasàmu totu, — optu se fia unu D.dieu cu tata-lu; — optu se scimu, etc.

d) Vă, in imperativulu afirmativu, cá fă, la celi mai vechi, și astadi prein muntii deintre Trani'a și Ungari'a, in locu de d-ú-te; vedi mai susu § 135 not. 6.

Note.

1. Detoriu, la celi vechi cu *ḏ*, adeca dectoriu, astadi e numai adiectiv; și in usu se pronuncia: datoriu, cu A chiaru seau oscuru; er' la celi vechi e și sustantiv cu pl. detória; vedi Principia pag. 227 s. v.

2. Dela verbulu latinu debeo, combinatu cu verbulu slovenescu trebuie, de curundu s'a inceputu a-se formá unu verbu monstruosu: debuescu-ire, care nu se pote aprobá.

§. 147. Cojugatiune mestecata.

In urma este a-se amentí, cá pre alocuria unele verbe se cojuga, au intru tote după alta cojugatiune, de cumu se cuvene, pr. adaugu, scriu, după cojugatiunea I, in locu de a' III: a adaugá in locu de a adauge, a scriá in locu de a scrie etc.; — au numai in parte, pre cumu verbele de a' III cojugatiune in pers. 1 și 2 plur. dein pres. indicativu și conjunctiv după a' II. cojugatiune, scainbandu loculu accentului, pr. facému, facéti, cá tienému tienéti, in locu de fácemu, fáceti; — cari variatiuni tote suntu vitiose.

Note.

1. Verbulu adaugu, pre alocuria, inca si in cartile base-recesci, se dice și se serie cu ao, in locu de au, pr. adăogu, adăogi, adăoge, și adăoga; adaogam etc., adăosu etc. Inse celi vechi urmeza regulatu, si in cojugatiune, și in ortografia, cu pucine esceptiuni.

2. In locu de a scrie și scriă, se aude și numai a scri, totu așa de vitiosu; de aci: am scriatu etc. pote dupa norm'a imperfectului: scrieam etc.

II. Derivatiunea.

§. 148. Derivatiunea preste totu.

Derivatiunea iuca se face prein scambarea terminatiunei principale intru alt'a, inse nu după genu, numeru, și casu etc, ci dein terminatiunea principale intru alt'a erasi cá cea principale, așa cătu deintru unu cuventu se face altulu. De unde și derivatiunea, după caletatea derivatelor: nume, verbe, și adverbe, se pote impartî in numinale, verbale, și adverbiale.

Note.

1. Derivatiunca numinale, se face au dein nume in nume, pr. dela omu: omenesca-a, etc. au dein verbe in nume, pr. dein scriu: scriptura, etc.

2. Intru asemenea și cea verbale, in cătu verbulu, au se deriva dein altu verbu, pr. dela siediu ere, prein compusctiuno: asiediu-are, — au dein nume, pr. dela inaltu: inaltiu-are; au și dein alta parte a' cuventarei, pr. dela in-a poi: inapoiaro, dela vai: vaietare, vaicrare, etc.

3. Er' cea adverbiale, se face au dein adiective, pr. dela domnescu-a: domnesc; — au dein alta parte a' cuventarei, prein compusctiune, pr. in-a poi, dein prepusctiunile: in, a, și poi, impreunate intru una vorba.

§. 149. Derivatiunca numinale.

Derivatiunca numinale, e cea mai copiosa

deintre tote, și se împarte în sustantivale, și adiectivale.

Derivatiunea, atâtu sustantivale, câtu și adiectivale, se face, au remanendu însemnarea numelui cu ore-care adaugere seau scadere, au scaimbanduse și însemnarea de una data cu terminatiunea.

De cele de antaniu se tienu, derivatele seau numele augmentative, și deminutive, — er' de cele dein urma derivatele curatu terminative.

Note.

1. Augmentativele și deminutive-le, nu-si muta nece genulu, nece caracterulu de nume: seau sustantivu, seau adiectivu; er' cele alalte, mai totu de un'a scaimba pre amendoua.

2. Cele alalte derivate, după terminatiune, suntu destinsa după caracterinlu de sustantivu seau adiectivu, și după genu.

§. 150. Augmentativa.

Augmentative, se numescu numele, caror'a prein form'a derivativa le-se adauge însemnarea marimei, și suntu de doue terminatiuni:

a) în oniu-a, cu N moliatu la noi, pr. aconiu, barbatoniu, furconia, mulieronia etc.

b) în éu-éa, mai raru, pr. ometéu dela ómetu usitatu la celi vechi, la cari ómetu însemneza poporu, er' aici numai omu.

Note.

1. Augmentativele în limb'a romanesca nu suntu numerosa, seau se formeza numai după placu și dein templeare.

2. Terminatiunea în oniu-a, e usitata și foră însemnarea augmentativă, pr. strigoniu, ital. stregone, lat. striga, etc.; — mai desu înse în form'a feminină, spre a însemna sexulu feminin a' unoru vietuitoria seau popora, pr. dela grecu, leu, ursu etc. fem. grecônia, leônia, ursônia etc.

3. În locu de terminatiunea eu, mai multu se úsita form'a àu, pr. dela calu: calàu, adeca cá unu calu mare; mulieràu, adeca barbatu cu natura mulierésca, etc. ■

§. 151. Deminutiva.

Deminutive, se chiama numele, caror'a prein form'a derivativa le-se adauge însemnarea micimei, și suntu de mai multe terminatiuni:

a) în asiu-a, și andru, pr. fetior-asiu, cop-tor-asiu; catiel-andru etc.

b) în elu și etiu m., pr. în cele vechie: por-celu, catielu, vitielu, lat. porcellus, catulus și catellus, vitulus și vitellus; misielu lat. misellus; înca și anelu lat. annulus și anellus; — în fem. contrasu în ea, pr. porcea, catiea, vitiea, misiea; înca și masea lat. maxilla; — în cele mai noua cu celu și cea, pr. bunicelu, tenerelu, fem. bunicea, tenerea; valicea, olicea, seau vulg. valcea, olcea; — în etiu mai raru, pr. hornetiu, saculetiu etc.

c) în icu-a seau cicu-a, mai raru, pr. buni-cicu-a, bunica; și în nume propria feminine: Dom-nica, Florica, Marica seau Mariuca etc.

d) în oru-a, în cele mai vechia, pr. dela fetu;

fetioru-a; pietioru lat. pediolus dela pes-pedis sî petiolus; urcioru lat. urceolus dela urceus; caprioru-a lat. capreolus-a dela capra; — er' in cele mai noua cu sioru-a, pr. bunisioru-a, inca sî adverbii: benisioru; marisioru, pulsioru; liusioru, dela liu anticatu, lat. levis-e, etc.

e) in usiu-a, sî utiu-a, pr. catielusiu, parusiu dela paru, lemnusiu; catusia, lat. catena, in locu de catenusia, cenusia lat. cinis; manusia; — albutiu-a, calduti, negrutiu, teneruti; manutia, verutia, etc.

Note.

1. Vocalile terminatiunei primarie, arare ori remanu ne-scaimbate in a-antea formeloru derivative, ci mai multu se scaimba in i, pre cumu dein esemplele de mai susu se vede.

2. Deminutivele in ica vulg. siuca, itiu sî utiu, suntu mai multu desmerdatorie pentru persone, pr. Florica, Mariuca; Ionuti, Onuti, Nutiu, Nitiu, etc.

3. Form'a in enciu, e forte rara, pr. taurenciu dela tauru.

4. Multe inse dein formele deminutive, suntu usitate sî numai cá terminatiuni derivative forã scaderea insemnarei, pre cumu suntu in numele vechia, sî alesu in terminatiunea, usiu, pr. albusiu, galbinusiu, caúsiu, culcusi, impatusiu lat. in-palatum, lunecusiu dela lunecu lat. halucinor, stupusiu; barbatusiu, mulierusia, etc.

5. Deminutive dupã origine suntu sî terminatiunile in cliu-a, gliu-a, pr. genucliu, manucliu, vecliu, curecliu; oreclia, pareclia; ângliu, unglia, etc.; vedi

mai suu §. 35 not. & la lat. genucluu, auricla, angulus, unguia; ital. ginocchio, orecchia, parecchio, unghia etc.

§. 152. Terminativa:—Femmina.

Terminatiunile derivative ale sustantiveloru, suntu mai alesu, feminine sî neutre; fiindu că cele masculine se tienu mai multu de adiective.

Feminine suntu:

a) Are, ere, ire, dela infinitivii verbaloru, pr. cantare; meserére, lat. misereri, la celi vechi; dorére, placére, tacére; fácere, cúrre la celi vechi; fire, scire etc., cá sustantive;

b) ate, seau táte, lat. as-atis, dela adiective, pr. adeveratate la celi vechi, bunetate, greutate; meseretate la celi vechi, dela méseru-a totu la acelia, lat. miser-a; sanetate etc.

c) entia, lat. entia, dela participiulu presente activu in ente, acumu pierdutu, la latini in ens-entis, pr. ajutorentia, credentia; cuvenientia lat. convenientia; cunoscentia; cuscientia la celi vechi, lat. conscientia; fientia; potentia, lat. potentia; scientia lat. scientia, buna-volientia lat. bene vel benivolentia, etc.

d) ésa, dela masculine, pr. imperatesa dela imperatu, miresa dela mire; negotiatoresa, vulg. negustoresa, etc; care respunde formei italiene in essa, pr. duchessa, principessa, etc., sî celei francesci in esse, pr. duchesse, princesse, etc.

e) in etia, lat. icia sî ities, dela adiective, pr. albetia, negretia, rosietia, blandetia, lat. blandities; caruntetia, lat. canities; dulcetia, fromosetia; gretia, dela greu, lat. gravities, etc.

f) in ia eu accentuare grecesca, dela nume, pr. avutia, betia; bucuria, faciaria dela faciaru, omenia, etc.

g) ime, — astrasa, dela adiective, pr. greime, marine, multime, largime, lungime, etc.; — colective, dela sustantive, pr. omenime, betranime, junime, etc.

h) ore, lat. or-oris, dela nume sî verbe, pr. calore sî curore la macedo-romani, lat. calor, sî color; dorore la celi vechi, lat. dolor; putore, recore, sudore, etc.

i) ória seau sória sî tória, lat. oria raru, dela participiu, pr. scriatoria, inchisoria, plausoria, prensoria; adapatoria, legatoria, serbatoria, venatoria, etc.; — lat. victoria etc.

k) une, seau diune sî tiune, lat. tio-nis forte usitatu, — dela adiective sî participia, pr. rapediune dela rapede, umediune dela umedu-a; intieptiune, peritiune, uitiune; cumenecatiune, la celi vechi; intrebatiune, etc.

l) ura, seau sura sî tura, lat. ura asemenea, dela ascemia, pr. caldura; arsura, friptura, implutura, puntura, sciutura, scriptura, unsura, etc.

Note.

1. Are, in unele derivate raspunde terminatiunii latine in

ale scau are, pr. frigare, mucare, luminare, spinare, venetare etc., lat. luminaro, spinale, etc.; — și după aceeași formă și dein verbe de a' III conjugatiune, pr. crediare, pierdiare, vendiare etc., la latini venale, etc., dela credu, pierdu, vendu.

2. Form'a ate sean tate, e cu multu mai usitata la celi vechi, pr. desiertate, induratate, intregatate; penetate dela verbulu pená-re, amendoua ulitate de multu, dela lat. poena, la francesi peine, și peiner verbu, etc.; vedi citatele acestor'a și altor'a in Principia pag. 216 seqq.

3. La ime se pote adauge și form'a ame, care nu a ramasu de câtu in arame la celi vechi; vedi Principia pag. 388 s. v., lat. aeramen dela aes-acris și as-assis, la noi acumu: arama; — și in misielame, erasi la celi mai vechi forte usitatu, acumu saracime.

4. Form'a ore respunde formei latine in or-oris, scurtate dein orius etc.; inse la noi in ore s'au formatu numai numele astrasa și reali, și inca tote feminine, pre candu la latini suntu masculine; — er' cele personali au ramasu in form'a etimologica intrega in óriu-ória, pr. venatoriu lat. venator, pastoriu lat. pastor etc.

Celi mai noi scrietori ai nostri, ne luandu a mente acesta destintiune, au inceputu a preface și pre cele personali in ore, forã de ale mutã genulu, scriendu chiaru și Domnitóre-le in masc., in locu de Domnitoriulu; autore-le lat. auctor, etc.; ce e vitiosu.

5. Dein contra, totu acelia identifica form'a ore și oris, și scriu tote cu ore, cu tote că e invederatu, că formole sorria și toria suntu participiali.

6. Form'a participiale in oria fem., pre cumu și cele in oriu masculine și neutre, suntu inca mai usitate la celi vechi, de câtu acumu, pr. ajutória fem, ascursoria, cursoria, in-

tensoria, mulgutoria, pusoria, repositoria, scolatoria, strinsoria, taliatoria, etc.; vedi citatole in Principia pag. 228 seq.

7. Form'a in tiune dela participiulu preteritu, e inca si mai usitata la celi vechi, cu unu numeru forte mare de derivate de acesta forma, dein cari una parte e citata in Principia pag. 219—223, pr. a de veratiune, albitiune, asupritiune, cumenecatiune, cumplitiune, denemicatiune, descumperatiune, fetatiune, impacatiuno, imputatiune, imputitiune, intre gatiune, intunecatiune, lasatiune, luminatiune, miratiune, molitiune, mortatiune, orbitiune, peritiune, plenitiune, putreditiune, acceratiuno, setatiune, unitiune, vendecatiune, etc.

8. Totu asia, si intru una mesura inca mai mare, este usitata la celi vechi form'a in ura, seau sura si tura, dein care vedi enumeratiunea unui mare numeru de derivate de acesta forma, in Principia pag. 223 seq., cari aici pentru multimea loru s'au trecut.

9. Adaugemu, ca si participiulu preteritu adese ori se usita, ca sustantivu, si in genulu femininu, pr. fapta, judocata, disa, spusa, etc.; la celi vechi inca mai desu, pr. ascunsa, inceputa, lasata, nascuta, pascuta, soiuta, etc.; vedi Principia pag. 212 seq. sub bb).

§. 153.—Neutrale.

Terminatiuni derivative neutrale sunt:

a) aciu seau atiu, dela nume, pr. earnaciu, lat. carnaceum; fenatiu, dela fenu; galinaciu, lat. gallinaceum, etc. pl. fenatia, cele alalte si in i;

b) ariu, pr. altariu, armariu seau almariu, medulariu, verdiariu, vestiariu, etc., pl. altaria, medularia, verdiaria, vestiaria; lat. ar, are, si arium; vedi si mai susu §. 34 not. 5.

c) *étu*, cu *E* lungu, pentru colective, dela nume, pr. fagetu, pometu, spinetu, etc.; in usulu vulg. și cu *E* scurtu, pr. *pómetu*, *ci reu*;

d) *etu*, cu *E* scurtu, dela verbe, pr. *âmbletu*, *crescetu*, *sufletu*, etc.

e) *mentu*, asemenea dela verbe, pr. *calcia-mentu* dela *incalciu*, *coperementu*, *imbracamentu*, *juramentu*, *mórmentu*, *rogamentu*, *vestmentu*, etc.

f) *oriu*, dein participiu, pr. *ajutoriu*, lat. *ad-jutorium*; *coptoriu*, *detoriu*, *spolítoriu*, etc.

Note.

1. De terminatiunile neutre, se tienu și cele terminate in *âniu*, pr. *calcâniu*, lat. *calcaneus*, pl. *calcania*; seau in *uniu*, pr. *capetâniu* seau *capetuniu*; *gutuniu*, m. și n. lat. *cottonium* vel *cydonium*, pl. *gutuni*, m. *cá pomu*, și *gutunia*, n. *cá pomu*; — precumu multe și dein cele terminate in *usiu*, nedeminutivu, pr. *albusiu*, *imperatusiu*, *radiusiu*, *scalusiu*, etc.; altele inse masc., pr. *barbatusiu*, *pieptenusi* pl. etc, vedi mai susu § 151 sub c).

2. Dela verbe se deriva inca și unele neutre, nu dupa terminatiunile ordinare, ci numai dupa form'a, care o au in pers. 1 sing. a presentelui indic. pr. *aúdiu*, *cúgetu*, *indemnu*, *invetiu*, *pasiu*, *semtiu* lat. *sensus*, *vendecu* la celi vechi intru insemnare de medicina, etc.

3. Altele mai pucine, se deriva totu asemenea dela a 3 pers. a pres. conjunctivu, pr. *védia*, intru insemnarea de respectu; *coca* etc.; — seau dela a 3 pers. a pres. indic., pr. *certa*, *lauda*, *lupta* lat. *lucta*, etc., pro cumu și in limb'a latina se afla; er' *rúga* e scurtatu dein *ruga-tiune* in locu de *roga-tiune*.

4. Inca și participiul preterit în formă neutră, în multe cazuri se liă în locul de substantiv, pr. *intellectus*, *ad ausu*, etc.; la celi vechi inca mai multe de cătu la noi astăzi, pr. *adunatu*, *ajunatu*, *aparatu*, *apropiatu*; *aputitu*, întru însemnarea de *mirosu*, etc.; cari vedile citate și probate în *Principia* pag. 208—212.

5. Totu la acelia se afla unele preterite, că substantive, înse numai în plurale cu E, de cari nu se pote sci, deca sunt delă neutre în u, seau delă femenino în ă, pr. *apuse*, *de-repte*, *incepute*, *infricate*, *manecate*; *mirate*, în locul de minuni lat. *mirabilia*; *resarite*, *scapatate*, *urdite*, etc.; vedile în *Principia* pag. 213 seq. sub cc).

6. De aceeași origine sunt și neutrele în étu, derivate dein participiul latinu în *itus-a* cu i scurtu, și usitate la eli că substantive masculine, er' la noi straformate în etu cu E scurtu n., pr. *gémetu* lat. *gemitus*, *frémetu* lat. *fremitus*; și după această norma *témetu*, că la latini *metus* delă *metuo*, *bócotu* delă *bocescu-ire*, etc.; asia și *ómetu* delă omu la aceliasi; vedi în *Principia* pag. 214 seq. sub dd).

§. 154. Adiectivale.

Terminatiunile derivate ale adiectivelor, afora de deminutive, sunt:

a) *aciu-a*, pronunțiatu cu *ç*, delă verbe, pr. *bataciu*, *fugaciu*, *pungaciu*, etc.; lat. în *ax-acis*, pr. *fugax-cis*;

b) *anu* și *ânu*, lat. *anus* și *enus-a*, mai alesu spre aretarea originii personelor, seau lucrurilor, pr. *cetățianu*, *sățeanu*, *munteanu*, etc.; și în cele mai vechie cu *ânu*, pr. *betranu* lat. *veteranus*, *paganu*, *romanu-a*, etc.

c) ariu-a, lat. arius-a sî aris-e, pr. calariu, seu calare, lat. caballarius seu caballaris; fugariu, faciariu, primariu, sugariu, etc.

d) astru-a, dela nume, pr. albastru-a, filiastru-a, etc., dela albu, filiu etc.

e) atecu-a, lat. aticus--a, dela nume, pr. lunatecu-a lat. lunaticus, selbatecu-a lat. silvaticus ital. selvatico; indemanatecu, nebunatecu, tomnatecu, veratecu, etc.

f) ecu-a, asemenea, pr. dumestecu-a, lat. domesticus, firetecu-a etc.

g) eciu seu etiu, lat. itius-a-un, pr. albentiu, canetiu, maretiu, paduretiu, portaretiu, sumetiu, etc.; — cá sustantivu: nutretiu n. seu notretiu cu o in usulu vulgare;

h) escu-a, un'a dein cele mai copiose forme in limb'a romana, pr. domnescu-a, omenescu, romanescu etc., la latini in iscus ci mai raru, pr. daciscus, vopiscus, mai tardiu sî franciscus; syrisca la Virgiliu in femeninu; in cele alalte dialecte romane mai noue inca forte desu; la italiani in esco-a, pr. tedesco, etc., franc. chevaleresque etc.

i) estru-a, mai raru, lat. ster sî stris, pr. buestru; maiestru, lat. magister, ital. maestro; pedestru, lat. pedester, etc.

k) iu-a, lat. ivus-a, asemenea, pr. betiu, sî betivu; tardiu, lat. tardivus-a, franc. tardif; tempuriu-a, etc.

l) osu, sî tiosu-a, erasi forma forte copiosa, in

limb'a romana, lat. osus-a, pr. dorerosu, fromosu, lat. formosus; laudarusu, putorosu, credentiosu, cuvenientiosu, si cuviosu in locu de cuveniosu, potentiosu, etc.

Note.

1. Alte forme mai rare ale adiective-loru, mai suntu:

a) in eute, dein participiulu lat. presente, pr. cunoscente, la celi vechi cá cunoscutu, fierbente, parente;

b) in edu-a, lat. idus-a, pr. mucedu, rãncedu, úmedu, véscedu-a; lat. mucidus, rancidus etc.

c) cele dein participia, cu insemnare adiectivale, pr. aleptu la macedo-romani, la noi alesu; dereptu, intieleptu, strimptu, etc.; casatoriu, detoriu, despunetoriu, faptoriu; oratoriu, lat. orator; ospetoriu, cei dicemu acumu ospetariu; serbatoriu, stergutori, etc.; vedi citatele pentru cele vechie in Principia pag. 226, seq.

2. Form'a in atecu se liã si cá sustantivale neutra, pr. iernatecu, lat. hibernaticum, etc.

§. 155. Derivatiunea Verbale.

Form'a derivatiunei verbali, e cu multu mai simpla, de câtu a celei numinali.

Ea se face numai in cojugatiunea I si IV, in a re si ire, scaimbandu terminatiunea finale a cuventului in vocalile caracteristice acestoru doue cojugatiuni: A scau I, pr. dela a deveru: a deverare scau a deverire; er' unde cuventulu e terminatu chiaru in aceea vocale caracteristica, ce este a cojugatiunii, in care se prefaca, terminatiunea remane nescaimbata, pr. dela sapa: sapa re, dela apa: ad-apa re etc.

Note.

1. Derivatiune verbale, in a II, și a III conjugatiune nu se face, ci numai in cea de antaniu și a' IV.

2. Une ori dela acelasi cuventu derivatiunea se face in a' mendoue conjugatiunile amentite, pr. adevărare și adevărare dela adevăr; ajutorare și ajutorire, dela ajutoriu, îndetorare și îndetorire, etc.

3. Une ori la cuventulu, de unde se face derivatiunea, numai se adauge terminatiunea verbale, pr. dela inapoi: inapoiare sau inapoire etc.

4. Verbele derivate de conjugatiunea I, lieu in unele tempore și persone terminatiunea ezu, ezi, eza, er' celea de a' IV: escu, esci, esce; vedi mai susu § 120 not. 8 și 9, etc.

5. Dela adiective, derivatiunea verbale se face mai multu in conjugatiunea a IV, pr. marire, orbire, plenire, dela mare, orbu, plenu etc., mai raru in conjugatiunea I, pr. înaltiare, dela înaltu, etc.

6. Derivatiunea verbale dela adiective, se face mai multu dela numerulu pl. masculinu, pr. înaltiare, dela înaltu-i; latire, dela latu-i; imulti-re, dela multu-i, etc., mai raru dela singulare, pr. putredire la celi vechi dela putredu, forà scaimbaroa lui D in siueratoria, inse apoi și putredire, că umedire, mucedire etc.

7. Forme terminative mai specifice pentru derivatiunea verbale, sunt: cá și gá-re, adause mai adesu la participia preterite, pr. castigare dela castu lat. *quaestus* in locu de *quaesitus*, de unde și sustantivulu *quaestus-ús*; mestecá, misicá, mursecá sau murdicá, sau musicá dela mestu lat. *miatus*, și *mistus*, dein misoero, rom. mescu; — misu, lat. *missus*, — mursu, lat. *morsus*, etc., mai raru de aliurea, pr. a murdicá lat. *mordicare* dela mordeo; fumegá, spumegá, inse și spumá, etc., dela fumu, spuma etc.

§. 156. Derivatiunea Adverbiale.

Derivatiunea adverbiale e mai pucina in limb'a romanescă, sî se face mai multu dela adiective, mai raru dela sustantive, sî verbe.

Forme destinate pentru derivatiunea adverbiale suntu:

a) e seau esce dela adiectivele terminate in u, forte raru, — sî in escu, tote, pr. bene, dela bene alu latiniloru dein bonus-a-um, la noi bunu-a; rapede seau rēpede, limpede, lat. rapidè, limpidè, cari in urma trecura sî in terminatiuni adiectivali, cr' bene in sustantivale, de unde bene-le neutru cu artichu cá nume-le; domnesce, omenesce, etc., dela domnescu, omenescu etc., vedi mai susu § 81 not. 5. sî § 67 not. 6 sub b).

b) isiu dela sustantive sî verbe, prea pucine, pr. bracisiu, costisiu, cruceisiu, facisiu, laturisiu, pedisiu, etc; curmedisiu, furisiu, etc., dela braci, costa, cruce, facia, lature; pediu, anticatu in locu de pede, lat. pes-dis, de unde romanesce pedestru, tote nume; curmedisiu seau curmezisiu, dela curmare, curmu seau curmezu; furisiu dela furu, sustantivu, seau furu verbu; inca sî dela unele adiective, pr. orbisiu dela orbu etc.

Note.

1. Cele alalte adiective, terminate in u, seau E, in adverbial-si retienu terminatiunea neutrale, pr. reu, verde: i-am spusu verde etc.

2. La unele se adaugă și numele, deiu care se deriva, pr. *facia-facisiu*, etc.

3. Adverbia-le isiu se dău și cu unele propușetuni în a-ante, pr. de *facisiu*, în *crucisiu*, pre *furisiu*;

4. Adverbia-le derivate dela adiective, se și compara cu mai, prea, forte, că mai, că înșă-și adiectivele, pr. mai bene, prea liusioru, forte reu, etc.

5. Cele alalte, vedi mai în diosu, la Adverbia, cari urmează; er' despre altele a tractă mai pre largu, ne-se pare de prisosu.

C A P U II.

Despre cuventele ne-formali.

§. 157. Adverbia.

Între cuventele neformali, seau cu forme nemisicate, înșe mai aproape de cele formali, suntu adverbial-le, nu numai după numire și că se punu lenga verbe, ci și pentru că mare parte au și ele una forma anumita, că derivate deîn cele formali, deși form'a loru e nemisicata.

Adverbia se numescu cuventele, cari se adaugu la verbu spre împlinrea înșemnarei în cuventare, și suntu: seau simple, seau compusa, originaria și derivate.

Simple și originaria suntu, cari nece suntu compusa nece derivate deîn altele, și acestea suntu forte pucine, pr. eri, mâne, iu, ici, etc.

Er' compusal-le și derivate-le se întielegu deîn numirea loru, și în limb'a romana suntu forte copiosa; — compusa, deîntru senc, pr. acolo, aici, a-

musi seau acusi, abia, asia, atuncia, etc., — derivate dcin sene seau de aliurca, pr. adi dein a-dî, lat. hodie, in locu de hoc die seau hodie; aprobe, apoi, diosu, susu; cu totulu, pre lege, almentrea, asisiderea, etc.

Note.

1. Numirea adverbia in sene nu e esacta, fiindu că si alte cuvete se punu in cuventare, spre complenirea insemnarei verbului; inse asia a apucatu a se numi unu numeru de cuvete nemisicate in forme, si forâ influentia asupr'a declinatiunei seau cojugarci altoru cuvete, si asia le a romasu numirca si aicia.

2. De adverbia se tiogu derivatele dein adiective, sustantive, si verbe, cu terminatiune propria seau comune, pr. cele terminate in esce si isiu, mai susu § 156 sub a) si b).

3. Asia si formele multiplicatorie, cu data seau date, si cu ora seau ori, pr. una data, de doue ori, adese ori; a oria, une-oria, autani'a ora, a dou'a ora, etc.; antania data seau antani'a-sidata etc.; de antaniu, de prima, etc.

4. Că adverbia se usita forte multe nume sustantive si adiectivo, impreunate cu prepusetiuni, pr. pre lege, de lege, forâ lege; adevuru, cu adevuru, seau cu adevoratu, in adevoru, seau intru adevoru; — cu amenuntulu, de amenuntulu, seau cu de amenuntulu; asemenea, de intru asemenea; — cu dreptulu, de a dreptulu, pre doreptu; incetu, cu incotulu, pre incetu; cu intregulu, pre intregulu etc.

5. Adverbia-le inca se impreuna cu prepusetiuni, chiaru si cele mai propria, că si numole, pr. aici, de aici, pre aici, panâ aici, etc.

6. Celo adiectivali se și compara, cu mai, etc. pr. mai bene, etc., vedi mai susu § 156 not. 4. .

7. Cea mai intensa aplicatiune in compusetiunea adverbialorū are particul'a A, care și in a-ante și in apoi, seau totu de una data, se pote adange, pr. in abia, dein a-bi-a lat. vix; asia dein a-si-a, lat. sic; acum'a, atuncia etc.

§. 158. Impartîrea lorū.

Adverbiale la gramateci se mai impartu și după locu, tempu, cantitate, și calitate, precumu și in afirmative, și negative etc., asia:

a) Locali, la întrebarea unde? ici, aici, aici; aci, acilea, acileasi; colò, colea; acolo, acolea; aproape, departe; in a-ante, in apoi, inderetu și cu de; dein-a-ante, etc.; si: pre dein a-ante, etc.; a fora, de afora, in afora, de dein afora; in la-intru, dein la-intru, pre dein la-intru: in facia, pre facia; in dosu, dein dosu, pre dosu; de a drept'a, de a stang'a; de laturi, in laturi, alăturia, seau alătura cu; de una parte, pretotendenea; ore unde, ori-unde, unde-va; susu, diosu, insusu, in diosu, dein susu, dein diosu, dein susu de-, dein diosu de-, de dein diosu, cu susulu in diosu, pre susu, pre diosu, mai de susu, mai de diosu, mai dein susu, mai dein diosu, etc.

io, iuo, la macedo-romani și celi vecbi ai nostri, in locu de alu nostru unde; aliurea lat. alibi și aliorsum, franc. ailleurs; seau airca, airilca, necaliurea, nec-àirea, nec'àiri, de-pre-intru

aliurea; în câtră-u, de cîndea de, pre alocuria
seau pre alocurea etc.

b) Tempurali, la întrebarea cându? acumu,
acum'a, acmù, acumusi, amù, amusi, de acumu,
de acum'a, de acmù, de amù; atunci, atunci
la celi vechi. atunci seau atunci, de atunci, etc.,
pre atunci; adi, astadi, de adi, etc., până adi, pre
adi, etc.; eri, alalta eri, de eri, etc., până eri, etc.;
mâne, poi-mane, alalta-mane, până mane; adi-nopte,
eri-nopte, mane-nopte, de adi-nopte, etc.; asera,
astara, de sera, pre sera, în de-sera, de cu sera,
câtră sera, până ser'a, până în sera, etc.; porurea
lat. porro, totu de un'a seau totu de a un'a, de
porurea, în porurea; de în a ora, ore cându, cându-
va, ori cându, etc., pre cându, de în cându în cându,
etc.; curendu seau curundu, liute, fug'a, de
locu, de a un'a, în data. una data, în scurtu,
preste pucinu, anu tiertiu, de-una-di, de în a
ori, etc.

c) cantitative, la întrebarea câtu? atâtu, a-
tât'a, totu-atât'a, cu atâtă, câtu-va, în câtu, de-
câtu, câtusi cá câtu, nece-si cá câtu, după câtu,
etc.; — înca, mai, forte, prea; un'a, împreună,
de în preună; cu totul, cu totului totu, cu totu
de a densulu, etc.; numai, nemic'a etc.

d) calitative, la întrebarea cumu? asî la celi vechi,
asia, asisi la celi vechi, asîsiderea; bene, reu;
anevolia, cu greu; liusioru, lesne; asemenea,
chiaru cá, almentrea, mereu, încetu; cate-

linu la celi vechi, acumu căteneliu; ferice de; a-
bia, adeca; eamu, incăi, sî incălete, etc.

Note.

1. Impartîrea in afirmative si negative, ne dă mai totu
pre aceleasi, numai clasificate almentrea, pre cumu:

a) afirmative: asia, è seau ea, este, dieu, de-dio,
dieului Ddieu; adevetu, in adevetu, adevetatu;
de a firea la celi vechi, cu totulu, forà indoçla; buna
mite, bunaora, etc.

b) negative: nu, nece, nece cumu, nece de cum,
nece că cătu; ba, ba nu, ba asia etc.

c) dubitative: abia, dora, pote, pote că, pote
ficcă, se pote, cenesci, incăi, incalete, cămu, căla;
mai, maică, etc.

2. Adverbia propria macedo-romaniloru suntu: au, auce:
aici; amenatului, tardiu; di adunu, impreuna; de in-
aparte, dein dreptulu; indreptu pre dreptu; in gru-
muru lat. in cumulo, gramada; in tarda incetu, m'apari,
casi; m'altu, mai multu; ni forse lat. ni forte, de nu cumu-
va; ora di ora, adose ori; vèglia-te, lià-te a minte, la celi
vechi ai nostri inca vèghia-te lat. cave.

3. De adverbiale in form'a vechia la celi vechi io, sî iuo
unde; nece seau neci lat. nec sî neque; nemica seau
nemic'a, vedi in Principia pag. 397 seqq.

§. 159. PREPUSETIUNI.

Prepusetiune, se numescu cuventele seau par-
ticele-le, cari se punu in a-antea altoru cuvente, de
unde si-au sî luat numirea, inse cu influentia seau
asupr'a casureloru, seau asupr'a semnificatiunei, cuven-
teloru, in a-antea caror'a se punu, determinandule mai

de aproape însemnarea, pr. a casa, cu me-ne, des legu, deci în a-ante, etc; — și se punu în a-antea numelor, pronomelor, verbelor, și adverbialor, precum în exemplele aduse.

Prepușetiunile, unele suntu simple, altele compuse, unisilabe și multisilabe, pr. a, de, la; către, după, foră; în-a-ante, de-a-supr'a, etc.

Cele simple și unisilabe, unele se potu împreună cu ori ce cuvântu după sene: nume, pronume, verbu, seau adverbu, pr. a, cu, de, în, pre, spre, sub, seau su; — altele numai cu nume și pronume, pr. că, lă; că unu omu, că te-ne, la omeni, la noi; — er' altele numai cu verbe, pr. ad, as; co, con, cum; des, du, pur seau pru; s; re, res; stra, tra, că: ad-apu, as-cundu; co-su, con-tenescu, cum-paru; des-facu, du-micu, pur-cedu, im-pru-mutu, s-punu, re-mâniu, res-batu, stra-pungu, tra-mitu.

Cele compuse, și multisilabe, nu se potu pune la verbe, de câtu arare ori, ci mai multu numai la alte cuvinte, și între se-ne, pr. către, după, și după, foră; întra, între, intru; lenga seau lunga; până, suprà seau sprà, suprè seau sprè; suptu seau subtu.

Prepușetiunile compuse între sene suntu mai alesu: de-in, de-intra, de-între, de-intru, de-pre, de-spre; pre-in, pre-intra, pre-între; pre-intru, scurtata astadi în pentru; pre-la; pre-spre, adi preste; pre-sub seau pre-suptu; pre-stra, stramutata astadi în pre-ste.

Note.

1. Intie in verbulu intie-legu, e in locu de între, lat. intellego, și intelligo; — in întrebu, silab'a ree și in locu de ro dein rogu, lat. inter-rogo.

2. Spe in verbulu spe-lu, e in locu de spre, lat. lavo, superlavare.

3. Pur in pur-cedu, e pro latinu; inse in verbulu impru-mutu, se dice și prù și pro dela impromutu lat. in promotuo, vedi mai susu.

4. Tra in verbulu tra-mitu, seau tra-metu, vulg. trimetu seau trimitu, e celu latinu trans, seau tras, seau tra, lat. transmittō și trasmittō, și tramittō.

5. Stra in stra-curu, stra-mutu, e seau dein extra căs dein ex, seau conversu dein trans ala latiniloru, in loculu carui-a se pune la noi, pr. lat. trans-colo, transmuto; — la noi inse se pronuncia și stre, și se afla compusu și cu nume, pr. stra-mosiu, stra-nepotu.

6. Sprâ in un-spra-diece etc., și sprancena, e contrasu dein supra, că spre dein supre lat. super; — astadi că prepusetiune separata se dice numai in form'a: asupra și asupr'a; la celi vechi inse și supra, atâtu că separata, câtu și in compusetiune, pr. supra-seriau, supra-veniu, supra-cerescu; er' supre nu se mai dice.

7. Su seau susu in suóra seau susuóra, e sub una data seau repetitu, lat. sub-ala, asia și in sumetu, lat. submitto; suplecu la celi vechi, lat. supplico; supunu, lat. suppono; suiu, lat. subeo, portug. subir, nceasi; suspinu lat. suspiro, la macedo-romani suschiru, adeca suspiru.

8. Es dein lat. ex, și u dein lat. ob, au remasu in esu lat. exeo, infinit. esire, lat. exire; ucidu, lat. occido; ulitu, lat. oblito, de unde la latini și oblitero.

9. In tamandu și tavalescu, se pare a fi prepuse-

tiunea ta in locu de tra: tra-mandú, si tra-vaiescu; form'a dein urma fiendu si panà astadi usitata pre alocuria.

§. 160. Separabili, si neseparabili.

Prepusetiunile se impartu mai in colo in separabili, si neseparabili, dupà cumu ele se si potu separà de cuventele, caror'a se preponu, seau nu se potu.

Separabili suntu cele, ce se potu prepune in a-antea altui cuventu: nume, seau verbu etc., pr. a, cu, de, etc. Er' neseparabili, cari se compunu cu verbele etc., pr. des, re, stra etc., cá in des-facu, re-spondiu, stra-pungu, etc.

Note.

1. Neseparabili suntu, nu numai cele, ce nu suntu usitate afora de compusetiune cu verbe seau nume, cum suntu cele citate in esemple, ci in adeveru tote prepusetiunile, cari se compunu cu verbe, seau cu alte vorbe.

2. De acea, tote prepusetiunile, separabili seau neseparabili, se scriu impreunate cu cuventulu dein compusetiune, fiendu cá amendoue facu unu cuventu, pr. a scultu, des legu, etc., in locu de as-cultu, des-legu; cum natu, stramosiu, imprumutu, etc.

3. Intrebare se nasce, deca prepusetiunile suntu a se scrie separatu, si in adverbiale formate dein prepusetiuni cu nume, seau impreunate ele de ele intre scene, pr. a casa, a mente; in-a-ante, in-a-poi, etc., — seau deca suntu a se scrie si acestea intru unu cuventu, la care s'a respunsu pro si contr'a, inse ar' poté remané nedecisa, si a se lasá in voli'a scrietoriului.

4. Prepusetiunile, si candu nu intra in compusetiune, suntu

atâtu de strinsu legate cu verbele, cu cari se impreuna, câtu in adeveru sî atuucia facu numai unu cuventu cu cuventulu impreunatu; de aceea prepusetiunile nece nu potu avé accentu propriu, ci stau sub accentulu cuventului, cui se preponu, si de aceea nece se potu scmnâ de câtu cu accentulu greu pre silab'a ultima a' prepusetiunei, pr. după-mene, forà-de-lege, etc.; ceea ce in prepusetiunile unisilabe nu se pare necesariu.

5. Prepusetiunea panà, nu se úsita forà alta prepusetiune după sene, de câtu numai in a-ante de verbe si adverbia, pr. panà aici, panà mane, panà vei veni etc.; — inse panà la iérna, panà după orechie, etc. Er' candu dicemu: pa uà ser'a; panà demanétia, etc. sustantivele suntu pusa cá adverbia.

6. Prepuasetiunea forà se úsita sî cu de dupa sene, si forà de, pr. forà mene, si forà de mene etc., inae cu ore care destiutiune intru insemnare, in casulu de antaniu, cá sine, in alu doilea cá praeter ale latiniloru.

7. La celi vechi se afla unele prepusetiuni acumu uitate, seau cu insemnare acumu neusitata, seau cu forme mai originarie si mai corecte de câtu cele de acumu, si adcea:

a) înainte cu a, cá in antaniu, seau in form'a antre, cu R adausu, pr. antre mene: in a-antea mea;

b) catrà, in locu de lat. contra, pr. cine nu e catrà noi, cu noi este;

c) de-in, in locu de din seau de n, si asia de intru, deintre, de intra, in locu de dintru, etc.;

d) pre, in locu de lat. per, acumu pre in, pr. atunci se implù, care erá disa pre Jeremi'a;

e) pre in, in locu de pren, si prin modernu;

f) pre intra si pre ntru, in locu de pentru de acumu;

g) prespre, in locu de preste de acumu, pr. fù fomete mare prespre totu pamentulu; prespre fire etc.;

h) spre, in locu de lat. super, seau alu nostru de-a-supra, pr. intunerecu erá spre aduncu, adcea: de a supr'a

adunului, etc. Vedi citatele dein vechii scriitori, in Principia pag. 395 seqq.

§. 161. Regimea loru.

Unele prepusetiuni compuse, in limb'a rom. puse in-a-antea numeloru, cu cari suntu in legatura, au natur'a sustantiveloru, si se usiteza cu artichu si forà artichu, si anume: a-supra, in-a-ante, in-apoi, si inderetu etc., in form'a nedeterminata; er' in form'a determinata cu artichulu femeninu: asupr'a, in-a-ante-a, in-apoi-a; er' cu neutrale: inderetulu, si altele terminate in u.

In form'a determinata, ceru genetivulu numelui de regime, seau form'a posesivale in pronume, pr. asupr'a omeniloru, in-a-antea nostra, inapoi a loru, inderetulu tuturor'a.

Er' in form'a nedeterminata, ceru dupa sene prepusetiunea de, cu casulu prepusetiunale, pr. asupra de toti, in-a-ante de tempu, in-apoi de altii, inderetu de multi.

Cele alalte prepusetiuni simple si compuse, ceru acusativulu numelui seau pronomelui dein regime, pr. cu me-ne, forà tene, etc.

Note.

1. Dupà usulu de acumu, asupra, in-apoi, si inderetu, se úsita mai numai cu artichu, inse la celi vechi in ambe forme, pr. asupra-mi, etc.

2. In-a-ante, dupà formele determinate seau nedeterminate, se pare a avé si diversa insemnare, pr. in-a-antea

mea, lat. ante me, și coram me, ci în ainte de menea numai ante me.

3. De foră și până, vedi mai susu § 160 not. 5 și 6.

4. Supră în locu de asupra, la celi vechi se afla și determinatu cu genetiv și nedeterminatu cu acusativ, pr. supra altariulu teu, și supr'a altariului teu.

5. Dein prepusetiuni se facu adverbia, și dein adverbia prepusetiuni, pr. mi-a cadutu asupra, de asupr'a, de de suptu, afora; în a-ante, mai în-a-ante, etc.; — incoce de, incolo de, aproape de, etc.

6. Prepusetiunile tienu și loculu adiectiveloru, cari în limb'a romana suntu forte pucine, pr. omu cu minte, adeca care are minte, lat. compos mentis; munte de aurulat. mons aureus, etc.

7. Macedo-romanii mai au unele prepusetiuni proprie, pr. tră și tru în locu de intra și intru, pr. tru ora, indatasi; midia în locu de între, pr. midia eli: între eli.

§. 162. COJUNTIUNI.

Cojunctiune, seau particulele conjunctive, se numescu cuventele, ce se punu între altele pentru ale împreună, pr. e la celi vechi, lat. et; și lat. sic intru întielesulu lui et, etiam; nu, nece, de almentrea adverbia, că: io și tu; nece io nece tu, etc.

Unele deintru inse se punn în capulu unei propusetiuni întrege, altele între mai multe propusetiuni, și erasi altele parchie, respondiendu un'a altei-a, pr. candu ai venitu la noi, și ne ai vorbitu, seau de una, seau de alt'a. etc.

Ele se impartu în mai multe specie, după natur'a și caletatea loru, precumu în:

a) causali, cari areta caus'a lucrului, seau pentru ce? pr. cã, cã-ce, cã-ci, pentru cã, dereptu ce cã la celi vechi, prein ce cã la aceliasi, fiindu cã, cumu cã, de ore ce, unde;

b) comparative, seau asemenatorie intre mai multe lucrure, pr. cá, cá-si; cumu, precumu; asia, asisiderca;

c) conditionali, cari areta conditionea, sub carea se urmeze ceva, pr. se la celi vechi, s'este la macedo-romani; de, deca, desi, de cumu-va, bene-cã, macaru cã, cu tote cã, ni se;

d) consecutive, cari areta urmarea, pr. de-cl seau deci; dereptu aceea, dereptu inse la celi vechi; dara, asia dara, dar' abreviatu, deci dar', de unde; dupã ce, dupa ce cã la celi vechi, dupa cã la aceliasi;

e) corective, seau indreptatorie, si exceptive, pr. ci, lat. quin, la celi vechi si cè; inse, lat. imo sed; totusi, cu tote acestea, numai, forã numai, forã câu; se nu alta, seau de nu alta; éra seau er' abreviatu, erasi;

f) destintive, seau alegatorie, pr. au lat. aut; seau, lat. sive autem; seva, si se vai la celi vechi, lat. sive;

g) finali, cari areta scopulu, pr. cá, pentru cá, intru cá;

h) impreunatoric, pr. e, si, de: ven'o de vedi, adca: si vedi;

i) intrebatorie, pr. au? de au nu? la cel

vechi; că ce? ce că? pentru ce? a ce? la ce? de ce? ore?

k) respundietorie, pr. *asia*, etc. că la adverbial;

l) corespundietorie, seau parecchie, pr. *acumu-acumu*; *au—au*, *atâtu—câtu*, *atunci—candu*, *candu—candu*, *tandu—tandu*, *ori—ori*, seau—seau, etc.

Note.

1. Deintre cojunctiuni unele se punu numai cu cojunctivu, pr. se in prezente și perfectu; și cele finali: *că*, pentru *că* etc., inse totu de un'a cu se după ele, pr. *că se scimu*, etc.

2. Cele alalte tote, inca și cele conditionali, se punu numai cu indicativu, seau celu multu cu imperfectulu cojunctivu seau optativu, etc.; pr. de veniai, seau de vei veni la noi; de ai veni; de ai fi venitu, etc.

3. *Că*, la celi vechi, se pune *că* cojunctiune și in locu de precumu, pr. *nece veghiâmu*, *nece facemu*, *că-i disu noue*; *adeca precumu ai disu noue*; *nu că eu volu*, *ci că veri tu*, etc.; vedi Principia pag. 397 seq.

4. Aceliasi au și cojunctiunca *E*, lat. *et*, inse mai multu intru insemnarea *era*, pr. se veri face bene, lua-veri plata; e se reu, *adeca: er' deca reu*; — *cerulu cerului domnulu*, e *pa-mentulu dede fililoru omeniloru*, etc.; vedi acolosi pag. 398. *Éra*, seau *er'*, inca e dela *E și ra*.

5. Celi mai vechi ai nostri, mai nu úsita cojunctiunea *de*, *ci se*, pr. se asi face cest'a, seau se este nedreptate in man'a mea, seau se asi imprumutá etc., *adeca: de asi face*; *de este*; *de asi imprumutá*; vedi și esemplulu de mai susu in not'a 4; mai multe in Principia pag. 399.

§. 163. INTREIECTIUNI.

Intreiectiuni, se numescu unele cuvente seau particule, cari ore cumu se arunca in midiloculu cu-

ventarei între alte cuvinte, foră de a se legă cu acelea, ci remanendu insulate în mijlocul lor.

Ele se împartu în originarie, mai multu unisilabe, pr. A! E! I! O! U!; Ai! Ei! Vai! — sî în derivate, de un'a seau mai multe silabe, pr. Dio seau dieu! Ea! Eca! seau Éta! Mei! Na! Ci că! Du-te! etc.

Note.

1. Enumerarea completa a întreciunilor, e preste potenția, fiindu că forte multu varieza după locure, înca sî după persoane, după cumu-i dăteza somtimentulu deîn lăintru în cercustările, în cari se afla cineva.

2. Afora de întreciunile mai susu atense, de aci se tienu:

a) totu vocativii, sî imperativii afirmativi, candu se punu rupti în cuvintare, pr. Petre! vino!

b) tote spresiunile de bene cuvintare seau blastemu, pr. Dă Ddieu bene! Buna diu'a! Bata-lu crucea! etc.

c) tote spresiunile intrerupte, de mauiă, dorere, bucuria, mirare etc.; pr. Mancă-te-ara corbii! Ascépta! Tiene mente! Bene, bene! Lasa, lasa! Cumu se nu! Vedi bene! Vedi că! Lasa-te! Crede-me! Dar' apoi? ce bene! O Domne! D. dieule! Amaru mie! Vai de menea! Vai de capulu teu! Dă mei! Asia vedi! Tiene-te! Éca-ta-me! Susu! Diosu! Fug'a! Nece un'a! etc.

3. Spre completarea partiei analitice, care s'a închiaiatu cu paragrafulu sî not'a presente, se adaugu în capulu urmatoriu unelu notiuni generali deîn partea sintetica, foră cari partea analitica nu ar' fi completa.

C A P U III.

Notiuni sintactice.

§. 164. Cuventarea.

Cuventele fia-carei limbe, in vorbire se impreuna unulu cu altulu asia, in câtu unulu depende dela celu alaltu intru formarea si determinarea intielesului loru in parte si preste totu.

Asta impreunatiune, se numesce cuventare preste totu, seau constructiune (sintaxe, coordinatiune) in parte; — si se pote considerá in doue modure, cautandu la ele, seau cá impreunate mai de aproape, pr. io-ti scriu; seau cá la mai de parte impreunate, pr. io-ti scriu, ci tu nu-mi respondi, etc. Deu modulu de antaniu se nasce propusetiunea (propositio) seau sententia si frase, (sententia, phrasis); — er' dein a dou'a periodulu (periodus).

Note.

1. Fia-care propusetiune, stá dointru unu numinativu espresu seau subintiesu, caro se numesco subiectu, si de aci casulu subiectivu, pr. Ddieu, — si deintru unu verbu fuitu, singuru seau cu altu nume, caro deca se puno erasi in numinativu, se dice predicatu, pr. e buuu; er' deca e in altu casu cu seau forá propusetiune, se numesce obiectu, si casure-le aforá de numinativu se chiama casure obiective, pr. a facutu cerulu si pamentulu.

2. Ordinea naturale a cuventeloru in propusetiune, e: antaniu subiectulu, a poi vorbulu, si la urma predicatulu seau obiectulu, — er' cele alalte cuvente se punu in pregiurulu, seau

alu subiectului, seau alu predicatului, de care se tienu, pr. multe pome fromose la vedere, suntu, putrede in la-intrulu loru. Inse asta ordine nu se observeza rigorosu, ci e libera panà in ore care mesura, ce are a se determinà in par-tea sintotica; si in limb'a romana e mai libera de câtu in multe limbe si dein cele noue latine, inse nu e asia de libera cà in limb'a latina, pentru cà limb'a romana nu e asia de avuta in forme casuali si personali cà cea latina.

3. Cuventele dein propusetiune, inca potu fi impreunate in mai multe modore, seau impreunandu-se doua, seau mai multe intru unu cuventu, pr. prima-vera, des-facu, in-a-ante etc., ce se dîce compusetiune; — seau numai asemanandu form'a unui-a dupà a' altui'a, pr. omu bunu, muliero fromosa, cese chiama concordatiune; — seau numai facundu, se dependa unulu dela altulu, pr. faptur'a lui Ddieu, pre pamentu etc., ce se numesco dependentia seau regimè.

4. Inca si propusetiunile potu se dependa, seau un'a dela alt'a, si atunci se impreuna prin particelulo numite conjunctiuni, pr. adu-ti amente, Domne, de noi, candu vei veni intru imperati'a ta etc.; ce se numesco periodu, — seau numai dela unu numo, cu care se impreuna prin pronume relativu, pr. omulu, care se teme de Ddieu, e fericitu etc.; si se numesco incisù, deca a doua propusetiune se pune in midiloculu celei de antaniu.

5. Conjunctiunile, de este un'a, se pune in fruntea propusetiunei celei de a doua, cà in esemplulu de mai susu; candu; — er' de suntu doue in parchia, un'a se pune in fruntea propusetiunei antanie, er' cea alalta in a' celei de a dou'a, pr. des i nu amu vré, totusi cauta so morimu; si asia mai incolo cu mai multe propusetiuni.

Inse une oria, un'a dein conjunctiuni se retacc, seau cea de antaniu, cà in esemplulu de mai susu; adu-ti amente etc., in locu de atunci'a, — candu; seau a dou'a, pr. de ai fi venit, ti asi fi spus, adeca; atunci ti-asi fi spus.

§. 165. Compusetiunea.

Compusetiunea, se face impreunandu doue seau mai multe cuvante intru unulu, pr. Domn-dieu, forà-de-legi.

Cea mai copiosa e compunerea prepusetiuniloru cu verbe, pr. a-legu, cu-legu, des-facu, etc.; vedi mai susu §. 160.

Cea mai rara este a numeloru cu nume, pr. prima-vera, D.dieu, San-Georgiu, Santa-Mari'a, midi locu, manu-stergura; al-altu, amen-doi; — seau a numeloru cu prepusetiune, pr. a-de-veru, a-semene, fora de lege, spran-cena. su-ora; — au cu verbe, pr. batu-jocu etc.

Note.

1. Compusetiunea prepusetiuniloru intre sene, si preste totu a particuleloru celoru alalte, mai multu e numai una agregatiune, de câtu compusetiune adeverata; vedi mai susu § 159 si 162.

2. Impreunarea articolului, si a altoru pronume unisilabe, inca nu e adeverata compusetiune, macaru cà se impreuna in vorbire si in scrisu. Mai adeverata compusetiune e a' pronumeloru derivate dein lu si stu, (§ 104—106), etc.

3. Forte copiosa e compusetiunea cu NE negativu, in locu de ne si in ale latiniloru, pr. ne-bunu, ne-reu, ne-tare la celi vechi, ne-volia, ne-sciutu, ne-sciendu, ne-sciutoriu etc., si cu tote participia-le, gerundia-le, si numele infinitivali si participiali, pr. neadeveratu, nepotentia, nefericire, etc.; — la latini: nemo, nequam, nefas, nefastus, nefandus, necesse (acc-esse), nescio, etc. Negatiunea latina cu in, in in limb'a rom. nu a ramasu.

4. Forte dese suntu in limb'a romana si compusetiunile pronumeloru, adiectiveloru, si adverbialoru cu *fiu, ore, ori, veri, macaru, nes* etc. (§ 108); si ale altoru cuvinte cu *a, la, ne, re, si* etc. *otiosa, pr. asia, abia, totentenea, seau totendenele, pururea, asisiderea; amusi, dein amulat. mox-si, carele-si, totu-si* etc.

§. 166. Concordatiunea.

Concordatiunea, se face asemenandu doua seau mai multe cuvinte intre sene, si e de doue specii: numinale si verbale.

Cea numinale se face asemenandu doua seau mai multe nume intre sene dupa genu, numru, si casu, pr. *omeni buni, muliere rea*.

Er' cea verbale se face asemenandu verbulu finitu cu numinativulu propusetiunei dupa genu de are si sufere, er' de nu, celu pucinu dupa persone, si numeru, pr. *omulu se nasce, omenii moru*.

Note.

1. De concordatiunea articolului primariu, vedi mai susu § 64; la care mai adaugemu:

a) cumu ca articolulu primariu lu-a, numai un a data se pote pune in numele concordate, si numai la celu de autaiu, pr. *omu-lu bunu; seau bunu-lu omu;*

b) cumu ca, dupa sustantivulu articulatu, pote si adiectivulu se lie articlu, inse numai pre celu secundariu, pr. *omu-lu bunu, seau omu-lu celu bunu;*

c) cumu ca la celi vechi, articolulu secundariu se pune, dupa sustantivulu articulatu, nu numai cu A paragogicu in capetu, pr. *omu-lu cel'a;* — ci totu de un'a avca dupa sene si adiecti-

vulu articulatu cu articolulu primariu, pr. omu-lu cel'a bunu-lu, unde noi acumu dîcemu: omulu celu bunu.

2. Adiectivelo, proumole, sî participia-le, după usulu de acumu se concorda totu de un'a cu sustantivulu loru, în genu, numeru sî casu, cumu s'a vediutu în esemplele de pană aci; însu celi vechi nu concorda totu de un'a sî în casu, ci după genetivu punu une oria adiectivulu în numinativu, deca precede articolulu secundariu, pr. calea înaltîmei sî a pacei cea adeverat'a; în locu de: celei adeverate; — turburatułu celei mestecaturi rea, în locu de: celei rele; — spre ascultarea limbiei ceea mintiunosa sî clevetitoria, spre frati: — inca sî: santeei sî înfricosiateei cumencatura.

3. Asemenea discordantia se aude sî se scrie sî pană astadi în unele parti ale romanimei, pr. cumu sî discordanti'a verbului singularu cu numinativulu plurale, pr. omenii dîco: în locu de dîcu.

§. 167. Regimea: numinale.

Regimea, se dice candu unu cuventu depende dela altulu, sî e de trei specie: numinale, verbalu, sî particulare.

Regimea numinale se face, candu doue seau mai multe cuvente asia dependu unulu dela altulu, câtu unulu standu în casulu subiectivu, seau obiectivu, cele alalte se puu în genetivu, pr. Ddieu-lu ceru-lu i sî alu pamentu-lu i.

Note.

1. Dependentia numeloru prein genetivu, se face, numai candu amendoua seau tote suntu articulate, pr. în esemplu, — er' candu amendoua, seau celu pucinu alu doilea nu e articulat, cestu delu urma se pune cu prepustianca de în casulu

acesteia, pr. munte de auru, și muntele de aur; omu de trei dieci de ani.

2. In locul numelui primariu se pote pune și numai articolulu lui că relativu, deca numele a precesu mai in-a-ante in enventare, seau de almentrea este cunoscutu, numai cătu articolulu pentru razimu liă in a-antesi unu A, seau form'a a lu, a' etc., pr. in intrebari: a lu cui? și respunsure: a lu Domnului, înca și candu numele primariu se pospune, pr. a lu Domnului este pamentulu; a' sorelui lumina.

3. In locul numelui dependente se pote pune adiectivulu lui, de are, seau altulu sinonimu, concordandulu cu numele primariu seau regente, pr. omulu lui D. dieu, seau D. dieescu, seau bunu; omu de dile, seau omu betranu.

§. 168. — Verbale.

Regimea verbale se face, candu unu nume seau unu verbu se face dependente dela unu verbu, pr. io scriu tîe carte.

Și se face in doua modure: cu prepusetiune, seau forà prepusetiune.

Forà prepusetiune facu:

a) verbele active, cerendu a se pune in acusativu numele obiectului, pr. scriu carte, l'am rogatu;

b) altele, active și neutre, cerendu dativulu persoanei seau obiectului, pr. dă-mi volia; mi-se cuvene.

Er' cu prepusetiune:

a) la sustantive, după regule particulari, seau după usu, pr. si a facutu de capu, dă de în mani și de in pietiore, s'a suitu la ceru;

b) la altu verbu in infinitivu, cu prepusetiunea A, seau de a. spre a, etc. pr. a invetiatu a scrie; a sta-

tutu de a nascerea; a venitu spre a scapá pre omeni de p catu; vedi mai susu § 116 not 2.

Note.

1. Acusativele personali, după usulu de acumu, lieu prepusetiunea pre, in a-ante si, pr. pre Petru, pre mene, etc.; vedi mai susu § 80 not. 8—10.

2. Numele, ce nu formeza dativu cu forma destinta, lieu in a-ante-si prepusetiunea A; er' după usulu mai modernu la cu casulu seu, pr. a multi omeni, a toti omeniloru; acumu: la multi omeni, la toti omenii.

3. Deca dativulu seuu acusativulu verbului precede, atunci, după usulu de acumu, se mai adauge si altu dativu seuu acusativu pronominalu, prefiptu seuu sufiptu, si concordatu cu sustantivulu seu in genu si numeru, pr. pre Petru l'am vediu a casa; omeniloru le a datu potere si victia etc.; ceea ce in usulu baserecescu nu se observeza strinsu.

4. Pronumele prefipte seuu sufipte, candu venu impreuna dativu si acusativu, dativulu precede totu de un'a, pr. mi-le-a datu; seuu datu-mi-lea; si nu se despartu unulu de altulu.

5. Pronumele acestea, după gerundia se pospunu, pr. facundu-mise doru; pre cumu si după imperativulu afirmativu, candu incepe propusetiunea, pr. dà-mi; — ci in a-antea infinitivului se punu dupa A, pr. a se laudá; — a' conjunctivului dupa se, pr. se te duci, — si a imperativului negativu, după nu, pr. nu te duce. — Celi vechi inse le puneau mai liberu, si anume se dupa infinitivu, pr. cauta spre pamentu, si facelu a tremurá se: in locu de a se tremurá; — cá in limb'a italiana veder ci; vedi Principia pag. 196.

6. In cele alalte modure si tempore se punu dupa placu in a-ante seuu in apoi, inse totu de un'a in a-antea verbului auxiliariu: a m, a si, voliu, pr. te laudu, seuu laudu te; te aar

vediutu, seau vediutu-te-am; te a si crede, seau crede-te-a si;
te voliu audi, seau audi-te voliu.

7. Verbele, ce stau in dependentia intre sene, se impreuna,
punendu pre alu doilea in infinitivu, cu A seau forà A, pr. me
temu a veni; sciu scrie; vedi mai susu § 116 not. 2.

§. 169. — Particulare.

Regimea particulare, seau a particule-loru,
cumu suntu prepusetiunile si cojuntiunile, se face:

a' prepusetiuniloru, impreunandule cu numele
dependenti in casulu prepusetiunale seau acusativu,
pr. pre D.dieu; — in pronumele personali cu form'a
mai lunga, pr. cu me-ne; — er' prepusetiunea de se
compune si cu participiulu preteritu neutrale, cá su-
pinu, pr. erá de facutu, vestimentu de portatu; — er'

a' cojuntiuniloru, in cátu pentru cá si se,
punendu verbulu finitu in cojntivuu; vedi mai susu
§ 162 not. 1.

Note.

1. Inca si unele intrieiectiuni au regime, unele ce-
rendu a se pune numele dependente in vocativu, deca are ter-
minatiune anumita, pr. o! Domue; — altele in dativu, pr. vai
mie! amaru mie! — seau in casulu prepusetiunale cu de, pr.
vai de mene! etc.

2. Alte multe oserbatiuni sintactice s'au facutu la locul
seu in decursulu acestei parti a' Gramatecei; er' cele alalte, si
mai pre largu, suntu reserbate partei Sintetice.

§. 170. Conclusiune.

In una gramateca completa a limbei, e de ne-
ap-erata necesitate, a se cuprende tote formele limbei,

câte suntu sî a fostu unde-va in usulu ei. — Ea nu are de a eschide, de câtu numai pre cele barbare, er' pre cele domestice numai ale esaminá.

In apretiarea natiunei apoi stà, a aprobá pre unele, sî a reprobá pre altele.

Dupà acestu principiu, s'a urmatu sî in opulu presente, carele cu acestea se termina in partea lui de antaniu, seau Analitica.

Cospectulu cartei.

Prefatiune etc.	VII—XIV.	
Testulu Gramatecei.		
Introductiune § 1. 2.		pag. 1
Partea I. Analitica.		
§ 3. Partile ei	— —	7
Sectiunea I. Fonologi'a.		
Capu I. Fonetica.		
§ 4—5. Sunetele elementaria	—	8
A. De Vocali.		
§ 6—7. Originarie si derivate	—	12
§ 8—23. A—U.	—	17
B. De Cosunanti.		
§ 24—25. Originarie si derivate.	—	67
§ 26—31. Aspre.	—	73
§ 32—36. Moliose.	—	85
§ 37—43. Siueratorie.	—	105
§ 44. Causele scaimbarei.	—	124
§ 45. Eufonice.	—	126
§ 46. Analogice.	—	132
§ 47—50. Tonice.	—	142
Capu II. Grafica.		
§ 51. Literele.	—	143
§ 52. Sistem'a ortografica	—	147
§ 53. Regule generali	—	150
§ 54—60. Speciali.	—	155
Sectiunea II. Etimologi'a.		
§ 61. Cuventele.	—	168

Capu I. Formali.

§ 62.	Formele.	—	—	170
I. Flesiunea.				
A. Declinatiunea.				
§ 63.	Numeloru	—	—	172
A a. Generica.				
§ 64.	Cu articlu si forà articlu.	—	—	176
§ 65—7.	Declinatiunea I.	—	—	183
§ 68—73.	„ II.	—	—	194
§ 74—7.	„ III.	—	—	208
A b. Specifica (§ 78)				
Clasea I. Numele.				
a. Sustantive.				
§ 79.	Anomale.	—	—	219
§ 80.	propria.	—	—	221
b. Adiective.				
§ 81—2.	Declinatiunea loru	—	—	223
§ 83—9.	numeralile.	—	—	227
§ 90—5.	nedefinite.	—	—	236
§ 96.	comparatiunea loru.	—	—	242
Clasea II. Prnumele.				
§ 97—9.	personali.	—	—	245
§ 100.	posesive.	—	—	262
§ 101—8.	relative.	—	—	257
Clasea III. Participia.				
§ 109.	declinatiunea.	—	—	266
B. Cojugatiunea.				
§ 110.	Verbeloru.	—	—	268
§ 111—4.	Simpla si compusa.	—	—	273

B a. Generica.

§ 115.	Patru Cojugatiuni.	—	281
§ 116—9.	Modulu infinitivu și imperativu	—	282
§ 120—2.	„ indicativu	—	293
§ 123—4.	„ conjunctiv	—	302

B b. Specifica (§ 124). 305

§ 125—9.	Cojugatiunea I.	—	306
§ 130—3.	„ II.	—	314
§ 134—9.	„ III.	—	322
§ 140—5.	„ IV.	—	335
§ 146—7.	Defective etc.	—	346

II. Derivatiunea.

§ 148.	Preste totu.	—	348
§ 149-154.	Numinale.	—	348
§ 155.	Verbale.	—	359
§ 156.	Adverbiale.	—	361

Capu II. Neformali.

§ 157—8.	Adverbia.	—	362
§ 159-161.	Prepusetiuni.	—	366
§ 162.	Cojunctiuni.	—	372
§ 163.	Intreioctiuni.	—	374

Capu III. Notiuni sintactice.

§ 164.	Cuventarea.	—	376
§ 165.	Compusetiunea.	—	378
§ 166.	Concordatiunea.	—	379
§ 167—9.	Regimea.	—	380
§ 170.	Conclusiune.	—	383

E m e n d a t i u n i.

P. 122 serie § 43. in locu de § 42.

← 266 — Clasea III in locu de Cl. II.

